

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA

BESZÁMOLÓ

A Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai
kisebbségek helyzetéről
(2003. február-2005. február)

Budapest, 2005. június

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
I. Általános helyzetleírás	7
1. Kisebbségek demográfiai jellemzői	7
1.1 A 2001. évi népszámlálás nemzetiségi adatai	7
1.2 A 2001. évi népszámlálás nemzetiségi adatainak kutatások szerinti elemzése	9
2. A kisebbségi önkormányzatok választásának és működésének tapasztalatai	12
2.1 Helyi és országos kisebbségi önkormányzati választások	12
2.2 A Belügyminisztérium és a közigazgatási hivatalok tapasztalatai	13
2.3 Az országgyűlési biztos vizsgálatának tapasztalatai	15
2.4 Kisebbségi jogérvényesülés Budapesten	17
2.4.1 Fővárosi kisebbségi önkormányzatok	17
2.4.2 Kerületi kisebbségi önkormányzatok	18
2.5 Kisebbségi jogérvényesülés megyei szinten	20
2.6 Az országos kisebbségi önkormányzatok intézményesülési folyamata	23
3. Jogalkotás és jogharmonizáció	25
3.1 A kisebbségi joganyag módosítás folyamata	26
3.2 A beszámolási időszak jogszabályváltozásai	28
4. Jogvédelem, diszkrimináció ellenes tevékenység	30
5. Az anyagi támogatás rendszere, a többszoros finanszírozás forrásai	31
6. Nyelvi állapot, kisebbségi nyelvhasználat	40
7. A kisebbségi oktatás helyzete	43
7.1 Általános helyzetkép	44
7.2 Kisebbségi autonómia megvalósítása a közoktatásban	46
7.3 A kiegészítő kisebbségi oktatás	46
7.4 Új elemek a kisebbségi oktatás tartalmi fejlesztésében	47
7.5 Finanszírozás, tárgyi feltételek	48
7.6 Tankönyv- és taneszköz-fejlesztés	49
7.7 Kisebbségi értelmiség képzés	51
7.8 A cigány kisebbségi oktatás	52
8. A kisebbségi közművelődési, művészeti tevékenysége	56
8.1 Civil szervezetek	56
8.2 A kisebbségi kultúra támogatása	57
8.3 A kisebbségek könyvtári ellátása	59
8.4 Közösségi házak	61
8.5 Kutatás, kutatóintézetek	61
8.6 Múzeumok	62
8.7 Színházak	63
8.8 A kisebbségek ünnepei	63
9. A kisebbségek anyanyelvi hitélete	64
10. A kisebbségek anyanyelvű médiája, kisebbségkép a médiában	68
10.1 Kisebbségi műsorok a közmédiákban	68
10.1.1 Kisebbségi műsorok a Magyar Televízióban	68
10.1.2 Magyarországi kisebbségek a Duna Televízióban	69
10.1.3 Kisebbségi műsorok a Magyar Rádióban	70
10.1.4 Önálló kisebbségi rádiók	71

10.2	Kisebbségi műsorok vizsgálata	72
10.2.1	Az országgyűlési biztos vizsgálata a kisebbségi műsorokról	72
10.2.2	Az ORTT megállapításai a kisebbségi médiaprogramokról	74
10.2.3	A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal vizsgálata	75
10.3	Kisebbségek országos terjesztésű írott sajtója	76
10.4	Tájékoztatás a kisebbségek anyanyelvén	77
10.5	Kisebbségek az internetes hálózatokban	78
11.	Nemzetközi kapcsolatrendszer, anyaországi, anyanemzeti kapcsolatok	79
11.1	Hazai és a nemzetközi kisebbségpolitikai események bemutatása	79
11.1.1	Külföldre irányuló kommunikáció	79
11.1.2	Belföldre irányuló kommunikáció	80
11.2	Kapcsolatok nemzetközi szervezetekkel	80
11.2.1	Egyesült Nemzetek Szervezete	80
11.2.2	Európa Tanács	81
11.2.3	Európai Unió	84
11.2.4	Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet	89
11.2.5	Egyéb nemzetközi szervezetek	90
11.3	Többoldalú nemzetközi és regionális együttműködés	91
11.3.1	Roma Évtized és konferencia	91
11.3.2	Regionális együttműködési formák	92
11.4	Kétoldalú kapcsolatok	93
11.4.1	Kapcsolatok az anyaországokkal	93
11.4.2	Együttműködések, tanulmányutak, látogatások, külföldi támogatások	93
11.5	Megyei és települési kapcsolatok	95
II.	Az egyes kisebbségek helyzetének leírása	96
1.	A magyarországi bolgárokról	96
2.	A magyarországi cigányokról	99
3.	A magyarországi görögökről	133
4.	A magyarországi horvátokról	135
5.	A magyarországi lengyelekről	141
6.	A magyarországi németekről	143
7.	A magyarországi örményekről	151
8.	A magyarországi románokról	153
9.	A magyarországi ruszinokról	157
10.	A magyarországi szerbekről	159
11.	A magyarországi szlovákokról	162
12.	A magyarországi szlovénekről	168
13.	A magyarországi ukránokról	172
III.	További kisebbségpolitikai feladatok	175
IV.	Mellékletek	178

Bevezetés

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: Nek tv.) – melynek kötelezése alapján jelen beszámoló is készül – történelmileg új lehetőségeket nyitott Magyarország nemzeti és etnikai kisebbségei, de a térség és egész Európa kisebbségpolitikai fejlődése szempontjából is. Ezen alapigazság fényében elemezték neves nemzetközi és hazai kisebbségpolitikai szakértők, gyakorló kisebbségi és állami vezetők 2003 őszén a tíz éves jogszabály gyakorlati megvalósulását.

A törvény hatályba lépése óta eltelt évtized valóban nagyszerű eredményeket hozott. A kiépülő kisebbségi önkormányzati rendszer révén a nemzetiségi közélet újabb lendületet kapott. A több ezer nemzetiségi képviselő tevékenységén keresztül, hazánk több mint ezerháromszáz településén – természetesen nem egy esetben konfliktusok révén - a mindennapi gyakorlat részévé vált a kisebbségi és többségi közösségek jogi keretek között szabályozott együttműködése. Kisebbségvédelmi rendszerünk egyik legerősebb elemeként létrejött, és hazai és nemzetközi elismerést vívott ki magának a kisebbségi biztosati intézmény. Nemzetiségi közösségeink lépésről-lépésre megerősödve, egyre inkább kezükbe tudják venni, és kezükbe veszik saját sorsuk irányítását, az identitásörzés intézményi körét, s ehhez az állam a többszoros finanszírozási rendszer révén egyre inkább feladatorientált támogatást biztosít.

Ugyanakkor a beszámolási időszakra az is nyilvánvalóvá vált, hogy a tíz éve mintaértékű kisebbségvédelmi jogi keretek továbbfejlesztésre szorulnak. A továbbfejlesztés alap gondolata kettős. Egyrészt egyensúlyt, összhangot kell teremteni a kisebbségi civil és önkormányzati szférák között, mivel csak erős társadalmi alapokon fejleszhető tovább a közjogi szerepvállalás intézményrendszere. Másrészt biztosítani szükséges a kisebbségi lét alapjait jelentő intézményrendszer működésének, átvételének, jelentős továbbfejlesztésnek jogi, modern pénzügyi alapjait. A cél világos: valós kisebbségi közösségekre épülő civil bázison erősödjön tovább a nemzetiségi intézményeket fokozatosan saját kezébe vevő önkormányzatiság.

E célt szolgálta az a jogalkotási folyamat, melynek eredményeként a Kormány 2004 tavaszán benyújtotta az Országgyűléshez Nek tv.-csomag javaslatát. Örömteli, hogy az alapcélok tekintetében a meghatározó politikai, kisebbségi és szakértői csoportok között egyetértés van. Ezt tükrözi a 2005. évi tavaszi időszakban lefolytatott politikai egyeztetések után 2005. június 13-án 95 százalékos többséggel megszületett új törvényi szabályozás.

A beszámolási időszak (2003. február – 2005. február) kiemelkedő kisebbségpolitikai eredménye, hogy a 2003-ban létrejött intézményi alap révén jelentősen felgyorsult az a folyamat, melynek eredményeként az országos kisebbségi önkormányzatok kisebbségi intézményeket vesznek át, hoznak létre, fejlesztenek tovább. A korábban átvett hercegszántói horvát iskola mellett e folyamat kiemelkedő állomásai a pécsi és pilisvörösvári német, és a szarvasi szlovák oktatási intézmények 2004. szeptemberi átvétele, a pécsi német kollégium felépítése, vagy a horvátországi Pag szigetén

rövidesen elkészülő horvát képzési központ létrejött. Mára az országos önkormányzatok részbeni vagy teljes fenntartásában több mint harminc intézmény van, melyek stabil működtetéséhez is kulcsfontosságú a jogszabályi háttér módosítása.

A közoktatás területén, a fentiekén túlmenően is jelentős új lépések történtek. A lengyel, bolgár és görög önkormányzat – élve a 2004-ben megteremtett új lehetőséggel – kisebbségi kiegészítő oktatást lehetővé tevő iskolát alapított, mely közoktatási forma a rendkívül erős szórványhelyzetben élő, kis létszámú kisebbségi népcsoportok számára térségünk egészében is mintaként szolgálhat a jövőben. Jelentős jogi és gyakorlati lépések történtek a romák integrált, esélyteremtő oktatásának érdekében, s több éves fejlesztési munka eredményeként hat település 9 nevelési, oktatási intézményében cigány nyelvű nemzetiségi oktató-nevelő munka vette kezdetét. E lépésekkel megteremtődnek az Európa Tanács nyelvi kartája magyar vállalásai cigány és más nyelvekre történő kiterjesztésének fontos feltételei. Kiemelkedő fontosságú eseményként kell kiemelni, hogy 2004 szeptemberétől négy nemzetiségi közoktatási intézmény a korábbi nyelvoktató oktatási, nevelési formát továbbfejlesztve áttért a kétnyelvű oktatásra. Ez minőségi áttörést és jelentős szemléletbeli változást jelent az intézményfenntartók, helyi közösségek részéről.

A beszámolási időszak fontos újdonsága, hogy az országos kisebbségi önkormányzatok első alkalommal élhettek hatósági jogkörrel akkor, amikor megalkották, és elfogadták az adott közösség kisebbségi utónévtárát. A rendkívül komoly szakmai munka párosult a kétnyelvű anyakönyvi dokumentumok és informatikai háttér továbbfejlesztésével, s megteremtődött annak valós lehetősége, hogy a kisebbségi közösségek tagjai anyanyelvük szabályai és írásmódja szerint is használhassák családi és utóneveiket. Az elvi lehetőség gyakorlati elősegítésére a Kormány minden kisebbségi önkormányzathoz és kisebbségi önkormányzattal rendelkező településre térítésmentesen eljuttatja az utóneveket tartalmazó könyvet.

A hazai kisebbségpolitikai tevékenységgel összhangban Magyarország komoly erőfeszítéseket tett az új európai Alkotmány kisebbségvédelmi elemekkel történő kiegészítése érdekében. Ezt tovább erősítette az EU Alkotmány országgyűlési ratifikációja, és képviselőink aktív kisebbségpolitikai és roma szociális integrációs tevékenysége az Európai Parlament keretei között.

A Kormány – európai uniós csatlakozásunkat követően – első alkalommal a beszámoló keretei között tekinti át a 2004 májusát követően megnyíló európai pénzügyi támogatási lehetőségek kisebbségpolitikai hasznosulását. Összefoglalóan megállapítható, hogy nevesített kisebbségi támogatási formák hiányában is fellelhetők azok a módszerek, melyek révén a kisebbségi közösségek is jelentős finanszírozási többletkez juthatnak. Ez kiemelten igaz a cigányság szociális integrációs és esélyegyenlőségi programjaira, ahol különösen a HEFOP és EQUAL támogatások már konkrét eredményeket is hoztak. Ugyanakkor további erőfeszítések szükségesek annak érdekében, hogy a jelenleg csak egy-egy konkrét esetben támogatást elnyerő nemzeti kisebbségi közösségek jobban bekapcsolódhassanak a fejlesztési lehetőségekbe.

Nemzetközi területen, EU csatlakozásunkkal párhuzamosan létrejött a Kevésbé Használatos Nyelvek Európai Irodája (EBLUL) magyar tagszervezete a HUBLUL, s

hatályba lépett a magyar-szerbia-montenegrói kisebbségvédelmi egyezmény. Az egyezmény által létrehozott vegyes bizottsági rendszer reményeink szerint jelentősen hozzájárul majd a magyarországi szerb és a vajdasági magyar közösség fejlődéséhez.

A fentiekből, és a részletesen adatolt beszámolóból is jól látható, hogy Magyarországon újabb pozitív fejlemények tapasztalhatók a nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetében. Ugyanakkor több területen már most, vagy a közeljövőben komoly nehézségekkel kell szembenéznünk. Ezért elengedhetetlen a jogszabályi keretek továbbfejlesztése, és a támogatási rendszerek modern követelményekhez igazítása. Ezek hiányában ugyanis megtörhetnek a rendszerváltást követő pozitív tendenciák, melyek hatása nem csak a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetére, de a térségi és európai kisebbségpolitikai helyzetre is komoly befolyással voltak és lehetnek.

I. Általános helyzetleírás

1. Kisebbségek demográfiai jellemzői

1. 1 A 2001. évi népszámlálás nemzetiségi adatai

A 2001. évi népszámlálásról, valamint a statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. Törvény módosításáról szóló 1999. évi CVIII. számú törvény rendelkezései nyomán 2001-ben Magyarországon az egész lakosságra kiterjedő népszámlálásra került sor. A népszámlálás óta eltelt időszakban a Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban: KSH) kiadványsorozatban tette közzé a népszámlálás eredményeit. Külön kötetben jelentek meg a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó adatok (2001. évi népszámlálás - 4. Nemzetiségi kötődés – A nemzeti, etnikai kisebbségek adatai, KSH, 2002). Ugyanakkor a további megjelent kötetekben (2001. évi népszámlálás - 18. Demográfiai adatok, KSH, 2004; 2001. évi népszámlálás - 24. A Magyarországon bejegyzett kisebbségek adatai, KSH, 2005) is szerepelnek kisebbségi vonatkozású témák, illetve azokat bemutató adatok, adatkombinációk. Beszámolónk nagyban támaszkodik e kiadványokban feldolgozott adatokra, lehetőségei szerint követi a kiadványok módszertanát és értékelési szempontjait.

Anyanyelv, nemzetiség, kisebbséghez kötődés, nyelvtudás

A 2001. évi népszámláláskor a korábbi kettő helyett négy kérdésre – anyanyelv; családi, baráti közösségben használt nyelv; nemzetiség; nemzeti, etnikai kultúrához való kötődés – lehetett válaszolni, külön-külön három válasz megadásával. További eltérés, hogy a továbbiakban minden kérdésre, így a nemzetiségi kötődést tudakolókra is kötelező volt a válaszadás, míg a 2001-ben – a valláshoz hasonlóan – erre a kérdéscsoportra sem volt kötelező válaszolni.

A 2001. évi népszámlálás nemzeti és etnikai kisebbségi összefoglaló adatait az *1. számú melléklet* tartalmazza. A táblázatban szerepelnek az 1980. és az 1990. évi népszámlálás során rögzített adatok is, így a változások tendenciái könnyen megállapíthatóak. A 2001. évi népszámlálás szerint az ország 10 198 315 fős lakosságából 314 060 fő vállalta legalább a kisebbségek egyikéhez való nemzetiségi hovatartozást, 135 788 fő jelölte anyanyelvének legalább a kisebbségi nyelvek egyikét. A hazai kisebbségek tekintetében a két új kérdést vizsgálva 300 627 fő vallotta meg kötődését nemzetiségi kulturális értékekhez, hagyományokhoz, és 166 366 fő használja családi, baráti közösségekben legalább a kisebbségi nyelvek egyikét. A nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdések közül legalább az egyikre igennel válaszolók száma 442 739 fő.

A 13 nevesített kisebbség valamelyikéhez kötődő 442 739 személynek azonban csak a 71 százaléka nyilatkozott úgy, hogy az adott nemzetiséghez tartozik, és alig több mint 30 százaléka vallotta magát kisebbségi anyanyelvűnek.

Összehasonlítva az 1990. és a 2001. évi adatokat megállapítható, hogy a nemzetiséghez való tartozást vállalók száma jelentős mértékben nőtt, ugyanakkor a kisebbségi nyelvek egyikét anyanyelvüknek vallók száma kismértékben, 1,4 százalékkal csökkent.

A 2. számú melléklet tartalmazza a nemzetiségi hovatartozás-vállalás elemeit, a nemzetiséggel összefüggésben feltett négy kérdésre adott válaszok kombinációjában. Itt megtalálható azok száma, akik legalább az egyik, vagy mind a négy nemzetiségi kérdésre az adott kisebbséghez tartozónak vallották magukat, továbbá a négy kérdésre adott válaszkombinációkat. A népesség nemzetiségi hovatartozását meghatározó anyanyelvi, illetve az idegen nyelv ismeretét tudakoló kérdésekre adott válaszokból kivehető, hogy az országban élők közül a magyar után másodikként – több mint egy millióan – a német nyelvi csoporthoz tartoznak, közülük 120 ezren jelölték meg valamilyen formában a kisebbséghez tartozásukat. A harmadik nyelvi csoportot – 217 ezres létszámmal – a cigány (roma) közösség alkotja, e személyek 95 százaléka kisebbséghez tartozónak vallja magát. Őket a román nemzetiségi, nyelvi csoporthoz tartozók mintegy 100 ezres létszáma követi, de közülük mindössze alig 15 ezren vallották magukat kisebbséghez tartozónak, és ezek közül is mintegy 3 ezren nem magyar állampolgárok.

Állampolgárság

Állampolgárságra vonatkozó kérdést a 2001. évi népszámlálást megelőzően utoljára az 1960. évi népszámlálás során tettek fel. Az akkori adatok szerint a lakosság szinte teljes mértékben magyar állampolgár volt. Az ezt követő három évtizedben az országot érintő nemzetközi vándorlás alacsony szintje miatt a kérdés feltevését mellőzték.

A 2001. évi népszámlálás 93 ezer nem magyar állampolgárt, valamint 17 és félezer olyan kettős állampolgárt írt össze, akiknek egyik állampolgársága magyar volt, így az ország lakónépességéből 110 ezer 600 fő valamely más országnak az állampolgára. A nem vagy nemcsak magyar állampolgársággal rendelkezők több mint egyharmada Románia, alig egy-egy tizede Jugoszlávia (Szerbia és Montenegró), Ukrajna, illetve együttesen a többi környező ország polgára. A környező országok Magyarországon élő állampolgárainak négyötöde magyar anyanyelvű, illetve magyar nemzetiségű.

A 3. számú melléklet szerint a nemzeti és etnikai kisebbségi közösségek tagjai között a nem magyar állampolgárok számaránya jóval meghaladja az országos átlagot. A nemzetiségi hovatartozást vállalók között a külföldi állampolgárok aránya 4,65 százalék, az anyanyelvet vállalók között ez az arány 11,24 százalék, de ezektől pozitív és negatív irányban is jelentős eltérések vannak. A nemzetiséghez tartozást vállalók között a nem magyar állampolgársággal rendelkező lengyelek, bolgárok, ruszinok, ukránok száma meghaladja a 30-40 százalékot. Ugyanakkor a cigányok esetében a külföldi állampolgárok aránya elenyésző, de alacsony ez az arány a szlovén, szlovák, horvát közösség esetében is.

A kisebbségi anyanyelvet vállalók között néhány eltéréssel az arányok hasonlóak. Itt a lengyelek és az örmények esetében is közel 60 százalékos külföldi állampolgárságot regisztrálhatunk. Ennél kisebb, de jelentős a külföldi állampolgárok aránya a bolgárok, a ruszinok, románok és ukránok között.

A születéskori, a jelenlegit megelőző, 2000. február 1-jei lakóhely

A magyarországi állandó lakosok közül közel 317 ezren születtek külföldön, nagy többségük a környező államokban, közülük 140 ezren Romániában.

A 4. számú melléklet szerint a nemzeti és etnikai közösségek tagjai között is számosan nem Magyarországon születtek. A 442 739 kisebbségi kötődésű válaszadó 7,93 százaléka született külföldön. A külföldön születtek aránya kiugróan magas a ruszinok, ukránok és románok között, de a bolgárok, lengyelek és szerbek között is meghaladja, illetve megközelíti a 40 százalékot. Ugyanakkor a cigányoknak csak mintegy 0,45 százaléka született külföldön.

A Magyarországra érkezettek nem csak a kisebbségek anyaországából települtek át, néhány esetben ez az arány nem éri el még az 5 százalékot sem (szlovák, örmény, horvát kisebbség).

1. 2 A 2001. évi népszámlálás nemzetiségi adatainak kutatások szerinti elemzése

Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete keretein belül folytatódott a 2001. évi népszámlálás nemzetiségi adatainak vizsgálata, emellett további számos tanulmány, elemzés követte a KSH által nyilvánosságra hozott adatokat.

Szarka László tanulmányában (A 2001. évi magyarországi népszámlálás nemzetiségi adatairól, Tér és terep – Akadémiai Kiadó, 2003) kitér az 1993. évi Nektv. szerinti többes (kettős és hármas) identitás népszámlálási megvallásának vizsgálatára. Ezek számszerűsítése és elemzése az eddigi adatközlések, valamint a települési szinten elvégzett vizsgálatok alapján azt bizonyították, hogy a magyarországi nemzetiségi népesség nagyobbik része – sok esetben döntő többsége – kettős identitásúnak tartja magát.

Akadnak olyan nemzetiségi települések, ahol a magyar és a nemzetiségi identitás átfedése 100 százalékhoz közeli értékre utal. Így például Pilisszentléleken (Huť) a válaszadók 91,3 százaléka magyar nemzetiségűnek, de 70 százaléka szlovák nemzetiségűnek is vallotta magát, s mindössze 3,8 százaléka nem kívánt válaszolni. Hasonló volt a helyzet a Vas megyei Szentpéterfán (Petrovo selo), ahol a válaszadók 89,5 százaléka magyarnak, 75 százalék egyszersmind horvát nemzetiségűnek is tartja magát, miközben a község lakóinak mindössze 1,3 százaléka nem válaszolt. A németek által lakott Baranya megyei Ófalu esetében – 1,4 százalék nem válaszoló mellett – a népesség 90,7 százaléka vallotta magát német nemzetiségűnek, ugyanakkor a magyar nemzetiség arányszáma 95,6 volt.

További fontos új eleme volt a népszámlálás eddigi nemzetiségi adatközléseinek a kistérségi szint alkalmazása, ami lehetővé teszi az etnikai kistérségek és közvetlen környezetük jobb tanulmányozását, a hagyományos nemzetiségi települések etnikai viszonyainak nyomon követését.

Az elvégzett elemzések szerint a nemzeti és etnikai kisebbségeket jellemző változások fő irányaként három, általánosnak mondható fejlődési trend állapítható meg:

1. Az elmúlt időszak népszámlálásainak adataiból egyértelmű változás látszik, az anyanyelvvvel szemben a nemzetiségi bevallás szerinti adat értéke lett a magasabb. A nemzetiségi adatok alapján a hét vizsgálható kisebbség – a románok kivételével – az elmúlt két évtizedben jelentősen megerősödött, a német és a szlovák nemzetiségűek száma majdnem megduplázódott, a horvát, szerb, szlovén, cigány nemzetiségűek számának növekedése pedig szintén igen erőteljes volt. Ugyanakkor ezzel együtt az anyanyelvi mutatók folyamatos és párhuzamos csökkenése arra enged következtetni, hogy a nyelvváltás körülményei között élő kisebbségi közösségek és generációk a nemzetiségi identifikációt az etnikai hovatartozás vállalásának elsődleges identitástényezőjeként kezdi kezelni. Bizonyosnak látszik, hogy az asszimilációs folyamatokkal párhuzamos nagy átalakulás kíséreléseivel állunk szemben, ahol a fiatalabb nemzedékek nyelvváltása, a kétnyelvűség formáinak térvesztése, a magyar nyelvnek anyanyelvként való rögzülése, családon és iskolán belüli továbbadása, a magyar nyelvi és kulturális szocializáció jelenti a jelenségek egyik oldalát. A másik oldalon a kisebbségi önkormányzatok, a civil szféra revitalizáló hatásai, az etnikai újjáéledés jelenségei, az anyanemzetek kultúrájának kisugárzása, az anyaországi kapcsolattartás és a migráció megerősítő szerepe állhat.

2. Az egyes kisebbségek területi, települési bázisa igen erőteljes átalakuláson megy keresztül. Ez egyrészt a kisebbségi közösségek hagyományos és nem hagyományos városi jelenlétének folyamatos felerősödését jelenti. A városba költözés a hagyományos nemzetiségi falusi települések nem magyar népességének folyamatos csökkenésével, a falusi nemzetiségi népesség elöregedésével, önreprodukciós képességének, önszervező erejének fogyásával és megroppanásával is együtt járhat.

3. Az asszimiláció – a nyelv- és identitásváltás – folyamatának ereje elsősorban az anyanyelvi adatok alapján, illetve a négy adatsor összehasonlítása révén vizsgálható. A kettős identitás általánossá válása a kutatók szerint csak részben tekinthető a teljes elmagyarosodást közvetlenül megelőző állapot bizonyítékának, hiszen a magyarországi kisebbségek csoportidentitásának a magyar patriotizmus és nyelv változó mélységű vállalása, illetve ismerete már több mint egy évszázada fontos összetevője. Ugyanakkor az anyanyelvi és a beszélt nyelvi pozíciók folyamatos gyöngülése, a hagyományos nemzetiségi települések anyanyelvi kommunikációs tereinek beszűkülése, a családon belüli anyanyelvi szocializáció egyre általánosabb megszűnése a nyelvváltási folyamat visszafordíthatatlanságára utal.

Tóth Ágnes és Vékás János „Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Magyarországon” című tanulmányában megállapítja, hogy a népszámlálási lakónépesség 95-96 százaléka adott érdemi választ a kisebbségi kötődésre vonatkozó kérdésekre. A népszámlálási lakónépesség 4,34 százaléka, 442.739 személy jelezte a nemzeti és etnikai kisebbség valamelyikéhez való kötődését.

A korábbi kérdezési gyakorlathoz képest eltérő, és nemzetközi viszonylatban is sajátos eljárás megmutatta, hogy nemzetiségi és nyelvi szempontból Magyarország népességének identitásszerkezete összetett. Az országban mindössze 20 652 olyan személyt írtak össze, aki egy népszámlálási kérdés kapcsán sem fejezte ki a magyarsághoz való kötődését, és a magyar nyelvet sem beszéli (0,2 százalék).

Ugyanakkor az összeírtaknak csak 94,4 százaléka vallotta magát magyar nemzetiségűnek, és csak 91 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy a nemzetisége mellett kulturálisan és anyanyelvével is a magyarsághoz kötődik, és ezt a nyelvet beszéli családi, baráti közösségében is.

A 2001. évi magyarországi népszámlálás kisebbségi identitásra vonatkozó négy kérdése csupán egy nemzeti kötődés esetében is 16 válaszkombinációt tett lehetővé. Tovább színezte a képet, hogy a kérdések mindegyikére akár három válasz is adható volt, illetve a kérdezett megtagadhatta a választ. Az eredmények azonban azt mutatták, hogy a három választ adók száma csak a családi, baráti közösségben beszélt nyelv esetében haladta meg az ötezret (az anyanyelv esetében 438). A két választ adóknál pedig az egyik válasz csak elenyésző számban volt a magyartól eltérő. Minimális volt tehát az átfedés az egyes kisebbségek között, viszont az adott kisebbségi és a magyar identitás közötti átmenetek kisebbségenként változó széles skálája mutatkozott meg.

A többes kötődés tehát gyakorlatilag kettős, és egyik eleme a magyar. Ritka, és történelmi okokkal magyarázható kivétel a 95 szerb és horvát kettős nemzeti kötődésű személy. Hasonlók az arányok a másik három kérdés esetében is.

A kutatás feltárta a nemzeti és etnikai kisebbségek külső és belső migrációs jellemzőit is. A migrációs készség és képesség jelentős mértékben befolyásolja az adott kisebbség egyéb jellemzőit. Ugyanakkor ezek a jellemzők - kedvezőtlen körösszetétel, alulképzettség, stb. - vissza is hatnak a migrációs tulajdonságra.

A migráció tekintetében jelentősek a különbségek a magyarországi kisebbségek között. Ha a külső migrációt tekintjük (*lásd a 4. számú mellékletet*), az alig kétezer főnél nagyobb lélekszámú ruszinság 55 százaléka nem Magyarországon született, míg a népszámlálás során összeírt több mint kétszázezer cigány között mindössze 932 fő született külföldön.

A belső vándorlás (*lásd az 5. számú mellékletet*) esetében még nagyobbak az eltérések. A ruszinok mindössze 18 százalékát írták össze azon a magyarországi településen, amelyben született, ezek aránya az ukránok esetében is negyedrészt alatti van, viszont a cigányok 69, a szlovákok 63 százaléka a népszámlálás időpontjában is születési helyén lakott.

A 13 nevesített kisebbség valamelyikéhez kötődő 442 739 személy közül 407 696 született Magyarország területén. Majdnem kétharmaduk az összeírás eszmei időpontjában is a születési helyén élt, 21 százalékuk a születési megyében, 15 százalékuk másik megyében.

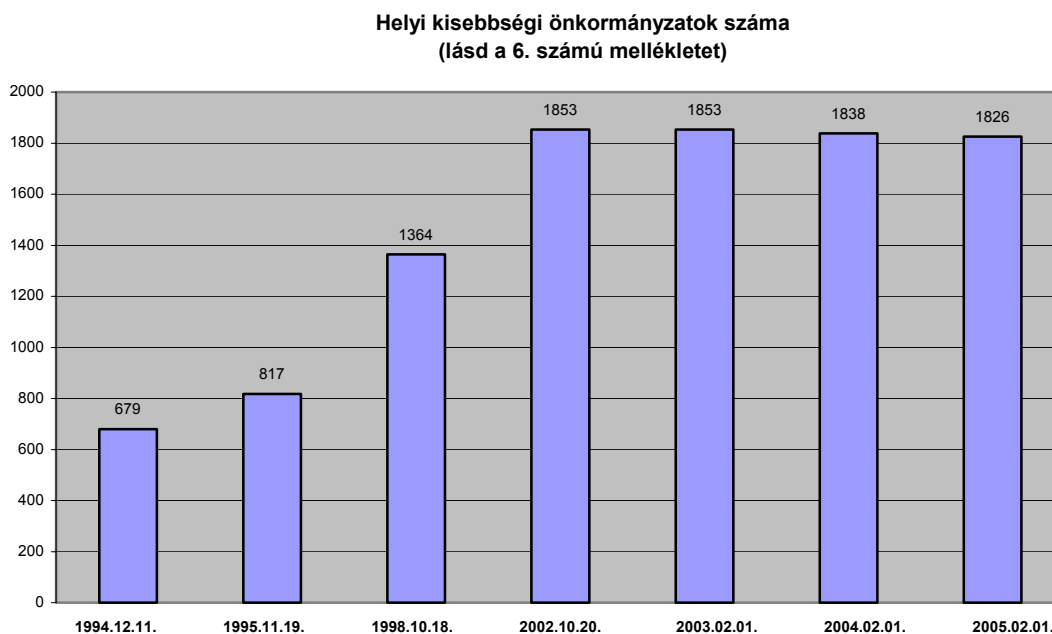
A legmagasabb belső migrációs arányt az örmények képviselik (66,33 százalék), őket követik - nem nagy eltéréssel - a ruszinok és a görögök (63,13 és 63,11 százalék). Nem születési helyükön írták össze a magyarországi születésű lengyelek, bolgárok, ukránok és szerbek több mint 50 százalékát. A németek, szlovének, horvátok és románok a megyén belül vándorolnak nagyobb mértékben, míg a vándorlás minden tekintetben a szlovákok és még inkább a cigányok esetében a legkisebb mértékű.

2. A kisebbségi önkormányzatok választásának és működésének tapasztalatai

2. 1 Helyi és országos kisebbségi önkormányzati választások

A Nek tv. rendelkezései szerint a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre. A 6. számú melléklet táblázata összegzi az immár harmadik alkalommal megtartott kisebbségi választás eredményeit, kisebbségi közösségekre bontva megmutatja a megalakult, illetve működő kisebbségi önkormányzatok számát.

Az első választást követően 679, az 1995. november 19-én megtartott pótválasztást követően 138, míg 1998-ban 1364 kisebbségi önkormányzat alakult meg. 2002-ben mindösszesen 1853 kisebbségi önkormányzat jött létre, ebből 11 önkormányzat volt fővárosi szintű, 203 fővárosi kerületben, 1639 pedig községekben és városokban jött létre. A 7. számú melléklet szerint összesen 1314 településen – ideértve a fővárost és a fővárosi kerületeket is – alakult helyi kisebbségi önkormányzat. A települések döntő többségében, 1072 helyen (81,58 százalék) csak egy kisebbség alakított önkormányzatot. Két kisebbség alakított önkormányzatot 148 településen (11,26 százalék), míg a települések alig több mint 7 százalékában alakult három vagy annál több kisebbség önkormányzata.

A beszámolási időszak során 27 helyi kisebbségi önkormányzat szűnt meg, így a működő önkormányzatok száma 2005. február 1-re 1826-ra csökkent. Az önkormányzatok működésképtelenné válása miatt a két év során összesen 45 településen (2003-ban 25, 2004-ben 20 településen) került sor időközi helyi kisebbségi önkormányzati választásra. Az esetek többségében, 38 esetben képviselői lemondás, 4 esetben haláleset és 3 esetben önfelosztás miatt kellett kiírni az időközi választásokat. Négy német és egy lengyel mellett 40 településen cigány kisebbségi önkormányzati választásra került sor. A megtartott választások közül 18 volt eredményes és 27 eredménytelen. Az eredménytelen választások közül 12 esetben jelölt hiányában nem szavaztak. Az eredménytelen választások közül egy a német, a többi a cigány kisebbség kezdeményezésére történt.

Az országos kisebbségi önkormányzatok megválasztására 2003. január-március hónapokban került sor. Mind a 13 törvényben nevesített nemzeti és etnikai közösség, elektori gyűlés keretében választotta meg legfelsőbb önkormányzati testületét.

A kisebbségi önkormányzatok egyértelműen pozitív hatást gyakoroltak a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek önszerveződésére, hozzájárultak a közösségek megerősödéséhez. Ugyanakkor jól látható, hogy a kisebbségi közösségek számára biztosított külön jogokkal számos magánszemély, család és szervezet is visszaél. A vizsgált időszak tapasztalatai is jól szemléltetik, hogy a választási rendszer, illetve a lebonyolítás igen liberális szabályozását kihasználva megalakított egyes kisebbségi önkormányzati testületek, továbbá kedvezményes mandátummal kisebbségi képviselői helyeket szerzett személyek nem az adott kisebbségek érdekében működnek, illetve tevékenykednek.

A kisebbségi önkormányzati rendszerbe illetéktelenül betolakodó személyek egyre nagyobb száma erősíti a kisebbségi közösségek azon követelését, hogy kisebbségi képviselőként csak az adott kisebbség nyelvét beszélő személy legyen jelölhető és választható. Ugyanakkor nehézséget okozhat az objektív nyelvismeret felmérése, mivel nincs olyan objektív és méltányos mérce, amely megfelelő lehet a nyelvtudás ellenőrzésére. A negatív tendencia továbbélése az autentikus kisebbségek tradicionális kulturális szervezeteinek gyengülésével, legitimációs bázisuk csökkenésével járhat, továbbá ezzel párhuzamosan gyengítheti a kisebbségi közösségek számára elkülönített költségvetési támogatási rendszer határfokát.

A jelenleg parlamenti szakaszban lévő T/9126 számú törvényjavaslat egyik fontos célkitűzése – az alkotmányos rendelkezésekkel összhangban – a valós kisebbségekre épülő kisebbségi önkormányzati rendszer létrejöttének biztosítása. A kisebbségi önkormányzati képviselők választását szabályozó törvény módosítását az Alkotmány 2004. május 1-én – a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz való csatlakozásáról szóló nemzetközi szerződést kihirdető törvény hatályba lépésének napján – módosult rendelkezései is elkerülhetetlenné teszik. A hatályos választójogi rendelkezések alkotmányellenességének megállapítása és megsemmisítése iránt a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa 2003. szeptemberében az Alkotmánybírósághoz fordult.

2. 2 A Belügyminisztérium és a közigazgatási hivatalok tapasztalatai

A Belügyminisztérium (továbbiakban: BM) Önkormányzati Hivatala szervezetében működő Önkormányzati Főosztály és a Polgármesteri és Képviselő-testületi Iroda közreműködik a helyi kisebbségi önkormányzati rendszer működésével, és törvényességi ellenőrzésével kapcsolatos kormányzati feladatok ellátásában. Az Önkormányzati Főosztály az Önkormányzati Tájékoztató különszámában évente összefoglalja a helyi önkormányzati működés törvényességének tapasztalatait.

A 2002-ben megtartott kisebbségi választásokat követően megalakult 1853 kisebbségi önkormányzatból 608 új testület. Ez nagyban nehezítette a közigazgatási hivatalok munkáját, mivel az új testületeket, illetve helyi képviselőket, tisztségviselőket elsősorban meg kellett ismertetniük a jogi háttérrel. Tájékoztatást kellett adni a feladatokról, a képviselői munka mibenlétéről, tartalmáról.

A kisebbségi testületek működésének törvényességi ellenőrzése mellett a közigazgatási hivataloknál fontos területként jelentkezett a helyi önkormányzat kisebbségi önkormányzatokkal kapcsolatos döntéseinek, valamint a két testület jogszabályokból fakadó együttműködésének vizsgálata.

2003-ban a törvényességi ellenőrzés során egyes kisebbségi önkormányzatok és a velük kapcsolatban lévő helyi önkormányzatok működésével kapcsolatban az alábbi kérdéskörökben került sor szóbeli, vagy írásbeli észrevételre (a típushibák feltérképezése jól szolgálja a jelenleg folyó jogszabály alkotási folyamatot):

- a kisebbségi önkormányzatok működésének dokumentálása hiányos volt, azaz a jegyzőkönyvek rendkívül szűkszavúak voltak.
- a jegyzőkönyvek a közigazgatási hivatalokhoz rendszeresen a 15 napos határidőt túllépve érkeztek meg. Ez nehezítette, gyakran pedig ellehetetlenítette a törvényességi ellenőrzést. Voltak olyan kisebbségi testületek, melyek a működésüket egyáltalán nem dokumentálták.
- rendkívül eltérő volt a jegyző feladatának a megítélése. A helyi és a helyi kisebbségi önkormányzati tisztségviselők helytelenül értelmezték feladataikat.
- a hat ülés megtartása, illetve dokumentálása is problematikus volt. Gyakori volt a közmeghallgatás megtartásának elmaradása.
- késett a költségvetés elfogadása, nem készült félévi beszámoló a gazdálkodásról, hiányzott a zárszámadás.
- akadtak olyan helyi önkormányzatok, melyek nem szabályozták az SZMSZ-ben, hogy milyen módon segítik a helyi kisebbségi önkormányzatot.
- segélyezési döntések, bár csökkenő mértékben, de továbbra is előfordultak.
- együttműködési megállapodás megkötése elmaradt, illetve ahol készült ilyen, az formális volt.
- előfordult még a működési szabályok a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. számú törvénybe ütköző rendezése (a nyilvános és zárt ülés szabályozása nem volt megfelelő, szavazategyenlőség kérdése, ülésről való kizárás, mandátumvesztés stb.).

A közigazgatási hivatalok elsősorban személyes megkeresések során igyekeztek a törvénysértésekre felhívni a figyelmet, s csak ennek eredménytelensége után került sor a törvényességi észrevételek írásba foglalására. Ezen túlmenően a hivatalok jelentős része havonta megjelenő hírlevélben nyújtott tájékoztatást. Megállapítható, hogy csökkent a korábbi években megszokott kisebbségi témájú - konzultációk, továbbképzések, értekezletek száma. Ezt a hivatalok egyre kevesebb lehetősége és anyagi eszköze magyarázza, pedig az érintettek igénylik a kisebbségek részére szervezett konzultációkat.

A fővárosi, megyei közigazgatási hivatalok törvényességi ellenőrzést végző szervezeti egységeinek munkája és segítsége nélkül, ezt a vizsgált időszak is bizonyította, a kisebbségi önkormányzatok nehezebben tudták volna ellátni feladataikat.

A BM 2004 második félévében mind a 19 megyére kiterjedő tanácskozás-sorozatot szervezett, melyre valamennyi kisebbségi önkormányzati vezető meghívást kapott. A kiemelt programok (Nemzeti Népegészségügyi Program, Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégia, Közigazgatás Korszerűsítés Országos Programja) megismertetése mellett a közigazgatási hivatalok vezetői a kisebbségi önkormányzati vezetők részére tájékoztatást adtak az időszerű közigazgatási feladatokról.

Budapest Főváros Közigazgatási Hivatalának (továbbiakban: BFKH) Törvényességi Főosztálya konzultáció-sorozatot szervezett, melynek keretében felkerestek minden fővárosi kerület önkormányzati hivatalát. A tanácskozásokon részt vettek a helyi kisebbségi önkormányzatokkal kapcsolatot tartó köztisztviselők, politikai vezetők és a kerületi kisebbségi önkormányzatok elnökei. 2004-ben a helyi kisebbségi önkormányzatok törvényességi vizsgálatának biztosítására a BFKH Törvényességi Ellenőrzési és Felügyeleti Főosztályának keretein belül Önkormányzati Gazdálkodási és Kisebbségi Osztály működik.

2004. november 29-30-án és december 6-7-én a BFKH kétnapos továbbképzést szervezett a kisebbségi önkormányzati képviselők, valamint a kisebbségi ügyekkel foglalkozó önkormányzati köztisztviselők részére. A továbbképzésen nagy hangsúlyt kapott a kisebbségi joganyag változásának ismertetése, továbbá a gyakorlati működést segítő ismeretek átadása.

2. 3 Az országgyűlési biztos vizsgálatának tapasztalatai

A kisebbségi önkormányzatok működésével, a kisebbségi önkormányzati rendszer jelenlegi jogi szabályozásából adódó, megoldásra váró problémákkal behatóan foglalkozik a kisebbségi jogok országgyűlési biztosja 2003. és 2004. évi beszámolója.

A 2003. évi, Győr-Moson-Sopron megyei vizsgálat kiemelt figyelmet fordított a helyi önkormányzatok szerepének és tevékenységének elemzésére, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak helyi szinten való érvényesülésére.

A vizsgálat megállapította, hogy a kisebbségi jogok érvényesülése során felmerült problémák, konfliktusok sok esetben a jogi szabályozásban rejlő hiányosságokra, ellentmondásokra világítottak rá. Gyakori értelmezési probléma, hogy a települési önkormányzatoknak milyen mértékben kell a működéshez szükséges tárgyi és technikai feltételeket, továbbá szakmai segítséget biztosítani. A megvizsgált együttműködési megállapodások szinte kizárólag finanszírozási, gazdálkodási kérdésekre korlátozódtak. Sok esetben a települési önkormányzat nem tudott a kisebbségi önkormányzat elhelyezésére önálló helyiséget sem biztosítani. A működéshez szükséges egyéb technikai feltételek biztosítása nem jelent gondot. A települési önkormányzatok jelentős problémaként értékelték, hogy az önkormányzati törvényben kötelező feladatként előírt kisebbségi jogok érvényesülésének biztosításához közvetlenül nem kapnak költségvetési támogatást.

A vizsgálat eredményei alapján a kisebbségi és a települési önkormányzat közötti együttműködés, a kialakult kapcsolatok, a döntéshozatal során a kisebbségi érdekek, szempontok figyelembevétele kisebbségenként és településenként különböző képet mutat. A kisebbségi és a települési önkormányzat közötti sikeres együttműködés meghatározó tényezője a kialakult személyes jó viszony, a hasonló politikai meggyőződés, és nem utolsósorban a jegyző és a kisebbségi önkormányzatok vezetőinek felkészültsége, szemlélete, hozzáállása. Pozitívak a tapasztalatok a kisebbségi referens alkalmazásával kapcsolatban, bár gondot okoz, hogy személyének kiválasztása legtöbbször a kisebbségi önkormányzatok véleményének kikérése nélkül történik. Szinte általánosan jelentkező gond, hogy a kisebbségi önkormányzatok vezetői szerint a kisebbségi önkormányzatokat a helyi önkormányzatok nem tekintik egyenrangú félnek. Gyakran az együttműködés kiterjesztésének az a gátja, hogy a kisebbségi önkormányzat tagjai nincsenek tisztában az őket megillető jogokkal.

A kisebbségi önkormányzatok bevételeivel kapcsolatban a kisebbségi biztos megállapította, hogy a színvonalas érdekképviseleti munkához nem elegendő a központi költségvetésből nyújtott támogatás, a kisebbségi önkormányzatok működésének hatékonyságát jelentősen akadályozza az alulfinanszírozottság. Probléma továbbá, hogy az állami normatíva azonos nagyságú, tekintet nélkül a kisebbséghez tartozók létszámára, a település jellegére és az ellátandó feladatokra.

A kisebbségi önkormányzatok tevékenysége, a velük szemben jelentkező elvárások, illetőleg az általuk felvállalt ügyek jelentős eltérést mutatnak különösen a nemzetiségi és a cigány kisebbségi önkormányzatok összehasonlításában. Míg az előbbiek esetében az identitás- és hagyományőrzésen, az anyanyelv ápolásán, a kulturális autonómia megteremtésén van a hangsúly az utóbbiak esetében ezek a feladatok sokszor önként vállalt közvetítői, konfliktuskezelő feladatokkal egészülnek ki.

A kisebbségi biztost számos esetben keresték meg a kisebbségi önkormányzatok egyetértési jogának gyakorlásával kapcsolatban, ezen belül különösen az egyetértési jognak a kisebbségi oktatást folytató nevelési-oktatási intézmények megszüntetése során való gyakorlása kapcsán. A biztos beszámolójában nagy teret szentelt a párbeszéd hiánya, a bürokratikus ügyintézés miatt, a kisebbségi és a helyi önkormányzatok között kialakult konfliktushelyzetek, valamint a foglalkoztatással, a közérdekű munka lehetőségének biztosításával összefüggő helyi és kisebbségi önkormányzati feladatok bemutatására.

A 2004. évi beszámoló szerint változatlanul probléma, hogy a helyi kisebbségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok közötti viszonyt az alá-fölérendeltség jellemzi. Ennek egyik alapvető oka a kisebbségi önkormányzatok önálló infrastruktúrájának hiánya. A beszámoló nagy teret szentel a kisebbségi önkormányzati képviselői mandátum megszűnésével kapcsolatos ügyeknek, rávilágítva a jogi szabályozás hiányosságaira.

A kisebbségi biztos beszámolójában megállapítja, hogy a jogbiztonság érdekében a kisebbségi önkormányzatok, a kisebbségi önkormányzati képviselők jogállását rendezni kell, törvényben kell szabályozni a kisebbségi önkormányzat, a képviselői mandátum megszűnését, a finanszírozás rendszerének átalakításával meg kell teremteni a tényleges feladat- és hatáskörökben megnyilvánuló autonómiát.

A T.9126 számú törvényjavaslat elfogadása esetén a kisebbségi önkormányzati rendszer megerősítését és a kulturális autonómia kiteljesítésének lehetőségét biztosítaná, megoldást nyújtva az évek óta tapasztalható gyakorlati problémákra is.

2. 4 Kisebbségi jogérvényesülés Budapesten

A Fővárosi Önkormányzat feladatai elsősorban azok, amelyek a főváros egészét vagy több kerületet érintenek, másrészt a fővárosnak az országban és a Közép-magyarországi régióban betöltött különleges szerepéhez kapcsolódnak.

2. 4. 1 Fővárosi kisebbségi önkormányzatok

A fővárosban, a 2002-ben megtartott kisebbségi önkormányzati választásokat követően, a korábbi kilenccel szemben 11 fővárosi kisebbségi önkormányzat megválasztására került sor. Az elektori gyűlés másodszori összehívását követően sem alakulhatott meg a román és a szlovén fővárosi kisebbségi önkormányzat, a választói gyűlések határozatképtelensége miatt. A román és szlovén közösség elektori gyűlésének eredménytelenségét az okozta, hogy a megválasztott elektorok jelentős része nem tagja a két közösségnek, ezért a fővárosi románság és szlovénség határozatképtelenné tette a választógyűlést, megakadályozva ezzel a fővárosi kisebbségi önkormányzat megalakítását.

A Fővárosi Önkormányzat mindegyik fővárosi kisebbségi önkormányzattal megkötötte a költségvetéssel és gazdálkodással kapcsolatos együttműködés részletes szabályait és eljárási rendjét tartalmazó megállapodást. 2003. június 2-án került sor helyiség használati szerződések megkötésére azon fővárosi kisebbségi önkormányzatokkal, melyek nem az országos kisebbségi önkormányzatokkal egy ingatlanba költöztek. Így kapott helyiségeket, a korábbi ciklusokban is használt Bp. V. Akadémia u. 1. szám alatti irodaházban a lengyel, német, örmény, ruszin, szlovák és ukrán fővárosi kisebbségi önkormányzat.

A fővárosi kisebbségi önkormányzatok működéséhez a központi költségvetési normatíván túl (2003-ban 680 ezer, 2004-ben 714 ezer Ft) a Fővárosi Önkormányzat jelentős éves támogatási összegeket biztosított. A 8. számú *melléklet* szerinti megoszlásban a Fővárosi Önkormányzat 2003-ban 160,18 millió Ft-ot, míg 2004-ben összesen 153,98 millió Ft-ot biztosított a 11 fővárosi kisebbségi önkormányzatnak. A támogatási összegnek mindkét évben mintegy kétharmadát a képviselői tiszteletdíjra és az egyéb működési célokra költötték, és csak egyharmad részt használtak hagyományápoláshoz kapcsolódó programokra.

A Fővárosi Önkormányzat, az önkormányzatok fenti támogatásán túl a költségvetési rendeletében minden évben pályázati alapokat és alapszerű céltartalékokat képzett, melyekből pályázat alapján támogathatja a kisebbségi önkormányzatokat, a fővárosi kisebbségi intézményeit, a kisebbségi civil szervezeteket és egyesületeket. 2003-ban és 2004-ben a kisebbségi szervezetek pályáztak egyebek között az Esélyegyenlőségi Alap, az Oktatási és Ifjúsági Alap, a Kulturális Alap, a program Alap pályázataira, és a Közbiztonsági és Bűnmegelőzési Pályázat és Program kereteire. Az alapokból nyújtott támogatásokat összesítve a 9. és 10. számú *melléklet* tartalmazza.

A vizsgált időszakban a Fővárosi Önkormányzat fenntartásában 6 kisebbségi intézmény működött. Ezek közül 4 oktatási, 1 szociálpolitikai és 1 kulturális célt szolgáló intézmény. Az intézmények fenntartására a Fővárosi Önkormányzat 2003-ban 1 195,9 millió Ft-ot, 2004-ben 1 234,4 millió Ft-ot biztosított. A 4 nemzetiségi oktatási és a 2 cigány kisebbségi intézmény költségvetési támogatásának alakulását a *11. számú melléklet* tartalmazza.

A Fővárosi Önkormányzat által fenntartott Cigány Ház-Romano Kher feladatkörébe a hátrányos helyzetű cigány gyermekek üdültetése, szakmai táborok szervezése, tehetséggondozás, ösztöndíjazás, jogsegély szolgálat működtetése, cigány családgondozók tevékenységének szakmai segítése, rendezvények szervezése, bonyolítása, valamint néprajzi gyűjtőmunka, és néprajzi kiadványok készítése tartozik. Az Alapító Okiratban meghatározott tevékenység ellátása érdekében Budapest Főváros Közgyűlése a Fonyód, Fürdő u. 7. szám alatti ingatlant a Fővárosi Önkormányzat Cigány Ház – Romano Kher rendelkezésére bocsátotta.

A Fővárosi Önkormányzat fenntartásában működik, mint közművelődési intézmény, a Napház „Khamorro” Kisebbségi Klub, mely a kisebbségi kulturális identitást, társadalmi közeledést, felzárkózást, hagyományápolás előmozdítását biztosítja, döntően a kulturális programok szervezésével és szolgáltatásokkal.

A Fővárosi Önkormányzat fenntartásában működő intézményeken túl Budapesten több, nem önkormányzati fenntartásban működő intézményben folyik cigány tanulók nevelése, képzése. Ezek a Kalyi Jag Roma Nemzetiségi Szakiskola, a Kovács Zoltán Alapítvány által működtetett óvoda és kollégium, valamint a Talentum Nemzeti Kisebbségi Általános Iskola, Művészeti Iskola, Tánc- és Zeneművészeti Szakiskola és Kollégium, ahol differenciált foglalkozások keretében folyik a roma fiatalok nevelése és oktatása. Ez utóbbi intézmény - a Fővárosi Önkormányzattal kötött közoktatási megállapodás keretében - a többszörösen hátrányos helyzetű roma fiatalok számára a zenei tanulmányok szakiskolai szintű elsajátítását teszi lehetővé. A Fővárosi Önkormányzat éves költségvetési rendeletében meghatározott mértékű támogatással segítette a Talentum Nemzeti Kisebbségi Általános Iskola, Művészeti Iskola, Tánc- és Zeneművészeti Szakiskola és Kollégium működését.

2. 4. 2 Kerületi kisebbségi önkormányzatok

A 2002. évi választásokat követően a fővárosi kerületekben működő kisebbségi önkormányzatok száma a korábbi 154-ről 203-ra emelkedett. A kisebbségi önkormányzatok számának növekedése a kerületi önkormányzatok és a kisebbségi önkormányzatok kapcsolatában is változásokat hozott.

A kerületi kisebbségi önkormányzatok működéséhez a központi költségvetési normatíván túl a fővárosi kerületek éves támogatási összegeket biztosított. A *12. és 13. számú mellékletek* szerint jelentős eltérések mutatkoztak a támogatás összege és az odaítélés módja tekintetében is. A kerületi önkormányzatok egy része differenciálás nélkül azonos összegű támogatást biztosít a kerületben megalakult minden kisebbségi önkormányzatnak, nem vizsgálva az adott önkormányzat megalakulásának módját, kisebbségi összetételét vagy a működés jellemzőit és tapasztalatait. Ugyanakkor növekszik azon kerület száma, ahol pályázati alapon

működő támogatási rendszert alakítottak ki, mely lehetővé teszi a differenciált összegű támogatást.

A támogatási összegeket áttekintve megállapítható, hogy a fővárosi kerületekben működő összesen 203 kisebbségi önkormányzat 2003-ban együttesen 523,4 millió Ft-ból, míg 2004-ben 549,5 millió Ft-ból gazdálkodott. Ebből mindkét évben megközelítően 25 százalékot tett ki a központi normatíva (137,36 és 144,23 millió Ft), 75 százalék pedig a kerületi önkormányzatok által nyújtott támogatás. Egyenként vizsgálva a nyújtott támogatásokat, 2003-ban a XIII. és III. kerület járt elől, összesen több mint 40 millió Ft támogatással, míg a VI. kerület abban az évben egyáltalán nem támogatta a kerületi kisebbségi önkormányzatokat. 2004-ben minden kerületi önkormányzat nyújtott támogatást, változatlanul legtöbbit a XIII., legkevesebbet a VI. kerület. A támogatásokon túlmenően néhány kerületben az infrastrukturális feltételek biztosítása is problémát okozott, nem egy helyen a kisebbségi önkormányzatok részére a működéshez szükséges helyiséget sem biztosítottak.

A fővárosi kerületek testületei és polgármesteri hivatalai többségében számottevő erőfeszítéseket tesznek a Nek tv.-i kötelezettségeik minél hatékonyabb ellátása érdekében. A kötelező feladatokon túl több kerület többlet szolgáltatások biztosításával segíti a kerületi kisebbségi önkormányzatok működését. Ilyenek különösen az ún. kisebbségek háza felállítása, a kiegészítő anyagi támogatások biztosítása, a humán szakértelem elérhetővé tétele referensek rendelkezésre bocsátásával (ami a döntés előkészítés/végrehajtás, pályázatok benyújtása során bír jelentőséggel). A működési feltételek – helyiség, irodatechnika és irodaszerek, ügyviteli teendők – biztosítása mellett minden kerületben a jogszabályi kötelezettségnek megfelelően megkötötték az együttműködési megállapodásokat.

A kerületi kisebbségi önkormányzatok megválasztása, tevékenységének megítélése számos tekintetben kritikus képet mutat. A választási rendszer jelenlegi szabályozása azt eredményezi, hogy a kerületek nagyszámú választói létszámából adódóan szinte minden kerületben, kis szervezéssel megválasztható kisebbségi önkormányzat. Történik ez nagyobbrészt a szimpátia szavazatot leadó választópolgárok révén, és kevésbé az adott kerületben élő kisebbségi közösség közreműködésével, illetve jelenlétével. A 14. és 15. számú melléklet szerint számos olyan kerületben is létrejött kisebbségi önkormányzat, ahol a 2001-ben megtartott népszámlálás szerint az adott kisebbséghez tartozó polgár nincs vagy létszámuk a tíz főt sem éri el. Azaz a megalakult kisebbségi önkormányzat mögött nincs számottevő kisebbségi közösség, amelynek a szolgálatára, ellátására az önkormányzatnak működnie érdemes. Kirívó példaként említhető az örmény közösség, mely 16 kerületi kisebbségi önkormányzatot hozott létre úgy, hogy a 2001. évi népszámlálás adatai szerint Budapesten mindösszesen 162 fő vallotta anyanyelvének az örmény nyelvet.

A jelzett problémák ellenére a kisebbségi önkormányzatok négy-öt kivétellel folyamatosan működnek. A kerületi önkormányzatok képviselő-testületeinek ülésein rendszeresen képviseltetik magukat, az őket érintő kérdésekben véleményt nyilvánítanak, sok esetben kezdeményezik a kisebbségeket érintő döntések meghozatalát.

A hagyományápolás, kultúra területén végzett tevékenységről általánosságban elmondható, hogy a fővárosban működő kisebbségi önkormányzatok folyamatosan bővítik e területen programjaikat, egyre több, a kisebbségi létet bemutató irodalmi és egyéb alkotás jelenik meg. Több kisebbség esetében megfigyelhető, hogy együttműködéseket alakítanak ki a vidéki kistéleplések kisebbségi önkormányzataival, és azokkal közösen a fővárosban rendeznek programokat. Említést érdemel, hogy a kerületekben működő azonos, vagy más-más kisebbséghez tartozó önkormányzatok között együttműködés tapasztalható, a nagyobb látogatottság érdekében közös programokat, rendezvényeket szerveznek. Fontos jelenség, hogy egyes közösségeknél (pl.: bolgár, görög) a kerületi kisebbségi önkormányzatok anyagilag is hozzájárulnak egy-egy kiemelkedő projekt vagy országos rendezvény megvalósításához.

2. 5 Kisebbségi jogérvényesülés megyei szinten

A 2002-ben megtartott kisebbségi választásokat követően a 19 megyében összesen 1639 helyi kisebbségi önkormányzat alakult, melyből 542 az új testület. A *16. számú melléklet* szerint legtöbb önkormányzat Baranya megyében (238) és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (209) jött létre.

A 2002. évi helyhatósági választások során megválasztott megyei közgyűlések gazdasági és humán programjaiban továbbra is megjelennek a megyei önkormányzatok számára nem kötelezően előírt, hanem önként vállalt, kisebbségekkel kapcsolatos feladatok. Ezáltal a megyei önkormányzatok kifejezésre juttatják a nemzeti, etnikai kisebbségek jogai érvényesülése iránti elkötelezettségüket.

A jelentéshez megküldött megyei beszámolók szerint a megyei önkormányzatok a vizsgált időszakban is folyamatosan figyelemmel kísérték és segítették a megye területén élő kisebbségek jogainak érvényesülését, elsősorban az önkormányzataikkal és társadalmi szervezeteikkel való szoros kapcsolattartás révén. Napirendre vették továbbá a megyében a kisebbségi jogok érvényesülésének helyzetét, részletesen feldolgozták a nemzeti és etnikai kisebbségi oktatás, a kultúra, a foglalkoztatás politika helyzetét és néhány esetben (Békés, Baranya, Vas megye) a nyelv megőrzésének állapotát.

A megyei közgyűlések feladatai nagyban különböznek a nemzeti kisebbségek és a cigány etnikai kisebbség vonatkozásában, különösen ott, ahol a cigány népcsoport nagyobb közösségekben él. Utóbbiak gondjainak enyhítése csak komplex társadalmi összefogás és gondoskodás alapján várható. A megyei közgyűlések társadalmi-gazdasági programjaikban megfogalmazták a nemzeti és etnikai kisebbségi lakosság élet- és munkakörülményeit érintő hátrányok kiegyenlítésének segítségét, a területi hátrányok és az azzal összefüggő társadalmi és szociális egyenlőtlenségek lehetőség szerinti mérséklését. Támogatták a kisebbségek kulturális értékeinek megóvását, fejlesztését, a kisebbségi önkormányzatok és civil közösségek programjait, anyaországi/nyelvnemzeti kapcsolataik bővítését.

A megyei önkormányzatok kezdeményező szerepet vállaltak a nemzetiségek egymás közötti kapcsolatainak erősítésében, valamint a többségi nemzet és a

kisebbség harmonikus együttélésének megteremtésében. Rendszeressé váltak az évente megszervezett megyei szintű kisebbségi napok is.

A megyei önkormányzatok – lehetőségeikhez képest – pályázati keretekben nyújtottak anyagi támogatásokat a kisebbségi önkormányzatok, szervezetek működéséhez és rendezvényeikhez, elősegítették kulturális életük fejlődését, tradícióik ápolását, tekintettel arra, hogy döntően a kisebbségi önkormányzatok, kisebbségi szervezetek azok, amelyek összefogják a települések nemzeti és etnikai kisebbségi közösségét, segítik a nyelv, a hagyományok őrzését, és önállóságukat őrizve megyei társulásaikban partnerei a megyei, a települési önkormányzatoknak, intézményeknek. A pályázati alapok összege 400 ezertől 5 millió Ft-ig terjedt, kiemelhető a Somogy megyei 4 millió, és a Baranya megyei 5 millió Ft-os pályázati keret. A megyei támogatásokból, a keretek viszonylag alacsony összege miatt, csak kevés önkormányzat, civilszervezet, intézmény részesült. A kis települések kisebbségi önkormányzatai legtöbb esetben működésüket szinte kizárólag a központi költségvetésből kapott normatív támogatásból finanszírozzák, sem a települési önkormányzatoktól, sem a megyei önkormányzatoktól nem kapnak támogatást, annak ellenére, hogy eközben a nemzetiségi identitás valódi közösségi helyeinek a nemzetiségi falvak tekinthetők. Több megye pályázatot írt ki cigánytanulók ösztöndíj támogatására.

A megyei önkormányzati kapcsolattartást országosan eltérő megoldások jellemzik. A legtöbb megyében a közgyűlés – a kisebbségek érdekeinek érvényesítésével összefüggő feladatai ellátása érdekében - állandó bizottságai között Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Bizottságot hozott létre. Más esetben egy adott szakmai bizottság feladatát bővítették ki a kisebbségpolitikai feladatokkal. Több megyében működik Nemzetiségi Konzultatív Tanács vagy Romaügyi Tanács. Pest megyében Nemzetiségi Klub alakult. A bizottságokban helyet kaptak a megyében élő kisebbségek képviselői is. A megyei közgyűlések kisebbségeket érintő döntéseik előkészítésekor figyelembe veszik az érintett kisebbség véleményét, a megyei szintű tevékenységet folytató kisebbségi szervezetek vezetői a közgyűlés állandó meghívottjai. Megállapítható ugyanakkor, hogy a megyei kisebbségi önkormányzati szint hiánya hatásköri problémákat eredményez. A Nek tv. módosításának benyújtott tervezete ezért lehetővé teszi a megyei, azaz középszintű önkormányzat létrehozását.

A bizottságok a munkaterveikben meghatározott feladataikat a megyei önkormányzati hivatal közreműködésével látják el. E hivatalok legtöbbje önálló-, vagy kapcsolt feladatkörű kisebbségi referenst, szakfőtanácsost alkalmaz a nemzeti, etnikai közösségekkel történő kapcsolattartás, a bizottsági munka és a rendezvények koordinálásának elősegítése érdekében. A hivatali szervezethez kapcsolódó elnöki kabinetben sok helyen a kisebbségi kapcsolattartásért felelős személy is tevékenykedik.

A megyei önkormányzatok kapcsolatrendszere kiterjed a kisebbségi önkormányzatok megyei társulásaira, szövetségeire, regionális irodáira, megyei nemzetiségi szervezeteire, a helyi és a kisebbségi települési önkormányzatokra, nemzetiségi feladatot ellátó/vállaló megyei és helyi intézményekre, nemzetiségek civil szervezeteire, hagyományőrző közösségeire. Több megyében bár a törvény szerint erre nincs kötelezettség, a kistérségi társulások tanácsaiba bevonták a kisebbségi

közösségek képviselőit. A megyei önkormányzatok és a kisebbségi önkormányzatok, civil szervezetek, megyei társulásaik, szövetségeik közötti kapcsolattartás keretében lehetőségeik szerint a kisebbségek is hozzájárulnak a megyei önkormányzati feladat-ellátás hatékonyságához.

A kisebbségek tevékenységét, széleskörű szervező és tájékoztató munkájukkal, szolgáltatásaikkal nagyban segítették a megyei fenntartású közgyűjteményi, közművelődési, pedagógiai szolgáltató szakintézmények. A megyei önkormányzatok az országos kisebbségi önkormányzatokkal kötött megállapodások révén kiemelt és közvetlen szerepet vállaltak a nemzetiségi oktatás területén. Néhány megyében jelentősen erősödtek a kisebbségi kulturális autonómia megteremtésére irányuló törekvések.

A Baranya megyei önkormányzat támogatja a Gandhi Közalapítványi Gimnázium és a „Collegium Martineum” Középiskolai Tehetséggondozó Kollégium intézmények működését. Bács-Kiskun megye közgyűlése 20 millió Ft-tal támogatta a Bajai Magyarországi Németek Általános Művelődési Központját, a megyei Területfejlesztési Tanács pedig 2003-ban 32 millió Ft-ot, és 2004-ben 28.5 millió Ft-ot ítél meg kisebbségi intézmények fejlesztésére. Jász-Nagykun-Szolnok megye többek között a cigánygyermek felzárkóztatását és tehetséggondozását felvállaló Hegedűs T. András Alapítványi Középiskola, Szakiskola és Kollégium fejlesztő programját támogatta. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a közgyűlés támogatásával 720 tanulót iskoláztak be a budakalászi székhelyű Hátrányos Helyzetű Roma Fiatalok Gimnáziumának helyi képzésére. A program az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat és a SZILTOP Kht. Phare pályázaton nyert támogatásából működik. A 2004/2005-ös tanévben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből 100 cigány fiatal érettségizik az esti iskolai rendszerű intézményben. Szabolcs megye másik említett intézménye a tehetséges roma fiatalok kollégiuma, melynek székhelye Ibrány. Tolna megye a fenntartásában működő Tolnai Lajos Nemzetiségi és Két tannyelvű Gimnáziumról írt, melynek hálótermeit 5 millió Ft-ból újíttatta fel. A Szekszárdon működő német nyelvű Deutsche Bühne 2004. január 1. óta a Tolna Megyei Önkormányzat és a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata közös fenntartásában működik.

Több megye társként részt vett, vagy önrészt biztosított a „Küzdelem a munka világából történő kirekesztés elleni” pályázaton. Baranya megye közgyűlése a pályázathoz két szervezetnek 2-2 millió Ft-ot biztosított. Bács-Kiskun megye maga is részt vesz a végrehajtásban. Jász-Nagykun Szolnok megye 260 millió Ft-ot pályázat által 200 romaember foglalkoztatásával akadálymentesítést végez. Hajdú-Bihar és Szabolcs megye közösen nyert 150 millió Ft-ot, melyből 750 fő regisztrált munkanélkülinek adott munkát az M3-as autópálya közműveinek javítására. A szervezésben a Cigány Kisebbségi Kerekasztal működött közre. A Vas megyei romák munkaerőpiaci helyzetének javítására foglalkoztatásuk előmozdítására 20 fő képzésen vett részt és vizsgázott, és munkaszerződés által hasznosul tudásuk. A ráfordítás 36.2 millió Ft volt 2003-ban. 2004-ben 73 fő vett részt 24 millió Ft-os támogatással a közfoglalkoztatásban. A szervezést a kisebbségi önkormányzatok közreműködésével végezték. A Szombathelyi Regionális Munkafejlesztő Központ 4 év alatt 650 fő szervezett képzéseire, ebből 584 fő roma származású. A Zala megyei közgyűlés több pályázathoz biztosította az önrészt. Maga pedig egy 9 tagú konzorciummal csatlakozott a „Küzdelem a munka világából történő kirekesztés

ellen” pályázathoz. A Zala Megyei Önkormányzat és a Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet a visszaeső bűnözés megelőzésére a szabadulás után a társadalomba való visszailleszkedés érdekében megállapodást kötöttek. A végrehajtó munkacsoportokba a kisebbségi önkormányzatok képviselőit is bevonták.

A megyei önkormányzatok az elmúlt két évben is kisebbségpolitikai fórumokat szerveztek, szerepet vállaltak a kisebbségi önkormányzatok képzésében, tájékoztatásában, nemzetiségkutatásban, cigány koordinációs feladatok ellátásában, nemzetiségi hagyományőrző táborkok, rendezvények szervezésében, támogatásában. Több megyei közgyűlés évek óta átadja a „Kisebbségekért Díj”-at, mellyel a megyében élő kisebbségek érdekében végzett kiemelkedő tevékenységet jutalmazták és jutalmazzák. Több megyében a nemzeti kisebbségekkel együtt szervezett ünnepséggel emlékeztek meg hazánk Uniós csatlakozásáról.

A megyei szintű kisebbségi jogérvényesülésről összességében megállapítható, hogy a koordinációs munkában, a bizottsági és az önkormányzati személyi munkakapcsolatokban tovább erősödött a közvetlen kapcsolattartás, a kétirányú információáramlás és a szakmai tanácsadás gyakorlata.

2. 6 Az országos kisebbségi önkormányzatok intézményesülési folyamata

A Nek tv. 36. § (1) pontjának rendelkezései szerint a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek országos önkormányzatai az általuk képviselt kisebbség kulturális autonómiájának érdekében intézményeket hozhatnak létre. Az országos önkormányzatok a törvények keretei között önállóan dönthetnek intézményeik alapításáról, ezek szervezeti és működési szabályairól, a fenntartásról és a működtetésről. A törvény meghatározza azokat az intézmény típusokat, melyek hathatósan hozzájárulhatnak a kisebbségi közösség kulturális autonómiájának kiépítéséhez. Az oktatási intézmények alapításán, átvételén és fenntartásán túl, az országos önkormányzat jogosult kisebbségi színház, múzeumi kiállítóhely, országos gyűjtőkörrel rendelkező közgyűjtemény, könyvtár, kiadó, országos kulturális, művészeti, tudományos intézet létesítésére. E feladatokhoz az országos kisebbségi önkormányzatok költségvetési támogatást igényelhetnek.

A elmúlt évszázad folyamán, a mindenkori politikai helyzet függvényében a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek önerőből számos kisebbségi egyesületet, és azokhoz kapcsolódó intézményt alapítottak és működtettek, főként a kisebbségi kultúra területén. E folyamat kezdete a XIX. és XX. század fordulójára tehető, és tartott a II. világháborút követő időszakig. Ekkor a közösségi vagyon államosításával párhuzamosan az uralkodó hatalom a civil szféra háttérbe szorításával együtt felmorzsolta a kisebbségi közösségek egyesületeit és intézményeit is. Így szűntek meg a horvát közösség Čitaonica-i, a német és a román közösség olvasókörei, és a hagyományőrzésre szakosodott egyesületek, stb.

A rendszerváltozás hozta meg a kisebbségi közösségek számára az újrászerveződés lehetőségét. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény, majd a Nek tv. adta jogok egyenes következményeként újra megalakultak és működni kezdtek a kisebbségi egyesületek, majd a helyi és országos kisebbségi önkormányzatok. A közösségek megerősödésével párhuzamosan az egyesületek és az önkormányzatok működéséhez kapcsolódóan megjelentek az első kisebbségi

intézmények is. Külön fontosságot kaptak az országos nemzeti és etnikai szövetségek mellett működő tudományos és kutató intézetek (Román Kutatóintézet, Szlovák Kutatóintézet, stb.), továbbá a kisebbségi színházak (Deutsche Bühne, Pécsi Horvát Színház, Szerb Színház).

Az önkormányzati rendszer működésének második négyéves ciklusa alatt néhány országos kisebbségi önkormányzat határozott lépésekkel hozzáfogott a kulturális autonómia kiépítéséhez, illetve az autonómia alapját jelentő intézmények megalapításához. Az új intézmények (Szlovén Rádió) mellett több esetben már működő kisebbségi intézmények (Hercegszántói Horvát Iskolaközpont, Szlovák Kutatóintézet) fenntartásának szükségessége gyorsította e folyamatot. Az intézmények megjelenésén túl, folytatódott a kisebbségi önkormányzat tényleges tartalommal való megtöltése, a mindennapi élethez szervesen kapcsolódó feladatokhoz való igazítása, továbbá kezdeményezések történtek a valóságos jogosítványok biztosítására, a megfelelő pénzügyi háttér megteremtésére.

A kisebbségi intézmények létrehozása és fenntartása kezdetektől megmutatta, hogy szükség van a magyarországi kisebbségi intézményrendszer adekvát finanszírozási rendszerének kiépítésére. A Nek tv. rendelkezései szerint az országos kisebbségi önkormányzatok által működtetett intézmények a normatív állami hozzájárulás tekintetében a humán szolgáltatást ellátó nem állami intézményekkel azonos elbírálás alá esnek.

A normatív támogatás azonban csak az intézmények egy részénél, az oktatási intézményeknél jelent részleges megoldást, mivel a költségvetési törvényben meghatározott normatívák szerinti támogatás nem fedi le az intézmények teljes körű működésének költségigényét. Az intézmények többsége számára nincs normatív jellegű támogatási előirányzat a költségvetésben, és a normatív alapú, illetve rendszerű támogatás megvalósításához nem állnak rendelkezésre, a kisebbségekre vonatkozó szükséges adatok.

2003-ig a kisebbségi intézmények finanszírozására önálló, elkülönített keret nem állt rendelkezésre. Ezért az országos kisebbségi önkormányzatok intézményei számára a költségvetési törvényben nevesített kisebbségi célú előirányzatok, pályázatok adtak lehetőséget az éves működési költségek biztosítására. Egyes kiemelt intézmények esetén, a működés ellehetetlenülésének megakadályozására, a Kormány egyedi támogatást nyújtott a kisebbségi koordinációs és intervenciók keretből (Hercegszántói Horvát Iskolaközpont, Kutatóintézetek) vagy a tartalékkeret terhére történt meg a kifizetés (Szlovén Rádió).

A 2003. évi költségvetés tervezése során az országos kisebbségi önkormányzatok igényeik között prioritásként jelölték meg a kisebbségi intézményhálózat kiépítéséhez szükséges külön költségvetési keret létrehozását, melyből a már működő intézmények biztonságosan finanszírozhatók, és lehetőség van új intézmények alapítására is.

A Kormány az egyeztetést követően a 2003. évi költségvetésben létrehozta a kisebbségi intézmények átvételének és fenntartásának támogatására szolgáló keretet, majd a költségvetési törvény elfogadása és kihirdetését követően a NEKH kidolgozta a keret felhasználására vonatkozó pályázati kiírást.

A pályázati kiírás szerint a támogatást kizárólag azok az országos kisebbségi önkormányzatok igényelhetik, amelyek saját alapítású vagy fenntartásra átvett kisebbségi tudományos, kulturális, oktató-nevelő intézményt, intézményeket működtetnek, és annak, azoknak folyamatos és biztonságos működését, bevételi forrásaik hiánya miatt nem tudják a kisebbségpolitikailag és szakmailag indokolt, esetenként jogszabályban meghatározott feltételeknek, illetve egyes esetekben a kétoldalú kisebbségi vegyes bizottságok által elfogadott és a Kormány határozatával megerősített ajánlásoknak megfelelően biztosítani. Támogatás nyújtható a fenti intézményi működési körrel kapcsolatos előkészítő, illetve átvételi folyamat lebonyolítására is.

A 2003-ban beérkezett pályázatok alapján 21 kisebbségi intézmény kapott működési és beruházási célú támogatást. Kiemelt támogatást kapott a cigány, a horvát, a német, a szlovák és a szerb országos önkormányzat. Az intézmények közül külön említést érdemel a horvát Képzési és Oktatási Központ, a Pécsi Német Kollégium, a szerb Kulturális és Dokumentációs Központ és a szlovák Közművelődési Központ, ahol jelentős beruházás alapozta meg az új intézmények működését.

2004-ben a kisebbségi intézmények átvételének és fenntartásának támogatására szolgáló keret – a kormányzati takarékosági intézkedések következtében - 366,9 millió Ft-t tett ki. Ezzel együtt sikeresen folytatódott az intézményhálózat megerősödése és kiszélesítése. A támogatott intézmények száma 22-re nőtt úgy, hogy több új alapítású intézmény, pl. a Horvát Tudományos Intézet, a Ruszin Múzeum és a szlovák Legátum Kht. is megkezdhetette működését. A 2003. és 2004. évi támogatások összesítését a *17. számú melléklet* foglalja össze. A táblázatból kitűnik, hogy 11 országos kisebbségi önkormányzat alapított és működtetett kisebbségi intézményt. A kormányzat a két év során 795,9 millió Ft-ot biztosított ezen intézmények zavartalan működéséhez.

Az intézményesülési folyamat eredményes folytatását alapozza meg a 2005. évi költségvetés, melyben e célra 488 millió Ft (ebből 10 százalék államháztartási tartalék) áll rendelkezésre.

A keret felhasználásának első két éves tapasztalatai alapján megállapítható, hogy - a roma területen tapasztalható ellentmondások ellenére – e támogatási forma jól szolgálja a valós kulturális autonómia kiépülését és megfelel azon követelményeknek, hogy a közpénzek felhasználása során az általános finanszírozástól egyre inkább a feladatfinanszírozás irányába kell elmozdulni a hazai kisebbségi területen is.

További tapasztalat, hogy a pályázati alapú finanszírozás az év első hónapjaiban elkerülhetetlenül pénzügyi problémákat okoz, így a már több éve működő intézmények támogatását, az eredeti elképzeléseknek megfelelően a jövőben célszerű az adott önkormányzat költségvetésébe tervezni.

3. Jogalkotás és jogharmonizáció

A beszámolási időszak jogalkotási tevékenysége a kisebbségekre vonatkozó joganyag legfontosabb területeit illetően az előző beszámolási időszakhoz képest –

amelynek „záró egyenlege” nagyon jelentős, de csak megindult jogalkotási folyamatokat (szám szerint kettőt) mutathatott fel – egy törvényre csökkentette az „adósságot”, ugyanis az egyik fontos jogalkotási területen egy már megalkotott, hatályba lépett törvényről és kapcsolódó jogszabályokról adhatunk számot. Ez a megalkotott törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (melyről a későbbekben részletesen szólunk), ugyanakkor folyamatban lévőként kell bemutatnunk a Nek tv. és a kapcsolódó törvények módosításának főbb momentumait.

3. 1 A kisebbségi joganyag módosításának folyamata

A Kormány – hosszas előkészületeket követően - 2003. október 18-ai ülésén elfogadott, a kisebbségi önkormányzatok választásának anyagi jogi szabályairól, illetve a Nek tv. módosításáról szóló Konceptióval a parlamenti pártok alapvetően egyetértettek. A koncepció elfogadásával kezdetét vette az érintett jogszabályok kodifikációja. A kodifikációs időszak jellemzője volt – a megelőző előkészítési szakaszhoz hasonlóan – az érintettekkel történő széleskörű és rendszeres egyeztetés.

A tárgybéli jogalkotás több jogszabály módosítását, illetve új törvény alkotását is feltételezte, a feladat a tartalmi nehézségeken túl formailag, jogszabály-szerkesztési szempontból is bonyolult: végül is a közigazgatási államtitkári értekezlet, mely 2004. év elején több ízben is tárgyalt a tervezetekről, úgy döntött, hogy a kisebbségi joganyag korszerűsítését szolgáló jogszabályok egy törvényjavaslatba foglalva kerüljenek Kormány elé.

A Kormány 2004. március 5-én egy olyan törvényjavaslatot nyújtott be az Országgyűléshez, amelyet a parlamenti pártok a törvényjavaslatról tartott egyeztetésen általános vitára alkalmasnak ítétek, kisebbségi oldalon azonban nem élvezett teljes támogatottságot: az egyeztetési folyamat egyik stádiumában sem született ugyanis teljes konszenzus a nagyobb létszámú és a kisebb létszámú kisebbségi közösségek képviselői között. Ugyanakkor megállapítható, hogy – a korábbi évekhez képest, kisebbségi oldalon egyáltalán elérhető szintű és mértékű – egyeztetés kialakult.

2004. március 31-én megkezdődött a T/9126. számú, a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló törvényjavaslat (e pont alatt a továbbiakban: Törvényjavaslat) általános vitája, azonban az a küszöbön álló európai parlamenti választások okán nem folytatódott.

Az általános vita tervbe vett, az őszi ülészekon történő folytatódásának gátat vetett, hogy a tárgyi, ún. kétharmados törvény elfogadásához szükséges, négy párti konszenzus 2004 őszére megdőlt. A FIDESZ–Magyar Polgári Szövetség ugyanis korábbi álláspontját megváltoztatva elvi kifogásokat jelentett be a Törvényjavaslattal kapcsolatban. Az álláspontok tisztázása, illetve a konszenzus megteremtése érdekében kormányzat először a Miniszterelnöki Hivatal, majd a kormányzati struktúra átalakítását követően, az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium vezetésével 2004 őszétől szakértői egyeztetéseket kezdeményezett és folytatott le a parlamenti pártokkal, az országos kisebbségi

önkormányzatok bevonásával, azzal a határozott céllal, hogy a 2005. évi tavaszi ülészaka végére megszülethessen a törvény.

A Törvényjavaslat a lefolytatott politikai egyeztetés során részben átalakult, az Országgyűlés 2005. június 13-ai ülésén 95 százalékos többséggel elfogadásra került. Annak legfontosabb szabályozási elemei:

a) nincs szó új alapokra helyezett Nek tv.-ről, az új szabályozás egy, a helyi önkormányzati törvényre történő (pontatlan és nehézkes) utalásos rendszert lehetőség szerint megszüntető, a helyi önkormányzatokra vonatkozó szabályozással analóg módon kialakított helyi kisebbségi önkormányzati és országos kisebbségi önkormányzati szabályozást vezet be. Történik ez úgy, hogy az egész kisebbségi önkormányzati rendszer szorosan illeszkedjen a helyi önkormányzati rendszerhez, fogalom- és jogintézmény rendszerét illetően egyaránt;

b) a szabályozás megerősíti a Nek tv. magyar állampolgárokra kiterjedő személyi hatályát, és ezt alkalmazni rendeli el a kisebbségi választójog terén is;

c) a szabályozás pontosítja, kibővíti a helyi és az országos kisebbségi önkormányzatok feladat-és hatáskörét, a feladat és hatáskör átadás-átvétel, illetőleg – az oktatási intézmények fenntartói joga átvételéhez hasonló módon – a kulturális intézmények fenntartói joga átvételének szabályait, ilyen módon az oktatási autonómia intézményi alapjai mellett a kulturális autonómia megteremtésének intézményes alapjai is megjelennek a szabályozásban;

d) a szabályozás átlátható rendszerbe foglalja az országos önkormányzatok működését, gazdálkodását, ellenőrzését;

e) a szabályozás új kisebbségi önkormányzati szintként meghatározza - a kapcsolódó feladat és hatáskörrel egyetemben - a területi (megyei) szintet;

f) a kisebbségi önkormányzati képviselők választásának anyagi jog szabályai külön törvénybe kerülnek, egyúttal módosulnak, új szabályokkal egészülnek ki az eljárási törvények;

g) a szabályozás eleme a kisebbségi választói névjegyzék intézményének megteremtése, a kapcsolódó eljárási, adatvédelmi szabályokkal;

h) a választás helyi szinten közvetlen egyfordulós, területi és országos szinten külön napon lebonyolított új típusú közvetlen elektori választás;

i) helyi szinten megszűnik az időközi választás intézménye, és a helyi önkormányzati kisebbségi kedvezményes mandátum is, de helyére egy új típusú kedvezményes mandátumszerzési lehetőség lép.

A fenti, a Törvényjavaslat legfontosabb elemeit bemutató felsorolás rámutat arra a jogalkotói szándékra, hogy a kisebbségi önkormányzatiság – az Alkotmánnyal, a jogállamiság követelményeivel összhangban – fennmaradjon, tovább fejlődjön, ilyen módon alapul szolgálhasson a kisebbségek kulturális autonómiájának kiteljesítéséhez, intézményesüléséhez.

3. 2 A beszámolási időszak jogszabályváltozásai

A fontosabb, a kisebbségi jogokat is érintő jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, egyéb releváns döntések hierarchikus és időrendben történő felsorolása a következő:

Törvények:

2003. évi XXIV. törvény a közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról

2003. évi L. törvény a Nemzeti Civil Alapprogramról

2003. évi LXXX. törvény a jogi segítségnyújtásról

2003. évi CXVI. törvény a Magyar Köztársaság 2004. évi költségvetéséről és az államháztartás hároméves kereteiről

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

2003. évi CXXIX. törvény a közbeszerzésekről

2004. évi II. törvény a mozgóképekről

2004. évi XXIX. törvény az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről, valamint egyes törvényi rendelkezések megállapításáról

2004. évi LVII. törvény az Európai Parlament magyarországi képviselőinek jogállásáról

2004. évi XCV. törvény a Magyar Köztársaság Minisztériumainak felsorolásáról szóló

2002. évi XI. törvény módosításáról

2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről

2004. évi CXXXV. törvény a Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

Kormányrendeletek:

26/2003. (III.4.) Korm. rendelet a területfejlesztési célelőirányzat felhasználásnak részletes szabályairól

160/2003. (X.7.) Korm. rendelet a Nemzeti Civil Alapprogramról szóló 2003. évi L. törvény végrehajtásáról

193/2003. (XI. 26.) Korm. rendelet a költségvetési szervek belső ellenőrzéséről

243/2003. (XII.17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról

90/2004. (IV.25.) Korm. rendelet a terület- és régiófejlesztési célelőirányzat felhasználásának részletes szabályairól

250/2004. (VIII.27.) Korm. rendelet a végrehajtói kézbesítés részletes eljárási szabályairól

271/2004. (IX.29.) Korm. rendelet a kistérségi megbízottak és a regionális koordinátorok jogállásáról és tevékenységének részletes szabályairól

289/2004. (X.28.) Korm. rendelet az ifjúsági, családjogi, szociális és esélyegyenlőségi miniszter feladat- és hatásköréről

343/2004. (XII.22.) Korm. rendelet egyes kormányrendeleteknek az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal megszüntetésével összefüggő módosításáról

362/2004. (XII.26.) Korm. rendelet az Egyenlő Bánásmód Hatóságról és eljárásának részletes szabályairól

Miniszteri rendeletek:

- 6/2003. (III.7.) BM rendelet az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről
 40/2002. (V.24.) OM rendelet az érettségi vizsga részletes követelményeiről
 41/2002. (VI.5.) OM rendelet a kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 28/2000. (IX.21.) OM rendelet módosításáról
 17/2004. (V.20.) OM rendelet a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről, valamint egyes oktatási jogszabályok módosításáról
 21/2004. (VII.27.) OM rendelet a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI.5.) MKM rendelet módosításáról
 23/2004. (VIII.27.) OM rendelet a tankönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről
 4/2002. (X.17.) FMM rendelet az Állami Foglalkoztatási Szolgálatról
 24/2004. (VI.22.) FMM rendelet az akkreditációs eljárás és követelményrendszer részletes szabályairól
 5/2004. (V.26.) TNM rendelet az Esélyegyenlőségi díj alapításáról

OGY határozatok:

- 52/2002. (VII.19.) OGY határozat a nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek költségvetési támogatásáról szóló 105/2001. (XII.21.) OGY határozat módosításáról
 115/2002. (XII.25.), 69/2003. (VI.19.) és 61/2004. (VI.14.) OGY határozatok a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről szóló beszámoló elfogadásáról
 30/2003. (III.27.) OGY határozat a kisebbségeket érintő jogszabályok felülvizsgálatának szükségességéről
 44/2003. (IV.16.) és 33/2004. (IV.19.) OGY határozatok a nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek költségvetési támogatásáról
 115/2003. (X.28.) OGY határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról
 91/2004. (IX.28.) OGY határozat a Magyar Köztársaság és Szerbia és Montenegró között a Magyar Köztársaságban élő szerb kisebbség és a Szerbia és Montenegróban élő magyar kisebbség jogainak védelméről szóló, Budapesten, 2003. október 21-én aláírt Egyezmény megerősítéséről (és a 2252/2003. (X.15.) Korm. határozat az Egyezmény aláírásáról)
 129/2003. (XI.26.) OGY határozat az 1932-1933. évi nagy ukrajnai éhínség 70. évfordulójára
 134/2003. (XI.17.) OGY határozat a holocaust roma áldozatainak nemzetközi és hazai kárpótlását vizsgáló parlamenti vizsgálóbizottság felállításáról
 133/2004. (XII.23.) OGY határozat az európai alkotmány létrehozásáról szóló szerződés megerősítéséről

OGY politikai nyilatkozat:

Magyarország európai uniós csatlakozása alkalmából

Kormányhatározatok:

- 1140/2002. (VIII.12.) Korm. határozat a Romaügyi Tanács létrehozásáról
 1146/2002. (IX.4.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Kormányának a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájában vállalt kötelezettségeinek végrehajtására vonatkozó második időszakos jelentéséről

- 1186/2002. (XI.16.) Korm. határozat a romák társadalmi integrációját előmozdító kormányzati együttműködés irányelveiről és szervezeti kereteiről
- 2327/2002. (XI.7.) Korm. határozat az „Információs technológia az általános iskolákban” című PHARE program megvalósításáról
- 2202/2003. (X.27.) és 2184/2004. (VII.21.) Korm. határozatok az Alkotmánybíróság és az Országgyűlés döntéseiből adódó egyes feladatokról
- 2217/2003. (IX.11.) Korm. határozat a romaügyi intézményfejlesztési célokat szolgáló projektekhez a Magyar Köztársaságnak nyújtandó világbanki támogatásról szóló Levél-egyezmény megkötéséről
- 2221/2003. (IX.19.) Korm. határozat a központi költségvetés általános tartalékának 2003. évi felhasználására vonatkozó, az egyes fejezetek feladatával összefüggő költségvetési többletkiadások támogatásáról
- 2319/2003. (XII.13.) Korm. határozat a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szlovák Köztársaság Kormánya között a nemzeti kisebbségek kölcsönös oktatási és kulturális támogatásáról szóló Megállapodás jóváhagyásáról és kihirdetéséről
- 2321/2003. (XII.13.) Korm. határozat a Társadalmi Befogadásról szóló Közös Memorandum aláírásáról és a Társadalmi Kirekesztés Elleni Bizottság létrehozásáról
- 2343/2003. (XII.23.) Korm. határozat a központi költségvetés általános tartalékának felhasználásáról
- 1010/2004. (II.26.) Korm. határozat A Magyar Köztársaságnak az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló keretegyezménye végrehajtására vonatkozó második jelentésről
- 1021/2004. (III.18.) Korm. határozat a romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati programról és az azzal összefüggő intézkedésekről
- 2312/2004. (XII.19.) Korm. határozat a magyar-szerb és montenegrói kormányközi kisebbségi Vegyes Bizottság magyar tagozatának kijelöléséről

Országos Választási Bizottság:

- 4/2003. (III.1.) OVB állásfoglalás a közös név feltüntetéséről az országos kisebbségi önkormányzati választáson
- 122/2004.(IX.2.) OVB határozat aláírásgyűjtő ív mintapéldányainak hitelesítéséről (a magyarországi hunok kisebbségként történő elismerése iránti népi kezdeményezése tárgyában)

4. Jogvédelem, diszkriminációellenes tevékenység

Az Országgyűlés 2003. december 22-én fogadta el az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvényt, (e pont alatt a továbbiakban: Törvény) azzal a céllal, hogy a Magyar Köztársaság megfeleljen a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló 2000/43/EK irányelvnek. A szabályozás alapja az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése. Mivel azonban az idézett alkotmány-hely nemcsak a faji és az etnikai alapú hátrányos megkülönböztetést tilalmazza, hanem egyfajta generális tilalmat állapít meg, az Országgyűlés – az Alkotmánnyal összhangban – mindenfajta diszkriminatív magatartást tilalmaz.

A Törvény törekvése, hogy a jogrendszer egészére nézve, általános jelleggel fogalmazza meg az egyenlő bánásmód tartalmát, jogosultjait, kötelezettjeit, valamint annak jogi kereteit, hogy a jogsérelmet szenvedett személy felléphessen a

jogsértővel szemben. A Törvény fogalomrendszere analóg az irányelvben foglaltakkal, kiterjed a közvetlen és a közvetett faji vagy etnikai származáson alapuló megkülönböztetésre egyaránt, e körben kezelve e zaklatás fogalmát is. A Törvény hatálya kiterjed személyekre, csoportokra, mind a köz-, mind a magánszektorban, beleértve az állami szerveket is a munka, a szociális védelme. Az oktatás, valamint az áruhoz és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés területén.

A Törvény a nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelmében különleges fontosságú. A Törvény tartalmazza az egyenlő bánásmód mellett az esélyegyenlőségre vonatkozó alapvető szabályokat is. (Az előbbi fogalom negatív kötelezettséget jelent, az utóbbi pedig pozitív intézkedéseket feltételez.) A szabályozás rendelkezik a közvetett hátrányos megkülönböztetés tilalmáról is, bevezeti a közérdekű keresetindítás (actio popularis) lehetőségét, s a jogséremlmek orvosolhatóságát elősegítendő, a fordított bizonyítási terhet.

Az egyenlő bánásmód elvének érvényesülését országos hatáskörű közigazgatási szervként 2005. január elejétől az Egyenlő Bánásmód Hatóságról ellenőrzi és segíti.

Magyarországon a jogi segítségnyújtás önálló intézményrendszere – alkalmazva a pozitív diszkrimináció adta eszközöket – a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény 2004. április 1-jei hatályba lépésével jött létre. A jogszabály megalkotásával a Kormány célja az volt, hogy a szociálisan rászorulóknak számára olyan intézményrendszer létesüljön, amelyben a támogatottak szakszerű jogi tanácsadást és a későbbiben eljárási jogi képviseletet kaphatnak jogaik érvényesítése, jogvitáik megoldása során.

Az állam oly módon járul hozzá az esélyegyenlőség megteremtéséhez, hogy – rászorultságtól függően – átvállalja vagy megelőlegezi a fél számára a jogi segítő díját (Mindezzel a Kormány az európai uniós tagságból fakadó kötelezettségnek is eleget tett).

A párfogó felügyelői szolgálathoz integrált jogi segítségnyújtás intézményrendszerének területi szervei, a megyei (fővárosi) hivatalok jelenleg kettős funkciót látnak el: ügyfélszolgálati (jogi tanácsadási) feladatokat és hatósági feladatokat, elbírálva a szociálisan rászorulóknak jogi segítség iránti kérelmeit. A tényleges jogi segítséget a jogi segítői névjegyzékbe bejelentkező ügyvédek, közjegyzők, jogvédő szervezetek, kisebbségi önkormányzatok nyújtják. A Párfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Országos Hivatal napi munkakapcsolatban van az Antidiszkriminációs Roma Ügyfélszolgálattal, valamint az Igazságügyi Minisztérium vidéki ügyfélszolgálati irodáival is.

5. Az anyagi támogatás rendszere, a többszintű finanszírozás forrásai

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek számára biztosított közvetlen központi támogatások mindenkori értékeit a költségvetési törvények tartalmazzák. A források a Miniszterelnöki Hivatal, az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium és az egyes szaktárcák fejezeti kezelésű előirányzataiba, közalapítványi, feladat- és projektfinanszírozási keretösszegként

jelennek meg. A 18. számú melléklet tartalmazza a 2001-2005. évi költségvetésekben nevesített nemzetiségi vonatkozású tételek összevont táblázatát.

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek számára biztosított támogatások legfontosabb elemei:

- az országos kisebbségi önkormányzatok éves működési költségeinek fedezetére szolgáló előirányzat,
- a kisebbségi intézmények átvételének és fenntartásának támogatási kerete.
- a Kisebbségi koordinációs és intervenciók keret,
- a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány,
- a Roma koordinációs és intervenció keret,
- a Roma Kulturális Alap,
- a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány,
- a nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek támogatási kerete.

A nemzeti és etnikai kisebbségek támogatásait biztosító legfontosabb előirányzatok 2002-től 2004-ig a hazai kisebbségpolitikát akkor felügyelő Miniszterelnöki Hivatal költségvetési fejezetében szerepeltek. A kormányzati struktúra 2004 szeptemberi átalakításának következtében a kisebbségpolitika felügyelete átkerült az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztériumhoz (továbbiakban: ICSSZEM). Így a fent említett kisebbségi költségvetési tételek a 2005. évi költségvetésben az ICSSZEM fejezeti előirányzatai között találhatóak, és összeállításuk során a tételek természetesen igazodtak a kormányzati kisebbségpolitikai változásokhoz, az új prioritások meghatározásával párhuzamosan módosultak és átalakultak a támogatási elemek is.

Az országos kisebbségi önkormányzatok költségvetési támogatása a kezdetektől folyamatosan nőtt. Ez alól egyedüli kivétel a 2004. év, amikor a támogatás megegyezett az előző évi támogatással. A növekedés százalékos értéke évről évre elérte, illetve meghaladta a mindenkor évi infláció nagyságát. Az országos önkormányzatok 2003-ra kiemelt nagyságú, átlagosan 24,3 százalékos támogatásnövekedést kaptak. A növekmény önkormányzatonként eltérő összege két részből tevődött össze, egyrészt minden önkormányzat 10 százalékos növekményt kapott és ehhez járult még egységesen 7,7 millió Ft, amely összeg a hivatali szakmai munka erősítésére szolgált. Egyedileg vizsgálva az önkormányzatokat 2003-ban a százalékos növekedés 14,1 – 53,7 százalék közötti értéket mutat. 2003-ban egyszeri 100 millió költségvetési támogatásként jelent meg a költségvetésben az Országos Ukrán Önkormányzat székházvásárlási támogatása, melyből sikeresen rendeződött az önkormányzat elhelyezése.

A 2004. évi takarékos költségvetés-tervezés eredményeképpen az országos kisebbségi önkormányzatok költségvetési támogatása megegyezett a 2003. évi támogatással. Változást hozott a 2005. évi költségvetés, mely szerint az önkormányzatok támogatása közel azonos mértékben, 5 százalékkal emelkedett (Igaz a 10 százalékos tartalékképzési kötelezettség e keretet is terheli.).

Az országos kisebbségi önkormányzatok működésében meghatározó változást hozott az intézményalapító és fenntartó szereppel összefüggő új finanszírozási modell életbe lépése. A 2003. és a 2004. évi költségvetésben új elemként jelent meg

az országos kisebbségi önkormányzatok intézményeinek átvételére és fenntartására létrehozott 440 millió Ft kiadási előirányzatot tartalmazó keret. A keret támogatási előirányzata 2003-ban 429 millió Ft, 2004-ben pedig 366,9 millió Ft-ot tett ki. A Kormány az intézményesülési folyamat továbbvitele és kiterjesztése mellett döntött, amikor a 2005. évi költségvetésben az intézményi keretet jelentős mértékben, 488 millió Ft-ra megnövelte. A megemelt támogatási keret lehetővé teszi a már működő intézmények zavartalan működésének finanszírozását, és további néhány intézmény alapításának támogatását is. Az intézmények átvételére és fenntartására megítélt támogatásokat a *17. számú melléklet* tartalmazza.

A Kisebbségi koordinációs és intervenciós keret a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségi intézmények és szervezetek krízishelyzeteinek sürgős megoldását, a gyors kormányzati beavatkozást teszi lehetővé. 2003-tól az addig közös keret módosult, illeszkedve a kormányzati struktúraváltozáshoz, két keretté alakult, az egyik továbbra is Kisebbségi koordinációs és intervenciós keretként működik, míg a másik Roma koordinációs és intervenciós keretre változott. A Kisebbségi koordinációs és intervenciós keretből 2003-ban és 2004-ben nyújtott támogatások adatait kisebbségek szerinti bontásban a *19. számú melléklet* tartalmazza.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány (a továbbiakban: MNEKK) a kisebbségi önazonosság megőrzését, az anyanyelvi kultúra fejlesztését és a kisebbségek érdekeinek védelmét biztosító programokhoz nyújt támogatást. A kisebbségek vallási életével, hagyományaival, művészetével kapcsolatos események, rendezvények, ünnepek, a folyóirat- és könyvkiadás fontos forrását jelenti a közalapítvány. A *18. számú melléklet* tartalmazza a MNEKK központi költségvetési támogatásának alakulását 2001 és 2005 között. Az adatokat vizsgálva megállapítható a támogatások összege a költségvetési évek függvényében jelentős mértékű eltérést mutat. 2003-ig a támogatási összeg folyamatos mértékben emelkedett, bár az emelés százalékos értéke rendszerint alatta maradt a mindenkori éves inflációs rátának. Változást hozott a Közalapítvány számára a 2004. év, amikor a központi támogatás kiadási előirányzata az előző évi 663 millió Ft-ról 500 millió Ft-ra változott (a támogatási előirányzat összege 391 millió Ft-ra), a kisebbségi közösségek számára megítélhető támogatás összege igen jelentős mértékben, 41 százalékkal csökkent. A 2005. évi költségvetés szerint a Közalapítvány támogatása 543,3 millió Ft-ra, közel 40 százalékkal nő, de ezzel együtt is csak megközelíti a 2003. évi támogatás összegét.

A MNEKK 2003-ban mindösszesen 704 millió Ft-ból gazdálkodott. A központi költségvetési támogatás 663 millió Ft-os összege adta a bevételi oldal alapvető tételét, és ehhez járult az előző évi 25,4 millió Ft pénzmaradvány és a 15,6 millió Ft egyéb bevétel. A 2003. évi összes cél szerint nyújtott támogatás 608,8 millió Ft-ot tett ki. Az alapítvány 2004-ben összesen 470,1 millió Ft-ból gazdálkodott. A 391 millió Ft-os központi költségvetési támogatás összege jelentette a bevételi oldal fő tételét, és ehhez járult az előző évi 79,1 millió Ft-os pénzmaradvány. 2004-ben a cél szerint nyújtott támogatásra felhasznált összeg 398,3 millió Ft-ot tett ki.

A MNEKK céltámogatásait részletezve a *20. számú melléklet* tartalmazza. A támogatások között legmagasabb összeggel a nemzeti, etnikai kisebbségek írott sajtójának támogatása szerepel, ezt követi a hagyományőrző és kulturális

rendezvények, a közép- és felsőfokú kisebbségi ösztöndíjasok és a gyermek és ifjúsági táborok támogatása. A kimutatások szerint 2003-ban 2506 pályázat kapott támogatást, míg 2004-ben ez a szám, a kisebb költségvetési támogatás következtében 1489-re csökkent. A 21. számú melléklet tartalmazza a MNEKK támogatásainak kisebbségek szerinti bontását. Az adatok szerint a kifizetett támogatás átlagosan mintegy 35 százalékkal esett vissza. Ez a kisebbségi közösségeket eltérő módon érintette. Nagyobb mértékben az örmény, német és a szlovák támogatás csökkent, míg a görög és a szlovén közösségre csak alig 15 százalékos támogatáscsökkenés hatott.

Az Állami Számvevőszék (a továbbiakban: ÁSZ) 2004 júniusában tette közzé a „A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány gazdálkodásának ellenőrzéséről” (sorszám: 0437) szóló jelentését. Az ÁSZ, vizsgálva a MNEKK 1999-2003. évek közötti tevékenységét, megállapította, hogy az ellenőrzéssel érintett időszakban MNEKK összesen mintegy 3,1 milliárd Ft bevételt realizált, ennek 95,5 százaléka volt állami támogatás volt. A kuratórium a kapott állami támogatás 96,8 százalékát nyilvános pályázatok alapján nyújtotta a törvényben elismert nemzeti és etnikai kisebbségek tagjainak, illetve szervezeteinek. A megítélt pályázati támogatások összegének ilyen aránya az ÁSZ által eddig ellenőrzött közalapítványok között a legmagasabb volt. A pályázatok kiírásáról, elbírálásának rendjéről, a támogatási szerződésről, valamint a támogatások odaítéléséről minden esetben a kuratórium döntött, a döntések előkészítését pedig a kuratóriumi tagokból megválasztott szakértő bizottságok végezték. A kuratórium a működési költségekkel takarékosan gazdálkodott, betartotta az alapító okiratban meghatározott mértéket. A kuratórium és a felügyelő bizottság tagjai nem részesültek tiszteletdíjban, a kurátorok által elszámolt és igazolt költségterítés összesen mintegy 1,0 millió Ft volt. A jóváhagyott támogatások összességében összhangban voltak a MNEKK alapító okiratával és a pályázatokban meghirdetett célokkal. A pályázók 96,5 százaléka a kuratórium által előírt módon számolt el a támogatással.

A fenti pozitív megalapításokon túl az ÁSZ néhány kérdésben kifogásokat fogalmazott meg. Az ÁSZ legfontosabb kifogása az volt, hogy a kuratórium nem szervezte meg a támogatások felhasználásának helyszíni ellenőrzését, pedig ezt az alapító okirat - és az ÁSZ 1997. évi ellenőrzését követő javaslata – előírta.

Súlyos mulasztásként említi az ÁSZ azt a gyakorlatot, mely szerint a MNEKK irodaigazgatója az alkotói és a tanulmányi ösztöndíjak pályázati dokumentumait (pályázatokat, támogatási szerződéseket és elszámolásokat) az ösztöndíjak odaítéléséről szóló kuratóriumi határozatok, valamint a kifizetéseket igazoló banki átutalások kivételével kiselejtezte. A kiselejtezett dokumentumok számviteli bizonylatok voltak, emiatt a selejtezés a hatályos számviteli törvények előírásaiba ütközött. Az ÁSZ feltárta, hogy a kuratórium – bár Felügyelő Bizottsági állásfoglalás alapján – egyes esetekben szabálytalan gyakorlatot folytatott az ülések határozatképességének megállapításánál, mivel a jelenlévők számát nem az alapító okiratban megállapított létszámhoz, hanem az egyéni lemondásokkal csökkentett létszámhoz viszonyította.

Az ellenőrzés tapasztalatai alapján az ÁSZ javasolta a Kormánynak, hogy haladéktalanul intézkedjen a kuratórium és a felügyelő bizottság hiányzó tagjainak kijelöléséről, módosítsa az alapító okiratban – többek között – a képviseleti jogra

vonatkozó előírásokat. A Kuratóriumnak pedig javasolta – többek között – a határozatképességre és a határozathozatalra vonatkozó előírások maradéktalan betartását, a törvénytörő módon hozott határozatok felülvizsgálatát, az alapító okirattal ellentétesen gyakorolt képviselői jog haladéktalan rendezését, a belső szabályzatok módosítását.

Az ÁSZ-vizsgálat következményeként 2005 elején kiegészült a Kuratórium és a Felügyelő Bizottság, helyreálltak a teljes körű törvényes működés feltételei. A működésképtelen időszak azonban a 2005. évi támogatások indításában átmeneti zavarokat okozott.

A Roma Koordinációs és Intervenciós Keret a roma civil szervezetek működését és roma magánszemélyek megélhetését veszélyeztető válságok elhárítását biztosítja. Az előirányzat – kérelmek alapján - egyedi döntéssel kerül felosztásra. A 2003. évi fejezeti kezelésű előirányzat 68,5 millió Ft volt. Az eredeti előirányzatot az év végén megemelték 20 millió Ft-tal, melyet a Rádió C támogatására, 2004. évi felhasználásra biztosítottak.

Az eredeti előirányzat terhére összesen több mint 200 intervenciós kérelem érkezett be. Ezek közül mindössze 82 támogatási kérelem kapott támogatást összesen 64,7 millió Ft értékben. A 82 elfogadott kérelemből 5 esetben nem jött létre szerződés, ezek a pályázók hibája miatt nem valósultak meg. A megkötött 77 szerződésre vállalt kötelezettség összeg 62,5 millió Ft.

A Roma Koordinációs és Intervenciós Keret 2004. évi fejezeti kezelésű előirányzat, az előző évi összeggel megegyezve 68,5 millió Ft volt.

A Roma Kulturális Alap célja a roma kulturális értékek felkutatásának, megőrzésének és fejlesztésének támogatása, a kiemelkedő művészeti tevékenységet végző szervezetek, együttesek támogatása. Az Alap 2003. évi eredeti előirányzata 173 millió Ft volt, melyet év közben megemelték a fejezeti tartalékból átcsoportosított 11,48 millió Ft-tal. A pályázati felhívásokra összesen 245 db támogatási kérelem érkezett, ebből 89 szervezetnek 122,99 millió Ft és 63 művésznek 41,4 millió Ft támogatást nyújtottak.

A 2004-re előirányzott 134,1 millió Ft-os keret cigány kisebbségi önkormányzatok, illetve az általuk fenntartott vagy önállóan bejegyzett kulturális és művészeti tevékenységet folytató társadalmi szervezetek, valamint roma alkotóművészek kulturális és művészeti tevékenységének, működtetésének támogatására szolgált.

A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány (a továbbiakban: MCKA) célja, hogy támogassa a hazai cigányok önazonosságának megőrzését, társadalmi integrálódását, a munkanélküliséget mérséklő, az oktatási és egészségügyi esélyeket növelő programokat, és emberi jogaik védelmét. A rendelkezésre álló források megélhetési, vállalkozói, ösztöndíj-, közösségi ház, jogvédelmet szolgáltató, közéleti képzési, pedagógiai műhely, egészség-megőrzési és válságkezelő programok megvalósítását szolgálták.

Az MCKA éves költségvetési támogatása 2003-ban és 2004-ben egyaránt 1,135 milliárd Ft-ot tett ki. 2003-ban e forrásokon túl a Kormány – a központi költségvetés

tartaléka terhére – tanulmányi ösztöndíjakra további 300 millió Ft-ot biztosított. A MCKA által nyújtott cél szerinti támogatásokat a *22. számú melléklet* tartalmazza. A támogatások közül kiemelhető az ösztöndíj program, továbbá a megélhetési és vállalkozási programok.

Az ÁSZ 2004. májusában adta ki „A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány gazdálkodásának ellenőrzéséről” (sorszám: 0427) szülő jelentését, mely az MCKA 1999-2003. évek közötti gazdálkodásának vizsgálatát foglalta össze. Az ÁSZ megállapította, hogy a kuratórium a kapott állami támogatásból és egyéb bevételeiből a cigányság megélhetését, a cigány munkavállalók foglalkoztatását, a cigány gyermekek, fiatalok tanulmányainak sikeres folytatását, a közéleti képzést, az előítélet mentes jogalkalmazást, a hátrányos megkülönböztetés megakadályozását szolgáló kezdeményezéseket, a társadalmi integrálódást elősegítő oktatási programokat támogatott. Az MCKA az ellenőrzött négy év alatt 2,8 milliárd Ft bevételt realizált, amelyből az Országgyűlés által jóváhagyott támogatás 2,4 milliárd Ft (85,7%) volt. A kuratórium összesen 47 pályázatot írt ki, és az elbírálás eredményeként pályázatokra összesen 1,9 milliárd Ft-ot fordítottak. A támogatások odaítélésével, elszámolásával és a felhasználás ellenőrzésével kapcsolatos eljárási rendet a kuratórium nem szabályozta, a pályázatok kiírásáról, elbírálásáról, a szerződések tartalmáról, a támogatások odaítéléséről egyedileg döntött. A nyertes pályázókkal – az ösztöndíj támogatást és a természetbeni juttatást kivéve – szerződést kötöttek.

Az ÁSZ jelentés feltárta, hogy a MCKA iratkezelési szabályzata, annak a pályázatok és az ösztöndíjpályázatok dokumentációjának – mint számviteli bizonylatoknak – a megőrzésére vonatkozó rendelkezése ellentétes volt a számviteli törvényekben előírtakkal. További szabálytalanság alakult ki a kuratórium összetételében 2002. évi változásakor, mivel tizenkét főre növekedett a Kormányt, mint alapítót képviselő kurátorok száma, és így nem érvényesült a Ptk.-nak az a követelménye, hogy az alapító – közvetlenül vagy közvetve – az alapítvány vagyonának felhasználására meghatározó befolyást nem gyakorolhat. Az MCKA az ellenőrzött időszak minden évére elkészítette az egyszerűsített éves beszámolót, közhasznúsági jelentést azonban – a törvény előírása ellenére – csak 2001. évtől készített.

Az ellenőrzés tapasztalatai alapján az ÁSZ javasolta a Kormánynak, hogy haladéktalanul intézkedjék a kuratórium és a felügyelő bizottság hiányzó tagjainak kijelöléséről, határozza meg a tiszteletdíj és az elszámolható költségtérítés folyósításának feltételeit. A kuratóriumnak az ÁSZ javasolta – többek között – a belső szabályzatok, így az iratkezelési szabályzat módosítását, a bevételek növelését a kintlévőségek következetesebb behajtása és az átmenetileg szabad pénzeszközök engedélyezett módon való hasznosítása révén.

Az ÁSZ észrevételeit is figyelembe véve az MCKA alapító okiratának módosítása, kiegészítése jelen jelentés zárásakor megkezdődött.

Az Országgyűlés fejezetében található **a nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek, egyesületek éves működésének támogatására fordítható keret**, melynek pályázat útján történő odaítéléséről évente az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság javaslata alapján az Országgyűlés dönt. A pályázati keret összege az elmúlt években csak kis mértékben, illetve egyáltalán nem emelkedett,

és nem követte a kisebbségi szervezetek támogatási igényeinek emelkedését. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy 2004-től a nemzetiségek számára is új lehetőségként jelent meg a Nemzeti Civil Alapprogram, melyből az első év tapasztalatai alapján nemzetiségi civil szervezetek az Országgyűlés által biztosított 110 millió Ft-os kerettel közel azonos nagyságrendű kiegészítő támogatáshoz jutottak. A nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek, egyesületek éves működésének támogatására elkülönített keretből 2003-ban és 2004-ben nyújtott támogatások adatait kisebbségek szerinti bontásban a *24. számú melléklet* tartalmazza.

Az Oktatási Minisztérium fejezete a magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségi feladatok támogatására fordítandó előirányzatot tartalmaz, mely a kisebbségi oktatásfejlesztéssel, pedagógiai programokkal, kisebbségi kutatásokkal kapcsolatos tevékenységek finanszírozását biztosítja.

A 2003. évi költségvetés kiemelt támogatási összeget, 900 millió Ft-ot tartalmaz, mely 2002-höz képest – részben a korábban nem nevesített eszközök nevesítése révén - több mint ötszörös emelkedést jelent. Az összeg nagyobb része, kb. kétharmada, a Minisztérium keretében a roma kisebbség oktatásával kapcsolatos kiemelt feladatok ellátására létrehozott új miniszteri biztosi iroda programjainak finanszírozását szolgálja. A fennmaradó források a nemzeti kisebbségi közoktatás és felsőoktatás fejlesztését szolgálják. A 2004. évi költségvetésben külön előirányzatként jelentek meg a Nemzetiségi feladatok támogatására (560 millió Ft) és az Etnikai feladatok támogatására (330 millió Ft) elkülönített előirányzatok.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (a továbbiakban: NKÖM) fejezetében 2003-ban és 2004-ben szerepelt a nemzeti és etnikai kisebbségi kulturális feladatok támogatására biztosított előirányzat és az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ működtetésére előirányzott támogatás. A 2003. évi 120 és 35 millió Ft-os támogatási előirányzatokkal szemben e feladatokra a 2004. évi költségvetés 40 és 33,2 millió Ft-ot tartalmazott. E támogatási összegek csökkentésével párhuzamosan, és annak ellensúlyozására a Nemzeti Kulturális Alapprogramon belül 100 millió Ft-os elkülönített keret szolgált nemzeti és etnikai kisebbségi célokra.

A Belügyminisztérium és a költségvetés új IX. fejezete tartalmazza a helyi kisebbségi önkormányzatok működésének általános támogatását biztosító keretet, a nem magyar nyelven folyó nevelés és oktatás, valamint a cigány kisebbségi oktatás biztosítására fordítandó, önkormányzatoknak nyújtott kiegészítő hozzájárulást, a nemzetiségi oktatási-nevelési intézmények fenntartásához nyújtható kiegészítő támogatás fedezetét, továbbá a nemzetiségi színházak támogatását.

A helyi kisebbségi önkormányzatok éves működési költségeire elkülönített költségvetési előirányzat 2003-ban 1 milliárd 263,5 millió Ft volt, melyből minden egyes helyi kisebbségi önkormányzat 680 ezer Ft éves normatív támogatásban részesült. A 2004. évi költségvetés e célra 1 milliárd 317,3 millió Ft-ot biztosított, egy helyi kisebbségi önkormányzatra éves normatív támogatásként 714 ezer Ft jutott. 2005-ben a normatíva önkormányzatonként változatlanul 714 ezer Ft lett, így az e célra biztosított teljes költségvetési előirányzat 1 milliárd 306 millió Ft.

A nemzetiségi nyelvű, nemzetiségi kétnyelvű vagy nemzetiségi nyelvoktató oktatási feladatokat ellátó iskolákat fenntartó helyi önkormányzatok kiegészítő támogatására elkülönített költségvetési előirányzat – melynek felhasználása OM pályázat útján történik - 2003-2005 években egységesen 340 millió Ft volt. E keretből pályázat útján bevételi forráshiányos önkormányzatok és a kisebbségi vegyes bizottságok kormányhatározattal megerősített ajánlásokban szereplő kisebbségek intézményei működésének támogatására került sor.

A Belügyminisztérium fejezetében találjuk a helyi önkormányzatok által fenntartott, illetve támogatott nemzetiségi színházak és a szekszárdi Deutsche Bühne (Német Színház) támogatását. A nemzetiségi színházak támogatásának odaítélése a NKÖM által lebonyolított pályázat útján történik. A vizsgált időszakban a támogatási összegek jelentős növelésére került sor. 2004-ben a nemzetiségi színházaknak és a Deutsche Bühne-nek a költségvetés által biztosított eredeti 100 és 52,9 millió Ft-os előirányzatot a NKÖM saját fejezeti átcsoportosítással 10, illetve 3 millió Ft kiegészítő támogatással növelte. A színházak részére 2001 és 2005 között biztosított központi költségvetési támogatásokat a *23. számú melléklet* tartalmazza.

A 2002-ben hivatalba lépő Kormány tevékenységének eredményeként számottevő előrelépés történt a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek számára biztosított közvetlen központi támogatások területén. A kisebbségi területet felügyelő kormányzati struktúra átszervezésével párhuzamosan jelentős mértékben, mintegy 42 százalékkal növekedtek a 2003. évi költségvetés nevesített kisebbségi forrásai. A források között számos új elem jelent meg, melyek között új roma célú programok forrásai, továbbá a kisebbségi önkormányzatiság és a kisebbségi intézményi struktúrát összekapcsoló pénzügyi eszközök keletkeztek. Az előző évet tekintve bázisul 2004-ben a nevesített kisebbségi célú pénzeszközök összessége 6,5 százalékkal csökkent, míg 2005-ben 15 százalékot meghaladó növekménnyel számolhatunk.

A vizsgált két év kisebbségi pénzügy-politikai folyamatainak fontos tanulsága, hogy az előcsatlakozási és a megnyílt EU-s támogatási keretösszegekből a nemzeti kisebbségek csak eseti, korlátozott támogatásokhoz jutottak. A roma területen tovább erősödnek a Phare programok során elért pozitív tendenciák, s a nemzeti forrásoknál nagyságrendileg nagyobb eszközök nyílnak meg e közösség előtt.

Az ÁSZ 2005. január hónapban jelentést adott ki a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek támogatási rendszerének átfogó ellenőrzéséről. Az ellenőrzés a 2001–2003. évek előirányzatainak teljesítéseire és a 2004. év előirányzataira terjedt ki. A vizsgált időszakban a kisebbségi feladatokra – a normatíván felül - fordított állami támogatás mintegy 35 milliárd Ft, ebből az országos kisebbségi önkormányzatok részesedése 2,8 milliárd Ft volt, a támogatási rendszerben résztvevő 2 közalapítvány 3,7 milliárd Ft támogatásban részesült.

Az ÁSZ megállapította, hogy a kisebbségi célokat szolgáló állami támogatások meghatározó, és növekvő arányát – 2001-ben 78 százalékát, 2003-ban 90 százalékát közvetlen (normatív és egyedi elbírálás) módon, a kisebb hányadát pályáztatással osztották szét. A normatív támogatások elosztásában és lebonyolításában alapvetően a BM, kiegészítő normatív támogatások kiutalásában az OM töltött be szerepet.

A kisebbségi koordinációs és intervenciók keretében az ÁSZ megállapította, hogy a keret felhasználása nem volt megfelelően szabályozva, a NEKH a döntés-előkészítéshez nem határozott meg prioritásokat, továbbá az elnyert támogatások nem kizárólag kritikus helyzetekhez, kisebbségpolitikai célok megvalósulásához kapcsolódtak. A roma koordinációs és intervenciók keretében, mely előbb a Romaügyi Hivatal, majd az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal kezelésébe került, beérkezett igényeinek elbírálási folyamata igen lassú volt, nem biztosította a pályázók által igényelt időben a felhasználás lehetőségét.

Az ÁSZ vizsgálta a kisebbségi intézmények átvételének és fenntartásának előirányzatát is. A döntés-előkészítő munkával kapcsolatban megállapították, hogy a vizsgált időszakban a NEKH nem kért a támogatottól tételes költségvetési számítás, emellett előfordult, hogy ugyanazon feladat ellátására több fejezet is biztosított forrást (OHÖ hercegszántói iskola).

Az ÁSZ megállapításai szerint a kisebbségi támogatási rendszer általános jellemzője, hogy nem volt megoldott a tárca közötti koordináció, a Miniszterelnöki Hivatal és a NEKH a koordinációs feladatát sem a tervezés, (erre a tárca közötti egyeztetés rendszere nem alkalmas) sem a végrehajtás során nem tudta betölteni. A NEKH a szaktárca (OM, NKÖM) számára elkészítette a tervezési prioritásokat, de a szaktárca tájékoztatást sem küldtek arról, hogy az elsődleges szempontokat hogyan vették figyelembe a költségvetés tervezése során. Az országos kisebbségi önkormányzatok a fejezektől a tervezési lehetőségekről olyan késői szakaszban kaptak tájékoztatást, amikor javaslataikkal, észrevételeikkel érdemben már nem tudtak befolyást gyakorolni a költségvetési keretek optimális kialakítására.

Az ÁSZ szerint jellemző volt, hogy a folyósító szervezeteknél a támogatási rendszerhez nem kapcsolódott egységes monitoring rendszer. Nem határoztak meg teljesítmény elvárásokat, kritériumokat. A beszámoltatások és elszámoltatások többnyire a pénzfelhasználásra irányultak, amelyet nem követett a támogatásokat nyújtó szervezetek részéről a pénzügyi források felhasználásának eredményességét, hatékonyságát, gazdaságosságát vizsgáló kiértékelő tevékenység.

Az országos kisebbségi önkormányzatok működéséről az ÁSZ jelentés megállapítja, hogy azok jogi szabályozottsága hiányos és ellentmondásos. A Nek. tv. nem rendelkezik egyértelműen a működés feltételrendszerét meghatározó, illetve befolyásoló kérdések teljes köréről (pl. közhiteles nyilvántartás, törvényességi felügyelet). Mivel az önkormányzatok nem tartoznak az államháztartás szervezetei közé, ezért gazdálkodásuk szabályozását kettősség jellemzi. Ugyanakkor az általuk fenntartott intézmények a költségvetési szervezetek részét képezik.

A vizsgált időszakban az országos kisebbségi önkormányzatok működési célú ráfordításainak összege 2 420 millió Ft volt. Az ÁSZ tapasztalata szerint az országos kisebbségi önkormányzatok működésük, szervezeti felépítésük, gazdálkodásuk, feladatellátásuk és az ehhez szükséges ráfordítások, erőforrás felhasználásának összhangját, hatékonyságát nem értékelték, erre vonatkozó elemzéseket nem készítettek, az egyes tevékenységekhez hatékonysági mutatókat nem rendeltek, de a kapott költségvetési támogatásoknál a felhasználásra vonatkozóan a támogatók sem határoztak meg teljesítmény alapú kritériumokat a hatékonyság, gazdaságosság, eredményesség vonatkozásában.

AZ ÁSZ a helyszíni ellenőrzés megállapításainak hasznosítása mellett a Kormánynak javasolta:

1. egy hosszú távú - eredményeket meghatározó, a feladatokhoz megfelelő források hozzárendelését biztosító, konszenzuson alapuló egységes, az integrációs és szociálpolitikai feladatokat magába nem foglaló - nemzeti és etnikai kisebbségi stratégia kialakításának kezdeményezését;
2. a kisebbségi feladatok támogatási és koordinációs rendszerének áttekintését, egy koncentráltabban működtethető, átláthatóbb és ellenőrizhetőbb elosztási mechanizmus kialakítását;
3. az államháztartás pénzügyi információs rendszerének módosítását, hogy a kisebbségi támogatások eredményessége nyomon követhető legyen;
4. a kisebbségi önkormányzatok működése és gazdálkodása jogszabályi keretei összehangolásának kezdeményezését;
5. a megkezdett hosszú távú roma integrációs és szociálpolitikai feladatokat megalapozó és magába foglaló társadalom-politikai stratégia kialakítását.

6. Nyelvi állapot, kisebbségi nyelvhasználat

2003-ban a Nek tv. elfogadásának 10. évfordulója alkalmából a NEKH konferenciát szervezett, melynek keretében a felszólaló előadók, politikusok és szakértők nagy teret szenteltek a kisebbségi nyelvhasználati jogok megvalósulásának.

Egyetértés volt abban, hogy önmagában a kisebbségi önkormányzati rendszer nem segítette elő a kisebbségi nyelvek szélesebb körű használatát. Ezért szükséges a Nek tv. módosítása során a nyelvhasználat kiterjesztésének lehetőségeit is vizsgálni. A kisebbségi nyelvek presztízsének emeléséhez szükségesnek látszik a nyelvi jogok garanciáinak erősítése, és az anyanyelv használatához kötött közösség-finanszírozás lehetséges módjának kidolgozása.

A beszámolási időszakra esett a Kisebbségvédelmi Keretegyezményben tett vállalásokról szóló második periodikus jelentés elkészítése. A beszámoló kitért arra, hogy a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány kiemelt feladatának tekinteti az anyanyelven megvalósuló programok támogatását. A Kormány 1010/2004. (II.26.) Korm. határozatával fogadta el a Magyar Köztársaságnak az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye végrehajtására vonatkozó második jelentést (Magyar Közlöny 2004/20. szám). A jelentést a külügyminiszter 2004 május 7-én adta át az Európa Tanács főtitkárnak. A jelentésben foglaltakat az ET Tanácsadó Bizottsága 2004 szeptember 20-24-e között a helyszínen, Budapesten és Pécsen értékelt, majd 2004 december 9-én véglegesítette a magyar ország-jelentéssel kapcsolatos véleményét.

A kisebbségi anyanyelvhasználat kiemelt jelentőségű területe a kisebbségek utóneveinek megválasztása, illetőleg annak joga. A Nek tv. 12. § (1) bekezdése

értelmében a kisebbséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének szabad megválasztásához. 2001-ben az Alkotmánybíróság erről a jogszabályhelyről kimondta, hogy a szabad névválasztás nem jelenthet kötöttségektől mentes névválasztást, a választott utónévnek összhangban kell lennie az adott kisebbségi közösségben hagyományosan használt utónevekkel.

Az Alkotmánybíróság határozatának szellemében megtörtént az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló jogszabály módosítására. A 6/2003. számú belügyminiszteri rendelet pedig rendelkezett arról, hogy - az érintett kisebbségi önkormányzatok bevonásával - el kell készíteni a kisebbségi utónevek jegyzékét, mely a továbbiakban alapja lesz a kisebbségi utónevek megválasztásának.

A rendelet előírása szerint 2004-ben kormányzati támogatással elkészült a 12 kisebbségi közösség névanyagát összegző „Nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve”. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata önállóan adta ki a saját közössége utóneveinek jegyzékét. A Kormány mindkét kiadványt, a minél szélesebb körű használat céljából valamennyi érintett kisebbségi önkormányzatnak és településnek díjmentesen eljuttatta.

A Belügyminisztérium 2004-ben az országos kisebbségi önkormányzatok közreműködésével valamennyi kisebbség részére kétnyelvű új típusú formanyomtatványokat készített a születési, házassági és halálozási anyakönyvi kivonatok részére.

A beszámolási időszakban az Oktatási Minisztérium szakértői elemző tanulmányt készítettek a magyarországi nyelvoktatás helyzetéről, amelynek alapján 2004-ben az Európa Tanács Nyelvpolitikai Főosztálya, valamint az OM Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya közösen elkészítette a „Magyarország nyelvoktatás-politikai arculata” című dokumentumot.

Az anyag helyzetértékelő részéből idézünk:

„Számos vita szól a nemzeti kisebbségek nyelveinek szerepéről és arról, hogy ez hogyan kapcsolódik a magyar államon kívül élő, magyarul beszélő közösségek nyelvi jogaihoz. Következésképpen úgy tűnik, hogy a kisebbségi nyelveknek tulajdonított fontosság nem a célokon – e nyelvek átadásának stratégiáján – múlik, hanem az egyes csoportok sajátosságainak jogi elismerésén. Az a tény, hogy a középfokú intézményekben sok diák már nem választja ezeket a nyelveket, bizonyítja e nyelvek korlátozott jelentőségét annak ellenére, hogy bizonyos formában jelen vannak a szakképzésben.”

„...az új politikai és gazdasági tényezők egy olyan átfogóbb politikát kívánnának, amely explicit módon tartalmazza a többnyelvűség fejlesztését a többségi vagy kisebbségi nyelvi és kulturális csoportok körében is. A kisebbségi nyelvpolitika alapelve ösztönözheti a nyelvoktatás-politikák globális koncepciójának kialakítását.”

A fenti idézetek ugyan a (kisebbségi) nyelvoktatás helyzetéről szólnak, ám tartalmuk nagymértékben érvényes a kisebbségi közösségek nyelvi állapotának általános leírására is.

Ahogy arra a korábbi két éves jelentés is utalt, a 2001. évi népszámlálás kisebbségi anyanyelvvel kapcsolatos adatai bizonyították, hogy a kisebbségi anyanyelvű népesség fogyása – a cigány nyelveket anyanyelvüknek vallók, és néhány kisebb létszámú kisebbség kivételével – tovább folytatódott. A kisebbségi anyanyelv őrzői az idősebb, jellemzően a 60 év feletti generációk. Az ezt követő generációk körében a nyelvváltás véglegessé vált, funkcionális nyelvhasználatuk domináns nyelvává a magyar nyelv lett. Ugyanakkor a népszámlálás nyelvhasználati adatait szinte valamennyi kisebbségi közösség kételkedéssel fogadta, ami felvetette a közösségek által lakott egyes településeken végzett koncentrált, komplex nyelvhasználati kutatások szükségességét.

A NEKH támogatásával a Magyarországi Románok Kutatóintézete 2003-ban ilyen komplex vizsgálatot készített Méhkeréken a leginkább kompakt román közösségről. A kutatás során vizsgálták a település lakóinak nemzeti tudatát, múltjához, kisebbségi hagyományaihoz való kapcsolódását, a román nyelvhez – a helyi kisebbségi nyelvjáráshoz és a román irodalmi nyelvhez – fűződő viszonyát, a nyelvhasználat szokásait, a kisebbségi nyelv írásos használatát, a román nyelv közigazgatásban történő használatát, a román kultúra települési jellemzőit.

A kutatás eredményei Méhkeréken is megerősítették a KSH adataiból levonható következtetéseket. Megállapították, hogy a fiatal, ma iskolába járó generáció elsődleges nyelve a magyar. A fiatalok a román nyelv standard változatát sajátítják el az iskolában, a helyi nyelvjárást használata lényegében a harmadik helyre szorul. A nyelvi helyzetből következően a család szerepét a hagyományok őrzésében és átörökítésében az intézmények, elsősorban a nevelési/oktatási intézmények vették át. A kutatás összefoglalása kiemeli ezek közül a román vallási közösségeket, különösen az ortodox egyházat, amely intenzív romániai kapcsolatainak köszönhetően ma is hasznos terepe a közösségi nyelvhasználatnak.

A kisebbségi nyelv használatának méhkeréki vizsgálatából kiderült az is, hogy egy viszonylag kompakt módon egy kisebbség által lakott településen, ahol az önkormányzat átalakult kisebbségi önkormányzat, sem magától értetődő, hogy a helyi lakosság a helyi közigazgatásban anyanyelvét használja, azaz éljen a számára különböző szintű jogszabályokban biztosított anyanyelvi jogaival.

A NEKH 2004-ben, ebből a felismerésből kiindulva kérdőíves kutatásban vizsgálta az átalakult kisebbségi önkormányzatokkal rendelkező településeken a közigazgatási nyelvhasználat lehetőségeit, illetve azt, milyen esélye lehet ebben a körben a közigazgatási kisebbségi nyelvhasználat kiterjesztésének. A felmérés adatai rávilágítottak arra, hogy az átalakult kisebbségi önkormányzatok körében is rendkívül sokszínű a kisebbségi nyelvi jogok alkalmazásának, illetőleg helyi szintű biztosításának rendszere.

A kisebbségi nyelvek helyi közigazgatásban való használatának legfőbb akadályai a kisebbségi nyelvet beszélő ügyintézők, és legfőképpen jegyzők hiánya. A válaszadók egy része reálisnak látja egyrészt a kisebbségi nyelvi képzést, vagy a kisebbséghez tartozók alkalmazásának lehetőségét, ugyanakkor a kisebbségi nyelveket beszélő jegyzők hiánya nagy valószínűséggel csak elenyésző számú esetben oldható meg.

A NEKH által lefolytatott felmérés adatai azt is megerősítették, hogy reálisnak tekinthető egyes kisebbségi önkormányzatok azon igénye, hogy a kisebbségi önkormányzati finanszírozás váljon feladatközpontúvá, azaz, azon kisebbségi önkormányzatok, amelyek több, a kisebbségi jogok körébe tartozó területen látnak el kötelező és önként vállalt feladatokat, továbbá kisebbségi intézményeket tartanak fent kapjanak magasabb összegű támogatást.

A felmérést követően a NEKH műhelybeszélgetést szervezett a vizsgálatba bevont önkormányzatok képviselőinek részvételével. Az ott elhangzott előadásokból kitűnt, hogy bár az átalakult kisebbségi önkormányzattal működő települések gyakorlata rendkívül eltérő, mégis az itt élő kisebbségi közösségek lehetnek, a megalapozásai a kisebbségi nyelvek egyfajta újjáélesztésének, a közigazgatásban történő nyelvhasználat újbóli bevezetésének.

Az Európai Unió nyelvi sokszínűségéért tevékenykedő Kevésbé Használt Nyelvek Európai Irodája (a továbbiakban: EBLUL) vezetői 2003. novemberében Budapesten találkoztak a magyarországi kisebbségek képviselőivel. A NEKH által kezdeményezett konferencián az EBLUL képviselői ismertették az uniós országokban már működő Tagállami Bizottságok tevékenységét, a kisebbségi nyelvek védelmében kialakított politikákat. A budapesti tanácskozáson a magyarországi kisebbségek képviselői jelezték, részt kívánnak venni az EBLUL munkájában. Az EBLUL magyarországi Nemzeti Irodája (HUBLUL) 2004-ben alakult meg, működését a NEKH is támogatta, így a magyarországi kisebbségek képviselői teljes jogú tagként részt vehetnek az Európai Unió kisebbségi nyelvvédelmi programjaiban.

A nyelvhasználati jogok érvényesülésének egyik dinamikus fejlődő területe az Internet. A kisebbségi közösségek, intézmények által létrehozott honlapok hozzávetőleg 80 százaléka kétnyelvű, magyar és kisebbségi nyelvű, míg 20 százaléka csak magyarul jelenik meg. Cigány nyelvjárásokra lefordított és közzétett – beás, lovári nyelvű – szöveget alig találunk a hazai kisebbségi tematikájú internetes oldalakon. Angol nyelven tájékoztat a legtöbb cigány tematikájú honlap, és van angol nyelvű változata, például a ruszin, a szlovák és az ukrán honlapoknak is.

7. A kisebbségi oktatás helyzete

A magyarországi kisebbségi oktatás a magyar közoktatás részeként működik. Ennek következtében nem függetleníthető a magyarországi közoktatási folyamatoktól, azok változásaitól, nehézségeitől és problémáitól. Az elmúlt két év a magyar közoktatásban az alapvető változások, illetőleg a korábbi jogszabályokban meghatározott reformok jegyében telt. Komoly kihívást jelentett a magyar közoktatás egészére nézve a Nemzeti Alaptanterv 2003. évi felülvizsgálata és módosítása, a közoktatási tananyag csökkentése, a kétszintű érettségi bevezetésének előkészítése. A közoktatás szempontjából jelentős a közoktatásnak a nyelvtanítás korszerűsítését célzó „Világ – Nyelv Program”, az iskolaépületek modernizálását célzó „Beruházás a XXI. század iskolájába” című program, és a Sulinet Expressz című program, amely – a kisebbségi oktatás szempontjából nézve – a kisebbséghez tartozó diákok nyelvhasználatának, oktatási és tájékoztatói lehetőségeinek kiszélesedését eredményezte.

A tanköteles korú gyermekek számának csökkenésével felerősödtek az intézmények összevonását, az alacsony tanulólétszámmal működő és csak nehezen fenntartható intézmények megszüntetését célzó folyamatok. Az Országgyűlés vizsgálóbizottsága részletes beszámolót kért az oktatási tárctól az óvoda és iskolabezárások okairól és az azokkal kapcsolatos kormányzati stratégiáról. A beszámolóban a kisebbségi oktatási intézmények nevesítetten nem szerepeltek, ám a Nemzetiségi és Etnikai Oktatási Főosztály információi alapján ez a terület sem mentesül a bezárási, összevonási szándékoktól. Ugyanakkor mind a Nek tv., mind pedig a közoktatási törvény tartalmaz garanciákat arra nézve, hogy a helyi vagy – amennyiben országos vagy regionális beiskolázású intézményről van szó – az érintett országos kisebbségi önkormányzat egyetértése nélkül ne kerülhessen sor ilyen irányú intézkedésekre.

2003-ban az Oktatási Minisztérium (a továbbiakban: OM) kidolgoztatta, és vitára bocsátotta középtávú közoktatás-fejlesztési koncepcióját. Ezzel párhuzamosan a tárca 2003-2004-ben – az országos kisebbségi önkormányzatokkal és az Országos Kisebbségi Bizottsággal egyeztetve – áttekintette a nemzetiségi, etnikai oktatás helyzetét, jogi, pénzügyi, tárgyi, személyi és szakmai feltételeit és az általánostól eltérő sajátosságait. Erre építve középtávú fejlesztési programot dolgozott ki annak érdekében, hogy az anyanyelvi oktatás valóságos alternatívát nyújthasson az azt igénylő közösségek számára, elősegítve a nemzetiségi oktató-nevelő munka keretében az anyanyelvű, illetve a kétnyelvű oktatás, nevelés térnyerését.

7. 1 Általános helyzetkép

A kisebbségek eltérő adottságai, az egyes kisebbségeken belül a helyi közösségek igényei, nyelvi állapota alapján a tizenhárom nemzeti, etnikai kisebbség – leegyszerűsítve – három csoportba sorolható:

- a) A horvátok, németek, románok, szerbek, szlovákok és szlovének már a Nek tv. elfogadását megelőzően is rendelkeztek a magyar közoktatási rendszeren belül kialakított oktatási intézményekkel.

1993-ban 364 óvodában 19 680 gyermeknek tartottak kisebbségi nyelvű foglalkozásokat is, 393 általános iskolában 48 712 tanuló vett részt nemzetiségi nyelvoktató típusú oktatásban. Az általános iskolákban 2 620 tanuló vett részt összesen 454 csoportban kétnyelvű, illetve tannyelvű oktatásban (58 ált. iskola, vagy nemzetiségi tagozat).

A 2003/2004 tanév adatai szerint 361 óvodában 19 983 gyermek részvételével folyik nemzetiségi nyelvű nevelés, 418 általános iskolában 55 780 tanuló vesz részt a nemzetiségi oktatásban (lásd a 25. és 26. számú táblázatot). Ebből 55 általános iskola tannyelvű, illetve kétnyelvű, tanulóik létszáma pedig 8 056 fő.

A 90-es évek elejéig szinte változatlan volt az ún. nemzetiségi tannyelvű gimnáziumok száma. A középfokú anyanyelvi oktatás – egy-két kivételtől eltekintve – a gimnáziumokra korlátozódott. 1993-ban 10 ún. tannyelvű gimnáziumban 1 217 diák tanult. Az elmúlt évtizedben – a gazdasági kapcsolatok, a kereskedelem, az idegenforgalom, stb. élénkülésével, az országok közötti szabad mozgás következtében – a szülők igénye alapján az anyanyelvi oktatás kezdett kiterjedni a szakképzésre is. Ez a folyamat napjainkban tovább erősödik.

Jelenleg nemzetiségi középfokú oktatást 32 középfokú intézmény 3 403 tanuló számára biztosít (lásd a 27. 28. és 29. számú táblázatot). Ebből 14 tannyelvű, illetve kétnyelvű gimnáziumban 2268 diák tanul, 9 nyelvoktató gimnázium működik 533 tanulóval, 1 kétnyelvű szakközépiskolában 129, ugyancsak 2 nyelvoktató szakközépiskolában 19 fiatal tanul. Nemzetiségi nyelvoktatás folyik még 5 szakiskolában 437 tanuló részvételével.

A nemzetiségi oktatás kiterjesztése a középfokú oktatás egészére, ide értve a szakképzést is, igen pozitív, egyértelműen helyi kezdeményezésekre épülő folyamat, amely perspektívát adhat az általános iskolai nemzetiségi oktatásnak, és megoldás lehet az iskolaváltás okozta esetleges feszültségek levezetésére is.

Ugyanakkor negatív hozadéka ennek az öröndetes fejlődésnek, hogy – ahogyan korábban a német nemzetiségi oktatás esetében – egyre nehezebben határozható meg, mennyire tekinthető ez az oktatás kisebbségi oktatásnak, mivel a résztvevő tanulók többségének a felmérések szerint egyáltalán nincs kisebbségi kötődése, illetve egyes határ menti intézmények nemzetiségi nyelvet tanuló diákjainak többsége az országhatáron túlról érkező, többnyire magyar nemzetiségű tanuló.

- b) A másik nagy csoportba tartozó nemzeti kisebbségek – bolgárok, görögök, lengyelek, örmények, ruszinok és ukránok – nem, vagy csak egy-egy intézménnyel rendelkeznek. Anyanyelvüket döntően a közoktatási rendszeren kívüli tevékenység keretében, ún. „vasárnapi iskolákban” fejlesztették. Esetükben az oktatás megszervezése döntően a Nek tv. elfogadását követően indult meg, és csak fokozatosan lehet kialakítani annak szakmai és személyi feltételeit. E kisebbségek további jellemzője az igen alacsony lélekszám és a nagymértékű szórványhelyzet. Erre tekintettel a közoktatási törvény 1999. óta rendelkezik egy új oktatási forma, a *kiegészítő kisebbségi oktatás* megszervezésének lehetőségéről is. A jogszabályban megfogalmazott lehetőséggel azonban, a szükséges feltételek hiányában 2004 szeptembere előtt az érintett közösségek nem élhettek.
- c) A harmadik csoportba, a legnagyobb létszámú cigány kisebbség tartozik. A 90-es évek elejétől megjelent egy külön cigány kisebbségi oktatási forma, mely a későbbi szabályozásig ún. „felzárkóztató” oktatásként működött.

A cigány kisebbségi nevelés, oktatás a kulturális nevelés, és az igény szerinti anyanyelvi oktatás mellett az esélyegyenlőséget és a tehetséggondozást is biztosította. A tapasztalatok, illetve a szakemberek kifejezett véleménye szerint ez az oktatási forma több problémát is felvetett. A hátrányos helyzet etnikai alapon történő közelítése hibás, hiszen a tanulók, gyermekek nemzeti, etnikai hovatartozástól függetlenül lehetnek hátrányos helyzetűek. Ezért a hátrányos helyzetű gyermekek iskolai előmenetelének a biztosítása nem a kisebbségi oktatásnak a feladata. A másik probléma az volt, hogy a „felzárkóztatás” lehetőséget teremtett a gyermekek külön osztályba, csoportba sorolására, szegregáltan történő nevelésére.

Mindezeket figyelembe véve történt meg a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának

irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI.5.) MKM rendelet 2002 novemberi módosítása. Ennek eredményeként a kisebbségi oktatásból kikerült az iskolai előmenetelt segítő feladatrendszer (felzárkóztatás, tehetséggondozás, stb.).

A legutóbbi felmérés szerint 11 926 gyermek részesül cigány kulturális nevelésben is az óvodában, 207 iskolában pedig cigány kisebbségi program szerint is oktatnak 27 250 tanuló részvételével.

A cigány kisebbségi oktatás megjelenik 18 középfokú intézményben is összesen 1981 tanuló részvételével. Figyelemre méltó, hogy pl. a Gandhi gimnáziumban minden tanuló részt vesz a nemzetiségi nyelvoktatásban is, a Kalyi Jag művészeti szakiskolában pedig nemcsak nemzetiségi nyelvoktatás folyik, hanem a művészeti képzésnek a tartalma is a cigány népzene és táncművészetére épül.

7. 2 Kisebbségi autonómia megvalósítása a közoktatásban

A Nek tv. 47. §-nak 2003. évi módosítása részletezi a közoktatási intézmények kisebbségi önkormányzatok általi átvételére, létesítésére és fenntartására vonatkozó jogi kereteket. Meghatározza azon intézmények körét, amelyeket az országos önkormányzat igénye alapján a települési önkormányzat köteles átadni, illetve azokat, amelyek az önkormányzat kérésére átadhatók. Az intézmény átvétele részleteit, feltételeit az oktatási miniszterrel, illetve az érintett települési önkormányzatokkal kötött közoktatási megállapodások rögzítik. A kisebbségi önkormányzatok által átvett közoktatási intézmények működésének további biztosítása, hogy az intézményfenntartó kisebbségi önkormányzatok a helyi önkormányzatokkal azonos jogcímen és feltételekkel igényelhetik a költségvetési törvény szerinti hozzájárulásokat, támogatásokat és kiegészítő hozzájárulásokat. Továbbá minden ellátott gyermek, tanuló után a költségvetési törvény által évente meghatározott mértékű kisebbségi fenntartói kiegészítő támogatásra jogosultak (az intézmény jellegétől függően más-más eljárás szerint).

Mindennek eredményeként 2004 szeptember 1-től a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata két intézmény fenntartását (pécsi Koch Valéria Német-Magyar Nyelvű Általános Iskola és Gimnázium, pilisvörösvári Német Nemzetiségi Gimnázium és Közgazdasági Szakközépiskola) vette át és egy intézményt (Koch Valéria Kollégium - Pécs) alapított, az Országos Szlovák Önkormányzat pedig egy intézményt (szarvasi Szlovák Általános Iskola, Óvoda és Diákotthon) vett át, és egy további iskola fenntartásának átvételét tervezi.

Az Országos Horvát Önkormányzat által 2000-ben átvett hercegszántói Horvát Általános Iskola, Óvoda és Diákotthon működési feltételei is javultak a törvénymódosítást követően. Mivel a fenti intézmények térségi, illetve körzeti feladatokat látnak el, fenntartásuk az oktatási miniszterrel kötött közoktatási megállapodás alapján történik.

7. 3 A kiegészítő kisebbségi oktatás

A közoktatási törvény 86. §-ának (5) bekezdése rendelkezik a kiegészítő kisebbségi oktatás megszervezéséről. Ezen oktatási forma, amely a szórványhelyzetben és az igen alacsony lélekszámban élő kisebbségi közösségek számára biztosítja, hogy a

magyar közoktatási rendszer részeként, azzal azonos szakmai színvonalon szervezhető meg anyanyelvi oktatásukat. A kiegészítő kisebbségi oktatás csak a nemzetiségi anyanyelv és a népismeret oktatására terjed ki, a tanulók tankötelezettségüket más közoktatási intézményben teljesítik. A vasárnapi iskolákkal szemben nagy előnye, hogy az iskolai tanulmányokról bizonyítvány állítható ki, alapképzési és érettségi vizsga letételére jogosít, és továbbtanulás esetén beszámítható az iskolai előmenetelbe. Kiegészítő támogatása a nyelvoktató iskolákkal azonos módon történik. A kiegészítő kisebbségi oktatást az országos kisebbségi önkormányzat kezdeményezésére a megyei/fővárosi önkormányzat akkor is köteles megszervezni, ha az adott településen a kisebbségi oktatást igénylők létszáma nem éri el a Nék tv. által meghatározott 8 főt. Az oktatást meg lehet szervezni egy adott kijelölt iskolában, vagy utazó pedagógus biztosításával. Az országos önkormányzat nem csak kezdeményezheti a kiegészítő kisebbségi oktatás megszervezését, hanem maga is létrehozhat ilyen típusú oktatást megvalósító intézményt. Több országos kisebbségi önkormányzat ez utóbbi megoldást választotta, 2004-ben a bolgár, a görög és a lengyel országos önkormányzat hozott létre kiegészítő kisebbségi oktatási intézményt.

7. 4 Új elemek a kisebbségi oktatás tartalmi fejlesztésében

Az új Nemzeti alaptantervben megfogalmazott követelményekkel összhangban történt meg a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatása irányelve keretében az anyanyelv és irodalom illetve kisebbségi népismeret általános fejlesztési követelményeinek módosítása. A kisebbségenkénti kétnyelvű részletes követelmények átdolgozása, véglegesítése folyamatban van, megjelenésük 2005. első negyedévében várható.

Tovább folytatódnak a még hiányzó kisebbségi oktatási dokumentumok munkálatai. 2004-ben megjelentek a szerb népismeret részletes követelményei, és készülnek a romani és beás nyelvek oktatásához szükséges dokumentumok.

A részletes követelményekkel még nem rendelkező kisebbségek nyelvének oktatására is van lehetőség az Irányelvek általános követelményei alapján elkészített helyi programok szerint. Ily módon folyik a lengyel kiegészítő kisebbségi oktatás és több intézményben a romani és beás nyelvek oktatása is. A romani és beás nyelveket helyi tanterv szerint oktató intézményeknek 2004-ben a szaktárca pályázatot írt ki 15 millió Ft keretösszeggel, amely során 14 általános iskola összesen 6 374 ezer Ft támogatást nyert helyi kidolgozású és felhasználású oktatási segédanyagok előállításához.

Az új típusú, kétszintű érettségi vizsgával kapcsolatos szabályozás elkészítése során megfelelő hangsúlyt kaptak az anyanyelvi oktatás szakmai szempontjai. Megjelentek a kisebbségi nyelv és irodalom, valamint a népismeret középszintű és emelt szintű általános, illetve részletes érettségi vizsgakövetelmények, és folyamatban van az útmutatók kiadása. Az érettségizető tanárok felkészítését biztosító továbbképzések akkreditációja megtörtént, 2005. első hónapjaiban minden érintett tanár felkészítésben vehet részt.

A 2004. évi próbaérettségi során nemzetiségi nyelv és irodalomból (horvát, román, német, szerb és szlovák nyelvből) is vizsgázhattak a nemzetiségi tanulók, valamint a

matematika és a történelem kétszintű próba-érettségi vizsga feladatsorai és megoldási útmutatói nemzetiségi nyelveken (horvát, német, román, szlovák, szerb) is rendelkezésre álltak. Az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont irányításával az érettségi vizsga előkészületei nemzetiségi területen is megfelelő ütemben haladnak.

A nemzetiségi intézményekben komoly várakozással tekintenek az új érettségi vizsgák elé, hiszen első ízben kell bizonyosságot adni a kétnyelvű oktatás hatékonyságáról azáltal, hogy a tanulóknak az anyanyelv és irodalmon kívül további két tantárgyból kell a kisebbség nyelvén vizsgáznuk.

7. 5 Finanszírozás, tárgyi feltételek

A központi költségvetés az új finanszírozási rendszer kezdeteitől a nemzetiségi, etnikai oktatás többletfeladatainak ellátásához kiegészítő támogatást biztosít. A támogatás mértéke a kisebbségi oktatás formái szerint eltérő, a legmagasabb összegű támogatást az anyanyelvű és kétnyelvű oktatási forma kapja, míg a nyelvoktató oktatási forma alacsonyabb összegű kiegészítő támogatásban részesül (*lásd a 30. számú táblázatot*). 2003-ban a támogatás mértéke nyelvoktató forma és óvodai nevelés esetében 44 ezer Ft/gyerek, tanuló, tannyelvű, illetve kétnyelvű oktatás esetén ennek 150 százaléka, 66 ezer Ft, 2004-ben 45 ezer Ft/gyerek, tanuló, tannyelvű, illetve kétnyelvű oktatás esetén ennek 170 százaléka, 76 500 Ft/tanuló volt. 2005-ben a támogatás mértéke megegyezik a 2004. évi támogatással.

A nemzetiségi lakosság demográfiai adottságaiból törvényszerűen következik, hogy a nemzetiségi, etnikai oktatási, nevelési intézmények tanulólétszáma jellemzően alacsony. Emiatt a nemzetiségi intézmények fenntartása időről időre problémát jelent az intézményfenntartóknak. Az alacsony tanulólétszám és a normatív finanszírozás konfliktusa nemcsak a kistelepüléseken jelentkezik, hanem – néhány nagyvárosban működő nemzetiségi intézmény kivételével – minden olyan településen, ahol önálló nemzetiségi óvodát, vagy iskolát tartanak fenn, még akkor is, ha az országos vagy térségi feladatokat lát el.

E probléma kezelésére került bevezetésre egyrészt az ún. kistelepülési normatíva. A támogatás mértéke 2003-ban és 2004-ben egyaránt 12 ezer Ft/gyermek, tanuló volt. E támogatást a 3001-3500 fő közötti települések vehették igénybe, az 1101-3000 fő közötti települések ennek kétszeresét, az 1100 fő alatti települések pedig az összeg négyszeresét igényelheték. A nemzetiségi óvodát, iskolát fenntartó önkormányzatok a fenti támogatások dupláját vehették igénybe a kisebbségi programban résztvevő gyermekek, tanulók után. 2005-ben az alapösszeg 500 Ft-tal, 12 500,- Ft-ra emelkedett. A támogatás a kisebbségek jövője szempontjából döntő ponton, az autentikus kisközösségek iskoláinak fenntartásában hozott eredményt.

A nagyobb településeken működő iskola-fenntartási gondok áthidalására a költségvetési törvény 5. számú mellékletében szereplő „kiegészítő támogatás nemzetiségi iskolák fenntartásához” c. előirányzat jelent meg. 2003-ban és 2004-ben, illetve 2005-ben is 340-340 millió Ft állt rendelkezésre. Eredeti rendeltetése szerint a keret a nemzetiségi anyanyelvű és kétnyelvű iskolák fenntartásának ösztönzését szolgálja. A tannyelvű és kétnyelvű iskolák fenntartói kezdetektől kiemelt támogatásban részesültek annak ellenére, hogy 2003-ig az óvodák, és 2004-ig a

nyelvoktató iskolák fenntartói is pályázhattak. Ez évtől egyértelműen az anyanyelvű és kétnyelvű oktatás támogatása a fő cél. Kivételt csak a kétoldalú egyezményekben nevesített nemzetiségi nyelvoktatás támogatása jelenthet. Az előirányzat 2003. és 2004. évi felhasználásának összesítését a 32. és 33. számú táblázat tartalmazza.

Fentiekén túl az OM fejezetéből nyilvános, mindenki számára hozzáférhető pályázat útján olyan nemzetiségi feladatokat támogat az oktatási tárca, amelyek az általános finanszírozási rendszerben nem oldhatók meg. Ilyenek a kisebbségi oktatást segítő kutatások, az anyanyelvi táborok (ide értve a kétoldalú egyezmények alapján az anyaországok által biztosított táboroztatásokhoz pályázaton kívül nyújtott utazási költségek biztosítását), és időközönként az anyanyelv oktatásához szükséges eszközbeszerzések támogatása. A támogatások részletezését a 34., 35. és a 36. számú táblázat tartalmazza.

Összességében megállapítható, hogy bár az oktatási tárca központi pályázatainak kiírásában a pályázati feltételek, illetve a kiemelt célcsoportok között hangsúlyosan szerepelnek a kisebbségi oktatást folytató pályázók, a döntések között ez a kiemelt hangsúly nem érvényesül. A NEKH-hoz több olyan pályázatról érkezett tájékoztatás, amelyet kisebbségi intézmény fenntartója nyújtott be, a pályázat minden szempontból megfelelt a kiírásban megfogalmazott feltételeknek, mégis elutasításra került.

A „XXI. század iskolája” programcsomag keretében „Információs technológia az általános iskolákban” címen kiírt folyamatosan benyújtható, elsősorban az oktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztését célzó pályázat nyertesei között az elmúlt két évben a kisebbségi oktatási intézmények elenyésző számban szerepeltek (5 település, Ágfalva, Bér, Kinána, Miske, Pocsaj).

A pályázati kiírás prioritásként jelölte meg a nemzetiségi intézményeket, amit az elbírálás során az OM figyelembe is vett. Mivel független szakértők döntenek a támogatások odaítéléséről, a nemzetiségi pályázatok magasabb arányú támogatottsága minőségi pályázatok kidolgozásával érhető el.

A „Világ – Nyelv” program pályázati kiírásai között az 5. számú alprogram célozta meg a Magyarországon kevésbé tanult nyelvek iskolai oktatásának támogatását. A kiírásban kiemelten szerepelnek a szomszédos országok, valamint a (németen kívüli) hazai nemzetiségek nyelvei. Az alprogram keretében támogatott programok száma összesen 13 volt.

7. 6 Tankönyv- és taneszköz-fejlesztés

A nemzetiségi tankönyvellátás területén - elsősorban az alacsony példányszám miatt - még részben sem érvényesíthetők a piaci viszonyok. Az előállításához szükséges költségeket szinte teljes egészében - törvényi kötelezettség alapján - az állam viseli. Ilyen körülmények között az OM azt tűzte ki célul, hogy minden anyanyelvű, illetve anyanyelven oktatott tantárgy, valamint a népismeret oktatásához legalább egy-egy tankönyvet biztosít évfolyamonként.

2003-ban megtörtént a nemzetiségi tankönyvfejlesztési programok újbóli áttekintése. E szerint az anyanyelv és irodalom oktatásához szükséges 530 tankönyvből 256, a

közismereti tárgyak anyanyelven való oktatásához igényelt 479 címből pedig 286 hiányzott. Az országos önkormányzatok szerint a hiány-tankönyveket a tárca köteles az anyaországokból behozni. Az anyaországi tankönyvek behozatala csak részben segíti a helyzet megoldását (magasabb nyelvi szint, más tantervi követelmények).

A többéves lemaradás összpontosított ráfordításokkal is csak több év alatt küzdhető le. Az ütemesebb fejlesztés érdekében a tárca vezetése 2003-ban és 2004-ben is 250-250 millió Ft-ot különített el a program időarányos megvalósítására. Az érintett szakmai közösségekkel egyetértésben nemzetiségenként 16-16, mindösszesen 108 mű megírására írt ki pályázatot a tárca kiadók, illetve szerzők részére. Értékelhető pályázat 50 cím megírására érkezett. Ezzel párhuzamosan nagyobb figyelmet kapott a kisebbségi nyelven oktatott közismereti tárgyak tankönyveinek fordítása is. Az OM 23 tankönyv és a történelem érettségire történő feladatgyűjtemény és megoldó-kulcs lefordítására adott megbízást. Mindennek eredményeként az elmúlt évben újabb 65 tankönyvvel bővült a nemzetiségi oktatás számára rendelkezésre álló tankönyvek száma.

Az elmúlt két év, de a korábbi időszak tapasztalatai is megerősítik, hogy a fejlesztés, illetve általában az anyanyelvű tankönyvellátás üteme a szükséges forrás biztosítása mellett a szerzői illetve a fordítói kapacitás függvénye. Az elmúlt időszakban, különösen a két utóbbi évben elegendő forrás állt rendelkezésre ahhoz, hogy a minisztérium 100-120 címre írjon ki pályázatot, ugyanakkor 40-50 sikeres pályázatot regisztrálhattak.

Az eredményesebb tankönyvellátás céljából az oktatási tárca az elmúlt év végén áttekintette a kis példányszámú, benne a nemzetiségi tankönyvek előállításának és forgalmazásának helyzetét. Az érintett közösségekkel, kiadókkal és az ellátásért felelős szervezetekkel megállapodás született a programok megvalósításának éves ütemezéséről és egyeztetéséről. Javaslat született, hogy az új fejlesztéseknél a tartós tankönyvekre térjünk át. A kis példányszámú tankönyv kifejlesztésének költségei azonosak a piaci feltételek között kiadott tankönyvekével. A jellemzően 150-300 példányban megjelenő nemzetiségi tankönyv is 3-5 millió Ft-ba kerül. Az ártámogatás az ilyen esetekben akár 98 százalékos is lehet. A következő évben az utánnomásra a fenti összegnek 1/4-ét, 1/3-át újból ráfordítják. Az utánnomások miatt öt év alatt a nemzetiségi tankönyvek esetében az állam ráfordításai megduplázódnak.

Az OM-ben 2004 októberében elkezdődtek egy tankönyv és taneszköz fejlesztést célzó 400 millió Ft-os pályázat kiírásának előkészítő munkálatai. A program első szakaszában a kisebbségi anyanyelv- és irodalom - ide értve a kisebbségi népismeretet is - 1-4., illetve 5-6. osztályára készülne el a digitális tananyag csomagok (részeik: tankönyv formájában is megjeleníthető tananyag, interaktív munkáltató nyelvi készségeket fejlesztő feladatok; szemléltetést, az anyanyelvi kultúra megismerését, a kommunikáció fejlesztését szolgáló képanyag (CD, videó, stb.). A pályázaton konzorcium formájában részt vesznek kiadók, szerzők, kisebbségi önkormányzatok, szükség szerint anyaországi szakemberek és a felhasználó intézmények. Tervek szerint a pályázat magába foglalná nemcsak a tananyagfejlesztést, hanem az alkalmazáshoz szükséges infrastruktúra fejlesztését és a képzést is. Az ily módon kifejlesztett tananyagot az iskolák folyamatosan

ingyenesen használhatnák, azt módosíthatnák, fejleszthetnék, kiegészíthetnék, az Internet útján elérhető anyaországi tananyagokkal.

7. 7 Kisebbségi értelmiség képzés

A magyar felsőoktatás a nemzetiségi, etnikai oktatás számára alapvetően a nemzetiségi óvodapedagógusok, tanítók, továbbá az anyanyelv és irodalom szakos általános és középiskolai tanárok képzését tudja biztosítani a meglévő kisebbségi pedagógusképző helyeken. A felsőoktatásban kisebbségi nyelvet tanulók száma a *37. számú táblázat* szerint alakult.

Ugyanakkor a nemzetiségi oktatás reformjával egyidejűleg vetődött fel a kétnyelvű, illetve a tannyelvű oktatás részéről szinte minden kisebbséget érintően a közismereti tantárgyakat kisebbségi nyelven oktató pedagógusok iránti fokozottabb igény. Így az elmúlt időszak egyik legfontosabb feladata lett – a kisebbségi nyelv- és irodalom szakos tanárok, illetve nemzetiségi óvodapedagógusok és tanítók képzése mellett – a közismereti tantárgyakat a kisebbség nyelven oktató pedagógusok szaknyelvi képzésének és továbbképzésének a biztosítása.

A kisebbségi pedagógusképzésre – a lakosságszámból adódóan, a német nyelvterület kivételével – jellemző az alacsony hallgatói létszám, ebből adódóan a képzőhelyeken az átlagosnál magasabbak a fajlagos költségek. Ezért a kisebbségi felsőoktatás esetében a szaktárca 15 százalékkal megemelte a kisebbségi pedagógusképzés normatíváját.

Ezen túlmenően 2003-ban az OM 150 millió Ft-os kerettel meghívásos pályázatot írt ki a nemzetiségi tanszékek, illetve tanszéki csoportok működési feltételeinek konszolidációjára, illetve szaknyelvi programok kidolgozására és indítására. A pályázat keretében 10 felsőoktatási intézmény 21 nemzetiségi pedagógusképzést, illetve romológiai képzést biztosító tanszéke 110 millió Ft támogatásban részesült. A szerkezetbe épített céljellegű támogatást az intézmények személyi és tárgyi fejlesztésére, a szaknyelvi alap- és továbbképzés programjainak az előkészítésére és megvalósítására, valamint a romológiai képzés fejlesztésére használhatják fel. Ennek eredményeként néhány nemzetiségi pedagógusképző helyen szaknyelvi kollégiumokat indítottak az alapképzésben résztvevő pedagógusjelöltek, illetve szakirányú továbbképzést a gyakorló pedagógusok számára.

E mellett a kisebbségi nyelven oktató gyakorló pedagógusok szaknyelvi képzésének biztosítása céljából nyilvános pályázatot is kiírt a tárca 35 millió Ft-os kerettel, a beérkezett pályázatokra 5 974 ezer Ft támogatást tudtak biztosítani. Lényege, hogy a pályázaton résztvevő felsőoktatási kisebbségi tanszék vagy országos kisebbségi önkormányzat az anyaországi felsőoktatási intézménnyel kötött közvetlen megállapodás alapján, a kétnyelvű vagy tannyelvű nemzetiségi iskolában közismereti tantárgyat kisebbségi nyelven oktató gyakorló pedagógusok számára, szemeszterenként legalább 40 óra elméleti képzést és 40 óra anyaországi hospitációt biztosítson.

Az elmúlt két évben folytatódott a kisebbségi nyelvet, irodalmat és népismeretet oktató pedagógusok továbbképzésének kiemelt támogatása. Nyilvános pályázat útján a részvételi díj további kétszeresét nyerhették el azok a pályázók, akik hazai

akkreditált népismereti, ill. nyelvi-módszertani továbbképzést, illetve azok az országos kisebbségi önkormányzatok, amelyek közvetlen megállapodás keretében az anyaországban megvalósuló népismeret, valamint az anyanyelv oktatásával összefüggő vagy kétoldalú tárcaközi egyezmény alapján, Magyarországon megvalósuló kisebbségi pedagógus-továbbképzést szerveztek.

A kétoldalú egyezmények alapján az anyanyelv- és irodalom szakos tanárok, a tanítók és óvónők számára biztosítottak az anyaországi nyelvi-módszertani továbbképzéseket. A pedagógusok kötelező továbbképzésébe beszámítható az anyaországi továbbképzés is.

A pedagógusképző intézményekben foglalkoztatott, anyaországokból érkező lektorok, valamint a közoktatásban foglalkoztatott vendégtanárok tevékenysége rendkívül hasznos a kisebbségi nyelvek, illetve az anyanyelven oktatott tantárgyak oktatása szempontjából. Azokban a közoktatási intézményekben, ahol sikeresen bonyolítanak le vendégtanári programokat, az anyanyelvi oktató-nevelő munka színvonala látványos eredményeket hoz.

Mindezekon kívül, mivel az ismert demográfiai okok miatt a magyar felsőoktatás a bevezetőben említett feladatokra tud vállalkozni, az anyanyelvi értelmiségképzés a kétoldalú egyezmények alapján az anyaországok felsőfokú intézményeiben történik magyar állami ösztöndíjjal, a Magyar Ösztöndíj Bizottság által meghirdetett ösztöndíj-pályázatban meghatározott feltételek szerint, az egyes országok fogadókészsége mértékében. Az ösztöndíjak teljes-, rész-, illetve doktorandusképzésre nyerhetők el, minden szakirányban. E lehetőségek - amellet, hogy objektív módon nélkülözhetetlenek a kisebbségi lét szempontjából -, ösztönzőleg hatnak a kétnyelvű és az anyanyelvi, főként középfokú oktatásra.

A roma értelmiségképzést – a közalapítványi ösztöndíjak mintegy kiegészítéseképpen – az OM oly módon segíti, hogy szemeszterenként meghirdetett nyilvános pályázat keretében támogatást nyújt a költségtérítéses képzésben résztvevő, hátrányos helyzetű roma hallgatók számára.

7. 8 A cigány kisebbségi oktatás

A 2002. év végétől a cigány kisebbségi oktatással, neveléssel kapcsolatos feladatokat az OM keretében az SZMSZ-ben meghatározottak szerint a Nemzetiségi és Etnikai Oktatási Főosztály látja el, egyeztetve a Hátrányos helyzetű és roma gyermekek integrációjáért felelős miniszteri biztossal, és annak Hivatalával. Ez utóbbi Hivatal elsődleges célja az érintett tanulók sikerességének, a szegregált osztályokban oktatott cigány tanulók integrációjának, integrált oktatásának elősegítése. A terület az elmúlt két évben több, a kitűzött célok megvalósulását elősegítő programot dolgozott ki és indított el.

7. 8. 1 Nyelvoktatás, a romani és beás nyelv fejlesztése

Az OM elkészítette a „Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája kötelezettségvállalásainak a romani és beás nyelvekre való kiterjesztéséről” című előterjesztést, melyet az OM 2004 április 28-ai államtitkári értekezlete elfogadott. Ezzel összefüggésben vizsgálta a két cigány nyelv oktatásának jelenlegi helyzetét. A

helyi kisebbségi önkormányzatok jelzései, valamint felmérések alapján kiderült, hogy főleg a romani, és kisebb mértékben a beás nyelv iskolai oktatása iránt növekszik az érdeklődés.

Romani és beás nyelvoktatás jelenleg mintegy 45 általános iskolában történik. Az oktatási tárca az iskolai oktathatóság feltételeinek megteremtése érdekében mind a romani, mind a beás nyelvre kidolgozta a Nemzeti Alaptantervvel összhangban álló fejlesztési követelményrendszert, amely a két tannyelvű oktatás esetében már elkészült, a nyelvoktató fejlesztési követelmények kidolgozása pedig folyamatban van.

Az OM Hátrányos Helyzetű és Roma Gyermekek Integrációjáért Felelős Miniszteri Biztos Hivatala 2003. június hónapban pályázatot írt ki roma népismereti tankönyv kidolgozására, valamint egy komplex tananyagcsomagot (tanári kézikönyv, kapcsolókönyv gyerekeknek, zenei CD és egyéb multimédiás taneszközök stb.) elkészítésére. A roma népismereti tankönyv elkészült, megjelenés előtt áll.

7. 8. 2 Országos Oktatási Integrációs Hálózat

2003. első felében megkezdődött az Országos Oktatási Integrációs Hálózat (a továbbiakban: OOIH) kiépítése a társadalmilag hátrányos helyzetűek, különösen a roma tanulók oktatási integrációjának segítésére.

Az integrációs normatíva bevezetésének szakmai-szervezeti hátterét biztosító Hálózat az Észak-Magyarországi, Észak-Alföldi, Közép-Magyarországi és Dél-Dunántúli régiókban van jelen.

A hálózat olyan ún. bázisintézményeken alapul, amelyek az integrált oktatás mintaintézményeit képezik és integrációt segítő szolgáltatásokat nyújtanak. A program kezdeti szakaszában az integrációs normatívát igénybe vevő, pályázat útján kiválasztott általános iskolák és a hozzájuk partnerként önkéntesen kapcsolódó óvodák válhattak bázisintézménnyé.

A bázisintézmények feladata a különböző szociális, kulturális, etnikai háttérű és eltérő fejlettségű gyerekek szegregációmentes oktatása-nevelése, a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet módosításáról szóló 57/2002. (XI. 18.) NKM rendelet 39/B-39/E paragrafusai szerint, továbbá, hogy a vonzáskörzetükbe tartozó intézményeknek szakmai szolgáltatásokat nyújtsanak. Ide tartozik például:

- a saját integrációs programról és más integrációs programokról való tájékoztatás,
- szakmai továbbképzések, szakmai napok, kiadványok, tanulmányutak szervezése stb.,
- a kistérségi koordinátorral való együttműködés.

A kiválasztás során fontos szempont volt, hogy a pályázó intézmény rendelkezzen a bázisintézményi szolgáltató szerep ellátásához szükséges szakemberekkel, eszközökkel. Egy-egy bázisintézmény kb. 50 kilométeres körzetben fejti ki tevékenységét. Abban az esetben, ha a területen több bázisintézmény is található, a kapcsolódó intézmények eldönthetik, melyikhez szeretnének tartozni. A partner

intézmények a bázisintézmények szolgáltatásai révén segítséget kapnak saját integrációs programjuk kialakításához, ugyanakkor saját elgondolásaikkal gazdagíthatják ezek szolgáltatásait.

Az Integrációs Hálózat hármasszervezeti struktúrája megkönnyíti a bázisintézmények közötti kapcsolattartást és információáramlást. A koordinációt a budapesti székhellyel működő Integrációs Központ látja el, ide futnak be az információk a bázisintézményektől. A központi iroda módszertani és információs adatbankot, valamint interaktív internetes honlapot is működtet, ahonnan tájékozódni lehet az aktualitásokról, pályázati lehetőségekről.

Kiemelt régiók:

(OOIH tevékenységi területe sötéten jelezve)

Észak-Magyarország – Nógrád, Heves, Borsod

Észak-Alföld – Szabolcs, Hajdú, Jász

Közép-Magyarország – Budapest, Pest

Dél-Dunántúl – Somogy, Tolna, Baranya

Az egyes régiók szakmai munkájának összehangolására a budapesti iroda a célrégiókba kihelyezett regionális koordinátorokat alkalmaz, a bázisintézmények mellett pedig szervező és monitoring feladatokat ellátó kistérségi koordinátorok tevékenykednek.

Bázisintézmények:

Gödre, Kétújfalu, Magyarmecske, Nagyharsány, Pécs, Vásárosdombó, Barcs, Darány, Bata, Decs, Gyulaj, Debrecen, Tiszacsege, Polgár, Berettyóújfalu, Pocsaj, Körösszakál, Nagyrábé, Jánoshida, Tiszabura, Karcag, Kunhegyes, Nagyecséd, Tiszavasvári, Gávavencsellő, Csenger, Ibrány, Miskolc, Ónód, Hejőkeresztúr, Ózd, Baktakék, Abaújszántó, Hatvan, Mátraderecske, Detk, Tereske, Bátonyterenye, Salgótarján, Litke, Budapest (3) Csobánka, Gödöllő

7. 8. 3 Utolsó Padból Program

Az OM és 4 további tárca együttműködésével kidolgozott program célja a hátrányos társadalmi helyzetű tanulók szempontjából a fogyatékosná nyilvánítás jelenlegi rendszerének felülvizsgálata, módosítása, az indokolatlanul fogyatékosná minősített gyermekek arányának visszaszorítása.

A program keretében a tárca kezdeményezte a szakértői bizottságok fejlesztését, a gyermekek fejlődésének szakaszonkénti felülvizsgálatát (és ahol ez lehetséges, visszahelyezését); valamint a mérőeszközök kultúrafüggetlenségének felülvizsgálatát. Elvégezték az eltérő tantervű tagozatok vizsgálatát, új normatívát dolgoztak ki, amely a normál iskolai rendszerbe visszahelyezett gyermekek oktatására nyújt külön támogatást az iskoláknak. A jogszabályokban szigorították a fogyatékosná minősítés feltételeit, valamint a fogyatékosnak minősített tanulók ellátásának szabályait.

Konkrét lépések:

- Megtörtént a képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról szóló 14/1994. (VI. 24.) MKM rendelet felülvizsgálata és módosítása a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottságok munkájára vonatkozó szabályok tekintetében. A rendelet módosítása 2004 szeptember 1-től hatályos.
- A 2003-2004-es tanévben megtörtént az értelmi fogyatékosnak minősített, második évfolyamos tanulók független szakértő bevonásával történő felülvizsgálata, melynek eredményeként a felülvizsgált gyermekek közel 11 százaléka 2004 szeptemberétől többségi oktatásban vesz részt. A visszahelyezések száma a korábbi tanévekhez képest (2001/2002, illetve 2002/2003) megnégyszereződött.
- A 2004. évi költségvetési törvény (3. számú melléklet 21.a)ab) alapján külön normatív hozzájárulás igényelhető a visszahelyezett tanulók után (az illetékes szakértői és rehabilitációs bizottság megállapítása alapján a 14/1994. MKM rendelet szerint).
- A program munkatársai, együttműködve a megyei közigazgatási hivatalokkal 2004 októberében előadásokon tájékoztatást adtak az Utolsó Padból program eredményeiről. Jegyzőknek, polgármestereknek, cigány kisebbségi önkormányzatok képviselőinek ismertették a normatív támogatással ösztönzött új jogszabály adta lehetőséget.

7. 8. 4 A hátrányos megkülönböztetés tilalma

Az OM 2003. szeptemberében több ponton módosította a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényt. A törvényszövegben erősítették az antidiszkriminációs elemeket, hogy ez által kiküszöböljék az iskolarendszerben gyakorlattá vált hátrányos megkülönböztetést, és elősegítsék a hátrányos helyzetű tanulók integrációját. Ez később átvezetésre került a 2003. évi CXXV. az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló törvénybe. Az OM feladata a diszkriminációs gyakorlatok feltárása a hátrányos helyzetű és roma tanulók iskolai oktatásában-

nevelésében, valamint a törvényesség betartatása a hátrányos megkülönböztetést folytató intézményekben.

7. 8. 5 Ingyenes óvodai étkezés

Az OM esélyteremtő programjának részeként 2003. szeptemberétől a hátrányos helyzetű gyerekek ingyenesen étkezhetnek az óvodában. A közoktatás étkezési támogatási rendszerének kibővülése komoly lehetőség a szegény családok számára, akik a magas költségek miatt ez idáig nem tudták óvodába járatni gyermekeiket.

8. A kisebbségek közművelődési, hagyományőrző, művészeti és kutatási tevékenysége

Magyarországon a kisebbségek kulturális ellátásának jogszabályi háttérét az Alkotmány, a Nek tv., a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről-, a nyilvános könyvtári ellátásról- és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: kulturális törvény), illetve a kétoldalú kormányközi szerződések rendelkezései biztosítják.

8. 1 Civil szervezetek

A Nek tv. kimondja, hogy a kisebbséghez tartozóknak a közéletben való részvétele nem korlátozható. Érdekeik érvényesítésére, védelmére – az alkotmányos szabályozás szerint – egyesületeket, pártokat, más társadalmi szervezeteket hozhatnak létre. Az Országgyűlés a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvényben új szempontok figyelembevételével szabályozta a civil szféra működését. A közhasznú tevékenységek között a nemzeti, etnikai kisebbségekkel kapcsolatos tevékenység is szerepel, tehát a törvény lehetővé teszi a nemzeti és etnikai kisebbségek speciális szükségleteit, illetve igényeit kielégítő szervezetek kedvezményezett működését.

Az egyesületi törvény megjelenése óta a kisebbségek önszerveződését, öntudatosodását jelzi a különböző kisebbségi civil szervezetek, egyesületek, klubok, együttesek növekvő száma. A KSH kisebbségi jogok védelmével foglalkozó szervezetekre és a kisebbségi kultúra ápolásával foglalkozó egyesületekre vonatkozó adatai alapján 2003-ban 46 alapítvány és közalapítvány, továbbá 369 társadalmi szervezet működött. Növekedett a kisebbségi kultúra ápolására létrejött szervezetek száma is. 2003-ban összesen 97 egyesület működött közel harminc ezres tagsággal (lásd a 38. és 39. számú mellékleteket). 2001-ben és 2002-ben a KSH mintavételes eljárással vizsgálta a nonprofit szervezeteket, ezért összesített adatok nem állnak rendelkezésre. Magyarországon működő kisebbségi szervezetekről, kulturális intézményekről, tájházakról, múzeumokról, gyűjteményekről – a határon túli magyar szervezetekről, intézményekről a NKÖM támogatásával készült regiszterhez hasonló - teljes, átfogó és megbízható adatbázis még nem áll rendelkezésre.

A kisebbségi önkormányzatok és a civil szervezetek kapcsolata kisebbségenként változó képet mutat. A kezdeti nehézségek után mára kialakultak az együttműködési stratégiák, tisztázódtak a kompetenciák és a hagyományőrzés, a kulturális

tevékenységek körén belül harmonikus együttműködés tapasztalható. A kisebbségi szervezetek közművelődési tevékenységet folytathatnak, intézményeket hozhatnak létre, nemzetközi kapcsolatokat tarthatnak fenn.

8. 2 A kisebbségi kultúra támogatása

A kisebbségi közművelődés támogatása ma Magyarországon nagyrészt állami dominanciájú. A költségvetés kisebbségi célú támogatásai a Nemzeti és Etnikai Kisebbségért Közalapítvány, a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány és a NKÖM kezelésében találhatók. A kisebbségi identitás megőrzését a kisebbségi célú nevesített pályázati források mellett még jelentős, de nem kisebbségiként nevesített egyéb pályázati források is segítik. Ez utóbbiak közül kiemelhető a Nemzeti Kulturális Alap és a Nemzeti Civil Alapprogram. A megyei és települési önkormányzatok – nagyrészt pályázati úton - saját forrásaikból is támogatják a kisebbségi kulturális programokat.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványnak és a Magyarországi Cigányokért Közalapítványnak a beszámolási időszakban nyújtott költségvetési támogatásokat, valamint az alapítványok által nyújtott támogatások témakörök és kisebbségek szerinti bontásait a *20., 21. és a 22. számú mellékletek* tartalmazzák.

Az országos kisebbségi önkormányzatok a kulturális autonómia kialakítása keretében jogosultak kisebbségi intézmények - többek között kisebbségi színház, múzeumi kiállítóhely, országos gyűjtőkörrel rendelkező közgyűjtemény, könyvtár, kiadó, országos kulturális, művészeti, tudományos intézet – létesítésére és működtetésére. Az állami költségvetés 2003-ban, első ízben különített el önálló keretet az országos kisebbségi önkormányzatok által alapított, átvett, illetve fenntartott intézmények támogatására. A támogatás a kisebbségek kulturális autonómiájának kialakításához nyújt kezdő alapot. A pályázó országos önkormányzatok az éves keretösszegeből jelentős részt a saját fenntartásba vett közművelődési intézményeik fenntartására, felújítására fordítottak. Ezen közművelődési intézmények támogatása 2003-ban 216 millió Ft-ot, 2004-ben 266 millió Ft-ot tett ki (*lásd a 17. számú mellékletet*).

Az Országgyűlés évente pályázati úton támogatja a bejegyzett kisebbségi civil szervezeteket. A beszámolási időszak mindkét évében a keretösszeg 110 millió Ft volt. A nyújtott támogatási összegek kisebbségek szerinti felosztását a *24. számú melléklet* tartalmazza.

A NKÖM a kisebbségek kulturális identitásának megőrzése érdekében pályázatok és eseti támogatások formájában segíti a kulturális műhelyeket fenntartó önkormányzatok intézményeit, az autonóm és öntevékeny civil társadalom újjászerveződését és a kisebbségek civil szervezeteinek értékteremtő kezdeményezéseihez. Ennek keretében együttműködik a 12 nemzetiség, valamint a cigányok/romák civil szervezeteivel, támogatja kulturális egyesületeik, szervezeteik programjait.

A NKÖM 2003-ban országos hatáskörű társadalmi szervezetek pályázatára 43 szervezet részére 16 millió Ft, nemzeti kisebbségek kulturális rendezvény

pályázatára 231 programra 16 millió Ft, népismereti táborokra, továbbképzésekre 148 pályázatra 6 millió Ft, anyanyelvű ill. anyanyelven is megjelenő könyvkiadásra 62 kötet megjelenéséhez 16 millió Ft, míg egyedi elbírálású pályázatokra 30 esetben összesen 12 millió Ft támogatást nyújtott.

2004-ben összesen 31 millió Ft támogatást biztosított közvetlenül a tárca, 13 millió Ft értékben országos hatáskörű szervezeteket támogatott, 18 millió Ft jutott egyedi elbírálású kérelmek támogatására, köztük 1,5 millió Ft értékben támogatta a NKÖM a nemzetiségi színházi találkozót, 6,2 millió Ft értékben a kisebbségi néprajzi kiadványsorozat, valamint 4 millió Ft értékben a Barátság című folyóirat megjelentetéséhez járult hozzá.

2004 februárjában alakult meg a Nemzetiségi Kulturális Tanács, mely nemzeti és etnikai kisebbségi ügyekben a miniszter tanácsadó szerveként működik. Tagjai a nemzetiségi önkormányzatok képviselői, a tárca szakértői, elnöke a NKÖM politikai államtitkára, társelnökei a NKÖM helyettes államtitkára és az országos önkormányzatok megbízottja.

A Nemzeti Kulturális Alapprogramon belül 2004-ben alakult meg a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Ideiglenes Kollégium, melynek tagjai az országos önkormányzatok és a tárca delegáltjai, illetve ismert a kultúrával foglalkozó nemzetiségi és roma személyiségek. A Kollégium a támogatási prioritásokról, a pályázati kiírásokról és 100 millió Ft támogatási összeg elosztásáról döntött. A megítélt támogatások kisebbségek és céltámogatások szerinti összesítését a *40. és 41. számú melléletek* tartalmazzák.

2004-ben kezdte meg működését a Nemzeti Civil Alapprogram (a továbbiakban: NCA). Az NCA Tanácsa támogatási meggyőződése szerint érvényesíteni kívánják az esélyegyenlőség segítésének elvét, megkülönböztetett módon támogatva mindazon civil szervezetek működését és programját, amelyek a saját források bővítésében akadályozottak vagy korlátozottak. Ilyen hátránnyal küzdő szervezetek, az NCA szerint a romákat, fogyatékosokat, egészségkárosodottakat, gyermekeket, gyermekeket nevelőket és más szociálisan hátrányos helyzetű rétegeket segítő szervezetek.

Az NCA mintegy 6 milliárd Ft költségvetési forrásból gazdálkodik, és országos, regionális és helyi civil szervezetek működési célú költségeihez nyújtott pályázati támogatást. A pályázatok között megtalálható volt a közéleti képzés, a nemzetközi együttműködés és a média is. Ugyanakkor viszonylag kevés kisebbségi civil szervezet nyújtott be és nyert támogatást az országos szervezetek részére meghirdetett kategóriában, mintegy 50 millió Ft értékben, ugyanakkor a gyakorlatban a megítélt támogatásoknál nem érvényesültek megfelelően a kisebbségpolitikai szempontok. Az NCA 2004. évi pályázatai között 150 millió Ft-os felosztható kerettel szerepelt a nyomtatott civil sajtó támogatása is. Formai és tartalmi okok miatt valamennyi benyújtott kisebbségi laptámogatási kérelem elutasításra került.

A hagyományos kisebbségi közösségekhez tartozók túlnyomórészt kistelepüléseken élnek. Civil szervezeteik, kulturális autonómiájuk erősödése csak jelentős állami támogatással lehet sikeres. Ennek egyik biztos forrása lehetne a NCA, melynek elosztási mechanizmusa lehetővé tehetné a kisközösségek nagyobb arányú

részesedését a támogatásokból. Az Alapnak a civil szervezetek társadalmi kommunikációját támogató pályázataiban között 2 hazai kisebbségekhez köthető projekt szerepelt (Csabai Szlovákok Szervezetének a Szlovák kultúra a Dél-Alföldön című projektje: 1,65 millió Ft, Romart Alapítványnak a Romák művészeti értékei című projektje: 2 millió Ft).

A NKÖM a cigányság életkörülményeinek javítását célzó középtávú intézkedéscsomagból adódó feladataihoz konkrét pénzügyi forrásokat rendelt, 2003-ban 99,01 millió Ft-ot. A tárca a reális cigánykép kialakítása érdekében folyóiratok megjelentetését, a Rádió C kulturális tematikájú műsorainak elkészítését, egy kulturális magazin sorozat elindítását a Magyar ATV-n, a Sziget Fesztivál roma programjait, illetve több dokumentumfilm elkészítését támogatta összesen mintegy 7,5 millió Ft összegben.

A NKÖM a középtávú intézkedéscsomag feladatai alapján az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ Kht. (a továbbiakban: OCIMK) működtetésére, 2003-ban 35 millió, 2004-ben 31,9 millió Ft támogatást biztosított. Az OCIMK létrehozására és működtetésére 1998-1999-ben folyósított összegek rendeltetésszerű felhasználásának ellenőrzésére elrendelt minisztériumi vizsgálat 2002. év végére befejeződött. A nem rendeltetésszerűen felhasznált összeg visszafizetéséről a tárca, valamint az OCIMK és az OCÖ között megállapodás született. Az intézmény fenntartására, működésére biztosított összeget a tárca havi bontásban folyósította. Az intézmény kulturális programjait korábban félévenkénti egyeztetés alapján támogatta, azonban 2003-ban az OCIMK működési válsága miatt erre a típusú támogatásra nem volt lehetőség.

A roma ügyek miniszteri biztosa kezdeményezésére a Hungarofest Rendezvényszervező Kht. által szervezett eseményeken a roma kulturális értékek is megjelennek, a roma kultúra nemzetközi szinten is elismert művészei részt vettek a külföldi magyar kulturális intézetek rendezvényein. További kulturális eseményeken történő fellépések érdekében jelenleg Németországgal és Londenal folynak egyeztető tárgyalások. A roma szórakoztató zenészek elhelyezkedési problémáival kapcsolatosan kormány-előterjesztés készült annak érdekében, hogy elősegítsék a mintegy háromezer zenészt érintő foglalkoztatási probléma megoldását.

Visszatérő probléma a cigány kulturális értékek részét képező műalkotások elhelyezése, bemutatása, hiszen a hazai cigányságnak nincs múzeuma. Javaslat született azzal kapcsolatban, hogy „Az év múzeuma” címmel kitüntetett intézmények, valamint a megyei múzeumok, könyvtárak és művelődési házak vegyék fel programjukba ideiglenes roma tárlatok bemutatását. Az egyeztetések megtörténtek, a tárlatok megrendezésére, befogadására a megyei múzeumokban kerülhet sor, a megrendezés és a vándoroltatás költségeinek finanszírozása további szakmai egyeztetést igényel.

8. 3 A kisebbségek könyvtári ellátása

A kisebbségek anyanyelvű könyvtári ellátásának törvényben meghatározott feladata a települési önkormányzatok közkönyvtáira hárul. A közkönyvtári hálózat a horvát, a német, a román, a szerb, a szlovák és a szlovén kisebbség számára nyújt szolgáltatásokat az ország különböző helyein, több száz településen. E kisebbségek

könyvtári ellátását a közkönyvtári rendszeren belül 19 báziskönyvtár is segíti. A görög, a lengyel, az örmény, a ruszin és az ukrán kisebbség esetében országos önkormányzataik tesznek erőfeszítéseket könyvtári bázisállomány létrehozására. Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat 2004-ben állami támogatással hozta létre a közösség anyanyelvi könyvtári ellátását biztosító Magyarországi Ruszinok Könyvtárát.

A hagyományosan kialakult és átalakult báziskönyvtári ellátás - a szervezet minden hiányossága ellenére - megfelel a kisebbségi könyvtári ellátással szemben támasztott alapkövetelményeknek. Szerves része a megyei könyvtári rendszernek, rendelkezik minden szolgáltatás nélkülözhetetlen feltételével: a kisebbségekhez életéhez közel levő szolgáltató helyek hálózatával és a szolgáltatás szakmai infrastruktúrájával. Többnyire kisebbségi nyelvű szépirodalmi és ismeretterjesztő művekkel jól ellátott könyvtárak működnek a kisebbségi oktatást biztosító iskolákban is.

A nemzetiségi és etnikai kisebbségi terület szakkönyvtára az Országos Idegen Nyelvű Könyvtár, mely egyben a magyarországi nemzetiségi könyvtárak koordinációs központja. Feladata a nemzetiségekkel kapcsolatos dokumentáció gyűjtése, fejlesztése, adatbázisok kiépítése, források feltárása, információszolgáltatás, a Nemzetiségi bibliográfia megjelentetése. Az OIK Nemzetiségi Osztálya kapcsolatot tart nemzetiségi civil szervezetekkel, önkormányzatokkal, a nemzetiségi oktatási és kutatási intézményekkel, könyvtárakkal. A könyvtár munkatársai tanulmányokat készítenek, a megyei könyvtárakon s a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtáron keresztül kapcsolatot tartanak a nemzetiségi könyvtári hálózattal. A NKÖM által évente leosztott központi könyvbeszerzési keret terhére teljes körűen elvégzik a nemzetiségi könyvtárak könyvtári dokumentum-ellátását.

A megyei könyvtárak a központi szolgáltatás szerves részeként látják el kisebbségi feladataikat, működtetik az ellátórendszert a nemzetiségi településeken. A finanszírozási nehézségek ellenére korszerű gyűjtemény létrehozására törekedve gondoskodnak a letétek frissítéséről, cseréjéről. Információs központként hozzáférhetővé teszik az országos és a helyi adatbázisokat, segítik a helyismereti nemzetiségi kutatást, könyvkiadást, archiválják a kisebbségek életében jelentős eseményeket.

Gondot jelent, hogy a kisebbségek által is lakott települések kulturális-kozművelődési intézményeinek normatív támogatása az országban tevékenykedő más, azonos kulturális feladatokat ellátó intézményekével megegyező. A többletként jelentkező kisebbségi kulturális feladatok ellátására – a kisebbségi oktatás-nevelés többletfeladatainak finanszírozására biztosított normatív támogatáshoz hasonló – kiegészítő támogatást kellene biztosítani a települési önkormányzatok számára.

A kisebbségek nyelvén történő könyvkiadás finanszírozása jelentős mértékben állami eszközökből, pályázati úton történik, a NKÖM, a MNEKK és 2004-től a NKA forrásaiból. 2003-ban a NKÖM keretéből összesen 16 millió Ft jutott kisebbségi könyvek kiadására, 2004-ben a tárca 6,2 millió Ft értékben támogatta a kisebbségi néprajzi sorozat megjelenését. A Kisebbségi Közalapítvány a kiadói tevékenység támogatására ill. a kalendáriumok kiadására 2003-ban 145 pályázatra 39,7 millió Ft-

ot biztosított. 2004-ben a kalendáriumok és az anyanyelvű könyvek kiadását a NKA támogatta, összesen 15 millió Ft-tal.

A kisebbségek nyelvén készült könyveket többnyire kisebbségi szervezetek, országos önkormányzatok adták ki. A Magyarországi Románok Kulturális Szövetségeinek kiadója a „NOI”, évente 4-5 könyvet jelentet meg.

Az Országos Horvát Önkormányzat és a Magyarországi Horvátok Szövetsége által közösen megalapította a Croatica Kulturális, Információs és Kiadói Közhasznú Társaság saját nyomdával rendelkezik, és a horvát mellett más kisebbségi kiadványokat is megjelentetnek. Kisebbségi nyelvű könyvkiadással más kiadók, így pl. az Osiris Kiadó, Útmutató, Comp-press, valamint a Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. is foglalkozik.

8. 4 Közösségi házak

A kisebbségek önálló kisebbségi közművelődési intézményrendszere az elmúlt két év költségvetési forrásaiból kapott támogatásoknak köszönhetően jelentősen megerősödött.

A Bolgár Művelődési Házat 2003. novembere óta a Magyarországi Bolgárok Egyesülete és a Bolgár Országos Önkormányzat által alapított közhasznú társaság működteti. A Szlovák Közművelődési Központ 7 telephellyel rendelkezik az ország szlovákok lakta régióiban. A magyarországi németek közművelődési hálózatát budapesti központtal koordinálja és szakmailag támogatja az országos önkormányzat által 2003-ban alapított Ungarndisches Kulturzentrum - Magyarországi Német Közművelődési Központ. A Szerb Országos Önkormányzat 2004-ben hozta létre a 6 vidéki intézményt is összefogó Kulturális és Dokumentációs Központját.

A kormányzati, közalapítványi, alapítványi és uniós támogatásoknak köszönhetően ma már cigány közösségi házak országos hálózatáról beszélhetünk, melyek teret biztosítanak a közösségek kulturális, oktatási, foglalkoztatást segítő komplex szolgáltatást biztosító programok megvalósításához. Többfunkciós intézményként céljuk a helyi sajátosságok és szükségletek figyelembevételével a cigány közösségek helyi társadalomba való integrálódásának elősegítése. Működésüket a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány 2003-ban 75 millió Ft-tal, 2004-ben 42,3 millió Ft-tal támogatta.

8. 5 Kutatás, kutatóintézetek

A beszámolási időszakban folytatódtak a kisebbségek anyanyelvén művelt kutatások. Kisebbségekről szóló kutatási programokat valósított meg a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, amely hálózati formában működő komplex társadalomtudományi intézetként a hazai területfejlesztési kutatások bázisa, a regionális tudományok megteremtésének, művelésének és oktatásának meghatározó intézménye. A nemzeti és etnikai kisebbségeket érintő tudományos kutatásokat a Központ Debreceni Osztálya és a budapesti székhelyű Térségfejlesztési Kutatások Osztálya folytat. Vizsgálataik között kitüntetett helyet kapott a kisebbségi önkormányzatok működésének, továbbá a magyarországi cigánynépesség helyzetének elemzése.

Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete tudományos eredményeivel, nemzetközi kapcsolatai kiépítésével, kiadványaival, rendezvényeivel bizonyította az intézményesített akadémiai kisebbségkutatás létjogosultságát. Kezdetől fogva foglalkoztatja az érintett kisebbségi közösségek kutatóit, koordinálja kutatással foglalkozó intézményeit. A kisebbségek hagyományainak, történelmének és jelenének vizsgálatával a Magyar Néprajzi Társaság keretein belül működő Nemzetiségi Szakosztály foglalkozik is, amely folyamatosan kutatja és publikálja a kisebbségek néprajzi értékeit.

Kisebbségi kutatóintézetek az országos önkormányzatok, illetve társadalmi szervezetek fenntartásában is működnek. Bár a kisebbségek e téren végzett tevékenységéhez az értékelt időszakban sem sikerült megbízható és rendszeres anyagi támogatást biztosítani, néhány közösség (így a szlovákok és a horvátok) kutatói intézetének helyzete rendeződött. Megoldásra vár a gyulai Magyarországi Románok Kutatóintézete, az Országos Bolgár Önkormányzat fenntartásában működő Bulgarisztikai Intézet, a Magyarországi Ruszin Kutató Intézet, az Országos Cigány Önkormányzat mellett tevékenykedő budapesti Cigány Kutatóintézet és a szekszárdi székhelyű Romológiai Kutatóintézet helyzetének rendezése. Az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat intézményeként működő Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára, valamint a szentendrei Szerb Ortodox Egyházművészeti és Tudományos Gyűjtemény munkatársai is végeznek kutatómunkát.

A Budapesti Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem Szociológiai Intézetében működő UNESCO Kisebbségszociológiai Tanszék főleg a cigányság kutatásban vesz részt.

8. 6 Múzeumok

Kisebbségi tárgyi emlékek gyűjtésével a Magyar Néprajzi Múzeum és a megyei és települési fenntartású múzeumok foglalkoznak. A kisebbségek lakóhelye szerinti megyei önkormányzati múzeumok regionális, illetve országos feladatokat is ellátnak. A tájházak, helyi múzeumi gyűjtemények működtetője többnyire a települési vagy a helyi kisebbségi önkormányzat.

A magyarországi németek mintegy 60 falumúzeumot tartanak számon, Német tájházak és emlékszobák Magyarországon címmel összefoglaló kiadványt jelentetett meg az országos önkormányzat. A nemzetiségek hitéletét megőrkítő gazdag anyaggal rendelkezik a miskolci Magyar Ortodox Egyházi Múzeum és a Szentendrén működő Szerb Ortodox Egyházművészeti és Tudományos Gyűjtemény. Kisebbségi tárgyi emlékek gyűjtésével foglalkozik a Tatai Német Nemzetiségi Múzeum, a Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára, melynek állandó kiállítása van Budapesten és két vidéki helyszínen.

A hazai szlovákok félszáznál több tájházat, falumúzeumot, néprajzi gyűjteményt tartanak számon. Ezeknek csaknem fele helyi szlovák önkormányzati tulajdonú, számukra az országos önkormányzat által alapított Legátum Kht. nyújt szakmai és anyagi támogatást. A ruszinok országos önkormányzata 2004-ben alapította meg a magyarországi Ruszinok Közérdekű Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóhely önálló intézményét.

8. 7 Színházak

A központi költségvetés elkülönített forrásokat biztosít a hazai nemzetiségi színházak működtetési és művészeti céljaira. A nemzetiségi színházak részére elkülönített pályázati keretre a költségvetés 2003-ban 80 millió Ft-ot, 2004-ben 100 millió Ft biztosított. 2004-ben a NKÖM, a színházakat sújtó megemelkedett adóteher miatt a 100 millió Ft-os pályázati keretet a Minisztérium saját tartalék keretéből 10 millió Ft-tal megnövelte. A támogatásának részletezését a *23. számú melléklet* tartalmazza.

A 20 éve Szekszárdon működő német nyelvű Deutsche Bühne 2004 január 1-én a Tolna Megyei Önkormányzat és a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata közös fenntartásába került. A Deutsche Bühne a központi költségvetésből 2003-ban 64,7 millió Ft, 2004-ben 74,6 millió Ft támogatást kapott.

A nemzetiségi színházak részére elkülönített keretből pályázati úton évente 8-9 kisebbségi színházi társulat részesült költségvetési támogatásban. Támogatást kapott a kőszínházként működő Pécsi Horvát Színház, a 2003-ban országos önkormányzati fenntartásba került Vertigo Szlovák Színház, a Magyarországi Szerb Színház, a Malko Teatro (Kis Színház), a Szarvasi Szlovák Színház és négy cigány kisebbségi műhely, társulat. Amatőr színházi társulatok működnek a görög, lengyel, szlovén és az ukrán közösségekben, a Gyulai Román Gimnáziumban és számos német nemzetiségi oktatási intézményben. A Budapesti Német Színház, mely a fővárosi német nyelvű színházi tradícióit kívánja feléleszteni, ápolni. Megalakulása óta több, hazai és külföldi előadók részvételével létrehozott előadást, irodalmi estet mutatott be. A cigány kisebbség körében működő, színházi tevékenységgel foglalkozó műhelyek, társulatok, így a Duende Színházi Társulás, a Maladype, a találkozások színháza, a Hókirálynő Egyesület, a Reneszánsz Roma Műhely Alapítvány produkciói több, általában fővárosi közművelődési intézményben láthatók. Színházi produkciókat mutat be a Napház együttese, a Karaván Kulturális Alapítvány is.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány kuratóriumának kezdeményezésére – az 1993-as találkozó nyomdokain - hagyományteremtési céllal szervezték meg 2003-ban a kisebbségi színházi társulatok fesztiválját. A Magyarországi Nemzetiségek Színházi Találkozója 2004 április 16-22. között a „Kisebbségek köszöntik az Európai Uniót” mottóval került sor a Thália Színházban. A találkozó házigazdája a Kisebbségi Közalapítvány volt, a rendezvényt támogatta a NKÖM, a Miniszterelnöki Hivatal, az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal és a Fővárosi Önkormányzat. A gazdag programban szinte valamennyi kisebbségi társulat képviseltette magát, és a nagyszámú közönség színvonalas produkciókat láthatott.

A rendkívüli módon felélénkült színházi tevékenység kapcsán reális igényként napirenden van egy központi befogadó nemzetiségi színház létrehozása.

8. 8 A kisebbségek ünnepei

A kormány 1995-ben az ENSZ Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi Kisebbségekhez tartozó Személyek Jogairól szóló Nyilatkozata elfogadásának napját, december 18-át a Kisebbségek Napjává nyilvánította. E napon kerül átadásra a Kisebbségekért Díj, amelyet a kisebbségek érdekében, a közéletben, az

oktatásban, a kultúrában, az egyházi életben, a tudományban, a tömegtájékoztatásban és a gazdasági önszerveződés területén kiemelkedő tevékenységet végző hazai és külföldi személyek és szervezetek kaphatnak meg. A díjjal emléklakett, díszoklevél és pénzjutalom jár. A díjat minden évben ünnepélyes keretek között az Országházban – más közjogi méltóságok jelenlétében - a miniszterelnök adja át.

2003-ban, a hazai kisebbségek érdekében végzett tevékenységéért Kisebbségekért Díj-ban részesült Dr. Szabó Kálmánné, Caruha Vangelio irodalmár, műfordító, nyelvoktató, a görög közösség meghatározó képviselője, Dr. Hegyesiné Orsós Éva, tanár, kutató, a NEKH volt elnöke, Lakatos Tibor, a sátoraljaújhelyi Hagyományörző Cigány Egyesület művészeti vezetője, valamint a Barátság kulturális és közéleti folyóirat.

2004-ben Kisebbségekért Díj-ban részesült Debre Istvánné pedagógus, a roma gyermekek érdekében végzett tevékenységéért, Várnai Márton roma közéleti szakember, önkormányzati képviselő, Rostás-Farkas György, író, költő, újságíró, a Cigány Tudományos és Művészeti Társaság elnöke, Dr. Krupa András etnográfus, a néprajztudományok kandidátusa, a hazai szlovákok hagyományainak kutatója, Kricskovics Antal koreográfus, néptáncművész és Dr. Manherz Károly, az ELTE Bölcsészettudományi Kar dékánja, a hazai német nyelvjáráskutatás meghatározó személyisége.

A Kisebbségek Napjához kapcsolódóan országszerte regionális, megyei és települési rendezvényekre, kiállításokra, kulturális bemutatókra, kitüntetések átadására került sor. A Magyar Televízió kisebbségi szerkesztőségeinek kezdeményezésére 2003-ban már harmadik alkalommal szervezték meg a Magyarországi Nemzetiségi Filmszemlét. A szemlére a hazai nemzetiségi témákat feldolgozó alkotásaikkal pályázhattak a televízió nemzetiségi szerkesztőségei, valamint független filmes műhelyek, városi vagy kereskedelmi televíziók és magánszemélyek.

Az országos önkormányzatok többsége, élve a törvény adta jogával, zászlaja, jelképei mellett meghatározta kisebbségi közössége központi ünnepét. A rendezvények mára már nem egy esetben országos jelentőségű eseményekké váltak, ahol az ünnep keretében az országos önkormányzat kitüntetések, elismeréseket adnak át a közösség kiemelkedő személyiségeinek.

9. A kisebbségek anyanyelvi hitélete

A 2001. évi népszámlálás adatairól kiadott demográfiai kiadványokból hosszú évtizedek után képet kaphatunk a magyarországi kisebbségi közösségek vallásosságáról és felekezeti kötődéséről. Mivel a legnagyobb létszámú hazai kisebbségi közösségek tagjai a történelmi egyházakhoz tartozók között kerültek összeírásra, a pontos számbavétel nem lehetséges. Az összes válasz szerint országosan 5 289 521 fő vallotta magát római katolikusnak, 268 935 fő pedig görög katolikusnak. A református valláshoz tartozók száma 1 622 796, evangélikus pedig 304 705 fő. A népszámlálás során összesen 15 298 fő vallotta magát valamely ortodox egyházhoz tartozónak. Ebből szerb ortodox 1 914, bolgár ortodox 508, román ortodox 5 598 és görög ortodox 2 473 személy.

A hazánkban élő németek többsége római katolikus, kisebb része pedig evangélikus vagy református. Elszórtan élnek református vallású németek is országban. A szlovákok egy része evangélikus, másik része római katolikus. A horvátok, lengyelek és szlovének római katolikusok. A magyarországi cigányság döntő többsége római katolikus, kisebb része viszont görög katolikus hitű. Jelentős cigánymissziót lát el a Magyarországi Református Egyház, valamint több protestáns kisegyház gyülekezete. A felekezeti megoszlás az országos felekezeti megoszlás szerint alakul, így a dunántúli községek inkább római katolikusok, míg a tiszántúli területeken lakók zömében reformátusok, vagy görög katolikusok. A bolgárok, görögök és szerbek ortodox vallásúak. A románok döntő többsége szintén ortodox, kisebb része baptista, illetve görög katolikus. Az ukránok között is vannak csekély számú ortodox hívők, többségük a ruszinokkal együtt görög katolikus vallású.

Az egyházak költségvetési támogatásáról az 1997. évi CXXIV. törvény rendelkezik. A 42. és 43. számú *melléklet* tartalmazza az egyházak számára 2003-ban és 2004-ben biztosított költségvetési támogatások összesítését. A nagyobb egyházakon belül a nemzeti és etnikai kisebbségi hívőkre jutó támogatás mértékét külön kimutatni nem lehet. Ugyanakkor pontos adatokkal rendelkezünk a nemzeti kisebbségekhez közvetlen kapcsolódó önálló, nemzeti egyházak állami támogatását illetően.

Az állam közvetlenül is támogatja az egyházak közhasznú tevékenységét. Normatív és kiegészítő támogatást kapnak az egyházi iskolák, és az egyházak szociális, egészségügyi és kulturális (lényegében közfeladatot ellátó) intézményeit is.

Több egyházi fenntartású intézményben folyik nemzetiségi nevelés, oktatás, így például néhány német és szlovák óvodában, Sopronban a Berzsenyi Dániel Liceumban német nemzetiségi gimnáziumi oktatás. Többek között az esztergomi Vitéz János Katolikus Főiskolán, valamint az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán folyik német nemzetiségi pedagógusok képzés. Az egyházi, illetve az országos kisebbségi önkormányzatok által fenntartott intézmények kiegészítő normatívája 2003-ban 133 ezer 838 Ft/év, 2004-ben pedig 133 827 Ft/év volt minden ellátott gyermek, illetve oktatott tanuló után. E támogatás összege 2005-ben 128 000 Ft/évre csökkent.

A Hodászon több éve működő görög katolikus egyházközösség egy oktatási, szociális és kulturális tevékenységet ellátó cigány közösségi házat működtet. A településen élő cigány közösség saját templommal is rendelkezik, hitéleti tevékenységét a több településsel közösen szervezi. A Magyarországi Lengyel Katolikusok Szent Adalbert Egyesülete szociális közösségi házat tart fenn, amely a fővárosi lengyel katolikus parókia mellett található.

Az egyházak hitéleti jellegű tevékenységét az állam az állampolgárok által felajánlott személyi jövedelemadó 1 százalékának kiegészítésével támogatja. A 44. számú *melléklet* tartalmazza az egyházak számára 2003-ban és 2004-ben felajánlott 1 százalékos támogatások összesítését. Mivel az 1 százalék kiegészítő támogatásának törvényi szabályozási rendszere 2002. december 31-ével változott, a kormány 2003-ban korrekciós támogatást biztosított azoknak az egyházaknak, amelyek az egyház-finanszírozási törvény 2003. január 1-jei módosulása következtében kevesebb támogatáshoz jutottak, mint korábban. A nemzetiségi kisegyházak közül a szerb és román egyház kapott 10 millió, illetve 6,2 millió Ft

összegű kiegészítő támogatást. 2004-től a kiegészítő támogatás mértékének növekedése következtében a további kompenzációs támogatás oka-fogyottá vált

Az egyházi ingatlanrendezés két nemzetiségi egyházat és érintett. A Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, a legjelentősebb egykori ingatlanvagyonnal rendelkező egyházként 41 volt ingatlanára nyújtott be igényt. 13 ingatlanra vonatkozó igényt visszavontak, míg kormánydöntéssel rendeződött 19 db ingatlan helyzete 521 millió Ft értékben, 5 db közvetlen megállapodással, 2 db ingatlan járadék megállapodással 848 millió Ft értékben. Az évente rendszeresen folyósított járadékot az egyházak szabadon használhatják fel hitéleti és közcélokra. A Budai Szerb Ortodox Egyház járadéka 2003-ban 68,7 millió, míg 2004-ben 68,4 millió Ft volt. Rendezésre vár még 2 ingatlan ügye. Az egyik pécsi, mely kisebb volumenű, a másik egy jelentősebb szentendrei, volt szerb oktatási célú épület. A Thökölyánum Alapítvány Veres Pálné utcai épülete, amelyben a Szerb Ortodox Egyház egy oktatási és kulturális központot kíván megvalósítani kormánydöntéssel megoldódott. A szerb egyháznak hazánkban 41 temploma van, püspök és tíz lelkész látja el az anyanyelvű hitélettel kapcsolatos teendőket.

A Magyarországi Román Ortodox Egyház 21 ingatlanra nyújtott be igényt, amelyekből az összes, a törvény hatálya alá tartozó ingatlanigényt a kormány 1996 végére véglegesen rendezett. Ezek közül 7 ingatlanért az egyház mintegy 62 millió Ft kártalanítást kapott. Egy ingatlan, a Bp., VII. kerület Holló u. 8. számú, a volt Gozsdu-alapítvány tulajdonát képező épület visszakerült az egyházhoz. Ezért az állam 16,5 millió Ft kártalanítást fizetett a VII. kerületi Önkormányzatnak az épületben lakó bérlők kihelyezéséért. Magas rangú állami vezetők jelenlétében, az Ortodox napok keretében 2004-ben Gozsdu emléktábla felavatására is sor került.

Az állam anyagilag támogatja az egyházi hitoktatást, ezen belül a nemzeti és etnikai kisebbségi nyelveken folyó hitoktatást is. Az ortodox vallás hittanoktatási céljaira az elmúlt két évben biztosított támogatásról a *45. számú táblázat* ad tájékoztatást.

A kistelepüléseken szolgálatot teljesítő lelkészek jövedelmét az állam az egyházakkal való megállapodás alapján kiegészíti. A Budai Szerb Ortodox Egyházmegye esetében ennek mértéke 2003-ban és 2004-ben megközelítőleg 1,5 millió Ft volt. A Magyarországi Román Ortodox Egyház esetében pedig mindkét évben 2,1, illetve 2,2 millió Ft volt.

A történelmi egyházak külön hangsúlyt fektetnek a kisebbségi igények szerinti liturgikus, lelki tevékenység anyanyelvi ellátására. A katolikus egyház német, szlovák, horvát, lengyel nyelvű, a görög katolikus egyházmegye ruszin és román nyelvű szolgálatot végez. Az evangélikus egyház német és szlovák nyelvű, a református egyház német nyelvű szolgálatot és cigány nyelvű pasztorációt lát el. Külön kiemelhető a cigánymissziós tevékenység, amelyben cigány származású lelkészek és világi munkatársak is részt vesznek. Kiemelendő Lankó József, az alsószentmártoni Plébánia vezetője által létrehozott katolikus egyházközség, a hodászi görög katolikus cigány kápolna, a hosszúpályi református hitéleti és kulturális központ, valamint több, oktatási, szociális és kulturális tevékenységet is ellátó cigány közösségi ház. A katolikus egyház és az Országos Cigány Önkormányzat együttműködésének köszönhetően 2003. nyarán cigány pasztorációs világtalálkozóra került sor. Keresztes Szilárd püspök közreműködésére 2003.

november 19-én II. János Pál pápa audiencián fogadta a hazai cigányság képviselőit. 2004 őszén csatkán elkészült az a cigány kápolna, amely a Vatikánba szervezett roma zarándoklat során megáldott feszületnek ad helyet.

Az anyanyelvű hitélet gyakorlásának feltételei kisebbségekként és vallásonként különbözőek. A kisebb számú közösségek esetében is eltérőek a körülmények. A bolgár kisebbség egyházi szervezete az anyaországi egyház részét képezi, és több mint 70 éve saját templommal rendelkezik, melyben az anyaországi papnak köszönhetően a szertartások nyelve a bolgár. Budapest a székhelye a Bolgár Ortodox Egyház nyugat-európai metropolitájának.

A görög kisebbség saját templommal rendelkezik Beloiannisban. Egyházközösségük a Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchatus Magyarországi Exarchátusa alá tartozik. A ruszin és ukrán közösség esetében egyelőre megoldatlan az állandó és rendszeres hitélet, nem áll rendelkezésre templom, valamint állandó lelkész. Szertartásaikat a nagyobb ünnepeik környékén görög katolikus templomokban ukrainai és kárpátaljai vendéglelkészek tartják, a ruszinok esetében egyházi szláv, az ukránok esetében ukrán nyelven.

Az anyanyelvű lelkészek hiánya nem csak a kisebb lélekszámú közösségek esetében probléma. A magyarországi román közösség három görög katolikus és 21 ortodox parókiával rendelkezik. Ezek közül mindösszesen 5-6 helyen dolgozik magyarországi román lelkész. Kőrösszakállon kolostor is működik. Az elmúlt két évben, állami támogatásnak köszönhetően, több településen is végeztek felújítási munkálatokat, így Kőrösszegapátin, Méhkeréken, Kétegyházán, Gyulán a püspöki katedrális felújítására, valamint Békéscsabán a fűtés korszerűsítésére került sor. A püspökség saját kiadvánnyal is rendelkezik, mely a Kisebbségi Közalapítvány támogatásának köszönhetően jelenik meg. A budapesti román ortodox kápolna átépítéséhez a román állam 32 millió, míg a magyar kormány 29 millió Ft-tal járult hozzá. Az épület többi része viszont még mindig felújításra szorul, a többi vidéki városban található parókiával együtt. Szegeden saját egyházközösség létrehozását kezdeményezték a hívők. Szeged város önkormányzata e célra ingatlant is felajánlott, de a lakóközösség nem járult hozzá. A román anyanyelvű magyarországi baptista hívek érdekében a magyar kormány a kétoldalú magyar román vegyes bizottsági tárgyalásokon javasolta, hogy a román kormány támogassa a román baptista rádióadás olyan mértékű felerősítését, hogy az a Dél-Magyarországon lakó román nyelvű baptisták számára is hallható legyen.

Lelkész hiánnyal küszködik a hazai szlovák, német és horvát közösség is. A német nyelvű misék száma csekély. Az anyanyelvű istentisztelet iránti igény viszont folyamatosan nő. Rendszeresen csupán két tucat településen tartanak német nyelvű istentiszteletet. A hazai németek legnagyobb katolikus szervezete a Szent Gellért Katolikus Egyesület. A szlovák közösség esetében e probléma érinti mind az evangélikus, a római és a görög katolikus hitéletet. Szlovák nyelvű katolikus istentiszteletre a fővárosban havi rendszerességgel kerül sor, amelyekre a környező településekről szervezeten érkezők hívők. Az országos önkormányzat utazó katolikus lelkészt is támogat. Az ország területén élő evangélikus hívők hitéletével kapcsolatos teendőket részben a budapesti szlovák nyelvű lelkészség 8 lelkésszel, részben helyi lelkészekkel látja el. Megállapodás történt a Szlovák Evangélikus Egyházzal egy lelkész fogadásáról is, aki a közeljövőben foglalja el

szolgálati helyét. Az Országos Szlovák Lelkészi Szolgálat felállítását az országos önkormányzat is támogatni kívánja. A német evangélikus szolgálat Sopron és környékén, Tolnában, a Balaton mellett, Mezőberényben, Budapesten és környékén megoldott.

10. A kisebbségek anyanyelvű médiája, kisebbségkép a médiában

Magyarországon törvények szabályozzák és garantálják a kisebbségek anyanyelvű médiájának működését, illetve működtetését. E törvények rögzítik, hogy a magyar állam elismeri a kisebbségek jogát véleményük anyanyelvükön való szabad kinyilvánítására, és biztosítja számukra a tömegkommunikációs eszközökhöz való hozzáférést. A kisebbségek médiajogai érvényesülésének elsődleges színterei a közszolgálati feladatokat ellátó médiainstítmények.

A jelen beszámolási időszakot megelőzően a közszolgálati Magyar Rádió és Magyar Televízió már kiépítette valamennyi kisebbség anyanyelvű műsorstruktúráját, és elsősorban a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány anyagi támogatására építve, kialakult a nemzetiségi írott sajtó szervezeti kerete, intézményrendszere. E folyamatot ismertettük a korábbi beszámolóinkban. Az alábbiakban a kisebbségek anyanyelvű médiáját érintő, az elmúlt két évhez kötődő azon fejleményekről számolunk be, melyek a kisebbségek már kiépült közszolgálati médiája bővítését szolgálták, vagy e struktúra esetleges működési problémáit, hiányosságait tárják fel. Tájékoztatást adunk a kisebbségi közösségekről a magyar nyelvű médiában kialakított képről, a nemzetiségekről a többségi társadalom számára sugárzott információkról. Önálló fejezetben ismertetjük a kisebbségek anyanyelvű információs-kommunikációs tevékenységét érintő kormányzati intézkedéseket, az internetes világháló nyújtotta lehetőségeket.

10. 1 Kisebbségi műsorok a közmédiákban

10. 1. 1 Kisebbségi műsorok a Magyar Televízióban

A Magyar Televíziótól kapott beszámoló értékelése szerint a vizsgált két évben a kisebbségi műsorok szerkesztésében jelentős változás nem következett be. A műsorok hossza nem változott, új műsor nem indult, szakmai újításokra, kitekintésre, igényesebb produkciók megvalósítására nem volt lehetőség.

A Magyar Televízió (a továbbiakban: MTV) 2004 szeptemberében egyoldalúan felmondta a kisebbségek országos önkormányzataival 2000. áprilisában megkötött Együttműködési megállapodást, majd ezt követően 2004 októberében megváltoztatta a nemzetiségi magazinok sugárzási rendjét. A megállapodás, mely a nemzetközi kisebbségvédelmi fórumokon jogos elismerést kapott, rendelkezett – többek között - a nemzetiségi műsorok sugárzási időpontjáról is. E rendelkezést a köztvé vezetői hibásnak értékelték, mivel az ellentétes a televíziózásról szóló jogszabályokkal, és sérti az MTV szerkesztői szabadságát.

Az új műsorrend következtében a kisebbségi adások elérhetetlenné váltak az kisebbségi közösségek tagjainak többsége számára. A kisebbségi vezetők szerint a köztvé által biztosított műsorsávok nem teszik lehetővé, hogy minden érdeklődő

elérje a műsorokat, mivel kizárólag a napközben otthontartózkodó nyugdíjasok láthatják az adásokat.

Az MTV elnöke 2004 nyarán, a kisebbségi önkormányzatokkal történő előzetes egyeztetés nélkül új vezetőt nevezett ki a kisebbségi műsorokért felelős főszerkesztőség élére. Ez ellentétben állt a korábbi Együttműködési megállapodással, mivel az egyeztetési kötelezettségről rendelkezett.

A kisebbségi vezetők több ízben kifogásolták azt is, hogy a nemzeti- és vallási ünnepek alkalmával rendszeresen elmaradnak a kisebbségi műsorok a közszolgálati Magyar Televízióban. A probléma kapcsán az MTV képviselői úgy érveltek, hogy a napokon valamennyi rétegműsor kikerül a programból.

A közszolgálati televízió tervezi az ún. Demokrácia Csatorna beindítását. Az MTV vezetése szerint a közösségi kábelcsatornán a nemzetiségi műsorok a jelenleginél kedvezőbb adásidőben kerülhetnének sugárzásra. (A kisközösségek kábeltelevíziós ellátottságának helyzetére lentebb visszatérünk.)

A Magyar Televízió 2004 szeptemberében esélyegyenlőségi ombudsmant nevezett ki, akinek konkrét feladatköre most van kialakulóban. Lényeges szerepe lehet abban is, hogy a nemzetiségi témák nagyobb arányban jelenjenek meg az MTV egyéb műsoraiban.

A kedvezőtlen változások mellett eredményekről is számot adhatunk. A beszámolási időszakra esett több kisebbségi közszolgálati televíziós műsor jubileumi évfordulója. A Magyar Televízió horvát, német és szerb nyelvű műsorai 2003-ban ünnepelték elindulásuk negyed százados évfordulóját, a román és a szlovák adás pedig két évtizedes múltat tudhatott maga mögött. Az esemény kapcsán, a Magyar Köztársaság elnöke magas állami kitüntetésben részesítette a jubiláló nemzetiségi szerkesztőségek munkatársait. A bolgárok, a görögök, a lengyelek, az örmények, a ruszinok és az ukránok „Rondó” elnevezésű magazinműsora 2004 januárjában ünnepelte a Magyar Televízió képernyőjén való megjelenése 10. évfordulóját.

Az MTV 2003-ban is, a NKÖM és a NEKH anyagi támogatásával, továbbá németországi szponzorok bevonásával megszervezte a Nemzetiségi Filmek Fesztiválját. A fővárosban megtartott nemzetközi szakmai találkozón az adott időszak legsikeresebb kisebbségi tematikájú filmjei kerültek bemutatásra.

10. 1. 2 Magyarországi kisebbségek a Duna Televízióban

A közszolgálati Duna Televízió műsorstruktúrájában, az alapító okiratnak megfelelően szervezetileg nem különülnek el a nemzeti és a kisebbségi műsorok. A magyarországi kisebbségek nyelvein külön műsor nem készül és a kisebbségi műsorok finanszírozása sem jelenik meg elkülönítve, ugyanakkor több szerkesztőség is foglalkozik a hazai kisebbségeket érintő témával.

A Duna Televízió a beszámolási időszakban elkészült műsoraiból kiemelhető a 2003. április 8-án megrendezett, tematikus „Cigány nap”. A nap során levetített filmek sikerét bizonyítja, hogy azokat a Szegedi József Attila Tudományegyetem oktatási célokra is megvásárolta. E mellett a Duna Televízió munkatársai filmösszeállítást

készítettek a hazai horvátok, románok, szerbek és szlovákok kulturális életéről, az identitás megőrzésért tett erőfeszítésekről. A „*Mindentudás Egyeteme*” sorozat keretében 2004-ben a „*Roma nők a társadalomban és a családban*” címmel készült műsor. Összegezve 2003-ban közel 10 óra, 2004-ben pedig több mint 6 óra vásárolt és saját készítésű műsorban foglalkoztak a cigányság aktuális problémáival.

10. 1. 3 Kisebbségi műsorok a Magyar Rádióban

A Magyar Rádióban (a továbbiakban: MR, rádió) 50 éve készülnek kisebbségi műsorok. A horvát és a szerb adások 2003-ban ünnepelték félévszázados jubileumukat. A rádió ma már az ország valamennyi kisebbsége részére sugároz anyanyelvű rádióműsort. A beszámolási időszakban tovább bővült a kisebbségek részére készülő adások műsorideje. A nemzeti kisebbségek országos sugárzású műsorainak heti műsorideje jelenleg 30 és 210 perc között van (*lásd a 46. számú mellékletet*).

A korábbi heti 150 perces cigány műsor helyett, 2003. július 1. óta heti 570 perces műsor készül. A beszámolási időszakban visszaállt a szerb nemzetiségi adás korábbi műsorrendje, így a műsor 2004 decembere óta újra heti 10 órában hallható. A Magyar Rádió „Egy hazában” című magyar nyelvű műsora heti 55 percre bővült. A regionális sugárzás mellett, bekerült a Kossuth Rádió országos programjába is, és péntekenként a késő esti órákban hallható. 2004-ben „Gyöngyszemek” címmel új heti 2x5 perces műsorsorozat indult, mely szemelvényeket közöl a nemzetiségek irodalmából.

Az MR műsorperc-növekedése ellenére megállapítható, hogy az anyanyelvű kisebbségi műsorok hallgatottságáról igen kevés visszajelzés érkezik a Magyar Rádióhoz. A kisebbségi műsorok iránti figyelem felkeltésére, az MR Internetes honlapján (www.radio.hu) kisebbségi oldalt nyitott, amelyen nemcsak a kisebbségi műsorok előzetese és tartalma olvasható, hanem a fontosabb kisebbségi eseményekről készült tudósítások, ismertetőik is elérhetők. A rádió vezetése a kisebbségi önkormányzatokat kérte, hogy nyújtsanak segítséget a hallgatottság, a hallgatói vélemények megismeréséhez. E kezdeményezés alapján, a Magyarországi Horvátok Országos Önkormányzata szakértők bevonásával vizsgálta a magyarországi horvát nyelvű média helyzetét. A kutatás eredménye önálló kötetben jelent meg, és kiemelten foglalkozott a Magyar Rádió horvát nyelvű műsoraival, a közösség fontos intézményeként határozta meg az MR Pécsi Stúdiójában dolgozó horvát rádiós műhelyt.

Súlyos gondot jelent ugyanakkor, hogy a keleti normás URH frekvencián sugárzott országos anyanyelvű adások hétfőn és kedden rendre elmaradnak a parlamenti közvetítések miatt.

A kisebbségi rádiózás vizsgálatakor figyelembe kell venni, hogy a magyarországi kisebbségek területileg szétszórtnak, az ország valamennyi régiójában élnek. A MR jelenlegi szolgáltatása közel országos lefedettséget biztosít. Fontos jövőbeni feladat, hogy legalább a jelenlegi feltételek szerint biztosítva legyen a kisebbségi anyanyelvű közszolgálati rádióprogramok sugárzása Magyarországon.

A kisebbségi anyanyelvű rádiózás jövőjét, a magyarországi kisebbségek közszolgálati rádióműsorról való ellátását nagyban befolyásolja, hogy 2006. februárjában megszűnik a Magyar Rádió keleti normás ultrarövid hullámú frekvencián való sugárzási joga. A 2006. februárjában kieső csatorna jelenleg 91 százalékos országos lefedettséget biztosít, ugyanakkor a keleti normás URH program vételére alkalmas vevőkészülékekkel a potenciális hallgatók csupán 6-10 százaléka rendelkezik.

Az MR a 2006 utáni kisebbségi közszolgálati műsorszolgáltatási feladatai ellátására több közép-, és ultrarövid hullámú, helyi, városi és regionális adó sugárzási jogának megszerzésére pályázik. Gond, hogy a probléma megoldására eddig igényelt helyi, városi, körzeti adók rendkívül kis körzetben sugároznak. Ez a hálózat az ország nyugati, északi, keleti és középső régióiban, Budapest egyes kerületeiben és a Pécssett élő kisebbségi hallgatóközönség elérését teszi lehetővé a nappali időszakban. A kisebbségek által sűrűn lakott déli, délkeleti, délnyugati megyékben, a magyar-horvát, a magyar-szerb és a magyar-román országhatár mellett viszonylag nagy számban élő nemzetiségi rádióhallgatók ellátása ilyen formában nem biztosítható.

Összegezve megállapítható, hogy a kialakításra kerülő sugárzási struktúrában is biztosítani kell legalább a jelenlegi szolgáltatási feltételeket, vételi lehetőségeket. A keleti URH 2006. évi megszűnése miatt kieső kisebbségi sugárzás a rádiózás egyik legfontosabb és legsürgősebben megoldandó kérdése. A sugárzási feltételek véglegesítése valamennyi érintett bevonásával történő széles körű egyeztetést kíván meg, kiemelt figyelemmel a kisebbségek országos önkormányzatai törvényben biztosított egyetértési jogaira is.

10. 1. 4 Önálló kisebbségi rádiók

A beszámolási időszakban az ORTT pályázat útján segítséget nyújtott a jelentős közszolgálati feladatokat ellátó, ugyanakkor valamilyen ok miatt átmenetileg nehézségekkel küszködő, nem nyereségérdekelt rádiók és televíziók részére is. A Testület pályázata 2003-ban 100 millió forintos összeggel került kiírásra. Ennek keretében támogatást adott a szlovén nyelvű Radio Monoster és a roma kisebbségi Rádió C működéséhez is.

Az ORTT 2004-ben is írt ki olyan pályázatot, amely az adott frekvenciát kifejezetten a kisebbségeknek szóló műsorszolgáltatás indítása céljából hirdette meg. Ennek keretében például a „*Sátoraljaújhely Rádió*” a régióban élő kisebbségeknek szóló műsorszolgáltatást vállaló pályázatával nyert frekvenciát.

A médiatörvényben szabályozott, kedvezményes módon biztosított frekvencián sugároz műsort a Budapesten szerkesztett „*Rádió C*” roma magánrádió. Egy 2003-ban végzett kutatás szerint a Budapesten élő cigány lakosság 60 százaléka állandó hallgatója a Rádió C-nek. A rádió többnyire magyar nyelven szól, de van több óra romani nyelven hallható adása is. 2004 májusáig – az MR-rel kötött szerződés eredményeként – egy óra mindennap országosan is hallható volt. Az MR anyagi okokra hivatkozva, ezt követően nem tudta meghosszabbítani a sugárzást.

A Rádió C létrehozásától kezdve súlyos anyagi nehézségekkel küzd, ez már többször veszélyeztette a rádió működését is. A kisebbségi magánrádiók folyamatos működtetéséhez szükséges anyagi források igen nehezen teremthetők elő, és csak pótlólagos állami költségvetési források igénybevételével biztosíthatók. Az Országos Cigány Önkormányzat új, országosan is hallható roma rádió létrehozását tartja szükségesnek. A teljes országot lefedő roma rádió megalapításának törvényi akadálya nincs, ugyanakkor jelenleg nincsenek még meg az intézmény folyamatos működését biztosító pénzügyi források.

10. 2 Kisebbségi műsorok vizsgálata

10. 2. 1 Az országgyűlési biztos vizsgálata a kisebbségi műsorokról

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa (a továbbiakban: kisebbségi országgyűlési biztos), vizsgálta a kisebbségek jogainak érvényesülését a médiában. A 2004 szeptemberében véglegesített értékelés számos olyan ténymegállapítást tartalmaz, amelyek - a kisebbségi országgyűlési biztos álláspontja szerint - alkotmányos jogokkal kapcsolatos visszásságra, törvénysértő helyzetre utalnak. E jelentésben, a kisebbségi országgyűlési biztos megfogalmaz olyan következtetéseket is, amelyek alapján áttételesen, közvetett módon, a jövőre nézve áll fenn a visszásság veszélye.

A rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (a továbbiakban: médiatörvény) rendelkezései kellő garanciát jelentenek ahhoz, hogy a közmédiában ne csökkenthessen a kisebbségi műsorok időtartama. A kisebbségi országgyűlési biztos szerint a törvényi védelem azonban azzal a következménnyel is járt, hogy a nemzetiségi műsorok lényegében „megrekedtek” az 1996. évi szinten. Az elmúlt években még elképzelések sem születtek arról, mi lehet a kisebbségi műsorok a jövője.

A biztos is megállapította, hogy a nemzetiségi műsorok rendkívül kedvezőtlen időpontban kerülnek a közszolgálati televízió képernyőjére. A heti 26 perces kisebbségi anyanyelvű műsorok kezdési időpontja állandóan változik, pedig a nemzetiségi közösségek szinte kizárólag ezekben az adásokban kapnak megjelenési lehetőséget a képernyőn. A kisebbségi jogok megsértését jelenti az is, hogy ünnepnapokon rendszerint elmaradnak a nemzetiségi műsorok. A biztos megállapításai egybevágnak az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye magyarországi végrehajtását értékelő állásfoglalásának negatív megállapításával. A nemzetközi kisebbségvédelmi jelentés is felhívta a figyelmet, hogy a sugárzás időpontja sem a rádió, sem a televízióadások esetében nem teszi lehetővé, hogy a megcélzott hallgató-, illetve nézőközönség a lehető legnagyobb számban élvezhesse a műsorokat. Az elmarasztaló vélemények ellenére - fogalmaz a kisebbségi országgyűlési biztos - az MTV-ben nem történtek érdemi intézkedések a nemzetiségi műsorok nézettségének javítása érdekében.

A kisebbségi országgyűlési biztos szerint az MTV-nek az eddigieknél sokkal többet kell tennie annak érdekében, hogy a kisebbségekről ne pusztán az „énekes-táncos közösség” hamis képe éljen a társadalomban. A biztos megkeresésére az MTV elnöke nem tudott olyan intézkedésekről beszámolni, amelyek garantálnák, hogy a

kisebbségek helyzetével, problémáival, mindennapi életével foglalkozó híradások – a nemzetiségi magazinokon túl – megjelenjenek a műsorstruktúrában.

A kisebbségi biztos a Magyar Rádióval kapcsolatban is megfogalmazta, hogy mielőbb meg kell teremteni a közszolgálati műsorszolgáltató nemzetiségi szerkesztőségeinek szervezeti önállóságát. Ez elősegítené a kisebbségi kulturális értékek hatékonyabb érvényesítését és az önálló gazdálkodás tényleges lehetőségét. A biztos azt javasolja, hogy a Magyar Rádió vezetése vizsgálja meg az önálló nemzetiségi és regionális főszerkesztőség létrehozásának a lehetőségét. Álláspontja szerint, az átszervezés menetét, a finanszírozási hátterét az országos kisebbségi önkormányzatok képviselőivel és az érintett kisebbségi szerkesztőségek munkatársaival egyeztetve kellene előkészíteni.

Az országgyűlési biztos vizsgálta a kisebbségi műsorok készítésének költségvetési feltételeit is. Jelentése megállapítja, hogy a nemzetiségi rovatok nem rendelkeznek a műsorkészítéshez szükséges technikai felszereléssel. A kisebbségi magazinok munkatársainak munkája nincs a súlyának megfelelően értékelve, a díjazás sincs arányban a kifejtett teljesítménnyel.

A kisebbségi országgyűlési biztos álláspontja szerint a kisebbségi jogok érvényesülése érdekében feltétlenül biztosítani kell a kisebbségi műsorkészítés szervezeti önállóságát. Érvéle szerint, egy önálló főszerkesztőség hatékonyabb munkakapcsolatot tud kialakítani mind az anyaországi, mind az intézményen belüli műsorkészítő műhelyekkel.

Tekintettel arra, hogy 2004 május 1-jén Magyarország az Európai Unió teljes jogú tagja lett, az értékelés során a kisebbségi országgyűlési biztos értékelte az európai normáknak való megfelelés is. Megállapította, hogy a közszolgálati elektronikus média nem, vagy csak részben felel meg az Európai Unió által elfogadott – a Magyar Köztársaság Alkotmányából és a Nek tv.-ből is levezethető – azon feladatának, hogy elvárható színvonalú anyanyelvű tájékoztatást nyújtson a magyar állampolgároknak, és az Európai Unió polgárai számára is. Az országgyűlési biztos szerint a kisebbségek által igénybe vehető műsorok időtartama és sugárzási rendje nem teszi lehetővé, hogy a közszolgálati médián keresztül hozzájuthassanak a közéleti információkhoz, különös tekintettel az Alkotmány szerinti közérdekű adatokhoz. Ezáltal a nem magyar anyanyelvű polgárok tájékozódáshoz fűződő, valamint az egyenlő esélyekhez való alkotmányos joga sérül.

A kisebbségi országgyűlési biztos vizsgálata eredményeként több javaslatot is megfogalmazott a kisebbségek médiajogai érvényesülése érdekében. Javasolja, többek között, hogy a Kormány tekintse át a kisebbségi médiára vonatkozó jogi szabályozást, és dolgozza ki az európai normáknak megfelelő kisebbségi média koncepcióját. Véleménye szerint ezt a feladatot a leghatékonyabban egy kormány-, illetőleg tárcaközi bizottság végezhetné el, a kisebbségek országos önkormányzatai, valamint mértékadó kulturális, művészeti szervezetek, köztisztviselők örvendő, a közösség által elismert személyiségek bevonásával. A biztos javasolja bevonni e munkába – a médiajogszabályok módosításához elengedhetetlenül szükséges politikai konszenzus megteremtése érdekében – valamennyi politikai párt képviselőjét is.

A biztos a Magyar Köztársaság Országgyűlésének és a jogszabály előkészítésért felelős Kormánynak javasolja, hogy a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (Ötv.) módosításával tegye az önkormányzatok konkrét feladatává, a nemzetiségi és etnikai kisebbségi jogok érvényesülésének biztosítása mellett a kisebbségi, illetőleg az európai uniós polgárok anyanyelvi tájékoztatásában való közreműködést.

További indítványként a biztos javasolja a Kormánynak, illetőleg a Nemzeti Kulturális Örökség miniszterének, hogy gondoskodjék olyan jogszabály megalkotásáról, amely biztosítja a közszolgálati műsorszolgáltatók kisebbségi műsorainak, illetőleg az egyes műsorszámok előkészítése során rögzítésre került nyersanyag jellegű film, és hangfelvételeknek a jövő generációk részére történő megőrzését (archiválását).

A kisebbségi országgyűlési biztos ajánlással fordult a Magyar Köztársaság külügyminiszteréhez, valamint informatikai és hírközlési miniszteréhez annak érdekében, hogy vizsgálják felül a hírközlés és a műsorszórás terén a szomszédos államokkal, illetőleg az európai államok szervezeteivel kötött nemzetközi megállapodásainkat, különös tekintettel a rádiózás és a televíziózás szakmai és műszaki lehetőségeinek vizsgálatára.

A Magyar Köztársaság informatikai és hírközlési miniszterének javasolta, hogy vizsgálja meg műszaki szempontból milyen alternatív lehetőségei vannak a kisebbségi közszolgálati média elkülönült formában történő megjelenésének, van-e lehetőség önálló – országosan vagy regionálisan fogható – (egy vagy több) kisebbségi rádió és televízió működtetésének, s ha igen, annak milyen anyagi feltételei lennének.

A biztos felkérte az informatikai és hírközlési minisztert, hogy vizsgálat keretében tisztázza, hogy 2005. december 31-ét követően – amikor az ún. keleti URH megszűnése miatt lehetetlenné válik a kisebbségi műsorok sugárzása – milyen alternatív megoldásokkal lehet számolni.

10. 2. 2 Az ORTT megállapításai a kisebbségi médiaprogramokról

A beszámolási időszakban az Országos Rádió és Televízió Testület (a továbbiakban: ORTT) is vizsgálta az elektronikus média programjait. A Testület a hír- és magazinműsor-elemzések keretében, az országos földi szórású kereskedelmi rádiók és televíziók (Danubius Rádió, RTL Klub, Sláger Rádió, TV2) szerződéses vállalásainak ellenőrzése során folyamatosan értékelte a műsorszolgáltatók kisebbségi tematikájú programjait.

2004-ben külön kutatást is elemezte a magyarországi kisebbségek jelenlétét a jelentősebb hallgatottsággal és nézettséggel rendelkező programokban. A vizsgálat egy egyhetes (2004. május 3-9. közötti) időszakban vizsgálta a Danubius Rádió, a TV2, a Magyar Rádió Kossuth programja, a Magyar Televízió 2-es programja (M2), a Magyar Televízió 1-es programja (M1), az RTL Klub és a Duna Televízió teljes műsorfolyamát, összesen 6699 műsorszámot. A több mint ezer órás műsorban a kisebbségek képviselőit mindössze 171 programban regisztrálták. A 171 programban a kisebbségekről csupán két fikciós műsorszám volt szó. Külön kiemelendő az a tény, hogy az itt idézett számadatok a közszolgálati MTV kisebbségi műsoraival együtt értendők.

Az ORTT vizsgálatából kiderült, hogy a kisebbségek főként a hírműsorokban bukkantak fel. Minden ötödik megjelenés az M2-es, műholdról sugárzott programban volt. A cigányok megjelenésének közel 40 százaléka a TV2 műsoraihoz kötődött, jellemzően elsősorban a műsorajánlóban szerepeltek.

Az ORTT a 171 műsorszámában 2 előítéletes bemutatást regisztrált. Ugyanakkor a kisebbségek deviáns cselekedettel összefüggésben az esetek hatodában tűntek fel. Az ukránok megjelenésének közel fele tiltott határátkelés volt. A romák 12 műsorszámában (kb. 20 százalékban) szerepeltek negatív összefüggésben. A viszonylag nagy mennyiségű műsoróra megvizsgálása után az ORTT megállapította, hogy a kisebbségek véleményüket csak a nekik fenntartott műsorokban tudják kifejezni.

Az ORTT megállapította azt is, hogy a kisebbségek a számukra fenntartott programokon kívül olyan kis mértékben vannak jelen a műsorszolgáltatók kínálatában, hogy egyes megjelenéseik felkutatása is komoly nehézségbe ütközik. A hír- és magazinműsorok elemzésének szentelt vizsgálatok során hónapról hónapra megállapítható, hogy e csoportok jelenléte minden esetben néhány tizedszázalék körül mozog.

Az ORTT, a kisebbségi műsorok vizsgálatán túl támogatásokat is biztosít televíziós és rádiós műsorok elkészítésére. 2003-ban pályázatot hirdetettek a „Közszolgálati műsorszolgáltatók nemzeti és etnikai kisebbségek saját nyelven szóló televíziós műsorai készítésének támogatása” címmel. Az MTV-nek összesen 67 597 874 Ft támogatást ítéltek meg e célra. Támogatást kapott kisebbségi műsorok készítésére a MR is, három műsora összesen 20 138 761 Ft-ot kapott. „Kisebbségek és magyarok az Unióban” című műsorára 13 062 225 Ft-ot kapott a Hungartradi Holding Rt. is *(lásd a 47. számú mellékletet)*.

Az ORTT 2004-ben összegezte azokat az adatokat, amelyek az országban működő műsorelosztók által továbbított, külföldről származó, nemzetiségi nyelven sugárzott műsorok elterjedtségét mutatja *(lásd a 48. számú mellékletet)*. A jelenlegi adatok alapján 413 működő magyarországi műsorelosztóból 378 továbbít valamely kisebbség anyaországából származó nemzetiségi nyelvű műsort.

10. 2. 3 A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal vizsgálata

A NEKH 2004-ben reprezentatív kérdőíves vizsgálatot végzett a kisebbségi települési önkormányzattal rendelkező és a jellemzően kisebbségek által lakott mintegy 100 magyarországi településen. A vizsgálat során az adott település helyi televíziós kábelcsatornával való ellátottságát, illetve a kisebbségi anyanyelvű közösségi, kábelen történő műsorszolgáltatás helyzetét is értékelték.

A beérkezett válaszok szerint a jellemzően kisebbségek által lakott települések csupán 31 százaléka rendelkezik közösségi kábeltelevíziós hálózattal, illetve helyi anyanyelvű kábeltelevíziós műsorvételi lehetőséggel. Rögzíteni szükséges, hogy a cigány, a román és a szlovén kisebbségi települési önkormányzatokat választó községekben egyáltalán nincs kiépítve kábeltelevíziós hálózat, s a jellemzően szerb

kisebbség által lakott településeken sem működik anyanyelvű szolgáltatást is biztosító közösségi kábeltelevíziós rendszer.

Figyelemmel e tényekre, a NEKH konzultációt kezdeményezett az ORTT képviselőivel a kisebbségi települések közösségi kábelhálózatának fejlesztésére bevonható költségvetési források növelése és a megfelelő szakmai háttér biztosítása érdekében.

10. 3 Kisebbségek országos terjesztésű írott sajtója

Valamennyi nemzeti és etnikai kisebbség rendelkezik heti-, havi-, negyed-évi rendszerességgel megjelenő újságokkal. A kisebbségi önkormányzatok és a kisebbségi szervezetek által működtetett lapszerkesztőségek döntően központi költségvetési támogatással működnek, melyet pályázati úton a Kisebbségi Közalapítvány biztosít.

A NEKH 2004-ben, nemzetiségi újságírók bevonásával háttér tanulmányt készített az országos terjesztésű kisebbségi írott média helyzetéről. A tanulmány szerzői szerint a hazai közszolgálati kisebbségi írott sajtó jelentős, semmi mással nem helyettesíthető szerepet tölt be a nemzetiségek életében. A szakértők szerint az anyanyelvű újságok megjelenése mind a kisebbségek, mind a Kormány által deklarált, közös érdek, a szakszerű és színvonalas kisebbségi média működési feltételeinek biztosítása a kisebbségek választott testületeinek és a Kormánynak közös felelőssége és feladata.

A Kisebbségi Közalapítvány támogatási keretéből 2003-ban 284 millió Ft, 2004-ben 209 millió Ft szolgálta a nemzetiségi írott sajtó folyamatos megjelentetését (*lásd a 49 számú mellékletet*). A beszámolási időszak első évében 18 újság, 2004-ben 19 lap kapott támogatást a Kisebbségi Közalapítványtól. A lapoknak kifizetett támogatás a Közalapítvány elmúlt 2 évi összköltségvetésének 48,84 százalékát tette ki.

A Kisebbségi Közalapítvány 2004. évi költségvetési támogatása az előző évhez képest 41,1 százalékkal csökkent, ugyanakkor az egyes kisebbségi lapok 2004. évi támogatása csak 25 százalékkal lett kevesebb. A költségvetési támogatás csökkenése miatt a Kisebbségi Közalapítvány 2004-ben már nem tudott pályázatot kiírni a helyi kisebbségi elektronikus média támogatására. Erre a célra 2003-ban összesen 11,83 millió Ft-ot fordítottak, 74 helyi újság, rádiós és televíziós program kisebbségi nyelvű adása kapott pályázati támogatást.

A kisebbségi lapok állami költségvetési támogatása kiegészítését szolgálta 2004-ben a Nemzeti Kulturális Alapprogram (a továbbiakban: NKA) Kisebbségi Szakkuratóriuma (a továbbiakban: Szakkuratórium) e célra kiírt pályázata. Az NKA összesen 21,5 millió Ft-ot biztosított a német és a román közösség 3-3 újságja, a horvát, az örmény és a szlovák kisebbség 2-2 lapja, a lengyelek, a ruszinok, a szlovének és az ukránok 1-1 időszak kiadványa, valamint a hazai kisebbségek életéről magyar nyelven beszámoló „Barátság” című folyóirat számára. Mivel a roma kisebbség pályázatait előkészítő szakértők nem javasolták a cigány sajtó NKA keretből történő támogatását, a Szakkuratórium nem is írt ki roma újságoknak szóló pályázatot.

Összegezve az országos terjesztésű kisebbségi lapok állami költségvetési támogatását megállapítható, hogy a Kisebbségi Közalapítvány és az NKA által 2004-ben e célra együttesen nyújtott lapfinanszírozás (231 millió Ft) értéke nem érte el a Kisebbségi Közalapítvány által 2001-ben nyújtott támogatás (245 millió forint) szintjét.

Az NKA Kisebbségi Szakkuratóriuma 2004-ben további 8,4 millió Ft-ot adott 8 kisebbség (bolgár, görög, horvát, német, román, szlovák, szlovén és szerb) anyanyelvű évkönyve kiadásához. Megjegyzendő, hogy az NKA Kisebbségi Szakkuratóriuma, a pályázati kiírásnak megfelelően, kizárólag anyanyelven írott kiadványok megjelentetését támogatta.

A kisebbségi lapok folyamatos működését hátrányosan érintette a Kisebbségi Közalapítvány 2005. év eleji működési nehézsége, melynek következtében a korábbi évek gyakorlatával ellentétben a Kisebbségi Közalapítvány 2005. első negyedévére nem tudott költségvetési támogatást biztosítani a kisebbségi lapszerkesztőségek számára.

10. 4 Tájékoztatás a kisebbségek anyanyelvén

A beszámolási időszakban az Informatikai és Hírközlési Minisztérium (a továbbiakban: IHM) támogatást nyújtott a kisebbségek részére egy viszonylag új terület, az információs társadalom kihívásaira való felkészülésükhöz.

A minisztérium, összhangban a 13 országos kisebbségi önkormányzat képviselőivel a kormányzati ciklus elején aláírt együttműködési megállapodással 2003. májusában létrehozta a Nemzetiségi Informatikai Kollégiumot (a továbbiakban: NIK). A NIK állandó párbeszédet tartott fenn az IHM és a hazai kisebbségek között, elősegítve ezzel a minisztérium programjaiban való sikeres részvételüket. A Kollégium közreműködésével, az IHM 2003-ban pályázati úton biztosított támogatást a kisebbségi önkormányzatok anyanyelvű információs és kommunikációs munkájához, az informatikai kultúra, a számítástechnikai eszközök használatának gyors elsajátítása érdekében. Ennek keretében, a helyi kisebbségi önkormányzatok közel kétharmada, összesen 1005 nemzetiségi önkormányzat kapott számítástechnikai eszközöket. A több mint ezer nyertes pályázó mintegy 350 millió Ft értékben szoftverekkel felszerelt számítógép, monitor és nyomtató tulajdonosa lett. A nagy számú igénylő között csupán 78 olyan pályázó akadt, akik - különböző formai okok miatt - nem kaptak támogatást. Az érintettekkel 2004 decemberében kötött támogatási szerződések értelmében az országos kisebbségi önkormányzatok feladata a pályázat nyertesei által anyanyelven készített beszámolók összegyűjtése, ellenőrzése. E munkára, számítógépparkjuk fejlesztésére az országos kisebbségi önkormányzatok összesen 9.1 millió Ft támogatást kaptak a minisztériumtól.

Az IHM, EU pályázatkészítő tréning keretében közreműködött abban is, hogy kisebbségi civil szervezetek európai uniós közösségi forrásokból megnyíló támogatásokat tudjanak elérni. A tréning során 37 nemzetiségi fiatal részesült képzésben.

A hátrányos helyzetű, különösen roma felnőttek integrációjának elősegítése érdekében az IHM kezdeményezte a „Digitális középiskola” projekt elindítását, amely

a magyar oktatási palettán a levelező oktatás egy új, sajátos, on-line formáját alakította ki. A projekt az oktatás újszerű lehetőségeit a középiskola levelező tagozatán szerzett szakmai tapasztalatokkal ötvözve egy eddig egyedülálló nyitott képzési formát hoz létre.

Az IHM a Másság Alapítvány által működtetett Nemzeti Etnikai Kisebbségvédelmi Irodának 2004-ben 4 millió Ft-ot biztosított a szervezet számítógépek teljes felújítására, új gépek beszerzésére. A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány „Czinka Panna” tanulmányi ösztöndíjprogramja keretében, az IHM évente 5 általános iskola részére 1-1 db számítógép adományozásával ismeri el az iskoláknak a roma tanulók érdekében végzett kiemelkedő munkáját. Az e-Magyarország Táborosorozat 2003. nyarán indult. Ennek keretében az IHM olyan programokat támogat, melyek a közép- és felsőfokú oktatásban tanuló diákokat közvetlenül szólítja meg. A programban eddig 180 fő roma középiskolás vehetett részt térítésmentesen.

10. 5 Kisebbségek az internetes hálózatokban

A beszámolási időszakban tovább bővült a kisebbségekhez kötődő internetes lapok száma. Sorra jelentek meg azok a honlapok, amelyek címgyűjteményei (pl. www.kisebbsseg.lap.hu) széles rálátást nyújtanak a magyarországi kisebbségekkel kapcsolatos kérdésekre. Önálló honlapot indítottak az országos kisebbségi önkormányzatok (pl. www.atruroman.hu), és elérhetőek a nemzetiségi civil szervezetek (pl. www.muke.hu) internetes oldalai is. Kisebbségi kulturális intézmények (pl. www.croatia.hu) önálló internetes munkát végeznek. 2003 elejétől valamennyi kisebbségi újság felkerült (pl. www.neue-zeitung.hu) a világhálóra.

Az Internet segítségével a kisebbségek írott sajtója olykor hamarabb olvasható a világhálón, mint nyomtatott változatban. A „Ludove noviny” c. szlovák nyelvű nemzetiségi hetilap szerkesztősége 2004 nyarától internetes on-line programot (www.luno.hu) működtet, létrehozva ezzel a világhálón az első magyarországi kisebbségi anyanyelvű napilapot. Hasonló jellegű, de magyar nyelven közzétett információkat tartalmaz a Barátság című folyóirat szerkesztősége által gondozott www.nemzetisegek.hu honlap. Sajnálatos ugyanakkor, hogy egy civil kezdeményezésre létrejött, és a kisebbségi közéletben igen nagy népszerűsége szert tett „www.etnonet.hu” című weblap anyagi források hiánya miatt, 2004 decemberében megszűnt.

EU Phare támogatással kormányzati romaportál (www.romaweb.hu) kezdte meg működését 2003 májusában, amelynek célja az állampolgárok naprakész tájékoztatása a magyarországi cigánysággal kapcsolatos kérdésekről, valamint a cigány kisebbségi önkormányzatok, roma szervezetek, kormányzati és társadalmi szervezetek közötti folyamatos és kölcsönös információáramlás kialakítása. Az információk gyűjtése és továbbítása mellett a regionális központként kiválasztott hét jól működő Roma Közösségi Háznak és a 33 információs pontnak az is feladata, hogy minél szélesebb (nem csak roma) felhasználói körben információs és képzési szolgáltatásokat nyújtson, fejlessze a számítógépes, internetes ismereteket, és a felhasználókat képzéseken készítse fel e szolgáltatások igénybevételére.

Az oldal látogatottsága folyamatosan növekszik. Az oldalra látogatók száma nem túl magas (kb. 14 ezer fő/hó), de az érdeklődők sok időt töltenek az oldalak

böngészésével, és konkrét információkért keresik a romaweb-et. A roma kormányzati portál az elmúlt közel két év alatt számottevő médiummá vált az információszolgáltatás terén. Tájékoztató pontként szolgál romák és nem romák, a különböző szervezetek számára.

11. Nemzetközi kapcsolatrendszer, anyaországi, anyanemzeti kapcsolatok

A kisebbségpolitika nemzetközi kapcsolatai terén, a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel kapcsolatos kormányzati feladatokat ellátó Kisebbségi Hivatal mellett számos más állami, kormányzati és nem-kormányzati szervezet is fontos szerepet játszik. Közülük kiemelendő a Külügyminisztériumnak (a továbbiakban: KÜM), az egyes szaktárcáknak, a 2002-es kormányváltást követően létrehozott Romaügyi Politikai Államtitkárságnak, a 2004-ben létrehozott, majd a 2004-es kormányváltást követően az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztériumba olvadt Esélyegyenlőségi Kormányhivatalnak és a kisebbségek országos önkormányzatainak a tevékenysége. Esetenként a helyi kisebbségi önkormányzatok és kisebbségi civil szervezetek is tartanak fenn nemzetközi kapcsolatokat. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa az Országgyűlésnek benyújtott éves beszámolóiban ismerteti nemzetközi kapcsolatainak, kül- és belföldi programjainak alakulását.

A nemzetközi kapcsolatok terén az elmúlt két esztendőben a legkiemelkedőbb mozzanatoknak az Európa Tanáccsal partnerkapcsolatban működő Európai Romák és Utazók Fórumának a megalakulását, az Európai Parlamentbe bekerült magyar képviselők tevékenységét és a kisebbségi jogok európai alkotmányban történő megemlítését, regionális szinten a Roma Évtized programjának meghirdetését és megkezdését, a kisebbségek anyaországaival folytatott kapcsolatokban a Szerbia és Montenegróval között kétoldalú kisebbségvédelmi egyezmény megkötését tartjuk.

11. 1 Hazai és a nemzetközi kisebbségpolitikai események bemutatása

11. 1. 1 Külföldre irányuló kommunikáció

A hazai kisebbségpolitikai intézkedések és programok nemzetközi megismertetésében aktív szerepet vállalt a Külügyminisztérium és a NEKH. A KÜM „Tények Magyarországról” című többnyelvű sorozatában a magyarországi romapolitikát és a romák helyzetét ismertető „Cigányok/Romák Magyarországon” című füzetet jelentetett meg magyar, angol, francia, német és spanyol nyelven, és eljuttatta a kiadványt a külképviseletekhez, a diplomáciai testület tagjaihoz és a hazai kormányzati vezetőkhez. 2004 novemberében a KÜM a kormány 2003. évi romapolitikai tevékenységéről készült kormányjelentés angol nyelvű tájékoztatóját juttatta el elektronikus úton ugyanennek a körnek.

A tárgyi időszakban Európában különös figyelem övezte a magyarországi kisebbségi oktatás helyzetét, amelynek bemutatására nemzetközi konferencián (Leeuwarden), és egy kisebbségi szakfolyóiratban is sor került.

2004 márciusában a Külügyminisztérium és a NEKH találkozót szervezett, amelyen a hazai kisebbségek anyaországaiból Magyarországra akkreditált diplomaták

tájékoztatást kaptak a nemzeti és etnikai kisebbségeket érintő jogszabályok tervezett módosításairól.

A külföldi partnerek tájékoztatása céljából a Kisebbségi Hivatal 2003-ban és 2004-ben 8 alkalommal készített angol nyelvű válogatott hírösszeállítást *Kisebbségi Hírek* (Minority News) címmel a magyar Kormány kisebbségpolitikájának, illetve a hazai kisebbségi közéletnek a nemzetközi érdeklődésre számot tartó fejleményeiről. Az összeállítás elektronikus úton történő terjesztésében a NEKH együttműködött a KÜM-mel.

11. 1. 2 Belföldre irányuló kommunikáció

A nemzetközi kisebbségpolitika híreinek belföldi kommunikációja érdekében a Kisebbségi Hivatal havi rendszerességgel Hírlevelet jelentet meg, amely összefoglalja a nemzetközi kisebbségvédelem, kisebbségpolitika híreit a központi államigazgatásban dolgozó, kisebbségi ügyekkel foglalkozó munkatársak számára.

A NEKH munkatársai számos alkalommal tartottak különböző fórumokon előadásokat az Európai Unióhoz történő csatlakozás kapcsán felmerülő kisebbségpolitikai kérdésekről, a kisebbségek helyzetéről az Európai Unióban. „Kisebbségek Európában” címmel 2004 januárjában kiállítást rendeztek Budapesten, az Országos Idegennyelvi Könyvtárban az Európa Tanács kisebbségi politikájáról és az európai nyelvi és kulturális sokszínűségről. A Budapesten 2004 őszén rendezett kulturális, gasztronómiai és turisztikai fesztiválon az olaszországi Dél-Tirol központja, Bolzano mutatkozott be.

11. 2 Kapcsolatok nemzetközi szervezetekkel

11. 2. 1 Egyesült Nemzetek Szervezete

Az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága (a továbbiakban: EJB) által 2003-ban elfogadott kisebbségi határozat felkérte az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosát, hogy a következő ülészakra, 2004-re készítsen tanulmányt a nemzetközi kisebbségvédelem rendszerének hiányosságairól. Az ülészakon az ENSZ-ben konzultatív státusszal bíró nem-kormányzati szervezetek egyike, a „Hátrányos Helyzetű Emberekért Egyesület” írásos anyagot adott közre a roma gyerekek által Bulgáriában, Csehországban, *Magyarországon*, Szlovákiában és Lengyelországban elszenvedett jogsérelmekről. A jelentés elismeri, hogy valamennyi vizsgált ország indított roma integrációs programokat, és kiemeli Magyarországot, ahol az ország nagyobb teherbíró képességére tekintettel a programok finanszírozása előrehaladottabb a többi vizsgált országhoz képest.

2004-ben a Főbiztos beszámolt arról, hogy az ENSZ emberi jogi testületei mandátumának középpontjában nem a kisebbségi jogok állnak, és az ENSZ rendszeren belül egyetlen olyan mechanizmus létezik, amely a kisebbségi jogsérelmekkel foglalkozna. A Főbiztos javaslatai között szerepelt egy új funkció (kisebbségi jelentéstevő vagy különleges képviselő) létesítése, valamint egy önkéntes hozzájárulásból gyarapodó kisebbségi pénzalap létrehozása. Az EJB jóváhagyta az önkéntes pénzügyi alap létrehozására tett javaslatot, amelyből támogatható lenne az Emberi Jogi Főbiztos Hivatalának a kisebbségekkel foglalkozó tevékenysége, és a kisebbségi képviselők részvétele a Kisebbségi Munkacsoport

ülésein. Az EJB által 2004-ben elfogadott kisebbségi határozat felszólítja az államokat a kisebbségi jogok érvényesítésére, különös tekintettel a kulturális identitás megőrzésére, valamint a rasszizmus kiküszöbölésére.

Az EJB 2004-ben az Emberi Jogok Előmozdításával és Védelmével foglalkozó Albizottság (a továbbiakban: Albizottság) tagjai közé magyar szakértőt választott. Az EJB „háttérintézeteként” működő, 26 tagú testület az EJB munkáját segíti tanulmányok, elemzések készítésével az emberi jogok aktuális kérdéseiben.

2003 elején került sor a Durbani Nyilatkozat és Akcióprogram végrehajtásával foglalkozó kormányközi munkacsoport első ülészakára. A magyar delegáció röviden és tényszerűen ismertette a diszkrimináció elleni harc során tett kormányzati lépéseket. A második ülészak két témát, a rasszizmus és az oktatás, illetve a rasszizmus és a szegénység összefüggéseit, továbbá a kiegészítő nemzetközi jogi normák kérdését vizsgálta. Az Európai Unió aktív szerepvállalása mellett 2004 októberében megtartott harmadik munkacsoporti ülés napirendjén újból szerepelt az ún. „kiegészítő normák” ügye, különös tekintettel az interneten terjedő rasszista és idegengyűlölő megnyilvánulások elleni fellépésre. A vitában az Európai Unió a kiegészítő normák helyett a Faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény univerzális ratifikációját sürgette.

11. 2. 2 Európa Tanács

2004 júniusában az Európa Tanács főtitkárává megválasztott brit Terry Davis első nyilatkozatában a mindenfajta diszkriminációtól mentes, határok nélküli Európa képét vázolta fel, ahol lehetőség nyílik egymás kultúrájának megismerésére. Az új főtitkár szeptemberben lépett hivatalba. 2005 januárjában a Parlamenti Közgyűlés elnöke René van der Linden holland politikus, egyik alelnöke pedig a magyar Szabó Zoltánt lett.

Négyéves szünet után, többek között magyar javaslatra, újra működni kezd a kisebbségek ügyeivel foglalkozó kormányközi szakértői bizottság, az ún. DH-MIN. Ennek a tapasztalatok cseréjére, elemzésére hivatott fórumnak a tagjai évente találkoznak majd, és megvitatják a kisebbségek időszerű problémáit.

Alvaro Gil-Robles, az Európa Tanács Emberi jogi biztosa 2004 februárjában jelentést nyújtott be a Miniszteri Bizottságnak az Európai Unióhoz csatlakozó országok emberi jogi helyzetéről. A biztos hangsúlyozta, hogy az uniós tagság egyetlen államot sem mentesít attól, hogy az Európa Tanács felé tett vállalásait teljesítse.

11. 2. 2. 1 Az ET kisebbségvédelmi egyezményeinek végrehajtása

A kisebbségvédelem területén kidolgozott két legfontosabb európai egyezményt, az ET Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményt (a továbbiakban: Keretegyezmény) és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját (a továbbiakban: Nyelvi Charta) hazánk 1995-ben, az elsők között ratifikálta. A Keretegyezményt kihirdető jogszabály az 1999. évi XXXIV. törvény, míg a Nyelvi Charta-jé az 1999. évi XL. törvény. A Keretegyezményt az EU 25 tagállamából nem írta alá: Franciaország; aláírta, de nem ratifikálta: Belgium, Görögország, Lettország, Luxemburg és Hollandia. A Nyelvi Chartát az EU 25 tagállamából nem írta alá:

Belgium, Észtország, Görögország, Írország, Lettország és Litvánia és Portugália; aláírta, de nem ratifikálta: Csehország, Franciaország, Olaszország, Luxemburg és Málta és Lengyelország.

A Keretegyezmény 1998. február 1-jén, a Nyelvi Charta pedig 1998. március 1-jén lépett hatályba. Az egyezmények előírják a részes országok rendszeres jelentési kötelezettségét: a Keretegyezmény esetében ötévente, a Nyelvi Charta esetében háromévente kell beszámolni az egyezmények végrehajtásáról. A Keretegyezmény végrehajtásáról szóló, a 1010/2004.(II. 26.) sz. Kormányhatározattal elfogadott második ország-jelentést a magyar Kormány 2004 májusában nyújtotta be az ET főtitkárának. A jelentést vizsgáló Tanácsadó Bizottság 2004 szeptemberében járt helyszíni látogatáson hazánkban. Ezt követően megfogalmazott és a magyar Kormányhoz 2005 első napjaiban eljuttatott szakmai véleményükre a magyar félnek észrevételeit 2005 májusáig kell megküldenie az Európa Tanácsnak.

A Keretegyezmény hatályba lépésének 5. évfordulója alkalmából 2003 októberében konferenciát rendeztek Strasbourgban, melyen a jelenlévők áttekintették a Keretegyezmény jelenlegi és jövőbeli szerepét a változó európai helyzetben.

A Nyelvi Chartában foglalt előírásoknak és az ET által összeállított útmutatónak megfelelően Magyarország 2002-ben benyújtotta az egyezmény végrehajtásának értékeléséhez előírt második ország-jelentést. A monitorozó Szakértői Bizottság delegációja 2003 tavaszán járt Magyarországon helyszíni látogatáson. A monitorozás végeztével az ET Miniszteri Bizottsága 2004 júniusában elfogadta a RecChL (2004) 4 számú Ajánlást, amely a Magyar Köztársaság számára, a jobb végrehajtás érdekében egyebek között javasolja:

- a romani és beás nyelvet beszélők nyelvi és kulturális identitásának megőrzését, a gazdasági, társadalmi és politikai életben való teljes körű részvételt lehetővé tevő integrációt, a romani és a beás nyelv tanításának erősítését, a romani nyelv fejlesztését, elsősorban az európai szintű standardizálás révén,
- a regionális és kisebbségi nyelvek oktatásának jelenlegi modelljének jobbítását, elmozdulást a kétnyelvű oktatási formák irányába, a jelenlegi, második nyelvként történő oktatási modell tanrendbe építését,
- az igazságszolgáltatás és a közigazgatás területén, ahol a kisebbségi nyelvet beszélők száma ezt indokoltá teszi a kisebbségi nyelvek bíróság előtti és a közigazgatásban való használatának ösztönzését,
- a kisebbségi nyelvek médiában való jelenlétét, főként úgy, a kisebbségi nyelvű műsorokat a normál rádiókészülékeken fogni lehessen,
- a kisebbségi önkormányzati rendszer fejlesztését, különösen az oktatási, kulturális testületek és intézmények kisebbségi önkormányzatok általi átvétel feltételeinek javításával.

11. 2. 2. 2 Parlamenti Közgyűlés

2003 júniusában a testület határozatot fogadott el, amely a regionális autonómiát az európai államokon belüli konfliktusok feloldásának eszközeként jelöli meg, s a határozathoz fűzött ajánlásban felkéri az ET Miniszterek Bizottságát, hogy készítse elő egy olyan jogi egyezményt, amely "a regionális önkormányzatok európai chartájának tervezetében megfogalmazott elveken alapszik, tekintetbe veszi a

tagállamok tapasztalatait, és lehetővé teszi a regionális és kulturális autonómia közös elveinek elismerését és támogatását". A jelentés nyilvánvalóvá teszi, hogy területi autonómia csak ott jöhet szóba, ahol az illető etnikum többségben van, és ajánlásokat fogalmaz meg a jogrendszer, a választott tisztségviselők, a hatalommegosztás ellenőrizhetőségét illetően.

Ugyanebben a hónapban a Parlamenti Közgyűlés elfogadta az ún. Jürgens-jelentést, amely a magyar státusztörvény kapcsán megfogalmazta a nemzeti kisebbségek számára az anyaállamok által biztosított kedvezményes bánásmód lehetséges módozatait. A jelentés szerint a kisebbségek védelméért elsősorban a lakóhelyük szerinti állam tartozik felelőséggel, ugyanakkor az anyaállamok szerepe is lényeges kisebbségeik védelmében és megőrzésében, az őket összekötő szoros nyelvi és kulturális kötelek megtartásáért.

A 2003 júliusában előterjesztett Cilevics-jelentés alapján a Parlamenti Közgyűlés 2003 szeptemberében elfogadta a Nemzeti Kisebbségek Jogairól szóló, 1623(2003) számú ajánlást, mely felszólítja az eddig kimaradt tagállamokat a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény mielőbbi aláírására, illetve ratifikálására, a Keretegyezményhez fűzött fenntartások és nyilatkozatok visszavonására, a kisebbségek országgyűlési képviselőinek biztosítására, a kisebbségi nyelvű magán médiatevékenység korlátozásának eltörlésére és a roma kisebbségre fordított figyelem fokozására.

Az Ajánlás javasolja, hogy a Miniszteri Bizottság készítsen kiegészítő jegyzőkönyvet a Kisebbségvédelmi Keretegyezményhez, amely véleményezési jogkörrel ruházza fel az Emberi Jogok Európai Bíróságát. Az Ajánlás emlékezteti a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény részes államait, hogy nincs feltétlen joguk annak meghatározására, mely csoportok minősülnek területükön nemzeti kisebbségnek.

11. 2. 2. 3 Európai Rasszizmus és Intolerancia-ellenes Bizottság (ECRI)

Az emberi jogok alakulását figyelő, független szakértőkből álló, 1993-ban alapított ECRI (Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság) 2004 júniusában hozta nyilvánosságra legutóbbi (harmadik) jelentését. A jelentés változatlanul a romák elleni diszkriminációt és a menekültek rossz körülményeit tartja a legsúlyosabb emberi jogi problémának Magyarországon. Az ECRI szerint a magyarországi romák továbbra sem számíthatnak egyenlő bánásmódra az oktatásban, az egészségügyi ellátásban vagy a lakhatás terén. Az utóbbi problémára példa a roma családok indokolatlan kilakoltatása.

Az ECRI az eredmények között említi, hogy a rendőri állomány és más tisztségviselők emberjogi képzésben részesültek, a diszkrimináció elleni sikeresebb fellépés érdekében a magyar hatóságok országos hálózatot hoztak létre, megalakult az esélyegyenlőségi kormányhivatal, a parlament elfogadta az egyenlő bánásmódról szóló törvényt.

Az ECRI egyebek mellett javasolja, hogy a törvényhozás finomítsa a kisebbségi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályokat, fogadja el a rasszizmus elleni erőteljesebb fellépéshez szükséges büntetőjogi rendelkezéseket, és a hatóságok tegyenek meg mindent a romák és a bevándorlók helyzetének javításáért. 2003 márciusában Dr. Kaltenbach Jenőt, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok

országgyűlési biztosát harmadik alkalommal is megválasztották az ECRI alelnökének.

11. 2. 2. 4 Az ET cigányügyi tevékenysége: Európai Romák és Utazók Fóruma

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének ülésén Tarja Halonen finn köztársasági elnök 2001 januárjában vetette fel egy európai roma konzultatív testület (a továbbiakban: Fórum) létrehozását. Az előkészületekben a kezdetektől fogva részt vett a Roma Polgárjogi Alapítvány képviselője, később pedig bekapcsolódott az Országos Cigány Önkormányzat elnöke is. A magyar erőfeszítések eredményeképpen sikerült elérni, hogy a jelentős roma népességgel rendelkező tagállamok (pl. Románia, Spanyolország, Bulgária, Magyarország) 4-4 képviselőt küldhessenek a 75 fős testületbe.

A Fórumot „European Roma and Travellers Forum” néven non-profit nemzetközi nem-kormányzati szervezetként 2004 nyarán jegyezték be Strasbourgban. A Fórum célja figyelemmel követni, hogy az Európában élő roma lakosság ténylegesen és eredményesen gyakorolhatja-e az ET egyezményei által védett emberi és alapvető szabadságjogokat. Az európai, nemzetközi, nemzeti, regionális és helyi szintű döntéshozóknak a romákat érintő intézkedéseinek befolyásolása érdekében a Fórum véleményez, és javaslatokat tesz. Részt vesz a roma lakosság érdekeinek érvényesítését célzó európai és nemzetközi együttműködésben, és ösztönzi a nemzeti romapolitikák megvalósítását.

Az első kongresszus megrendezéséig a Fórum az alapító tagokból áll, akik feladata a kongresszus összehívásának előkészítése. Az alapító tagok között szerepel az előkészítésben részt vett két magyar roma képviselő is. A Fórum ideiglenes elnöke Rudko Kawzinciski, a Nemzetközi Roma Kongresszus vezetője. A Fórum 2004 végén együttműködési megállapodást kötött az Európa Tanáccsal. Ennek értelmében a Fórum az Európa Tanács tanácsadó testülete, működéséhez az ET rendszeres költségvetési támogatás keretében biztosítja a személyi és tárgyi feltételek jelentős részét.

11. 2. 3 Európai Unió

11. 2. 3. 1 Csatlakozási folyamat

Az Európai Unió Bizottsága hazánk csatlakozási folyamatának értékeléséről 2003 novemberében adta ki utolsó monitoring jelentését, melyben, a hazai kisebbségekkel kapcsolatban üdvözölte a közösségi vívmányok átvételét szolgáló diszkrimináció-ellenes törvénytervezet elkészültét, és jelezte, hogy létre kell hozni a közösségi szabályozás által megkívánt ún. Egyenlőségi Testületet (A testületet 2005 elején a Kormány létrehozta.). A jelentés megállapította, hogy a magyar kormány 2003-ban, a roma kisebbséggel kapcsolatos kormányzati munka javítása érdekében számos strukturális változást kezdeményezett. A fejlemények ellenére, a Bizottság szerint a romák helyzete változatlanul nagyon nehéz, többségük még mindig társadalmi kirekesztés, szociális egyenlőtlenség és széles körű megkülönböztetés áldozata az oktatásban, a foglalkoztatásban és a közszolgáltatások igénybevételében. A jelentés hiányosságként említette, hogy az előző kormány idején kidolgozott hosszú távú roma stratégiát még mindig nem fogadták el.

11. 2. 3. 2 Az uniós alkotmányozás fejleményei

Az Európai Unió alkotmányát előkészítő konvent 2003 nyarán befejezte munkáját. Hosszas egyeztetés után az EU állam- és kormányfői, magyar javaslatra 2004 nyarán úgy döntöttek, hogy az EU Alkotmány végleges szövegébe (I. rész) kerüljön be a kisebbségi jogok védelmére vonatkozó szövegrész, amely szerint „Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok — ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait — tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a diszkrimináció-mentesség, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában.” Az Európai Unió alkotmánya jelenleg a kisebbséghez tartozó személyek jogairól beszél, azaz a kisebbségek kollektív jogait az Unió nem ismeri el.

Az Európai Unió értékei között olvasható mondaton kívül jelentős előrelépést jelent, hogy az Alkotmány szövegébe beépült az Alapvető Jogok Chartája, amelynek két, a diszkriminációt tiltó és a nyelvi, kulturális sokszínűség tiszteletben tartását előíró cikke is vonatkoztatható a nemzeti és etnikai kisebbségekre.

Az Alkotmányt az Európai Unió 25 tagállamának állam-, illetve kormányfői 2004. október 29-én Rómában írták alá, előírásai azonban csak azt követően lesznek hatályosak, ha elnyerik az összes tagállam jóváhagyását. (A nizzai szerződés 2009-ig marad érvényben.) A Magyar Országgyűlés, Litvániát követően 2004. decemberében másodikként erősítette meg az Unió Alkotmányát, amelyhez a kisebbségek védelme kapcsán kiegészítést fűzött. Eszerint „Tekintettel arra, hogy az Alkotmányos Szerződés I-2. Cikke az Unió értékei között említi a kisebbségekhez tartozó személyek jogait, erre vonatkozóan az Országgyűlés a következőket tekinti irányadónak: Az Alkotmányos Szerződés I-2. Cikke által a nemzeti és etnikai kisebbségek védelme az Unió alkotmányos alapelvevé vált. A Magyar Országgyűlés szerint a cikk vonatkozik a nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó személyek jogainak közös gyakorlására is.”

11. 2. 3. 3 Kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos politika

2003. szeptemberében az Európai Parlament nagy többséggel elfogadta a kisebbségek anyanyelv-használatáról és az európai nyelvi sokszínűség védelméről szóló dokumentumot, az ún. Ebner-jelentést, mely megállapítja, hogy Európában a nyelvi sokszínűség értékeinek megőrzése érdekében szükség van a regionális és kevésbé használt nyelvek védelmére. A jelentés ajánlásokat tett a regionális és kevésbé elterjedt európai kisebbségi nyelvek ápolására, a nyelvi sokszínűség és a nyelvtanulás előmozdítására, és felhívja az Európai Bizottságot az ezzel kapcsolatos jogalkotásra. Az EU céljai között, ennek érdekében egy olyan központ létrehozása szerepel („European Agency on Linguistic Diversity and Language Learning”), amelynek a kisebbségi nyelvek kutatása, tanítási módszereinek bevezetése lenne a feladata.

Az Európai Unió bővítési folyamata során a Kevésbé Használt Nyelvek Európai Irodája (European Bureau of Lesser Used Languages, EBLUL) az új tagállamokban országos tagszervezetek létrehozását kezdeményezte. Többhónapos előkészítő munka után 2004. első negyedévében Magyarországon is tagszervezet alakult.

(HUBLUL). Hazánkon kívül Szlovákiában és Lengyelországban jött létre hasonló szervezet.

Az Európai Bizottság támogatásával működő, kutatási központokból álló Mercator-hálózat 2004 novemberében a hollandiai Leeuwardenben nemzetközi konferenciát tartott a kisebbségi oktatásról, melynek keretében, a második napi plenáris ülésen a NEKH képviselői előadást tartottak.

Az Európai Bizottság továbbra sem támogat külön forrásból a regionális és kisebbségi nyelvek védelmére és elősegítésére irányuló gyakorlati kezdeményezéseket megvalósító projekteket. A 2002-ben elfogadott akcióterv a nyelvi sokszínűség és a nyelvtanulás támogatására lényegében a „mainstreaming policy” megnyilvánulása, azaz a fő programokba bekapcsolódva, azok célkitűzéseikhez igazodva kaphatnak támogatást a kisebbségi projektek.

11. 2. 3. 4 Küzdelem az emberi jogok érvényesítéséért és a diszkrimináció ellen

Az Európai Tanács 2003. decemberi találkozásán döntöttek a bécsi központú Rasszizmust és Idegengyűlöletet Monitorozó Európai Központ mandátumának kibővítéséről, az Alapvető Jogok Ügynökségévé (Fundamental Rights Agency) való átalakításról. Az Európai Bizottság által 2004-ben kezdeményezett konzultáció keretében minden, az emberi jogok védelmével foglalkozó nem-kormányzati szervezet véleményt nyilváníthatott e kérdéskörben.

2004 tavaszán hozták nyilvánosságra az Európai Bizottság által az Európai Parlament kérésére létrehozott Emberi Jogi Szakértői Bizottság jelentését az Európai Unió emberi jogi helyzetéről 2003-ban. A jelentés javaslatot tesz arra, hogy az Európai Unió dolgozzon ki és fogadjon el egy kötelező erejű irányelvet a romák integrációjának előmozdítására. Az indoklás szerint a direktíva elfogadása azért is sürgető, mivel a faji alapú egyenlő bánásmódról szóló 2000/43. számú Irányelv több szempontból sem alkalmas erre a célra, nem foglalkozik a szegregáció kérdésével, és a pozitív megkülönböztetésre csupán lehetőséget ad, anélkül azonban, hogy azt az eredményes egyenlő bánásmód kulcselemévé tenné.

A tagországoknak az EU két antidiszkriminációs irányelvében megadott határidőig, 2003. július 19-éig kellett beépíteniük belső jogrendjükbe a faji diszkriminációt tiltó EU előírásokat. Több tagország – így például Ausztria, Németország vagy Görögország - nem teljesítette határidőre ezt a kötelezettséget. 2004 nyarán a Bizottság jogi lépéseket kezdeményezett a mulasztást elkövető tagállamokkal szemben. Magyarország eleget tett az Irányelv által előírt jogalkotási követelményeknek, a vonatkozó törvény 2004 elején életbe lépett.

„A sokszínűségért - a diszkrimináció ellen” mottóval Anna Diamantopoulou, az EU szociális ügyekért felelős főbiztosa 2003. június közepén 5 éves kampányt indított el, amelynek célja elsősorban tájékoztatás adása a diszkriminációs helyzetekben igénybe vehető jogorvoslati lehetőségekről. Az EU tagállamokban végzett közvélemény kutatás szerint ugyanis a megkérdezettek többség nincs tisztában a megkülönböztetés legkülönfélébb formáit tiltó uniós jogszabályok adta jogérvényesítési lehetőségekkel.

A Bizottság „Egyenlőség és Diszkrimináció-mentesség az Európai Unióban” elnevezésű 2004. évi felmérése szerint a megkérdezettek 88 százaléka gondolja, hogy a bővítést követően az EU-nak fokoznia kellene a diszkrimináció elleni küzdelmet. A felmérés során a már meglévő két irányelvvel kapcsolatban kiderült, hogy a válaszadók 49 százalékának véleménye szerint az új jogszabályok nem, vagy csupán igen korlátozott eredményt hoztak. Többek, köztük az egyes nemzeti hatóságok véleménye szerint azonban a további jogalkotás e téren korainak látszik.

A „Társadalmi Kirekesztődés elleni Közösségi Akcióprogram 2002-2006” keretében nemzetközi információcserére került sor 2003 decembere és 2005 novembere között a Romák és Vándorló Kisebbségek társadalmi beilleszkedése témakörében. A projekt vezető partnere a spanyol Fundación Secretariado Gitano (FSGG). A programban továbbá ír, portugál, görög, román, szlovák, és magyar minisztériumok és nem-kormányzati szervezetek (NGO-k) vesznek részt. Magyar részről az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium és az Autonómia Alapítvány.

Az Európai Bizottságban az esélyegyenlőség kérdése a foglalkoztatási és szociális ügyekkel foglalkozó főigazgatóság hatáskörébe tartozik. 2004 novemberében a főigazgatóság jelentést adott ki a romák jelenlegi helyzetéről a kibővült Európában. A jelentést az Európai Bizottság által megbízott konzorcium készítette kilenc – nem újonnan csatlakozott - és két akkor még leendő tagállamban – köztük Magyarországon - végzett felmérés alapján. A jelentés többek között az oktatás, a foglalkoztatás, a lakhatás, valamint az egészségügy területére összpontosítva elemzi a romák körülményeit és fogalmaz meg javaslatokat az EU, a tagállamok kormányai, illetve a civil szervezetek felé.

A jelentés szerint az EU antidiszkriminációs és szociális integrációt célzó programjaiban külön nevesíteni kell a romákat, mivel nem elegendő feltételezni, hogy az ilyen intézkedések eredményesen működnek az ő esetükben is. Nagymértékben nehezíti ezt a munkát az etnikai csoportokkal kapcsolatos adatok hiánya, ezért fel kell gyorsítani az adatgyűjtés és rögzítés folyamatát.

A Bizottság lépéseket tett egy főigazgatóságok közötti, olyan munkacsoport létrehozására, amely az Európai Bizottság keretében folyó roma ügyeket kíséri nyomon. A tagországoknak tett ajánlások között szerepel, hogy a romákat ismerjék el önálló etnikai kisebbségként, és részesítsék a kisebbséget megillető védelemben. A jelentés leszögezi, hogy a romáknak maguknak is tevékenyen részt kell vállalniuk sorsuk jobbra fordításában, és fel kell ismerniük, hogy ők maguk is felelősek jövőjükért, amelyet befolyásolniuk lehet és kell.

Az Európai Unió Rasszizmust és Idegengyűlöletet Monitorozó Európai Központjának (EUMC) 2004 decemberében kiadott éves helyzetjelentése szerint a régi és új tagállamokban egyaránt hátrányos megkülönböztetést szenvednek a romák. A számos jó kezdeményezés mellett még nagyon sok a tennivaló, különösen az oktatásban és a közigazgatásban erős a diszkriminatív gyakorlat, de a lakáshelyzet és a foglalkoztatás terén sem jobb a helyzet. Az EUMC ajánlásai között szintén szerepel a statisztikai adatgyűjtés javítása, mivel az eredményes integrációs politikához szükséges a célok és mutatók pontos meghatározása.

11. 2. 3. 5 EU források a kisebbségeket is érintő projektek és a romák társadalmi integrációjának támogatására

Az EU támogatási forrásairól, a kisebbségek számára is elérhető pályázati lehetőségekről szervezett a NEKH 2004 tavaszán műhelybeszélgetést a kisebbségek képviselőinek. A romák társadalmi integrációját célzó 1021/2004 (III.18.) Kormányhatározatnak megfelelően a Belügyminisztérium EU Együttműködési Hivatala tájékoztató csomagokat állított össze, hogy információkat nyújtson a roma kisebbségi önkormányzatoknak az uniós pénzügyi forrásokból elérhető támogatási lehetőségekről.

Az Európai Tanács 1994-ben az EU külső határaihoz kapcsolódó térségek felzárkóztatására, a csatlakozásra váró országok EU határterületein indította el a nemzeti Phare programok részét nem képező, Phare Határon Átnyúló Együttműködés (CBC) programot.

A Nógrád Megyei Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány egy Phare-CBC pályázaton elnyert támogatással, 2003 őszétől az Interneten elérhető szlovák-magyar kétnyelvű üzleti adatbázist hozott létre. Az adatbázis, amelyben összesen húszezer szlovák és magyar vállalkozás szerepel, a szlovák és a magyar üzletemberek közvetlenül kapcsolatfelvételét teszi lehetővé. Szintén a Phare CBC program keretében, 2004 végén a romák számítástechnikai felnőttképzését és cigány kisebbségi önkormányzatok informatikai fejlesztését elősegítő szlovén-magyar kisprojekt nyert 48 ezer eurós támogatást. Phare CBC pályázaton elnyert forrásból valósul meg a pécsi horvát iskolaközpont is.

A kizárólag a romák társadalmi beilleszkedését, foglalkoztatását segítő, az előcsatlakozási alapokból, strukturális alapokból vagy egyéb EU forrásokból támogatott programokról részletesen a roma kisebbségről készített fejezetben szólnunk.

11. 2. 3. 6 Európai Parlament

A 2004 júniusi választások után újjáalakult Európai Parlamentben a külügyi, a bel- és igazságügyi, és a kulturális bizottság foglalkozik rendszeresen és hivatalosan a kisebbségi jogok védelmével. A külügyi az EU-n kívüli, a belügyi az unión belüli kisebbségi jogi kérdésekkel, míg a kulturális bizottság egyebek között a kisebbségi nyelvekkel összefüggő témákkal foglalkozik. A változás jelentős, mivel eddig nem volt arra lehetőség, hogy az Európai Unió kisebbségi kérdést tűzzön napirendre.

A 2004. évi első magyarországi európai parlamenti választásokon megválasztott EU képviselők közé több kisebbségi kérdésben komoly tapasztalatokkal rendelkező politikus került. A választásokat követően hazánk delegálta az Európai Parlamentbe az első roma képviselőt, akit december elején további roma képviselő követett.

2004 december elején, Tabajdi Csaba szocialista képviselő elnökletével tizenhét ország 42 parlamenti képviselőjéből álló nemzeti kisebbségügyi pártközi csoport jött létre (teljes nevén: Frakcióközi Csoport a Történelmi Nemzeti Kisebbségekért, Alkotmányos Régiókért és Regionális Nyelvekért), amely azt tűzte ki célul, hogy az Európai Uniónak is legyen működő kisebbségvédelmi rendszere. Az "őshonos"

nemzeti kisebbségekkel, és többek közt az ún. ritkán használt európai nyelvekkel foglalkozó csoport néppárti, szocialista, liberális és zöldpárti támogatással jött létre. A csoport társelnöke a néppárti Michl Ebner dél-tiroli kisebbségi politikus. A csoport tervezi, hogy jelentést készít az európai autonómiák tapasztalatairól, és annak alapján ajánlásokat fogalmaz meg a jelenlegi és leendő tagállamok számára. 2005. évi munkatervükben szerepel a kisebbségi nyelvhasználat elősegítése is. Távlati céljuk egy kisebbségvédelmi európai uniós irányelv kidolgozása és elfogadtatása, ehhez meg kívánják nyerni nem csak a parlament, hanem a törvénykezdeményező Európai Bizottság és a tagállamok támogatását is.

2004 októberében megalakult az Antirasszizmus és Sokszínűség Frakcióközi Csoport, amely pártállástól függetlenül kívánja tömöríteni a romaügy elkötelezettjeit, és a kérdéskört integrálja az európai emberi jogi és rasszizmus-ellenes diskurzusba. 2004 december közepén megalapították az Európai Parlamenti Romafórumot, melynek alakuló ülésére 2005 januárjában került sor.

A fórum céljai között közérdekű lobbitevékenység, az európai integrációs pénzek érintettekhez történő eljutásának vizsgálata szerepel. A kialakítandó összeurópai roma politikát illetően közvetítő szerepet kívánnak ellátni az EP és a nemzeti kormányok között. Az Európai Néppárt 2004 decemberében Brüsszelben bemutatta romaprogramját. A romák integrációjával külön munkacsoport foglalkozik az Európai Néppártban.

2003 márciusában, két holland alapítvány anyagi támogatásával, nem uniós szervezatként Brüsszelben megkezdte munkáját az Európai Roma Információs Iroda (ERIO). Az iroda összekötő szerepet tölt be a roma és a nemzetközi szervezetek között, elsősorban az uniós intézményeknek, a Bizottságnak és a Parlamentnek, és egyéb nemzetközi szervezeteknek kíván információt szolgáltatni a tagállamokban és a tagjelölt államokban élő romák emberi jogi, közéleti, szociális és gazdasági helyzetéről.

11. 2. 4 Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet

Az EBESZ 2003. október végén az ausztriai Badenben „Kisebbségi nyelvhasználat az elektronikus médiában” címmel konferenciát tartott. Rolf Ekéus kisebbségi főbiztos ekkor adta közre a kisebbségi nyelveknek az elektronikus médiában történő használatáról szóló irányelveket, amelyek az államok felelősségét rögzítik a kisebbségi nyelven történő sugárzásban, az ehhez szükséges frekvenciák rendelkezésre bocsátásában, az objektív és diszkriminációmentes szabályozást a média területén stb.

Az EBESZ, a 2003. decemberi maastrichti Miniszteri Tanács döntésének értelmében 2004-ben kiemelt figyelmet fordított az antiszemitizmus, a diszkrimináció és az intolerancia kérdéskörének. Júniusban Párizsban konferenciát szerveztek az Interneten megjelenő rasszista, idegengyűlölő és antiszemita propagandáról, a szeptemberi brüsszeli konferencián pedig az intolerancia és diszkrimináció elleni harc kérdése volt a középpontban.

A tagállamok az EBESZ 2004 decemberi szófiai Miniszteri Tanács ülésén, kisebbségeket is érintő határozatot fogadtak el a toleranciáról és diszkrimináció

ellenességről (12/04. sz. Határozat). E szerint az EBESZ Soros Elnöke három személyes képviselőt nevez ki évente az antiszemitizmus elleni fellépést, az iszlámellenes fellépés, és az intolerancia és diszkrimináció valamennyi fajtája elleni fellépés koordinálására, akiknek munkáját az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) megerősített diszkrimináció-ellenes részlege támogatja.

A 2001 szeptemberi bukaresti konferencián kitűzött célok szerint az EBESZ 2003 áprilisában a következő évtizedre érvényes Roma Akcióterv kidolgozására tanácskozást szervezett Bécsben, melyen az Országos Cigány Önkormányzat elnöke is részt vett. Az akciótervet az EBESZ Miniszterek Tanácsa 2003 decemberében elfogadta. Az akcióterv egyaránt felöleli a rasszizmus és a diszkrimináció elleni harc, a társadalmi-gazdasági kérdések, az oktatáshoz való hozzáférés, a közéleti részvétel és a nemzetközi együttműködés területét, és külön figyelmet fordít a romák helyzetére a válsághelyzetekben és a válsághelyzeteket követő időszakokban.

11. 2. 5 Egyéb nemzetközi szervezetek

A kisebbségvédelemmel foglalkozó nemzetközi nem-kormányzati szervezetek közül az Egyesült Államok-béli székhelyű Project on Ethnic Relations (PER), illetve az Európai Népcsoportok Föderális Uniója (FUEN) foglalkozik a nemzeti és etnikai kisebbségekkel kapcsolatos kérdések teljes körével.

A PER rendszeresen rendez tanácskozásokat a nemzetközi kisebbségvédelem eszközeiről a térségben. Jelenlegi projektjeik nagy része a roma kisebbséggel kapcsolatosak. 2003 végén a PER Brüsszelben kétnapos kerekasztal-beszélgetést tartott a roma vezetők szerepéről, amelyen bulgáriai, magyarországi, csehországi, lengyelországi, romániai és szlovákiai választott és kinevezett roma vezetők tanácskoztak az Európai Bizottság tisztviselőivel és az Európai Parlament tagjaival.

A tárgyidőszakban nyitották meg Bukarestben a PER – egy marosvásárhelyi irodával kiegészített – regionális központját, amely közép-, kelet- és délkelet-európai térségben koordinálja a jövőben a PER tevékenységét.

Az ENSZ és az ET mellett konzultatív státusszal rendelkező FUEN-nek tagja három magyarországi kisebbségi szervezet (Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, Országos Szlovák Önkormányzat, Magyarországi Románok Kulturális Szövetsége). A 2004. májusi lengyelországi kongresszus az EU bővítésnek a kisebbségekre gyakorolt jótékony hatásaival és kockázataival foglalkozott.

A FUEN szláv népcsoportjainak tagozata 2003. októberében, magyar kormányzati támogatással és az OSZÖ szervezésével Budapesten tartotta konferenciáját. A német népcsoportok munkacsoportja pedig 2004 októberében, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata meghívására Pécsen tartotta 14. szemináriumát, melynek központi témája a német kisebbségek határokon átívelő regionális együttműködésének lehetőségei voltak.

11. 3 Többoldalú nemzetközi és regionális együttműködés

11. 3. 1 Roma Évtized és konferencia

2003 júniusában több közép és kelet-európai, továbbá balkáni ország részvételével zajlott le Budapesten a „Romák a bővülő Európában: a jövő kihívásai” című nagyszabású háromnapos regionális konferencia, amelyen miniszterelnökök, más magas szintű állami vezetők és az Európa Tanács képviselői mellett részt vett Anna Diamantopoulou, az Európai Bizottság foglalkoztatási és szociális ügyekért felelős biztosa, James D. Wolfensohn, a Világbank elnöke és Soros György üzletember, a Soros Alapítvány elnöke.

A konferencia kezdeményezte a „Roma integráció évtizede” című 2005-2015 között a Világbank és az EU támogatásával megvalósuló nagyszabású nemzetközi integrációs programot. A program kidolgozására, a diszkrimináció elleni küzdelem összehangolására és a romák társadalmi integrációjának segítésére munkacsoport alakult. A programban kilenc ország jelezte részvételét, de a később Szlovénia kilépett, így a megvalósításban Bulgária, a Cseh Köztársaság, Horvátország, Macedónia, Magyarország, Románia, Szerbia és Montenegró és Szlovákia vesz részt.

A többségi és a roma lakosság közötti partneri viszonyra nagy súlyt fektető, négy nagy prioritást (oktatás, foglalkoztatás, egészségügy és lakhatás) megnevező akcióterv kidolgozására több előkészítő ülés során 2004-ben került sor. A Nemzetközi Irányító Bizottság öt alkalommal, az egyes nemzetközi szektorális munkacsoportok hat alkalommal, a magyar nemzeti munkacsoport pedig négy alkalommal ülésezett. A tervezési és koordinációs munkálatokhoz Budapest biztosított titkárságot. A programban résztvevő minden országnak számszerűsíthető és mérhető célokat magukba foglaló, a rendszeres monitorozást is beépítő Nemzeti Cselekvési Tervet kellett készítenie, amely egy évtizedre meghatározza az egyes nemzetek számára az akciók irányát és módját. A program hivatalos meghirdetésére egy miniszterelnöki szintű konferencia keretében 2005. február 2-án került sor a bolgár fővárosban.

2005-ben a Roma Integráció Évtizedéhez kapcsolódva elindul az oktatási területek kiemelt támogatása. Erre a célra a Világbank, az ET Fejlesztési Bankja (CEB) és az OSI létrehozta a Roma Oktatási Alapot. 2004 decemberében Párizsban kétnapos donor konferenciát rendeztek az Oktatási Alap pénzügyi háttérének megteremtéséhez. A nemzetközi donor szervezetek felajánlásának köszönhetően az alap 40 millió dollár támogatást kapott, azaz mintegy 8 milliárd forintot oszthat szét pályázatok útján roma oktatási programokra. Az állami és a magán oktatási szektorban nyújtandó, a romák oktatási eredményeinek javítását célzó, vissza nem térítendő támogatások nem helyettesítik a kormányok saját finanszírozású programjait.

Az Alap keretében információs adatbázis és koordinációs fórum is létrejön a roma oktatás témakörében. A Roma Oktatási Alap központja 2005 elején Párizsban kezdi meg működését. A Budapesten felállítandó programiroda feladata lesz a pályázatok befogadása, elbírálása, a megvalósult projektek ellenőrzése.

11. 3. 2 Regionális együttműködési formák

A regionális együttműködés formái közül folyamatos tevékenysége révén kiemelkedik a Közép-Európai Kezdeményezés (a továbbiakban: KEK). A KEK magyar társelnökséggel működő Kisebbségi Munkacsoportja keretében folyamatosan figyelemmel kísérte az érintett térségben a kisebbségek helyzetének alakulását. A beszámolási időszakban két ülésre került sor, melyek lehetővé tették a pozitív magyar példák bemutatását, illetve a nemzetközi téren zajló tevékenység áttekintését. A NEKH képviselői a 2003. májusi triezsti ülésen a kisebbségi média helyzetéről, míg 2004 októberében a KEK 10 éves jubileumi ülésén, a szlovéniai Lendván a határon átnyúló együttműködés formáiról tartottak előadást. A 2004. évi ülés egyik programpontja a magyarországi szlovén kisebbség helyzetével való ismerkedés volt Felsőszölnökön és Szentgotthárdon.

A Közép-európai Kezdeményezés Kisebbségvédelmi Okmánya elfogadásának 10. évfordulója alkalmából a KEK Titkársága megjelentette a „Kisebbségek és a Közép-európai Kezdeményezés” című kötetet, amely neves nemzetközi jogi szakértőkkel készített beszélgetéseket tartalmaz, valamint ismerteti valamennyi KEK tagállam nemzeti kisebbségvédelmi rendszerét. A magyarországi kisebbségek helyzetéről és a jogi szabályozásról szóló rész összeállításában adatok szolgáltatásával a Külügyminisztérium és a Kisebbségi Hivatal is közreműködött.

A határon átnyúló kistérségek és régiók közötti együttműködés legmagasabb szintű keretei az euroregionális szervezetek. Az eurorégiók évtizedek óta az európai folyamatok, az integráció jelentős eszközei, amelyek a gazdasági szálak megerősítése mellett a többnemzetiségű határ menti térségek kulturális sokszínűségének fenntartásáért is síkra szállnak. A „Kárpátok Eurorégió” öt ország határ menti térségeit fogja össze (Ukrajna, Románia, Lengyelország és Szlovákia, továbbá hazánkban Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Szolnok, Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye). A régió kisebbségi tanácsának székhelye Nyíregyházán működik, és több kulturális és politikai fórumot tartott. A „Bihar–Bihor eurorégió” 55-60 települést, mintegy 200 ezer lakost érint. A pályázatokon elnyert pénzből többek között a turizmust, a gyógyászatot fejlesztik arra törekedve, hogy a határon átnyúló kezdeményezések révén kiegyenlítődjön a két térség gazdasági fejlődése.

A „Duna–Körös–Maros–Tisza eurorégió” (a továbbiakban: DKMT) négy magyarországi, négy romániai megyét és a Vajdaságot fogja össze. Az elmúlt két évben a DKMT egyik legfontosabb eredménye a határátkelők számának gyarapítása és korszerűsítése volt (Méhkerék-Nagyszalonta, Battonya-Tornya). 2003-ban létrehozták a DKMT fejlesztési ügynökségét, amelynek feladata azon stratégiák kidolgozása, amelyek alapján uniós támogatásra pályázhat a régió. A térség soknemzetiségű lakosságára tekintettel a helyi média összefogásának köszönhetően a szegedi, a temesvári és a szabadkai rádiók kéthetente 55 perces, egyedülálló háromnyelvű magazinműsort sugároznak. 2004 decemberében a DKMT eurorégió új internetes szolgáltatást indított. A hírportál magyar, román, szerb és angol nyelven tájékoztat a határon átnyúló kapcsolatokról (www.triplexregio.net). A régió egyetemei között együttműködési megállapodás jött létre, amelynek keretében megvalósuló hallgatói csere-programok nagy szerepet játszanak a kultúra közvetítésében. 2003 óta három iskola (Gyula, Temesvár, Versec) tanulóinak és tanárainak szerkesztésében jelenik meg a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió diáklapja, a

Licurici (magyarul Szentjánosbogár). Az uniós felzárkózás közös tennivalóinak megoldására, a térségeket érintő közös tervekre használható anyagi támogatás könnyebb elérésére, a kulturális szálak erősítésére a magyar szlovák határtérségben hét eurorégió működik (Ister-Granum, Vág–Duna–Ipoly, Kassa–Miskolc, Sajó–Rima, Neogradiensis, Ipoly és Hármas Duna-vidék Eurorégió).

A délnyugat-nyugat-magyarországi határvidéken működik a „Nyugat Pannon eurorégió”, amely Burgenlandot, Győr-Moson-Sopron, Vas és az utóbb csatlakozott Zala megyét foglalja magába. Az utóbbi években, a stratégiai tervezés szerepén túljutva a régió projektek megvalósításával foglalkozik. A Duna-Dráva-Száva Euroregionális Együttműködésnek magyar, bosnyák és horvát tagjai vannak. A 2002-ben elfogadott Alapszabályban deklarált egyik célkitűzés a kisebbségek helyzetének javítása a határ mindkét oldalán. A magyar-szlovén-horvát együttműködésen alapul a „Dráva-Mura Eurorégió”. Az elmúlt két évben az eurorégió a hármas határ menti együttműködés fejlesztésére elnyert PHARE-támogatást környezetvédelmi, vállalkozás-fejlesztési, és infrastruktúra-korszerűsítési programok előkészítésére fordította.

11. 4 Kétoldalú kapcsolatok

11. 4. 1 Kapcsolatok az anyaországokkal

Az anyaországokkal való kapcsolatok kiemelkedő eseményeként 2004 őszén a magyar Országgyűlés ratifikálta a Szerbia és Montenegró és Magyarország között 2003 októberében aláírt kétoldalú kisebbségvédelmi egyezményt. Mivel az egyezményt Belgrád már korábban ratifikálta, az azonnal hatályba lépett. Az egyezmény szerint a szerződő felek kormányzati, köz- és magánjogi szervezetei, és állampolgárai a nemzetközi jog által megszabott kereteken belül támogatást nyújthatnak a másik fél területén élő nemzeti kisebbség szervezeteinek és a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek, azok pedig jogosultak a támogatás elfogadására. Mindkét fél kötelezi továbbá magát arra, hogy tartózkodik a nemzeti kisebbségek asszimilációját célzó politikától, s nem hoz olyan intézkedéseket, amelyek a nemzeti kisebbségek által lakott területeken megváltoztatják a lakosság nemzetiségi összetételét, és korlátozzák a kisebbségi jogok gyakorlását.

2004 decemberében, a kisebbségvédelemről szóló kétoldali egyezménnyel összhangban megalakult a magyar-szerb kormányközi kisebbségi vegyes bizottság. A bizottság magyar része a kisebbségi feladatok ellátásban részvevő minisztériumok, és országos hatáskörű szervek képviselőiből áll. A testületben a Szerb Országos Önkormányzat is képviselteti magát.

Az anyaországokkal való kapcsolatok részletesebb bemutatása az adott kisebbségekre vonatkozó fejezetekben szerepel.

11. 4. 2 Együttműködések, tanulmányutak, látogatások, külföldi támogatások

Az elmúlt két évben tovább épültek a kapcsolatok más országok kisebbségi kérdésekkel foglalkozó állami, kormányzati szerveivel. 2003 májusában a litván delegáció tett látogatást a MEH kisebbségekért felelős politikai államtitkáránál és más állami szerveknél. 2004-ben, kapcsolatfelvétel céljából a NEKH elnöke és

munkatársa 2004 decemberében rövid látogatást tett Tiranában a Miniszterelnöki Hivatal mellett működő Kisebbségi Bizottság vendégeként. A. 2004. május 13-17. között Szabó Vilmos, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkárának meghívására a Kínai Népköztársaság Állami Etnikai Ügyek Bizottságának delegációja, a miniszteri rangú Li Dezhu vezetésével hivatalos látogatáson vett részt Magyarországon. A tárgyalások keretében a NEKH elnöke is fogadta a kínai küldöttséget és tájékoztatást nyújtott a magyarországi kisebbségek helyzetéről.

Az Igazságügyi Minisztérium helyettes államtitkárának vezetésével 2003-ban hazai delegáció tanulmányozhatta az antidiszkriminációs brit jogszabályokat és a kisebbségi jogérvényesítést. 2004 novemberében a modellértékű dél-tiroli autonómia nyelvhasználati és oktatási tapasztalatainak megismerésére NEKH delegáció járt tanulmányúton az olaszországi tartományban.

2003-ban fejeződött be a Kanadai Királyi Lovasrendőrség és a Kanadai Fejlesztési Intézet két éves, Csehországra, Szlovákiára és Magyarországra kiterjedő, kisebbségi ügyekkel foglalkozó CAPRA projektjének első üteme, amelynek célja a közösségi rendőrség Kanadában már bevált módszerének megismertetése, a tapasztalatok átadása volt. 2003 tavaszán Nagykanizsán és Budapest VIII. kerületében került sor CAPRA workshopra. A CAPRA facilitátorok országos képzése 2004 tavaszán zajlott le a Rendőrtiszti Főiskola Rendészeti Vezető és Továbbképző Intézetében.

A Romaügyi Politikai Államtitkárság több országban szerzett tapasztalatokat a hazai romapolitika jobb kidolgozása érdekében. A 2003 áprilisában tett finnországi látogatás célja a rasszizmus-ellenes és a kisebbségeket támogató programokkal való ismerkedés volt. 2003-ban és 2004-ben spanyolországi tanulmányutakra került sor sikeres foglalkoztatási és lakhatási programok tanulmányozása céljából.

Európában is egyedülálló kezdeményezésként 2003 novemberében 180 tagú roma küldöttség járt zárandokúton a Vatikánban, ahol II. János Pál pápa fogadta a kormány tagjait is magába foglaló delegációt. A pápai audiencián II. János Pál magyarul köszöntötte a küldöttséget, megáldotta a magyarországi romákat és megszentelte azt a keresztet, amelyet a zárandokok vittek a Vatikánba. A feszületet országos körút után a csatкаи roma búcsújáróhelyen állították fel.

A NKÖM szervezésében roma zenekar lépett fel Pozsonyban egy nagyszabású kisebbségi rendezvényen. Bécs környékén a tárca támogatásával a „Vivat Europa” Egyesület szervezett rendezvényt a magyar, s ezen belül a roma kultúra bemutatására.

Az Egyesült Államok Külügyminisztériumának, 2003-ban megjelent emberi jogi jelentése megállapította, hogy Magyarországon továbbra is tapasztalható antiszemita és faji alapú diszkrimináció, és az év során több, elsősorban romák ellen irányuló rasszista támadásról érkezett híradás. A romák hátrányos megkülönböztetése a magyar társadalomban továbbra is súlyos gondot jelent. A 2004. évi jelentés Magyarországról a korábbiakhoz képest nem tartalmazott újszerű elemeket. A szerzők rendben lévőnek találták az emberi jogok általános helyzetét, ugyanakkor szóvá tették a roma lakossággal szembeni diszkriminációt.

A hatvani kistérségben az amerikai kormány nemzetközi fejlesztési ügynökségének (USAID) segítségével négyéves roma integrációs program indult, amely során a helyi roma politikusoknak oktatási, továbbképzési kurzusokat szerveznek, illetve kezdeményezik roma műsorvezetők szerepeltetését a helyi médiában.

2003. szeptember 30-án egyezmény született a Magyar Köztársaság és a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank között, amely szerint a Bank vissza nem térítendő 347 ezer dollár összegű támogatást nyújt a Magyar Köztársaságnak. A támogatás elsődleges célja a közép és hosszú távú romaügyi stratégia eredményes kidolgozása és megvalósítása. A levélegyezmény hatálybalépését követően az elvégzendő feladatok, a szükséges dokumentumok, a pénzügyi és szakmai keretek kerültek kidolgozásra.

11. 5 Megyei és települési kapcsolatok

A rendszerváltást, különösen a kisebbségi önkormányzatok megalakulását követően megélénkültek és kiteljesedtek az – esetenként a megyék által is külön támogatott - településközi testvérkapcsolatok, amelyek jelentős tevékenységként vannak jelen a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatában, hagyományápolásában, identitásőrzésében. A rendezvényekhez kapcsolódó művészeti, hagyományőrző csoportok cseréjén túl egyre jellemzőbb a szakemberfogadás, óvónők, pedagógusok cseréje, képzése, koreográfus, karmester meghívása, színházi előadás fogadása. Igen gyakoriak az üdültetéshez kapcsolódó művészeti, nyelvtanuló, hagyományőrző nyári táborok.

Győr-Moson-Sopron megye az Alpok-Adria Munkaközösség tagjaként annak Kisebbségi Munkacsoportjába is delegál képviselőt, aki részt vesz az ott folyó munkában. Vas megyében a szlovének jó kapcsolatokat építettek ki a ljubljanai nemzetiségi kutatóintézettel. A szombathelyi szlovén önkormányzat számos csoportot fogad az anyaországból. Kulturális örökségvédelmi, határon átnyúló együttműködések alakultak ki Narda, Szentpéterfa (Petrovo selo) és a burgenlandi horvát partnertelepülések között. Megerősödtek, kibővültek az anyaországi partnerkapcsolatok, szinte mindennaposak a burgenlandi gradistyei horvát településekkel az érintkezések. Bács-Kiskun megye 2004-ben támogatást nyújtott a hercegszántói horvát tanítási nyelvű óvoda, általános iskola és diákotthon részére az anyaországgal való kapcsolattartáshoz. A Veszprém Megyei Önkormányzat a Városlódi Német Nemzetiségi Kulturális Egyesület vegyes karának olaszországi nemzetközi fesztiválon való részvételét támogatta.

A települési önkormányzatok, illetve a helyi kisebbségi önkormányzatok egyre természetesebb módon önállóan építik nemzetközi kapcsolataikat. Fejlettek a nemzeti kisebbségek által lakott települések testvérvárosi kapcsolatai, amelyek tág teret biztosítanak a civil szervezetek, kulturális egyesületek, iskolák közötti együttműködésnek. Ezekről központi kormányzati szinten nem szükségszerűen jutunk információkhoz.

II. Az egyes kisebbségek helyzetének leírása

1. A magyarországi bolgárokról

Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint a bolgár kisebbség lélekszáma 1370 fő volt. A 2001. évi népszámlálás során 1358 fő a bolgár nemzetiséghez tartozónak, 1693 fő a kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődőnek, 1299 fő bolgár anyanyelvűnek vallotta magát. A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a bolgár nemzetiségűek között valamivel több, mint 60 százalék a magyar állampolgár (834 fő). Az anyanyelvi csoportból magyar állampolgársággal rendelkezik 739 fő (56,89 százalék), és 560 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született bolgár kötődésűek száma 977 fő, ezek döntő többsége az anyaországból érkezett.

2002-ben 30 helyi bolgár kisebbségi önkormányzat alakult meg, 21 a fővárosi kerületekben, 9 pedig vidéken. A kisebbségi önkormányzatok és a Magyarországi Bolgárok Egyesülete (a továbbiakban: MBE) között régóta meglévő ellentétekből a 2002-es választások előtt komoly konfliktusok alakultak ki. Több esetben felmerült, hogy vélhetően nem bolgár származású, nem a bolgár kisebbséghez tartozó személyek is indultak jelöltként, és lettek képviselők. Mivel a választások eredményeképpen mégiscsak az egyesületi jelöltek lettek többségben, a 2003. február 6-án megtartott választáson a bolgár fővárosi kisebbségi önkormányzat testületbe kizárólag az MBE jelöltjei kerültek be. A Bolgár Országos Önkormányzat (a továbbiakban: BOÖ) testületének megválasztására 2003. február 16-án került sor, a fővárosihoz hasonló eredménnyel.

A BOÖ működési költségeihez 2002-ben 24,2 millió Ft állami támogatásban részesült, a támogatás 2003-ban csaknem 50 százalékkal, 34,3 millió Ft-ra növekedett. A támogatás összege 2004-ben nem változott, 2005-ben pedig eléri a 36 millió Ft-ot.

Az MBE az 1914-es megalakulás óta - jelenleg kb. 180-200 fős tagsággal - megszakitás nélkül tevékenykedik. Az MBE az Országgyűléstől 2003-ban és 2004-ben egyaránt 700 ezer Ft állami támogatásban részesült, míg a Nemzeti Civil Alapprogramtól 2004-ben 1,5 millió Ft-ot kapott. A bolgárok közösségi és kulturális életének központja a Bolgár Művelődési Ház, amely egyben az MBE székháza is. A 2002. évi kisebbségi önkormányzati választások óta a BOÖ és az MBE közötti viszony rendeződött.

2003-ban a BOÖ és a MBE a Bolgár Művelődési Ház kulturális részének működtetésére és felújítására közösen megalapította a Bolgár Művelődési és Kulturális Közhasznú Társaságot. 2004-ben elkezdődött a Bolgár Művelődési Ház részbeni átalakítása és felújítása. A megvalósítást 6,9 millió Ft állami támogatás is segítette. Az elkészült új előtér ünnepélyes átadása a MBE 90 éves évfordulója alkalmából szervezett 3 napos rendezvénysorozat keretében történt. A Bolgár Művelődési és Kulturális Közhasznú Társaság a kisebbségi intézmények átvételének

és fenntartásának támogatása költségvetési keretből 2003-ban 3,2 millió Ft, míg 2004-ben 13 millió Ft működési célú támogatásban részesült. 2004 kulturális eseményei közül kiemelendő 90 éves az MBE rendezvénysorozat keretén belül megrendezett „Magyarországi bolgárok az anyaország szemével” című tudományos konferencia.

A magyarországi bolgár közösség több népi együttesel büszkélkedhet. Kiemelkedő közöttük a Kisebbségekért Díj-ban részesített Martenica népi együttes. A hazai bolgár közösség további három táncsoporttal büszkélkedhet, a fiatalabb generáció által alakított Jantra és a Roszica együttesek, és az idősebb korosztály tagjaiból alakult a Zornica női hagyományőrző egyesület.

Az 1997-ben alakult Bolgár Ifjúsági Egyesület az említett két táncegyüttes művészeti munkájának segítésére jött létre. A Bolgár Kulturális Fórum saját honlapot tart fenn, és adja ki a Bolgár Kulturális Fórum című, havi lapnak indult kétnyelvű kiadványt. Tevékenységük közül megemlítendő a mesék és rövid elbeszélések fordítására meghirdetett gyermek és ifjúsági pályázatuk, a Magyarországon élő bolgár művészek alkotásait bemutató kiállítás-sorozat, valamint a „Bolgár művészet magyar földön” című kiadványuk.

A magyarországi bolgárok hagyományainak, a bolgár nyelv állapotának, fejlődésének kutatására a BOÖ 1997-ben létrehozta a Bulgarisztikai Intézetet, amely aktívan részt vett az MTA Kisebbségkutató Intézete által kidolgozott kutatói program megvalósításában. Az intézet keretein belül folyik az itt élő bolgárok néprajzi és nyelvi kultúrájának felmérése. Az Intézet által létrehozott Szótári Bizottság több éves munkájának köszönhetően nyomdakész állapotban van az 1956-ban megjelent bolgár-magyar nagyszótár átdolgozott, hiánypótló változata.

A Magyarországi Bolgárok Egyesületének kétnyelvű, társadalmi és kulturális folyóirata, a HAEMUS az országos önkormányzat kiadásában jelenik meg. Megjelentetését a Kisebbségi Közalapítvány révén nyújtott állami támogatás teszi lehetővé. A BOÖ lapját 2003 óta Balgarszki Veszti (Bolgár Hírlap) néven adja ki. Megjelentetéséhez 2003-ban a Kisebbségi Közalapítvány 7,1 millió Ft., míg 2004-ben 5,4 millió Ft támogatást nyújtott. A BOÖ a Haemus megjelentetéséhez külön 970 ezer Ft támogatást kapott a Nemzeti Kulturális Alaptól.

A BOÖ kiadói tevékenysége igen sokrétű. Kalendárium kiadásához 2003-ban 1,0 millió Ft-tal a Kisebbségi Közalapítvány, míg 2004-ben 843 ezer Ft-tal a Nemzeti Kulturális Alap járult hozzá. Az elmúlt két évben napvilágot láttak Kiss Benedek versfordításai „Az én Balkánom” címmel, Sztaniszlav Sztratiev „Másutt” című könyve, Hargitainé Szimeonova Rajna „A magyarországi bolgárkertészek tevékenysége és kertkultúrája” című könyv. Az MBE 90. évfordulójára jelent meg a „Bolgárok Magyarországon” című CD, mely történelmi áttekintést és jelenkori helyzetképet is ad a téma iránt érdeklődők számára.

A Malko Teatro (Kis Színház) bolgár színtársulat 2003-ban egy program megvalósításához 500 ezer Ft támogatásban részesült. A Nemzetiségi Színházi Találkozón bemutatott előadásuk megvalósításához 2004-ben pedig a Kisebbségi Közalapítvány 1,5 millió Ft-tal járult hozzá.

A Kisebbségi Közalapítvány a bolgár önkormányzatok, közösségek, intézmények programjainak sikeres megvalósításához 2003-ban - 25 programhoz - 6,41 millió Ft-tal, addig 2004-ben 4,43 millió Ft-tal járult hozzá. A 2002/2003-as tanév során 9 bolgár egyetemi, főiskolai hallgató részesült a Kisebbségi Közalapítvány ösztöndíjában. A Közalapítvány kuratóriuma, a korábbi ösztöndíj helyett 2004-ben a bolgár közösség három tagjának ítélte meg Nemzetiségi Ifjúsági Díjat.

A BOÖ 2000 óta vasárnapi iskolát működtetett, ahol a 2003/2004-es tanévben, az Oktatási Minisztérium 700 ezer Ft-os állami támogatásának köszönhetően 41 fiatal tanulhatta a bolgár nyelvet. A BOÖ a 2004/2005-ös tanév kezdetével, a vasárnapi iskolát felváltó, kiegészítő kisebbségi oktatást megvalósító nyelvoktató kisebbségi iskolát hozott létre.

A magyarországi bolgárok egyetlen közoktatási intézménye - bolgár oktatási program alapján - Budapesten működik. A tanintézmény óvodából, 8 osztályos általános iskolából és 4 osztályos középiskolából áll, és az 1992. évi államközi megállapodás értelmében magyar-bolgár közös fenntartású állami intézményként működik. Az iskola fenntartásának kiadásait, a magyar állam által nyújtott normatív és kiegészítő támogatása mellett a bolgár állam fedezi. A tanulólétszám tanévenként 80-90 fő között mozog, ami évenként egyre csökkenő tendenciát mutat. Az intézmény vezetősége és a BOÖ közötti viszony, különösen a 2003-as igazgatóváltást követően megromlott. Ezzel magyarázható, hogy a BOÖ 2004-től nem a bolgár iskolában szervezte meg az OM támogatásával működő kiegészítő bolgár kisebbségi oktatást. A BOÖ 2004-ben, levélben kérte a két ország oktatási miniszteréről az államközi egyezmény módosítását szolgáló tárgyalások megkezdését.

A 2001. évi népszámlálás során bolgár ortodoxnak 508 fő vallotta magát. A budapesti Szent Cirill és Metód bolgár ortodox templom szolgálja a bolgár közösséget, az anyanyelvű hitélet zavartalan gyakorlását. Budapest a székhelye a Bolgár Ortodox Egyház nyugat-európai metropolitájának. Az egyház működéséhez, valamint a hittanoktatáshoz rendszeres állami költségvetési támogatást kap. 2003-ban a támogatás 5,3 millió Ft, 2004-ben pedig 6,2 millió Ft volt. A budapesti Szent Cirill és Metód Bolgár Ortodox Templom eredeti, festett ablakainak helyreállítását 2003. évben kezdték meg. Az 1 millió Ft-os állami támogatásnak köszönhetően elvégezték az elavult nyílászárók egy részének cseréjét.

A Magyar Televízió a Rondó című műsorában, havi rendszerességgel sugároz bolgár nyelvű műsort, a Magyar Rádióban heti 30 perces bolgár nyelvű adás hallgatható.

A hazai bolgár közösség és az anyaország között kialakult szoros kapcsolatot a BOÖ az elmúlt években tovább ápolta, tovább folytatódott az évek során kialakult gyakorlat, miszerint bolgár magas rangú állami vezető magyarországi útja során ellátogat a hazai közösség intézményeibe is.

2004 október 28-án került sor a felújított harkányi bolgár katonai temető átadására és felszentelésére. A munkálatokat a bolgár állam finanszírozta. E kapcsolatok segítik egyrészt a magyarországi bolgár közösség és intézményei tevékenységének megismerését az anyaországban, másrészt rendkívüli módon szolgálják az identitás megőrzés folyamatának megerősítését.

2. A magyarországi cigányságról

2. 1 Társadalmi mutatók

Becslések szerint a világban mintegy 12 millió roma él. A mai India területéről Európába bevándorolt, legalább 8 millió főre becsült európai cigányság kisebb-nagyobb közösségei a kontinens szinte valamennyi államában megtalálhatók. Európán belül legnagyobb létszámban - mintegy 70 százalékban – Közép - és Kelet-Európa országaiban élnek. A cigány lakosság létszámát tekintve, Magyarország 38 ország közül - Románia, Bulgária és Spanyolország után - a 4. helyen áll.

Az 1990. évi népszámlálás során 142 683 fő (a becsült cigány lakosság 32 százaléka), a 2001. évi népszámlálás során 190 046 fő (33–34 százalék) vallotta magát cigány nemzetiségűnek. Az 1993. évi és a 2003. évi reprezentatív felméréseket is alapul véve elmondható, hogy a romungrók között nőtt a nemzetiségi hovatartozást vállalók, míg a beások és az oláh cigányok között az integrálódással párhuzamosan, némileg csökkent a cigány nemzetiséget vállalók aránya.

Magyarországon 570-600 ezer főre becsülik a cigányok számát, de egyes vélemények 800 ezer–1 millió fős lélekszámra utalnak. A 15 éven aluli gyerekek száma kétszer akkora, míg a 60 és annál idősebbek aránya egyötöde a teljes népesség azonos korcsoportjához viszonyítva. Jellemző a jóval fiatalabb korösszetétel, és kiemelkedően magas a halálozási arány.

Az ország területén a cigányok meglehetősen egyenlőtlen eloszlásban élnek. Számuk és arányuk erősen növekedett az északi régióban, valamint a Nyugat – Dunántúlon. Létszámnövekedés és a cigány népességen belüli aránycsökkenés figyelhető meg a keleti és az alföldi régióban, a budapesti iparvidéken és a Dél–Dunántúlon. Eltolódás ment végbe a településtípusok között is: a városokban lakó cigányok száma a cigány népesség mintegy felét teszi ki, ugyanakkor a kisközségekben lakók aránya 20 százalékkal csökkent. Ennek oka a belső migráción túl, a községek városi rangra emelése.

Lakhatás

1971-ben a cigány lakosság kétharmada élt még telepen, ez az arány 1993-ra 14 százalékra csökkent. A 2003-ban felmért cigány lakások 6 százaléka telepen, 2 százaléka a településtől távol, de nem telepen, 42 százaléka a település szélén, 22 százaléka a település belsejében, de kizárólag vagy túlnyomórészt cigány környezetben található.

Nyelvhasználat

A magyarországi cigányok három nagy nyelvi csoporthoz tartoznak: a magyarul beszélő romungrókhöz (akik magukat magyar cigánynak, zenész vagy muzsikusz cigánynak mondják), a magyarul és romani nyelven egyaránt beszélő oláh cigányokhoz, valamint a magyarul és az archaikus román nyelven beszélő beás cigányokhoz. 1971 és 1993 között a beás és oláh cigányok körében lezajlott egy meglehetősen gyors ütemű nyelvi asszimiláció. A beás és a romani anyanyelvről a magyar anyanyelvre való áttérés a kétnyelvűség keretében zajlott le.

1993 és 2003 között a beás anyanyelvűek aránya 5,5 százalékról 4,6 százalékra csökkent. A romani nyelvűeknél azonban nem folytatódott tovább a nyelvcsere, arányuk 4,4 százalékról 7, 7 százalékra emelkedett. Az oláh cigányok egy része tehát a nyelvváltásról áttért a nyelv-visszaváltásra, melyet a cigány nemzetiségi nyelvi és kulturális szervezetek programjai is elősegítettek.

Iskolai végzettség

A különbség és a távolság cigányok és nem cigányok között az iskolázódásban is növekedett. Óvodába országosan a gyermekek 88 százaléka jár, míg a cigány gyermekeknek kevesebb, mint a fele. Igaz ugyan, hogy a 20 – 24 éves cigány fiatalok 82,5 százaléka elvégezte az általános iskola nyolc osztályát, de nagy részük csak később, mint a nem roma kortársaik. 1993 és 2003 között emelkedett az értelmi fogyatékosoknak minősített, és ennek alapján kisegítő iskolába vagy osztályba utalt cigány gyermekek száma. Középiskolába országosan a gyerekek 73 százaléka, míg a cigány gyerekeknek kb. egyötöde jut be. Országosan 2001-ben a 18 évesek 54,5 százaléka érettségizett, a cigány fiatalok 20–24 éves korcsoportjában ez az arány 2002-ben csupán 5 százalékos. Még szembetűnőbb az egyetemre vagy főiskolára járó cigány hallgatók eltérő aránya: míg országosan a 18–20 évesek 40 százaléka, addig a cigány 20–24 éveseknek mindössze 1,2 százaléka. Elsősorban azok a családok képesek gyermekeiket taníttatni, akiknek jövedelmi szintje a szegénységi küszöb felett van.

A jövőben a társadalom legszegényebb és leginkább kirekesztett csoportját képezi majd a cigánygyerekeknek az általános iskolát el nem végző egyötöde, az általános iskolát késve elvégző második ötöde, és az a további 40 – 50 százalék, amely az általános iskola elvégzése után nem tanul tovább, vagy beiratkozik a középiskolába, de lemorzsolódik.

Munkaerőpiaci helyzet, jövedelem

A cigányok munkaerő-piaci helyzete 1993 és 2003 között nem javult. 2003 év elején a 15 és 74 év közötti cigány népesség 21 százaléka volt foglalkoztatott, szemben a munkaképes korúak 1993. évi 22 százalékaival. Nagyok a regionális, és még nagyobbak a településtípusok szerinti különbségek, mivel Budapeستől, a vidéki városok, majd a községek felé távolodva egyre csökken a foglalkoztatottak száma. A foglalkoztatott cigányok 70 százaléka segéd- vagy betanított munkás, 22 százaléka szakmunkás, s csupán 8 százaléka dolgozik ún. fehérgalléros munkakörben, vagy egyenruhás testület tagjaként.

A rossz munkaerő-piaci helyzet okai az alacsony szintű iskolázottság és a lakóhelyi adottságok területén keresendők. Nagyok a kistérségek közötti különbségek, hiszen a cigányok döntő többsége azokban a kistérségekben lakik, amelyekben alig, vagy egyáltalán nincs munkalehetőség. További ok, hogy a cigányok azokban a gazdasági ágazatokban helyezkedtek el, amelyek az elmúlt tizenöt évben válságba kerültek (pl. bányászat, kohászat, építőipar). Végül meg kell említeni a diszkrimináció, mérészekkel nem igazolható, de nem elhanyagolható hatását is.

A háztartások 82 százalékanak jövedelme nem éri el a KSH által kiszámított létminimumot, és alapvető szükségleteit csak részben tudja kielégíteni. A cigány

háztartások 56 százaléka a lakosság alsó jövedelmi tizedéhez tartozik. E családoknak még a táplálkozása sem kielégítő.

Nemek szerinti bontás

Az ENSZ Nőjogi Bizottsága, az ENSZ Nőjogi Egyezmény (CEDAW), 1982. évi 10. tvr. alapján 2002-ben tárgyalta Magyarország benyújtott 4.-5. összevont ország jelentését. A Bizottság megállapítása szerint a jelentés széleskörű tájékoztatást nyújt a roma kisebbség általános helyzetéről és Magyarország által különösen az oktatási területen indított programok és kezdeményezések egész soráról, ugyanakkor aggodalomra ad okot, hogy nemek szerint bontva nem állnak rendelkezésre információk és statisztikai adatok a romák helyzetére vonatkozóan.

A Bizottság felkéri Magyarországot, hogy a következő jelentésébe iktasson be nemek szerint bontott statisztikai adatokat és információkat arról, hogy miként alakult a roma nők helyzete, és milyen a férfiakra és nőkre jellemző eltérő sajátosságokra is figyelemmel lévő intézkedésekre és programokra került sor a roma nők gazdasági helyzetének javítása, egészségügyi ellátáshoz, társadalombiztosításhoz, megfelelő lakhatáshoz és oktatási lehetőségekhez való hozzáférésük előmozdítása érdekében.

Az Európai Unió szegénység és társadalmi kirekesztődés elleni küzdelme során elfogadott fő célkitűzései szerint, melyek megfelelnek az Amszterdami Szerződés 2. és 3. cikkelyében megfogalmazott céloknak a Közösség minden programjában és intézkedésében támogatni szükséges a férfiak és nők közötti egyenlőtlenségek megszüntetését, illetve a nemek eltérő helyzetét minden egyes programban és intézkedésben jelezni, monitorozni és értékelni kell. Jelenleg Magyarország még nem rendelkezik a cigány népességen belül férfi-női adatbontással, és arra vonatkozó adatokkal, hogy a cigány nők és férfiak foglalkoztatottsági rátája milyen eltéréseket mutat. A társadalmi tapasztalatok mindemellett azt mutatják, hogy a tradicionális családi szerepmegosztás, valamint a diszkriminatív szemlélet miatt a cigány nők részvétele a munkaerő-piacon az egyik legakadályozottabb.

A romák helyzetét nem lehet leegyszerűsíteni sem szegénységi problémává, sem kisebbségpolitikai kérdéssé. A kirekesztődésnek megvannak azok a sajátos jellemzői, amelyek nemcsak a gazdasági folyamatokból, szociális hátrányokból, hanem sok esetben a többségtől eltérő kultúrából, szokásrendből, valamint az osztársadalmi értékítéletből, szemléletből következnek. A cigány lakosság esetében a szociális ügyek kezelése és a kisebbségpolitikai intézkedések keveredése gyakran vezet a cigány kisebbség elkülönüléséhez, a szociális problémáik etnicizálódásához. A roma lakosság súlyos szociális problémáit az általános szociálpolitika keretében kell kezelni. Hosszú távon arra kell törekedni, hogy a szociális és kisebbségpolitikai kérdések világosan elkülönüljenek a roma kisebbséget érintő intézkedések során. Ez azonban nem jelentheti, hogy nincs összehangolt harmonizáció ezen intézkedések között.

A roma kérdés megoldása közös társadalmi összefogás eredményeként jöhet létre. Nem engedhető meg annak a szemléletnek a felerősödése, amely - önhibájukra és másságukra hivatkozva - a cigányságot teszi felelőssé a szegénységéért. Ugyanakkor nem fogadható el az a szemlélet sem, amely a közösségek és az egyén

felelősségét tagadva a cigányságot sújtó minden probléma miatt a többségi társadalmat teszi felelőssé.

2. 2 Képviselet

A cigányság dinamikusan fejlődő kisebbségi önkormányzati rendszerrel, valamint a civil szerveződések és alapítványok kiterjedt hálózatával rendelkezik. Míg 1998. évben 740 cigány kisebbségi önkormányzatban mintegy 3 ezer roma képviselő tevékenykedett, addig 2002. évben az önkormányzati választások során 999 településen választottak cigány kisebbségi önkormányzatot, 4 településen roma polgármestert, valamint 545 roma települési önkormányzati képviselőt. A beszámolási időszakban kitűzött 39 időközi választást követően, érvénytelenség miatt 26 önkormányzat szűnt meg, így jelenleg 973 cigány kisebbségi önkormányzat működik (lásd a 6. számú mellékletet).

A 2002. évi parlamenti választások során – országos pártlistáról - 4 roma képviselő jutott be az Országgyűlésbe. 2003 januárjában –négy év szünet után– megválasztották a 9 fős fővárosi cigány önkormányzatot, illetve az 53 fős országos önkormányzatot.

2. 3 Országos Cigány Önkormányzat

Az Országos Cigány Önkormányzat (továbbiakban OCÖ) 2003-ban és 2004-ben egyaránt 214,9 millió Ft központi költségvetési támogatásban részesült. 2003 közepére, kormányzati források segítségével befejeződött a 2000-ben kapott új színház felújítása.

Az országos cigány önkormányzat 2003 elején megtartott választása a Demokratikus Roma koalíció győelmét hozta. A választás lebonyolítása, valamint az önkormányzat átadás-átvétele nem volt problémamentes, és ezek a konfliktusok az önkormányzat működését is befolyásolják.

A Demokratikus Roma Koalíció, a korábbi önkormányzatot alkotó Lungo Drom koalíció ellenfeleként több roma civil szervezetet tömörített. A Legfelsőbb Bíróság, az OVB álláspontját felülvizsgálva az első országos elektori gyűlés eredményét, a Lungo Drom kivonulása miatti határozatképtelenség okán megsemmisítette, és 2003. március 1-re új választást tűzött ki. Az új elektori gyűlés által megválasztott testület Horvát Aladárt választotta elnökké. Három hónap elteltével az új elnököt leváltották, helyette az addig ügyvezető elnök, Kolompár Orbán kapott bizalmat.

A vizsgált időszakban az ÁSZ ellenőrizte az OCÖ pénzügyi-gazdasági tevékenységét (sorszám: 0406). A vizsgálat az 1999. január 1. és 2003. június 30. közötti időszakra terjedt ki, és megállapításaiban az önkormányzat működéséről számos szabálytalanságot tárt fel. Az OCÖ kialakította szervezeti és működési rendjét és a munkamegosztás módját, amelyet a közgyűlés Szervezeti és Működési Szabályzatban hagyott jóvá, ugyanakkor nem határozták meg az önkormányzat által ellátott feladatokat, a gazdálkodásával kapcsolatos előírásokat, a költségvetés és zárszámadás készítésének kötelezettségét, a vagyonnal való gazdálkodást.

A gazdálkodást érintő belső szabályzatok, a korábbi számvevőszéki vizsgálatok megállapításaival megegyezően továbbra sincsenek összhangban a számviteli törvényben és a végrehajtását biztosító kormányrendeletben meghatározott előírásokkal. A pénzgazdálkodási szabályzatban foglaltak nem feleltek meg a vonatkozó jogszabályi rendelkezéseknek, mivel a hatáskör átruházás, a helyettesítés pontos rendjét nem határozták meg, a szabályzat mellékleteként az írásbeli felhatalmazásokat és aláírás mintákat nem csatolták, és hiányzott a teljesítés szakmai igazolásának a szabályozása.

Az OCÖ a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényben meghatározott költségvetés készítési kötelezettségének a 2003-ban nem tett eleget. A költségvetéssel, zárszámadással kapcsolatos belső szabályozás hiánya miatt évente eltérő adattartalmú zárszámadás, pénzforgalmi kimutatás készült, ami az évek közötti összehasonlítást lehetetlenné tette. A feladatok valós forrásainak és kiadásainak bemutatása nem történt meg.

A pénzgazdálkodás során a szabályszerűség, a célszerű és takarékos gazdálkodás követelménye nem teljesült. A kifizetett számlákon a teljesítésigazolás nem szabályszerűen történt meg, a kifizetések mellől hiányoztak a megrendelések és szerződések, a meglévő szerződésekben nagyvonalúan fogalmazták meg az elvégzendő feladatot. Ez utóbbiak miatt több ponton is sérült a számviteli fegyelem.

Javaslatában az ÁSZ az OCÖ figyelmét felhívta a szabályzatok pontosítására és kiegészítésére, azok gyakorlati hasznosítására, valamint a belső ellenőrzési rendszer kialakítására és működtetésére. Egyidejűleg felhívta az érintett minisztériumokat a pályázati pénzek elszámoltatásának fokozott ellenőrzésére. A pályázati támogatások jogtalan igénybevétele, valamint a számviteli fegyelem megsértése miatt az ÁSZ ismeretlen tettes ellen feljelentést tett.

Országos Cigány Önkormányzat intézményei

Az országos kisebbségi önkormányzatok részére a 2003-2004. évi központi költségvetésben elkülönített a "Kisebbségi intézmények átvételének és fenntartásának támogatása" előirányzat terhére, az OCÖ 113 millió Ft pályázati támogatásban részesült, melyből, két intézményt hozott létre.

A központi, illetve 21 regionális és helyi irodával működő Országos Kisebbségi Kulturális és Foglalkoztatási Módszertani Intézményhálózat feladata elsősorban - a cigány lakosság, a civil szervezetek és a kisebbségi önkormányzatok részére biztosított széleskörű szolgáltatásai révén - oktatási, kulturális, informatikai, közösségfejlesztő és anti-diszkriminációs elemeket tartalmazó fejlesztési programok elindítása, valamint a munkaerő-piaci reintegráció elősegítése.

A hálózat létrehozásához és működéséhez szükséges forrást a kisebbségi intézményi keret, az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, a Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium, illetve a Megyei Munkaügyi szervezetek biztosították.

Az Országos Cigány Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóhely létrehozása céljából a kisebbségi intézményi keretből 2004-ben az OCÖ részére 13 millió Ft került

kifizetésre. A támogatás révén az OCÖ székházában folyamatban vannak az intézmény kialakításához szükséges helyiségek felújítása.

2. 4 Kormányzati intézkedések

A roma ügyek kormányzati koordinációjának javítása és rangjának emelése érdekében 2002 nyarán a kormányfő roma ügyekért felelős politikai államtitkárt nevezett ki a Miniszterelnöki Hivatal szervezetén belül. A Kormány 2003. évi átalakítása során esélyegyenlőségi tárca nélküli miniszter kinevezésére, 2004-ben Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium létrehozására, illetve ezen belül a roma integrációs ügyekkel foglalkozó politikai államtitkár minisztériumi struktúrába helyezésére került sor. A kormányzati struktúrában bekövetkezett változások a romák és más hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációjának kiemelt kezelését szolgálták.

A politikai koordináción túl az államtitkár feladata volt az 1021/2004 (III.18.) számú kormányhatározat elkészítésének koordinálása, felügyelete, a 2005-ben megkezdődő roma telep-felszámolási kormányzati modellprogram kidolgozása, valamint a kormányhatározat végrehajtásának monitorozását célzó rendszer felállítása is.

Az Oktatási Minisztériumban és a Nemzeti és Kulturális Örökség Minisztériumában, valamint a beszámolási időszakot követően, 2005 márciusától a Gazdasági és Közlekedési Minisztériumban miniszteri biztosok kinevezésére került sor. A cigányság társadalmi integrációjának előmozdításával, életkörülményeinek javításával összefüggő feladatok hatékony ellátására valamennyi minisztérium roma referenst foglalkoztat.

A Kormány 2003. évi átalakítása során esélyegyenlőségi tárca nélküli miniszter kinevezésére, 2004-ben Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium létrehozására, illetve ezen belül a roma integrációs ügyekkel foglalkozó politikai államtitkár kinevezésére került sor. A kormányzati struktúrában bekövetkezett változások a romák és más hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációjának kiemelt kezelését szolgálták.

Az átalakított és szerepkörében megerősített Cigányügyi Tárcaközi Bizottság feladata volt a 2002. és 2003. évi romákat célzó kormányzati tevékenységek értékelése és a romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati program előkészítése, tárca szintű koordinálása.

2. 4. 1 A romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati program

2001-ben módosult a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1047/1999. (V. 5.) Korm. határozat (1073/2001. (VII. 13.) Korm. határozat). Ez alapján az érintett minisztériumok, országos hatáskörű szervek, valamint az Országos Cigány Önkormányzat – a korábbi évek intézkedéseit és azok tapasztalatait áttekintve – új kormányzati program előkészítését kezdték meg.

A Kormányprogramban megfogalmazott célokkal összhangban elkészült és elfogadásra került, a romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati programról és az ezzel összefüggő intézkedésekről szóló 1021/2004. (III.18.) Korm. határozat.

A romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati program a szaktárcák számára feladatokat fogalmaz meg a jog- és esélyegyenlőség megvalósítása, az életminőség, valamint az oktatás, képzés és foglalkoztatási helyzet javítása, a kultúra ápolása, identitás megőrzése területén. A programok a romák kirekesztődésének megakadályozását, az előítéletek csökkentését, a hátrányos helyzet újratermelődésének megelőzését, a szegénység csökkentését, illetve a társadalmi szolidaritás erősítését szolgálják.

Új elem a Kormányzati Programban előírt független pénzügyi és szakmai monitoring bizottság által működtetett egységes szakmai és pénzügyi utókövetési rendszer. Működtetésének feladata 2004-2005-ben nyomon követni a kormányzati intézkedések végrehajtását, a ráfordított erőforrások hatékonyságát. A Kormányzati Programban foglalt feladatok végrehajtása során a jövőben különösen nagy hangsúlyt kell helyezni a költségvetési források megtervezésére.

2. 4. 1. 1 Oktatás

Az Oktatási Minisztérium jelentős szerepet vállalt az oktatást érintő esélyegyenlőség megteremtése és társadalmi integráció elősegítése érdekében. A középtávú intézkedéscsomag fő területeit áttekintve, az oktatás terén a szaktárca, illetve a roma ügyek miniszteri biztosa az elmúlt időszakban előremutató lépéseket tett a hátrányos helyzetű és roma gyermekek oktatási esélyeinek megteremtése érdekében.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény az integrált, esélyteremtő oktatás érdekében történt módosításainak közoktatást érintő intézkedései: a hátrányos helyzetű gyermek, tanuló és az integrációs felkészítés fogalmának meghatározása, az első-harmadik évfolyamokon való buktatás tilalma, a magántanulóvá nyilvánítás felülvizsgálata. Az esélyteremtő intézkedések részét képezi a széles körű, mindenki számára elérhető, minőségi óvodai ellátás biztosítása. Ezt szolgálja az ingyenes étkezés, illetve a hátrányos helyzetű gyermekek óvodai felvételének kötelezővé tétele. Bővült továbbá a roma gyermekekre igényelhető kiegészítő normatív támogatások köre.

A felsőoktatási intézmények felvételi eljárásainak általános szabályairól szóló 269/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet módosításával, 2005-től első alapképzésre kedvezményes felvételt nyerhet az a hátrányos helyzetű jelentkező, aki az adott államilag finanszírozott szakon, szak-páron megállapított ponthatár 80 százalékát, de legalább a 72-es ponthatárt eléri. A felsőoktatásba bekerült hátrányos helyzetű hallgatót mentor segíti tanulmányai során. A mentor program lebonyolításának ütemterve 2004 márciusában kidolgozásra került.

A „képesség-kibontakoztató felkészítés” és az „integrációs felkészítés” pedagógiai rendszere alapján az e szervezeti formában dolgozó intézmények biztosítják a hátrányos helyzetű, elsősorban roma tanulók eredményes iskolai előmenetelét. Mindkét szervezeti formához külön normatív állami támogatás kapcsolódik, közös

követelmény továbbá a tanulók meglévő ismereteihez, fejlettségéhez, igényeihez igazodó program elkészítése és megvalósítása.

2003 szeptemberében 8 776 általános és középiskolás diák kezdte meg tanulmányait az integrációs felkészítés keretében, valamint további 24 117 általános és szakiskolai diák vett részt a képesség-kibontakoztató felkészítésben.

A roma tanulókat oktató-nevelő pedagógusok számára 2003-ban 5,6 millió Ft támogatással romológiai ismereteket nyújtó akkreditált továbbképzés indult. A kisebbségi kutatóintézetek, valamint a felsőoktatási kisebbségi tanszékek, tanszéki csoportok a beás és romani nyelvoktatást segítő nyelvi-módszertani anyagok kidolgozásához összesen 5,3 millió Ft támogatást kaptak.

A 2003-ban meghirdetett nyilvános pályázat eredményeként 2004-ben két népismereti tananyagcsomag készült el. A roma népismeret integrált pedagógiai környezetre alkalmazott tananyag kezdetben az általános iskolák alsó tagozatán, majd később a felső tagozatos és középiskolai tananyagban is megjelenik. Az OM támogatást nyújtott a roma kisebbségi oktatásban részt vevő gyermekek számára szervezett iskolán kívüli cigány anyanyelvi (lovári-beás) és népismereti táborok megszervezéséhez.

A nemzetiségi óvodát és iskolát fenntartó önkormányzatok támogatására kiírt pályázat során 2003-ban a cigány nyelven nevelő, illetve cigány nyelven oktató óvodák és iskolák vehettek részt, melynek keretében 6 település 9 nevelési, oktatási intézménye fenntartásához kapott támogatást.

Az „Utolsó padból” program célja a nem fogyatékos gyermekek enyhe fokban fogyatékosná minősítésének megelőzése, valamint az enyhén értelmi fogyatékos tanulókkal foglalkozó általános iskolában egy tanévet már eltöltött tanulók képességeinek felülvizsgálatával, a normál általános iskolába való visszahelyezésre alkalmas tanulók kiválasztása. A visszahelyezett tanuló után az őt befogadó iskola kiemelt szakmai és anyagi támogatást kap. A program része volt – az Egészségügyi Szociális és Családügyi Minisztériummal együttműködve – a fogyatékoság tényének megállapítását, vagy kizárását célzó szakértői vizsgálat orvos-szakmai oldalának megerősítése. Új orvosi adatlap bevezetésére is sor került. A program keretében 2099 tanulóból 230 fő esetében született javaslat a visszahelyezésre (a korábbi években 60-70 fő volt).

A 2003 első felében kiépült az Országos Oktatási Integrációs Hálózat (a továbbiakban: OOIH), 45 bázisintézményt hozott létre az ország négy, nagy létszámú roma lakossággal bíró térségében. A Hálózat szakmai munkája során 2003-ban Integrált Pedagógiai Rendszer (a továbbiakban: IPR) tréninget tartott a 45 bázisintézmény pedagógusai számára, majd elkezdte az IPR bevezetését. Az intézmények által elindított fejlesztési, modellépítési, szolgáltatási feladataikhoz 2003 év során egyenként 5-6 millió Ft támogatásban részesültek.

Az OM idegennyelv-tanulási stratégiája, az „Előre fuss” program keretében kiemelt figyelmet szentel a hátrányos helyzetű fiatalok nyelvtudására. Terveik szerint 4 év alatt a roma fiatalok 10 százaléka juthat valamely világnyelv birtokába.

A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi integrációja támogatását szolgálta a HU-99-04-01 PHARE-program, mely 2004. májusában zárult. „A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma népesség társadalmi beilleszkedésének támogatása II.” elnevezésű HU-01.01-01 PHARE-program keretében 38 konzorcium részvételével roma közösségi házak és információs központok létrehozását támogatták. A hátrányos helyzetű, elsősorban roma gyermekek iskolai integrációját segítő pedagógiai programok fejlesztésére 28 konzorcium, míg a felsőoktatásban bevezetendő romológiai tanulmányok és képzések előkészítésére 12 konzorcium nyújtott be sikeres pályázatot. A programok kiemelt célkitűzései közé tartozik a roma gyermekek iskolai kudarcainak enyhítése, lemorzsolódási arányuk csökkentése.

A 2003 júniusában történt szerződéskötést követően a 78 nyertes pályázó szakmai találkozón vett részt. A pályázók megismerhették egymás programjait, valamint a programok hosszú távú finanszírozhatósága érdekében tájékoztatást kaptak a Nemzeti Fejlesztési Terv prioritásairól. A projektek lebonyolítása megindult. A 2003-ban meghirdetésre került összeg 7,5 millió euró, melynek felét használták fel.

A 2003-ban lefolytatott tervezési és egyeztetési folyamat eredményeképpen a Nemzeti Fejlesztési Terv Humán-erőforrás Fejlesztési Operatív Program 2.1-es 2004-2006. évi intézkedése keretében a Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatási rendszerben című alprogram 470,9 millió Ft támogatással 32 intézményi fejlesztést indított el.

A „tanoda-módszer” a hátrányos helyzetű gyermekek iskolai sikerességének iskolán kívüli foglalkozással való előmozdítását szolgálja. Az NFT HEFOP 2.1.4.-es intézkedése keretében 2004-ben 23 modell értékű tanoda pályázatot támogatott. A program során 23 szervezet részesült összesen 335,8 millió Ft támogatásban.

A HU01.01-01. program EQUAL alfejezete keretében az OM felügyeletével valósult meg „A roma kisebbség munkaerő-piaci esélyeit növelő kísérleti kezdeményezések” program. Az öt nyertes fejlesztési társulás 40 jogi személyiséggel rendelkező szervezetet fogott össze (cigány szervezetek, piaci szereplők, munkaügyi központok, képző központok). A projektek, a komplex megközelítés és széleskörű partnerség létrehozása mellett, a munkaerőpiacon jelentkező kirekesztés és esélyegyenlőtlenség elleni fellépéssel az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés esélyeit javították. A 2002 és 2004 között megvalósuló program összköltsége 1 930 349 euró, a 2003-ban felhasznált összeg 542 196 euró volt. A program lezárására 2004. októberében került sor.

A 2003. év előkészületi munkái nyomán 2004-2005-ben elindulhatnak a szakiskolákban folyó pedagógiai munka fejlesztését célzó programok. Jelenleg a szakiskolákban évek óta 30 százalékos a fiatalok lemorzsolódása, köztük nagy számban találhatunk hátrányos helyzetű tanulókat is. A program hatására ez az érték várhatóan felére csökken majd.

A közoktatás egészét érinti az a szociális intézkedés, amely 2003 szeptemberétől rászorultság jogcímen lehetőséget ad a tankönyvekhez való ingyenes hozzájutáshoz. Az intézkedés jelentősen csökkenti a nehéz helyzetben lévő családok iskolakezdési költségeit. Az Országos Közoktatási Intézet és az Országos Foglalkoztatási

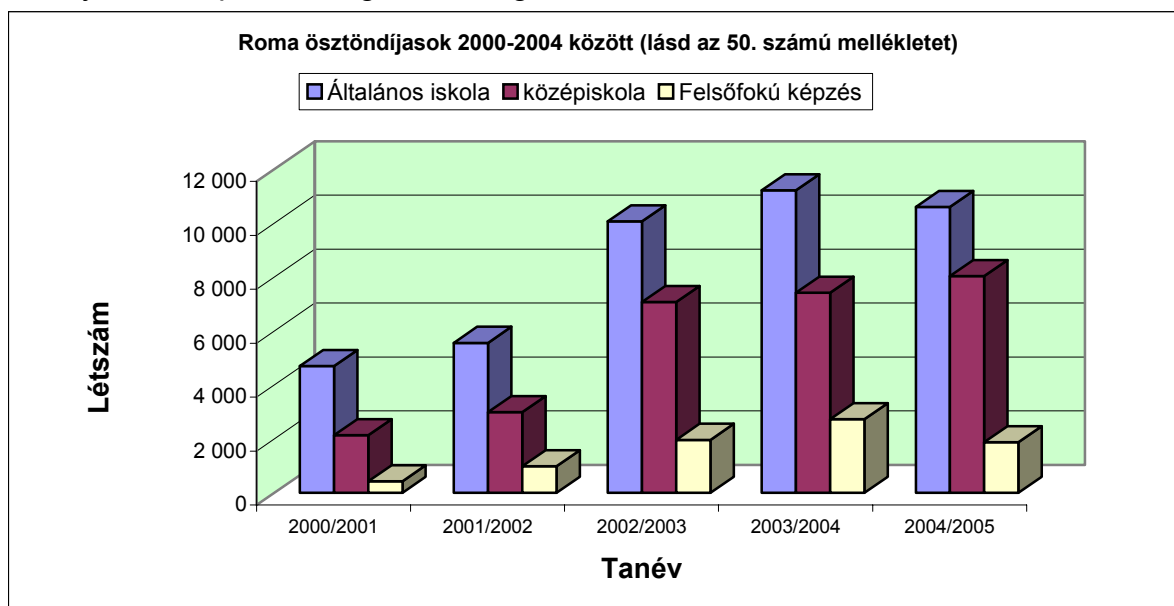
Közalapítvány együttműködésével közös program indult, melynek keretében 150 iskolában roma közhasznú munkások családi koordinátori feladatkört látnak el. Az intézkedés nyomán az iskolarendszerből lemorzsolódó fiatalok és fiatal felnőttek szakképzettséghez juttatása és foglalkoztatása egy komplex program keretében valósul meg.

A „Beruházás a 21. századi iskolába” program keretében a Magyar Fejlesztési Bankkal közös pályázati kiírások útján 2003-tól kezdődően a leghátrányosabb helyzetű iskolák is informatikai és épület-felújítási támogatásokhoz jutnak.

Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium a hátrányos helyzetű (különösen a roma) felnőttek integrációjának elősegítése érdekében a „digitális középiskola projekt” keretében a levelező oktatás on-line formáját alakította ki. 2003-ban és 2004-ben, mintegy 139 millió Ft egyedi támogatás révén valósult meg az iskolai portál és keretrendszer, valamint 9. és 10. évfolyam digitális oktatóanyagainak fejlesztése.

Az oktatási tárca pályázat útján évek óta nyújt támogatást a költségtérítéses képzésben és felsőoktatási felvételi előkészítőn részt vevő roma fiatalok költségtérítéséhez. A pályázaton részt vevők száma folyamatosan nő. A 2003. évi pályázaton 15 egyetem, 23 főiskola 503 hallgatója részesült összesen 31,089 millió Ft képzési költségtérítési támogatásban.

A Kormány 2000-től, a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány költségvetésében elkülönített ösztöndíj-keretet biztosít roma fiatalok részére, mely az általános iskola 5. osztályától, a diploma megszerzéséig használható fel.

A Közalapítvány ösztöndíjakra 2003-ban összesen 938,31 millió Ft-ot, 2004-ben 1 milliárd 101,6 millió Ft-ot fordított. A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány ösztöndíj támogatásával egyre több roma fiatal kap lehetőséget a továbbtanuláshoz, ami a romák társadalmi integrációjának, felzárkózásának záloga. A roma ösztöndíjasok létszámának részletezését az *50. számú melléklet* tartalmazza.

A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány „Czinka Panna” tanulmányi ösztöndíjban részesülő tanulói részére az Informatikai és Hírközlési Minisztérium évente 5 általános iskolának 1-1db számítógép adományozott.

Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium

Az intézmény működéséhez a tárca 2003-ban 90 millió Ft támogatást nyújtott. A kormányprogramban, illetve az ágazati célokban, tervekben megfogalmazott feladatok ellátásán túlmenően, az intézmény tanulói számára ingyenesen nyújtott szolgáltatásokat. A támogatás az esélyteremtő és anti-diszkriminációs feladatok ellátását, továbbá a középiskola és kollégium működéséhez szükséges kiadások finanszírozását szolgálta.

2. 4. 2. 2 Kulturális feladatok

A 2003-ban a NKÖM a roma területre vonatkozó feladatait A cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló 1073/2001 (VII. 13.) Korm. határozattal módosított 1074/1999. (VI. 5.) Korm. határozat alapján végezte. 2004 folyamán - az említett határozat felülvizsgálatát követően - a romák társadalmi integrációját elősegítő kormányzati programról, és az azzal összefüggő intézkedésekről szóló 1021/2004 (II. 18.) Korm. határozat adta a minisztériumi munka jogi háttérét.

A NKÖM-nél roma ügyek miniszteri biztosa 2004 február 1-je óta tevékenykedik. A cigány közművelődési intézményrendszert - a kormányhatározatokban foglaltak alapján - a Minisztérium elsődlegesen kulturális program megrendezésére kiírt pályázattal, illetve országos hatáskörű, kulturális tevékenységet folytató társadalmi szervezetek működésének támogatásával, mintegy 6,2 millió Ft összértékben segítette.

A kulturális, oktatási, valamint közművelődési célokat szolgáló könyvek megjelentetését a szaktárca - az Oktatási Minisztériummal egyeztetve - 10 millió Ft keretösszegű pályázata biztosította. A tárca további félmillió Ft-tal támogatta egy, a roma tematikájú művek kiadására szakosodott könyvüzlet megnyitását.

A Minisztérium 4,06 millió Ft-ot biztosított, a Magyar Művelődési Intézet együttműködésével megszervezett, cigány közösséggel dolgozó szakemberek képzéséhez. A résztvevő 150-200 fő szakember 80 százaléka roma származású volt.

Az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ (a továbbiakban: OCIMK) tevékenységét - az éves működési költség biztosításán kívül - a Minisztérium kulturális rendezvények programfinanszírozásával támogatta. Az intézmény fenntartására, működésére biztosított összeget a tárca havi bontásban folyósította, 2003-ban mintegy 35 millió Ft, 2004-ben pedig összesen 31,9 millió Ft került átutalásra. A kulturális programokat az OCIMK-kal történő félévenkénti egyeztetés alapján támogatták. 2003-ban az intézmény működési válsága miatt erre a típusú támogatásra nem volt lehetőség.

2004-ben a Nemzeti Kulturális Alapprogram 43 millió Ft-os összeggel három tematikában hirdetett pályázatot. A döntés során 122 kulturális rendezvényt, 83

cigány hagyományőrző tábort támogattak, illetve 6 millió Ft-ot biztosítottak könyvkiadásra és folyóiratok megjelentetésére.

A Nemzeti Ifjúsági Zenekar címet 2004-ben a Rajkó zenekar nyerte el, így szeptembertől őket illette meg a három évre szóló cím, és az azzal együtt járó mintegy 10 millió Ft állami támogatás.

Roma Kulturális Alap

A Roma Kulturális Alap célja a roma kulturális értékek felkutatásának, megőrzésének és fejlesztésének támogatása, mely a cigány kisebbségi önkormányzatok, illetve az általuk fenntartott vagy önállóan bejegyzett kulturális és művészeti tevékenységet folytató társadalmi szervezetek, valamint roma alkotóművészek kulturális és művészeti tevékenységének, működtetésének támogatására szolgál. Az Alap kezelését a roma ügyekért felelős politikai államtitkár látta el, aki a Magyarországi Cigányokért Közalapítványt bízta meg a pályázatok adminisztrációjával, és a támogatások kifizetésével. Az előirányzat 2003. évi kerete 184,48 millió Ft, míg a 2004. évi keret 134,1 millió Ft volt. 2003-ban 166 szervezeti és 79 egyéni pályázat érkezett, a döntés során 89 szervezet és 63 művész részesült támogatásban. 2004-ben 147 szervezet és 80 művész részesült támogatásban.

2. 4. 2. 3 Foglalkoztatás, vállalkozásfejlesztés

Foglalkoztatást elősegítő intézkedések

A megyei munkaügyi központok átfogó jellegű, valamint konkrét elemeket is tartalmazó, a foglalkoztatást elősegítő, munkaerő-piaci információk cseréjére irányuló megállapodásokat kötöttek az együttműködésre kész helyi kisebbségi önkormányzatokkal, megyei társulásaikkal, szövetségeikkel, valamint az Országos Cigány Önkormányzat megyei képviseletével. Tájékoztató szórólapokat, módszertani füzeteket készítettek melyek az aktív foglalkoztatási eszközök, szolgáltatások bemutatását célozzák, valamint az elérhető képzési formákat ismertetik, kitérnek az egyes támogatások igénybevételi lehetőségeire.

Munkaerő-piaci programok

A szaktárca megbízásából az Európai Szociális Alap (ESZA) Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht. (továbbiakban ESZA Kht.) két olyan Phare programot hajt végre, amelyek a roma származású munkanélküliek munkába helyezését segítik elő:

1. „Halmozottan hátrányos helyzetű lakosságcsoporthoz foglalkoztathatósága és tartós foglalkoztatása” (HU0008-03 program): A program keretében két, - hátrányos helyzetű roma származású munkanélküliek OKJ-s képzéssel egybekötött foglalkoztatását megvalósító - projektet támogatnak az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban, 148 949 euró, illetve 185 631 euró összegekben. A foglalkoztatottak létszáma összesen 37 fő.

2. A „Küzdelem a munka világából történő kirekesztődés ellen” program célja a tartós munkanélküliek (különös tekintettel a romákra) foglalkoztatására, komplex munkaerő

piaci (re)integrációjára, valamint a helyi, térségi szociális és közösségi szolgáltatások kapacitásbővítésére irányuló projektek támogatása az Európai Közösség és a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium (a továbbiakban: FMM) közös finanszírozásával. A program teljes költségvetése 28,8 millió euró, amelynek 44,44 százaléka hazai társfinanszírozás, 55,56 százaléka pedig európai uniós támogatás. Ebből 10,1 millió euróra pályázhattak az önkormányzatok és non-profit civil szervezetek 2003-ban, 2004-ben pedig 18 millió euró az e célból rendelkezésre álló támogatási keret.

A program első (ún. szociális) eleme tartós munkanélküliek bevonásával a szociális ellátórendszer fejlesztéséhez kíván segítséget nyújtani, a második összetevője a romák foglalkoztatására és életkörülményeinek javítására irányul. A program költségvetése összesen 28,1 millió euró (közel 7,17 milliárd Ft). A program két körben került meghirdetésre 2003. júniusában és 2004. áprilisában. Az első körben beérkezett 108 pályázat közül 33 projekt; a második körben 49 pályázat közül 25 projekt nyert támogatást. A projektek végrehajtása 2004. novemberében megkezdődött, a bevont munkanélküliek száma projektenként minimum 50 fő, azaz az országban összesen minimum 2900 fő.

Az FMM Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program (HEFOP) és EQUAL Programja

Az FMM-en belül a Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program Irányító Hatóság feladata, hogy az Európai Unió 2004-2006 közötti programozási időszakára a Strukturális Alapok terhére nyújtandó 500 millió euró támogatással kapcsolatos teendőket ellássa. A Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Programhoz (HEFOP)-hoz a központi költségvetés nemzeti hozzájárulásként a HEFOP esetében 167 millió eurót tesz, így a teljes támogatási összeg 667 millió euró, azaz 183 milliárd Ft.

A HEFOP átfogó céljai: a foglalkoztatási szint emelése, munkaerő versenyképességének javítása a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő képzettsége biztosításával, társadalmi beilleszkedés elősegítése. A HEFOP keretében több intézkedés is kiemelten foglalkozik a romák helyzetének javításával.

Humánerőforrás-fejlesztés Operatív Program intézkedései

HEFOP/2004/2.3.1 A pályázat célja a hátrányos helyzetű emberek munkaerő-piaci és társadalmi (re)integrációjának elősegítése. A program integrált megközelítésű, a célcsoportba tartozó, munkanélküli emberek foglalkoztatásával összekapcsolt, állam által elismert szakképesítést nyújtó képzések támogatásával, illetve a képzéseket megvalósító non-profit szervezetek szervezeti- és emberi erőforrásainak fejlesztése révén valósul meg. 2004 és 2006 között összesen 5,75 milliárd Ft áll rendelkezésre, amelyből 2004. évi döntés során 69 pályázó 4,55 milliárd Ft támogatásban részesült.

HEFOP/2004/2.3.2 A pályázat célja a célcsoportba tartozó emberek munkaerő-piaci re-integrációjának elősegítése. A teljes támogatási keret 2004 és 2006 között összesen 4,45 milliárd Ft, melyből az első szakaszban meghirdetett pályázat során 47 pályázat közel 2,5 Mrd Ft támogatásban részesült.

EQUAL Közösségi Kezdeményezés

Az FMM irányításával, a társtárca és a szociális partnerek véleményének figyelembevételével elkészített EQUAL Programdokumentumot a tárca 2003. szeptember 30-án nyújtotta be az Európai Bizottság Foglalkoztatáspolitikai és Szociális Ügyek Főigazgatóságának. A Strukturális Alapok terhére az EQUAL Program megvalósítását 2004 és 2006 között 40,2 millió euróval támogatják, amelyből 10 millió eurót a magyar állam biztosít.

A jelenlegi munkaerő-piaci helyzetet figyelembe véve a magyar EQUAL Program a következő - a roma munkavállalókat is érintő - témákban megvalósuló kísérleti kezdeményezéseket támogatja:

- A munkaerőpiac szempontjából hátrányos helyzetű emberek munkaerőpiacra való belépésének vagy visszailleszkedésének segítése.
- Az egész életen át tartó tanulás, és az olyan „befogadó” munkahelyi gyakorlatok támogatása, amelyek a munkaerő-piaci diszkrimináció és egyenlőtlenségek szempontjából érintett emberek álláshoz jutását és munkában maradását segítik.
- A nemek közötti munka-erőpiaci különbségek és a foglalkozási szegregáció csökkentése.

A pályázati kiírásra 170 pályázat érkezett be, melyből 39 program 9,64 milliárd Ft támogatást kapott.

Munkaerő-piaci programok

A megyei munkaügyi központok gondozásában 2003-2004-ben számos, roma származású munkanélküliek munkába helyezését elősegítő munkaerő-piaci komplex megyei program (pl. szolgáltatások nyújtása, felzárkóztató képzés és támogatott foglalkoztatás egymásra épülése) segítette a munkanélküliek elhelyezkedési esélyeinek növelését. A programokban részt vevő cigányok aránya igen különböző, 5 és 30 százalék között valószínűsíthető. Egyre növekszik azon programok száma, amelyeket kifejezetten a cigány származású munkanélküliek részére indítanak. 2003-ban a programokra fordított összeg 1 milliárd 178 millió Ft, a bevont romák száma mintegy 3200 fő volt. 2004-ben 55 programban mintegy 4 700 fő vett részt, a támogatásra fordított forrás meghaladta a 3 milliárd Ft-ot.

A megyei munkaügyi központok által végrehajtott képzések, átképzések, szakképzések területét érintő részbeszámolók adatainak figyelembevételével a pénzeszközökből mintegy 470 millió Ft-ot fordítottak a cigányságot érintő képzésekre. Az érintett roma résztvevők létszáma 3120 fő.

A munkanélküliek vállalkozóvá, valamint önfoglalkoztatóvá válásának munkaerő-piaci támogatására mintegy 23 millió Ft-ot használtak fel, a támogatottak száma 35 fő volt. Az alacsony részvétel oka, hogy ezen aktív eszközök kevésbé preferáltak, illetve nehezen elérhetőek a romák számára. A foglalkoztatás bővítését szolgáló bértámogatás, továbbá a járulékvállalás támogatása a tartós foglalkoztatás esélyét teremti meg a „nehezen elhelyezhető” munka nélkül lévők számára. A program 262 millió Ft ráfordítással, 2250 fő roma résztvevőt ért el. A meghatározott időre (általában 1 évre) szóló támogatás mértékének megítélésénél a munkaügyi szervezet szintén pozitív diszkriminációt alkalmaz romák foglalkoztatása esetében. Egyéb aktív eszközök (munkába járás támogatása, munkahelymegőrzés

támogatása) címen összesen mintegy 13 millió Ft került kifizetésre, az érintett roma támogatottak száma 190 fő.

A pályakezdő fiatalok támogatási rendszerében a munkaerő-piaci támogatások érintettjei között viszonylag kis számban jelennek meg roma származású munkanélküliek. Tapasztalat szerint a munkaügyi szervezet humánszolgáltatásaiban résztvevő fiatalok munkaerő-piaci képzésbe történő bevonása könnyebb, más csoportokhoz képest. A munkaközvetítés révén a munkaadók e célcsoportot kiemelt bértámogatással, vagy munkatapasztalat szerzési támogatással foglalkoztatják leginkább. A pályakezdők munkatapasztalat-szerzési támogatása címen megközelítően 230 millió Ft kifizetésével mintegy 690 fő roma származású támogatott foglalkoztatása valósult meg. A roma fiatalok foglalkoztatásának felvállalása esetén a munkáltatók – általános gyakorlat szerint - maximális támogatást kapnak, képzésük szükségessége esetén szintén teljes mértékű támogatásban részesülnek.

Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központok

A felnőttképzés, szakképzés területén különösen sok a további tennivaló, hiszen a képzési szint növelésének kulcsszerepe van a cigányság munkaerő-piaci esélyeinek, illetve foglalkoztathatóságának javításában. A regionális képző központok az elmúlt évben 139 tanfolyamot szerveztek romák számára, melyeken 2 469 fő vett részt. A képző központok programjait döntően a megyei munkaügyi központok finanszírozták az MPA decentralizált Foglalkoztatási Alap részéből.

Közhasznú foglalkoztatás

A cigányság foglalkoztatásának, illetve a munka világába történő ismételt beilleszkedésének elősegítése érdekében a legfontosabb aktív eszköz a közhasznú foglalkoztatás. 2003-ban a ráfordított összeg 2 milliárd 580 millió Ft volt, 18 450 roma résztvevővel. A roma munkanélküliek közhasznú foglalkoztatása közvetlen költségeinek 90 százalékát, míg más közhasznú foglalkoztatás 50-70 százalékát téríti meg a munkaügyi szervezet. A közhasznú foglalkoztatásban a romák részvétele, mintegy 5-30 százalék közöttire tehető, megyénként jelentős eltéréssel.

Közmunka Program

2003-ban a Közmunka Tanács által meghirdetett „a hátrányos helyzetű, tartós munkanélküli - elsősorban cigány származású - lakosság foglalkoztatását, megélhetését, szolgáló közmunkaprogram” keretében 4,9 milliárd Ft költséggel a romák életkörülményeinek javítását, lakókörnyezeti kommunális feladatok elvégzését támogatták. A Program közel 10 ezer ember rövidebb-hosszabb idejű foglalkoztatását tette lehetővé, a roma résztvevők becsült száma mintegy 6 700 fő, a közmunkakeretből becsült összeg 3,3 milliárd Ft. 2004-ben az országos program keretében 1 589 millió Ft felhasználásával 78 pályázó részesült támogatásban, 2 665 fő foglalkoztatásával. A roma foglalkoztatottak becsült aránya 62 százalék.

A Tisza szabályozásához kapcsolódó Vásárhelyi terv közmunkaprogramja 2003-ban és 2004-ben is meghirdetésre került. A meghívásos pályázatok során kiemelt

figyelmet fordítottak a cigány lakosság foglalkoztatására, mely 70 százalékos foglalkoztatási arányt eredményezett.

2003-ban az M3 és M30 autópálya építésének környezetében végzendő vízrendezési munkák során a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Állami Közútkezelő Kht. 6 hónapon keresztül 686 munkanélkülit foglalkoztatott, közülük 66 százalék, azaz 452 fő roma kisebbséghez tartozó volt. 2004-ben a Nyírség Foglalkoztató Kht. ugyancsak 6 hónapon keresztül 1106 munkanélkülit alkalmazott, az M3 és az M35 autópálya keresztező vízfolyásainak rendezésére. A foglalkoztatottak több mint kétharmada volt roma származású munkavállaló.

Országos Foglalkoztatási Közalapítvány

A Közalapítvány fő tevékenysége a munkanélküliség mérséklése és a foglalkoztatás elősegítése elsősorban a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek körében. A Közalapítvány 2003-ban meghirdetett önálló roma foglalkoztatási programja keretében 150 millió Ft került felhasználásra. A Közalapítvány további 62 millió Ft-tal támogatta a Pest Megyei Munkaügyi Központ Integrált Roma Központi Foglalkoztatási Programját. A „Roma származású munkanélküliek közoktatási intézményekben történő foglalkoztatása és képzése” című programra mintegy 297 millió Ft támogatást nyújtott a Közalapítvány. A programba bevont roma származásúak száma összesen 639 fő. Az OFA támogatásával 2004-ben 6 olyan támogatási program valósult meg, illetve folyik folyamatosan, amely a roma munkanélkülieket érinti.

Integrált Roma Foglalkoztatási Központi Programok – IRFKP - (Pest és Jász-Nagykun-Szolnok megyék): A 3 éves program a halmozottan hátrányos helyzetű, roma kisebbséghez tartozó, fiatal felnőtt, valamint idősebb korosztályba tartozó roma és nem roma munkanélküliek képzésben való részvételét és foglalkoztatását célozza. Támogatási kerete: Pest megye: 119,5 millió Ft, míg Jász- Nagykun-Szolnok megye programjában 26,0 millió Ft, az érintett létszám kb. 150 fő.

A Roma foglalkoztatási program célul tűzte ki a korszerű, növekedést felmutató roma közösségi vállalkozási projektek támogatásával elősegíteni a munkanélküli romák foglalkoztatását, társadalmi, munkaerő-piaci re-integrációját. A program alapján roma közösségi vállalkozási mintaprogramok adaptálhatók, támogatási kerete 190 millió Ft.

A roma származású munkanélküliek közoktatási intézményekben történő foglalkoztatása és képzése új munkahelyek létrehozását jelenti a közoktatási szektorban. A résztvevők munkába állításának másik célja a roma gyerekek iskolai lemorzsolódásának csökkentése. A program teljes időtartama: 2003-2007. év + 2 év továbbfoglalkoztatás, támogatási kerete: 570 millió Ft.

Az Országos Cigány Önkormányzat által létrehozott Kisebbségi Kulturális és Módszertani Intézményhálózat támogatásának célja a Hálózatban dolgozók képzési, foglalkoztatási programjának megvalósítása, valamint szakmai együttműködés keretében a romák foglalkoztatásának elősegítése. A program eredményeképpen növekszik a roma szervezetek szakmai kapacitása, létrejön egy térségi (regionális és megyei) foglalkoztatási szakértői, tanácsadó és szervező hálózat. A program

időtartama 8 hó (képzés és foglalkoztatás), támogatási kerete képzésre 50 millió Ft, míg 6 hónapos foglalkoztatásra 97,3 millió Ft.

A foglalkoztatás-szervező menedzseri hálózat a roma lakosság munkaerő-piaci és társadalmi integrációjának elősegítése érdekében segíti a foglalkoztatást elősegítő intézményrendszer, a civil szervezetek együttműködését. A roma foglalkoztatás-szervező menedzser figyelemmel kíséri a megyékben, kistérségekben folyó, a cigányságot érintő, a foglalkoztatásukat, munkaerő-piaci integrációjukat segítő programok, intézkedések végrehajtását, ezekben a programokban aktívan közreműködik, ilyen programokat kezdeményez. A foglalkoztatási menedzserek (roma diplomás pályakezdő fiatalok) gyakorlatszerző képzés keretében, a megyei munkaügyi központokban a Foglalkoztatási Hivatal szakmai irányításával tevékenykednek. A tervek szerint, a foglalkoztatás-szervezők 2005 szeptember 1-től köztisztviselőként, az előbbieken említett szervezeti egységekben folytatják munkájukat. A program támogatási kerete: 80,97 millió Ft.

A roma mikro- és kisvállalkozások támogatása

A Gazdasági és Közlekedési Minisztériumban miniszteri biztos kinevezésére került sor, illetve megkezdődött a roma-program kidolgozása és megvalósítása. A GKM 2003. október 17-én hirdette meg a Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program keretében a kifejezetten hazai roma mikro- és kisvállalkozások piaci esélyeit javító fejlesztések és beruházások támogatására vonatkozó pályázati felhívást, mely vissza nem térítendő támogatást biztosított gépek, berendezések és haszongépjárművek beszerzéséhez. Az elnyerhető támogatás mértéke az elszámolható költségek 50, illetve 65 százaléka, de legfeljebb 3 millió Ft. A Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun vagy Somogy megyékből pályázók támogatásának mértéke elérhette a 65 százalékot is. A 161 beérkezett pályázat közül 77 részesült támogatásban, összesen 203 millió Ft összegben, mely a Kis- és Középvállalkozói Célelőirányzatból került elkülönítésre.

2004-ben a támogatásból fedezhető költségek köre kibővült az ingatlan építés, bővítés, fejlesztés ráfordításaival. A roma vállalkozások érdeklődése megnőtt: 283 pályázat érkezett be, amelyek közül 100 vállalkozás részesült támogatásban, összesen 288 millió Ft összegben. Az eddig feldolgozott adatok alapján elmondható, hogy a támogatott vállalkozások mintegy 300-350 fő roma származású foglalkoztatott alkalmazását teszik lehetővé.

2. 4. 2. 4 Agrárgazdaság, térség és vidékfejlesztés

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium a hátrányos helyzetű, munkanélküli lakosság növénytermesztési, állattenyésztési gazdálkodásának elősegítése érdekében, 100 millió Ft-ot fordított a települési és kisebbségi önkormányzatok vetőmag és szaporítóanyag beszerzését segítő pályázataira. A hátrányos helyzetűek közösségi termelésének támogatása keretében 2003-2004-ben 91 millió Ft-ot használtak fel. A programban résztvevő romák becsült száma 600 fő.

A Regionális Fejlesztésért és Felzárkóztatásért felelős miniszter hatáskörébe tartozó Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal a területfejlesztési Célelőirányzat keretéből 2003-ban és 2004-ben 150-150 millió Ft-tal támogatta az Országos Cigány

Önkormányzatot, s rajta keresztül a helyi kisebbségi önkormányzatok területfejlesztési programjainak önerős részarányát. A program során biztosított önerővel évente átlagosan 180 település nyújtott be sikeres pályázatot a megyei, illetve az uniós fejlesztési programokra, mellyel iskolai, óvodai beruházást, infrastrukturális beruházást, útépitési, ivóvízbázis bővítést, munkahelyteremtést valósíthattak meg.

Cserehát Program

A Kormány a Köztársasági Esélyegyenlőségi Program keretében az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal, később az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium irányításával dolgozta ki a Cserehát Térségfejlesztő Mintaprogramját, amely három (az encsi, a szikszói és az edelényi), határ menti kistérség felzárkóztatását, fejlesztését tűzte ki célul. A Program kidolgozását és megvalósítását támogatta az ENSZ Nemzetközi Segélyszervezete is. A három évre tervezett program megvalósítására elkülönített keret közel 500 millió Ft.

2005-től stratégiai célkitűzés a programnak további három térségre, Ormánság, Homokháti és Kunszentmiklósi, valamint a Marosháti térségekre, 2006. évtől pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg és Csongrád megye hasonló helyzetben lévő térségeire való kiterjesztése. Ennek érdekében az Ormánságon, Homokháton és Marosháton Help Desk irodák létrehozását támogatta a Hivatal.

Továbbá stratégiai célként szerepelt, hogy 2006-tól a tárcáknál legyenek a programok forrásai megjelölve, valamint a Nemzeti Fejlesztési Terv II. részében 2007-től központi programmá váljon a hátrányos helyzetű térségeket felzárkóztató esélyegyenlőségi mintaprogram.

Leader – Kísérleti Vidékfejlesztési Program

A "hagyományos" fejlesztési politika átalakítása érdekében született meg az Európai Unió LEADER programja, a közösségi kezdeményezés a vidék gazdasági fejlesztése érdekében. A magyarországi kísérleti program célja az volt, hogy segítse az AVOP LEADER+ programjára való felkészülést. A meghívásos pályázat keretében megalakultak a Helyi Vidékfejlesztési Munkacsoportok (a továbbiakban: HVM), és ezek az ott élők bevonásával dolgozták ki saját fejlesztési programjukat. Az elkészült program finanszírozására az FVM keretösszeget határozott meg a Munkacsoport számára. A keretösszeget a HVM-k helyi pályáztatással osztották fel a végső kedvezményezettek között.

A létrejött 14 HVM-ből három (Sárrét, Endrefalva és térsége, Dél-zalai HVM) térségi programja roma kisebbségnek szólt. A három térségben élő romák becsült száma 5 827 fő, programokban résztvevő romák becsült száma 1 630 fő. A kísérleti program keretében 272 helyi pályázat, összesen 318,6 millió Ft értékben nyert támogatást, melyből a romák társadalmi integrációjának elősegítésére felhasznált forrás 90 millió Ft volt.

Az erdőgazdaság területén a FMM, az FVM és az ÁPV Rt. együttműködésével, több mint ezer munkanélküli bevonásával erdei közmunka program valósult meg az Északi-középhegységben és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, melyhez az FVM

50 millió Ft-tal járult hozzá. A meghívásos pályázat a kistelepüléseken élő, hátrányos helyzetű és tartósan munkanélküli, elsősorban roma származású lakosság számára teremtett átmeneti munkalehetőséget.

A hátrányos helyzetű kisebbségek segítségét szolgálja továbbá az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) Szakképzési Intézkedése keretében meghirdetett pályázat, amely a roma közösségek számára a képzésben való részvételt 100 százalékos támogatás igénybe vétele mellett teszi lehetővé. A beérkezett pályázatok bírálata az MVH regionális szervezeteinél folyamatban van.

Az AVOP tervezői különleges figyelmet fordítottak a különböző hátrányos helyzetű csoportok – amilyenek az agrártérségekben élő és a mezőgazdasági termelésbe bekapcsolódó nők, a hátrányos helyzetű, leszakadó gazdálkodók, a vidéki településeken nagy számban élő roma emberek – helyzetének javítására. Három intézkedés esetében (beruházás, halászat, mezőgazdasági termékek feldolgozása) a pályáztatás során kedvezményes elbírálásban részesült a hátrányos helyzetű célcsoportok (nők, romák, fogyatékos emberek) foglalkoztatása.

Szociális földprogram

A szociális földprogram részét képezi a szociális felzárkóztató programoknak. A felzárkóztató programok támogatási rendszere az ország leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben a szociális biztonság megerősítését szolgálja. A felzárkóztató programok eszköztárára a következő részekből áll:

- a települési szociális szolgáltatások megerősítése,
- aktivizáló szociális célú programok működtetése (szociális földprogram).

A szociális felzárkóztató programok keretében nyújtott támogatások jelentősen kihatnak a roma kisebbség szociális biztonságára. A programok nevesítetten nem etnikai jellegűek, de célrendszerükben és működési formájukban érintik a roma lakosságot. A szociális földprogram 10 megyében működik, összesen mintegy 12 – 13 ezer családot (mintegy 40 ezer főt) kedvezményez. A helyi programokba bevontak hozzávetőleg fele roma származású. 2003-ban 150 millió Ft-ot használtak fel e célra. A Nemzeti Földalapkezelő Szervezet továbbra is kész közreműködni a szociális földprogramban. Az NFA a készülő termőföld-hasznosítási tervében külön foglalkozik a szociális célú termőföld-hasznosítás lehetséges formáival. Az e feladatkörre vonatkozó eljárási rend tervezete szerint azokon a hátrányos helyzetű településeken, ahol a Nemzeti Földalap termőföld-készletéből átmenetileg nem hasznosított termőföldek állnak rendelkezésre és az önkormányzatok részéről indokolt, konkrét igény merül fel, az NFA a nemzeti és etnikai kisebbségek szociális jellegű földhasznosítása céljára termőföldet jelölhet ki. Megalakult a Szociális Földprogramok Országos Szövetsége. Új finanszírozási forma jelenik meg, kidolgozásra kerül a hároméves szociális földprogram, amely keretein belül a földprogram tovább működtetésére, bővítésére, fejlesztésére van lehetőség. Erre a programra kizárólag a már legalább 3 éve földprogramot működtető szervezetek pályázhatnak.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás érintette a szociális földprogramok működését és finanszírozási lehetőségeit is. A cigányság jelentős része ma Magyarországon olyan kistelepüléseken él, ahol a legfőbb megélhetési forrás a mezőgazdasági

munka, ezért komoly kormányzati erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy a szaktárca programjai elérjék a súlyos szociális hátrányokkal rendelkező társadalmi csoportokat is. Szorosabb együttműködést kell kialakítani a helyi cigány kisebbségi önkormányzatokkal és a civil szervezetekkel.

2. 4. 2. 5 Szociális és egészségügyi programok

A szociális felzárkóztató programok célja az ellátásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása, valamint a területi különbségek kiegyenlítése. Ezek illeszkednek a Társadalmi Befogadásról Szóló Közös Memorandum célkitűzéseire is.

A program 2004-ben 5 régiót, ezen belül 10 megyét, 16 kistérségét érinti. Egy-egy kistérség évi 100 millió Ft támogatást kap szociális fejlesztésekre területfejlesztési és ágazati forrásokból. A támogatás során a hátrányos helyzetű kistérségekben kiépülnek azok az a szociális, illetve gyermekjóléti ellátási formák, melyek valós szükségletekre épülve biztosítják a személyre szabott szolgáltatást. A szolgáltatásokat igénybe vevők gyors és adekvát segítséget kapnak, ezáltal javulnak esélyeik, szociális biztonságuk erősödik.

Egészségügyi programok

Az Egészségügyi Minisztérium 8,5 millió Ft költséggel kutatási programot indított, melynek célja a cigány lakosság egészségi állapotának javítása, az egészségügyi szolgáltatások igénybevétele során előforduló hátrányos megkülönböztetést eredményező gyakorlatok megszüntetése, a cigány lakosság egészségi állapotának vizsgálata, az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények és az érintett lakosság kapcsolatának feltárása. A vizsgálat eredményei alapozták meg az egészségpolitikai stratégiához kapcsolódó szakmai programokat.

Az Egészség Évtizedének Nemzeti Programja keretében 173,2 millió Ft összköltséggel pályázati formában támogatták a roma népesség egészségügyi, szociális és gyermekvédelmi problémáit feltáró tanulmányok elkészítését, a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek egészségfejlesztő komplex programjainak megvalósítását. Támogatták továbbá a graduális és posztgraduális képzési rendszerbe illeszthető előítélet-mentességet segítő oktatási programok, gyakorlatok kidolgozását és bevezetését, a szociális, gyermekvédelmi és egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférés javítását szolgáló modellprogram bevezetését, illetve a roma segéd-egészségőr képzés bevezetését.

Kiemelendő a népegészségügyi szempontból fontos, prevenciót szolgáló, különböző szűrő-gondozó szolgáltatások kiterjesztése illetve a telepeken, vagy telepszerű lakókörnyezetben előforduló, környezeti és egészséget veszélyeztető tényezők megszüntetése érdekében kidolgozott program. A Minisztérium feladatait az Országos Tisztiorvosi Szolgálat közreműködésével valósította meg. A népegészségügyi program megvalósítása folyamatos. 2004-ben a speciális roma programot kiterjesztették a kórházi szociális munkások, az egészségügyi szakszemélyzet és szakképzésben résztvevők tolerancia-erősítő képzésére, illetve a roma egészségügyi dolgozók, hallgatók ösztöndíjazására.

Az állami gondoskodásból 1997 november 1-je előtt nagykorúvá válásuk miatt kikerült fiatalok lakáshoz jutásának támogatására a szaktárca 2003-ban 585,4 millió Ft keretösszeggel pályázatot írt ki. A támogatottak hozzávetőlegesen 40-50 százaléka volt roma származású.

2004-ben az Egészségügyi Minisztérium „Tolerancia az egészségért” címmel kórházi modellprogramot indított az ország különböző területén lévő 5 kórházban. A program során elsődleges célkitűzés volt az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása, különös tekintettel a roma származású ellátottak speciális problémáira. A program kiterjedt a kórházi felvétel és a betegirányítás módszerének áttekintésére, a kórházi szociális munkások alkalmazására, orvosok és egészségügyi szakszemélyzet képzésére, szűrő-gondozó vizsgálatok megszervezésére, a betegjogi képviselő munkájának megerősítésére, és az ellátottak hiányzó okmányainak beszerzésére.

2. 4. 2. 6 Ifjúsági programok

A Gyermekek, Ifjúsági- és Sportminisztérium a 2003. évi feladatai között, a civil szervezetek és a kisebbségi önkormányzatok részvételével országos konferenciát szervezett a roma fiatalok helyzetének, lehetőségeinek feltárására. A kormányzati struktúra átalakítását követően az ifjúsági feladatok az ICSSZEM látja el. A tárca az „Ifjúsági párbeszéd és szervezeti demokrácia programja” keretében a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet együttműködésével 2005-ig tartó országos kutatást indított, mely kutatás érinti a legveszélyeztetettebb helyzetben lévő roma fiatalokat is. A kutatás célja egyrészt számba venni a roma ifjúsági szervezeteket, másrészt szervezetszociológiai, pszichológiai szempontok alapján elemezni azokat, leírva működési jellemzőiket, tagságukat, szervezeti kultúrájukat és kapcsolataikat.

A gyermek, ifjúsági és sportügyek területén példaértékű a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok szabadidőspontok, téli és nyári táborok, valamint a Roma Labdarúgó Válogatott kiemelt támogatása.

A Kormány „Esélyt a jövőnek!” programjának keretében 2003-ban, 366 millió Ft költséggel 15 ezer rászoruló gyermek egyhetes üdültetését biztosította. A gyermekek kiválasztásában a Nagycsaládosok Országos Egyesülete és az Egészségügyi-, Szociális és Családügyi Minisztérium működött közre. Utóbbi, a megyei gyermekjóléti szolgálatokon keresztül a nevelőotthonban és lakásotthonban élő gyermekek kiválasztását koordinálta. Az üdültetésben részt vett gyermekek közel 25 százaléka roma volt.

Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium által 2003 nyarán indított „e-Magyarország Ifjúsági Program” keretében szervezett táborokban 180 fő roma középiskolás térítésmentesen vehetett részt.

A Kormány, a gyermekek és az ifjúság helyzetéről, életkörülményeinek alakulásáról szóló jelentésről szóló 106/1995. (XI. 1.) OGY határozat 1. pontjában foglalt kötelezettségének eleget téve elkészítette jelentését a gyermekek és ifjúság helyzetéről, életkörülményeik alakulásáról és az ezzel összefüggésben megtett kormányzati intézkedésekről. A Jelentés egyik fejezete a roma gyermekek és fiatalok

életesélyeit, életkörülményeit és az e réteget érintő kormányzati intézkedéseket mutatja be.

2. 4. 2. 7 Diszkriminációellenes programok

A Belügyminisztérium (a továbbiakban: BM) a Magyar Közigazgatási Intézet együttműködésével kidolgozta és akkreditáltatta a köztisztviselők továbbképzési programjának tananyagát, mely tartalmazza a hazai kisebbségeket – köztük roma kisebbséget - érintő ismeretanyagot is. A tananyag kiterjed a hazai cigányság életkörülményeinek, szokásainak megismerésére, az előítélet-mentes kommunikáció-fejlesztésre, a hátrányos megkülönböztetés felismerésére és kezelésére, az esélyegyenlőségre vonatkozó, valamint, a multikulturális ismeretek elsajátítására. A közalkalmazottak és a közigazgatásban dolgozók képzési, továbbképzési rendszerének felülvizsgálatát követően, a multikulturális ismeretek 2005. évi bevezetésére a szükséges források rendelkezésre állnak.

A BM a települési és helyi kisebbségi önkormányzatok együttműködésének elősegítése érdekében az önkormányzati vezetők számára megyei felkészítő szakmai tanácskozásokat és képzéseket szerveztek. A résztvevők tájékoztatást kaptak a népegészségügy, a bűnmegelőzés és a közigazgatás aktuális céljairól, a Humán erőforrás Operatív Program pályázati lehetőségeiről, az EQUAL Közösségi Kezdeményezés keretében meghirdetésre kerülő projektekről, illetve az uniós pénzügyi forrásokból elérhető egyéb támogatási lehetőségekről.

A rendőrség és a roma kisebbség kapcsolata a 90-es évektől kezdődően alapvető változáson ment keresztül. Az előítéletre épülő szemlélet helyébe, a konfliktusok megelőzését és azok feloldását célzó partneri együttműködés lépett. Mind a BM-ben, mind pedig a Rendőrség központi, területi és helyi szerveinél kiemelt figyelmet fordítanak a kisebbségekkel való kapcsolattartásra. A Rendőrség 2000-től összekötői hálózatot is működtet, a kijelölt munkatársak az OCÖ kijelölt területi koordinátoraival tartanak kapcsolatot. A Minisztériumban a romaügy tárcaszintű koordinációs feladatait ellátó főosztályvezető munkáját 2 roma származású referens segíti. Az ORFK-n, a Budapesti Rendőr-főkapitányságon és a Somogy Megyei Rendőr-főkapitányságon az említett feladatot, roma származását felvállaló rendőr látja el.

A BM OKF vezetése 2004. szeptemberében áttekintette a nemzeti és etnikai kisebbségek esélyegyenlőségének javítására tehető szakterületi lehetőségeket, és ajánlást fogalmazott meg a megyei és a helyi szervezetei részére.

A rendőrség az elmúlt évtized közepén intézkedési tervet dolgozott ki a roma kisebbséggel való kölcsönös párbeszéd kialakítása, valamint a rendőrök és a romák közötti esetlegesen felmerült konfliktus rendezése érdekében. Az ORFK és az OCÖ között 1999-ben kötött együttműködési megállapodás eredményeként mára kiépült a rendszeres egyeztetés intézményi formája. Az OCÖ megyei koordinátorokat jelölt ki, ezzel az együttműködést területi szintre helyezték, és ez alapját képezte a helyi kapcsolattartás kiépítésének is. Közös lakossági fórumokat, sport-, és kulturális rendezvényeket szerveztek. 2004-ben Budapesten az FTC Üllői úti stadionjában második alkalommal került sor a „Sporttal, kultúrával a rasszizmus ellen” elnevezésű rendezvényre.

A társadalmi segítők támogatását szolgáló 2003. és 2004. évi pályázati keretek 20 százalékát a szaktárca az emberi és kisebbségi jogok védelmére és gyakorlati megvalósulására fordította. A keretből mintegy 20 kisebbségi és roma jogvédő szervezet kapott támogatást.

A BM 2003-ban megvizsgálta a rendőr-roma konfliktusok visszaszorítására tett intézkedések hatékonyságát. A vizsgálatot követően széles körű kommunikációs stratégiát dolgoztak ki a rasszizmus visszaszorítása, a rendőr-roma kapcsolat további javítása érdekében, továbbá nagyobb figyelmet fordítottak a roma kérdéssel foglalkozó elektronikus és írott médiában a roma-rendőr kapcsolat, a konfliktusmentes viszony érdekében tett intézkedések bemutatására. 2001 és 2004 között a roma származással összefüggő diszkriminatív rendőri intézkedések miatt összesen 61 panaszos bejelentés érkezett. 2004-ben 11 olyan panasz érkezett, amelyben a panaszos szerint a roma kisebbséghez tartozás miatt került sor rendőri intézkedésre. A panaszokat a rendőri szervek valamennyi esetben kivizsgálták. Az eljáró rendőrrel szemben egy esetben büntetőeljárást, és két esetben fegyelmi eljárást indítottak.

A rendőri állomány képzésében az elmúlt években fontos helyet kapott a romák múltjának, kultúrájának megismertetése. A Rendőrtiszti Főiskola és a rendészeti szakközépiskolák hallgatóinak képzési programjába beépült a roma népismeret. A rendőri állomány részére olyan konfliktuskezelő képzést indítottak, amelyen a résztvevők ismereteket szerezhetnek a diszkriminációmentes, az emberi jogokat tiszteletben tartó rendőri fellépés módszereiről, a konfliktushelyzetekben megfelelő kommunikáció és viselkedés szabályairól. A 2003-ban, NEKH-Phare program keretében indult diszkriminációellenes képzésen 420 fő vett részt. A közintézmények, civil szervezetek képviselői mellett a képzésen rendőr összekötő tisztek is jelen voltak.

A Pest megyei RFK Bűnmegelőzési Osztálya 2003 elején a Konszenzus Alapítvány és a Pest megyei Önkormányzat részvételével közösen nyert támogatást az OM és a Phare Programiroda „Romológiai tanulmányok és képzések bevezetése a felsőoktatási képzésben résztvevők, valamint azon foglalkoztatási csoportok tagjai számára, akik napi munkájuk során kapcsolatba kerülnek romákkal” címmel kiírt közös pályázatán. A program megvalósítására 2003. augusztus 1-je és 2004. szeptember 30-a között négy kistérségben (Cegléd, Dunakeszi, Szigetszentmiklós és Budapest) került sor.

Folytatódott az ORFK ösztöndíj programja, mely roma középiskolás fiatalok rendőrré válását, a belügyi rendészeti szervek állományába történő bekerülését segíti elő. A roma fiatalok számára az ország valamennyi megyéjében adott a lehetőség a rendőrségi, a határőr vagy a katasztrófa-elhárítási szervezeteknél való elhelyezkedésre. Ennek elősegítésére anyagi támogatás és főiskolai felkészítő tanfolyamok állnak rendelkezésre.

A rendőri szervek az elmúlt években növelték a Rendőrség Biztonságra Nevelő Iskolai Programjába (D.A.D.A.) bevont roma gyerekek számarányát. Ezen felül egyéb más általános iskolai programokat, nyári táborokat szerveztek a hátrányos helyzetű, többségében roma fiatalok részvételével.

2002 és 2004 között a Kanadai Királyi Lovasrendőrség és a Kanadai Fejlesztési Intézet a kisebbségvédelem tárgykörében hároméves modellértékű projektet indított Csehországban, Szlovákiában és Magyarországon. A CAPRA nevet viselő program a közösségi rendőrségnek Kanadában már bevált módszereinek megismertetését, a tapasztalatok átadását, a rendőrségi szakemberek felkészítését célozta. A képzés eredményeként 25 rendőrtiszt vált közösségek közötti konfliktusokat önállóan kezelni képes, de hasonló tréningek vezetésére, koordinálására, monitorozására is felkészült CAPRA facilitátorrá.

A vizsgált időszakban a romák és a rendőrök együttműködésében öröndetesen pozitív, előremutató elmozdulás történt annak ellenére, hogy a kölcsönös előítéletmentes, partneri viszony kialakítása terén vannak még teendők minkét oldalon. E megállapítást a cigány kisebbségi önkormányzatoktól érkező jelzések is igazolják.

A Honvédelmi Minisztérium 2002 decemberétől kormányzati feladatai ellátására Romaügyi Referatúrát és Romaügyi Társadalmi Bizottságot hozott létre. A honvédségnél szolgálatot teljesítő romák részarányát növelve, az érettségivel rendelkező középiskolás roma fiatalok számára szakelőképzést, tábort szerveztek. A hivatásos tiszti, tiszthelyettesi pályát választó fiatalok részére Lippai Balázs díjat alapítottak, melynek keretében 2003-ban 12 fő, míg 2004-ben 9 fő részesült 8-10 ezer Ft-os elismerésben.

A tisztképzés és továbbképzés tananyagába bekerült a cigány népismeret oktatása. A honvédségi állományba tartozó cigány fiatalok magasabb iskolai végzettségének megszerzése érdekében ún. „digitális” középiskolát indítottak. Az alakulatok számára elérhető a roma írott sajtó, valamint a roma kulturális kiadványok eszköztára (zene, képzőművészet).

Kisebbségi jogvédelem

A jogvédelem területén az igazságügyi tárca szakmai irányításával a MEH, illetve a 2004. évi kormányzati struktúraváltást követően az ICSSZEM roma ügyekért felelős politikai államtitkára, a NEKH és az OCÖ együttműködésében, az ügyvédek színvonalas szakmai munkájának is köszönhetően évek óta sikeresen működik az IM Roma Antidiszkriminációs Ügyfélszolgálati Hálózata. Előrelépés történt az intézményrendszer infrastrukturális hátterének javítása terén. A jövőbeni fejlesztés, a Hálózat tevékenységéről való széles körű tájékoztatást is ideértve kiemelt feladat, melyet az együttműködő partnereknek kell megoldania.

A Hálózat által létrehozott jogsegélyszolgálat azokra az ügyekre terjed ki, amelyekben a roma érintettet a roma származása miatt éri jogsérelem, diszkrimináció. Az ügyfélszolgálatban dolgozó ügyvédek, a romák számára ingyenesen jogi tanácsadást, iratszerkesztést, perindítást, hatóság vagy bíróság előtti jogi képviseletet végeznek. A Hálózat hatékonyabb működése érdekében a koordinációs testület 2003-ban a romák által sűrűn lakott megyékben az ügyvédek számát megemelte, így a korábbi 23 helyett 27 fő látta el a jogsegélyszolgálatot. 2004-től az Esélyegyenlőségi Hálózat is bekapcsolódott a feladatok végrehajtásába.

A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda segítségével a Hálózatban résztvevő ügyvédek folyamatos kapcsolatot tartottak a munkájukat segítő Országos Cigány

Önkormányzat megyei összekötőivel és a jogi segítségnyújtást irányító megyei vezetőkkel. Az Igazságügyi Minisztérium 2003-ban kiadványt készített, amely ismertette a Hálózat tevékenységét, és a kirívó diszkriminációs jogeseteket. A kiadvány eljutott a cigány kisebbséghez, az önkormányzatokhoz, a jogvédő civil szervezetekhez és az ügyfélszolgálatokhoz. A Hálózat működtetésének költségeit, ide értve a perek vitelével kapcsolatos költségeket is (2003-ban 55,8 millió Ft, 2004-ben 63,7 millió Ft) az Igazságügyi Minisztérium biztosította. 2005-ben e feladatra 72,7 millió Ft áll rendelkezésre.

A Hálózat összesítése alapján 2002-ben 1 082 ügyből 53, 2003-ban 1 250 ügy közül 82, míg 2004. január 1. és október 31. között 1 297 ügyből 87 eset volt diszkriminációval kapcsolatos. 2005 elején 52 peres ügy van folyamatban (lakhatással, oktatással, rendőri túlkapással, személyiségi jog megsértésével, végrehajtással kapcsolatos ügyek). Az ügyvédi tevékenység során nem az a cél, hogy a perek száma növekedjék, hanem az, hogy lehetőség szerint egyezséggel rendeződjön a diszkriminációs probléma. A fenti diszkriminációs ügyek száma önmagában kevésnek tűnhet, viszont a jogi segítséget jelentő ügyvédi tevékenység lehetősége és a konkrét intézkedések nélkül nagy valószínűség szerint ki sem derülhettek volna a származással összefüggő jogsérelmek.

Az Európai Tanács Rasszizmus és Intolerancia Elleni Bizottsága (ECRI) 2003. évi III. ország-értékelésében meglelégedéssel nyugtázta, hogy „az Igazságügyi Minisztérium felállította és működteti a Roma Antidiszkriminációs Ügyfélszolgálati Hálózatot, amely ingyenes jogi segítséget nyújt azoknak a romáknak, akik úgy érzik, hogy roma mivoltuk miatt diszkriminálják őket”.

2005. januárjától működik az Egyenlő Bánásmód Hatóság, mely országos hatáskörű szervként, a 2003. évi CXXV. törvény rendelkezéseinek megfelelően ellenőrzi az egyenlő bánásmód követelményeinek teljes körű érvényesülését.

Konfliktuskezelési és Jogvédő Alap

A Konfliktuskezelő és Jogvédő Alap célja a roma ügyekben eljáró jogvédő irodák támogatása és az ad hoc jogi esetek megoldásának elősegítése. 2003-ban az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal 19,8 millió Ft-ot fordított a feladatra, mely összeg tartalmazta a TF052240-es számú „Világbanki Segély Romaügyi Intézményfejlesztéshez” nevű program 2003. évi hazai önrészének összegét is. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal 20 millió Ft-ot, míg a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány 50 millió Ft-ot fordított 24 Cigány Jogvédő Iroda tevékenységének pályázati támogatására.

A Konfliktuskezelési és Jogvédő Alap 2004-ben, 20,5 millió Ft-os keret felhasználásával a romák hátrányos megkülönböztetése ellen fellépő, és jogvédelmét ellátó társadalmi szervezetek tevékenységét, konfliktus megelőzési és kezelési programok megvalósítását támogatta, és lehetővé tette a szükséges képzések és szakmai konferenciák megvalósulását. A Másság Alapítvány által működtetett Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda (NEKI), az Informatikai és Hírközlési Minisztérium támogatása révén 2004-ben 4 millió Ft támogatásban részesült, amelyből számítógépeik teljes felújítását, valamint új gépek beszerzését oldották meg.

Roma Társadalmi Integrációs Phare program

A HU0002-01 számú Roma Társadalmi Integrációs Phare program célja a társadalmi kohézió erősítése, illetve a roma és nem roma lakosság közötti kapcsolat, kommunikáció és együttműködés javítása volt. A 2003 végén sikeresen lezárt project mikrotérségi fejlesztések megvalósítását, közösségfejlesztési és diszkriminációellenes képzési programok lebonyolítását, illetve információs hálózat kialakítását tette lehetővé. A program végső költségkerete 4 072 000 euró, melyből Phare támogatás 2 930 000 euró, hazai társfinanszírozás 1 142 000 euró volt.

Phare Diszkriminációellenes akcióorozat 2002/000-315.01.02

A Phare keretében indított program általános célkitűzése olyan beállítódás- és vélekedésbeli változások elindítása a magyar társadalomban, melyek a roma kisebbséggel szembeni előítéletek csökkentéséhez és a tolerancia erősítéséhez vezetnek. Ezt a célt, az Európai Unió és a Magyar Állam a többségi társadalom tagjai számára megtervezett országos tolerancia kampánnyal, pedagógiai program kidolgozásával és kutatással, továbbá helyi tolerancia-erősítő kezdeményezésekkel kívánja közösen elérni. A program végső befejezése 2005 őszére várható. A 2002 őszén aláírt pénzügyi megállapodás szerint az Európai Unió 3 millió eurós támogatását a magyar kormány, társfinanszírozóként 930 ezer euróval egészíti ki.

A Diszkriminációellenes akcióorozat két részből áll:

- helyi tolerancia-erősítő kezdeményezés (grant) program, és
- „A befogadó társadalom megteremtése” című szolgáltatási program.

„A befogadó társadalom megteremtése” című szolgáltatási program három alprojektből tevődik össze:

- kutatás,
- országos kommunikációs és PR kampány, és
- pedagógiai alprojekt.

2002/000-315.01.01 Intézményfejlesztési projekt – Roma Társadalmi Integrációt támogató programok és intézmények hatékonyságának fejlesztése (twinning)

A Program közvetlen célja egy koordinatív, projekttervező, javaslattevő és monitorozó testület létrehozása, amely a bevont minisztériumokkal szorosan együttműködve készíti elő, és hajtja végre a romák integrációját elősegítő programokat. Az intézményfejlesztési program költségkerete 850 ezer euró (500 ezer euró Phare támogatás, 350 ezer euró hazai társfinanszírozás). 2004-ben az előirányzat keretösszege 59 millió Ft, amelyből a hazai önrész 38 millió Ft, a Phare támogatás 21 millió Ft. Az intézményfejlesztési program ikerintézményi együttműködés (twinning) keretében jön létre, melyben a cél az Unió tagországok adott területre vonatkozó tapasztalatainak és tudásának átvétele. A program vezetőjeként Ramón de Marcos előcsatlakozási tanácsadó 2003 májusában kezdte meg a munkát Magyarországon. Az Ikerintézményi együttműködés a Miniszterelnöki Hivatal Roma Ügyekért Felelős Politikai Államtitkársága és a Spanyol Külügyminisztérium Nemzetközi Együttműködések és Latin Amerikai Kapcsolatok Államtitkársága között jött létre. Az Ikerintézményi együttműködés hivatalos időtartama 18 hónap volt, és 2003 május 9-től 2004 december 9-ig tartott.

Az ICSSZEM 2004-ben 50 millió Ft-os pályázati keretet hirdetett meg a hátrányos helyzetű helyi önkormányzatok, cigány kisebbségi önkormányzatok, és roma civil szervezetek pályázati lehetőségeinek bővítésére. A döntés során 27 szervezet részesült támogatásban.

2. 4. 2. 8 Média és kommunikáció

A közszolgálati Magyar Televízióban sugárzott „Cigány magazin” című műsor időtartama 26 perc, a Magyar Televízió 2000-től negyedévente 52 perces adásidővel sugározza a „Cigány fórum” című műsort. E műsorokat kiegészítik a nemzetiségekről célzottan a magyar nyelvű nézőkhöz szóló magazinműsorok, így a kéthetente 52, illetve 26 perces műsoridőben jelentkező „Együtt” című magyar nyelvű televíziós programok. A Magyar Rádió hetente Cigány Félóra magazinműsort, a regionális körzeti stúdiók heti 180 perces műsort sugároznak a cigányok számára.

A közszolgálati Magyar Rádió 2003. júliusa óta átveszi és napi egy órában, országos terjesztésben sugározza a „Rádió C” roma rádió programját. E műsorok sikeres életutak megismertetésével, a romák problémáinak feltárásával hozzájárulnak a romákkal szembeni előítéletek csökkentéséhez

A NKÖM, a reális cigánykép kialakítása érdekében támogatta a „Rádió C” kulturális tematikájú műsorainak elkészítését, a Magyar ATV-t egy kulturális magazin elindításáért, a Sziget Fesztivál roma programjait, illetve több dokumentumfilm elkészítését összesen mintegy 7,5 millió Ft-tal.

A roma kisebbség írott sajtójának megjelenését a Kisebbségekért Közalapítvány támogatása biztosítja. 2003-ban 3 lap 35,3 millió Ft (Világunk, Amaro Drom, Kethano Drom), 2004-ben 4 lap 27 millió Ft (Lungo Drom, Világunk, Amaro Drom, Kethano Drom) támogatásban részesült.

A Kisebbségi Közalapítvány 2003 évi célpályázataiban során 377 roma pályázatot támogatott összesen 61,3 millió Ft-tal. A helyi kisebbségi média és kábeltelevíziós kisebbségi műsorok működtetésére és készítésére 17 roma pályázat 2,62 millió Ft támogatásban részesült.

A NEKH 2003. évi, a középtávú intézkedéscsomaghoz kapcsolódó feladatai keretében 19,5 millió Ft támogatást biztosított olyan hazai és nemzetközi programokhoz, rendezvényekhez, tanulmányok elkészítéséhez, kiadványok megjelentetéséhez, melyek a hazai cigányságról kialakult hazai és nemzetközi közvéleményt formálhatják, ezáltal objektív tájékoztatást nyújtanak az állami és kormányzati intézkedésekről és azok hatásáról. 2004-ben a Hivatal 15 millió Ft-os keretösszeggel hirdetett pályázatot a roma kultúra, nyelvi értékek és hagyományok megőrzését szolgáló, valamint a romákról alkotott reális kép kialakítását elősegítő programok megvalósítására.

A beérkezett 44 pályázat közül 21 részesült támogatásban. A támogatás hozzájárul a roma kultúra és nyelvi értékek megőrzéséhez, alapot teremthet a köz és felsőoktatásban is használható oktatási segédanyagok széleskörű megismertetéséhez.

Roma Kormányzati Portál /ROMAWEB/

2003. május 1-én kezdte meg működését a kormányzati romaportál (Romaweb), amelynek célja az állampolgárok naprakész tájékoztatása, valamint a cigány kisebbségi önkormányzatok, roma szervezetek, kormányzati és társadalmi szervezetek közötti folyamatos és kölcsönös információáramlás kialakítása. Az információk gyűjtése és továbbítása mellett a regionális központként kiválasztott hét jól működő Roma Közösségi Háznak és 33 információs pontnak feladata, hogy minél szélesebb felhasználói körben fejlessze a számítógépes, internetes ismereteket, és a felhasználókat képzéseken készítse fel e szolgáltatások igénybevételére.

2003-ban az Informatikai és Hírközlési Minisztérium megbízásából kutatást végeztek a „Kisfalvak Internettel való ellátottsága; az Internet, mint a romagyerekek esélyegyenlőségét elősegítő eszköz” címmel. 2004-ben a Kurt Lewin Alapítvány közreműködésével a cigány kisebbségi önkormányzatok számítógép-, illetve Internet-használattal kapcsolatos ellátottságáról és fejlesztési lehetőségeiről készült adatfelvétel. A kutatások célja az Internet-hozzáférés lehetőségeinek javítása, illetve annak felmérése volt, milyen tárgyi, személyi, motivációs változtatásokra lenne szükség annak érdekében, hogy a hátrányos helyzetű (nagyraészt roma) érintettek készség-jártasság szintjén ismerjék az Internet-használatát.

A felmérés szerint Internet kapcsolattal a felkeresett roma kisebbségi önkormányzatok 37 százaléka rendelkezik. 36 százalék analóg vonalas, 23 százalék ISDN, 17 százalék ADSL hozzáférést használ. A válaszadók megközelítőleg kétharmada használja az Internetet pályázatfigyelésre, 6 százalék rendelkezik saját honlappal. A kisebbségi önkormányzatok forráshiányos helyzetére tekintettel a válaszadók 44 százaléka a világháló bekötését és az internetezés költségeit nem önerőből fedezi. A hálózati hozzáféréssel nem rendelkező válaszadók döntő többsége [93 százalék] is szeretne Internet kapcsolatot kiépíteni, azonban többségük a magas költségek és a telefonvonal hiánya miatt [31 százalék] nem képes.

A tapasztalatok alapján, az információs-kommunikációs eszközök használata a meglévő gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségek mentén már kialakult helyzethez igazodik. Az alacsonyabb jövedelmű és státuszú társadalmi csoportok tagjai – a keleti országrészben és/vagy a falvakban élők, a roma lakossághoz tartozók, a rossz érdekvégyényesítő képességű illetve a rossz szociális helyzetű települések lakói – kevésbé használnak információs, kommunikációs eszközöket, és kevésbé tudnak élni az információs társadalom nyújtotta előnyökkel.

A „Közhaló program” (szélessávú kapcsolat kiépítése) eredményeképp 2004-ben összesen 2004 közösségi elérési pont kialakítására került sor Magyarországon. Ebbe a programba közösségi házak, kulturális központok révén helyi roma közösségek is bekapcsolódhattak.

2. 5 Magyarországi Cigányokért Közalapítvány

A Közalapítvány célja, hogy az esélyegyenlőség megteremtése érdekében támogassa a hazai cigányok önazonosságának megőrzését, társadalmi integrálódását, az őket érintő munkanélküliség mérséklését, az iskolai és az iskolán kívüli oktatásban esélyeik növelését, és emberi jogaik védelmét, az integrálódást

elősegítő nevelési, oktatási, egészség-megőrzési, betegség megelőzési programokat. Továbbá ösztöndíjakat adományoz, segíti az érdekvédelmi tevékenységet, az emberi és állampolgári jogok védelmét, támogatja a jogvédő irodák, konfliktus kezelő szervezetek tevékenységét, valamint a többfunkciós cigány közösségi házakat és azok programjait.

A beszámolási időszakban a Közalapítvány működésével kapcsolatban került sor az Alapító Okirat módosításának előkészítésére, amelyet a kormányzati szervezeti átalakítások, a törvényes működés fenntartása, valamint a közpénzek átláthatóságának ellenőrzésének jogszabályi előírásai tettek indokolttá. A módosításról a Kormány az 1014/2004. (III. 2.) Korm. határozatával döntött.

A Közalapítvány a beszámolási időszakban 8 pályázatot írt ki (*lásd a 22. számú mellékletet*). Az éves költségvetési támogatás 2003-ban és 2004-ben egyaránt 1 milliárd 135 millió Ft volt. 2003-ban a központi költségvetési forráson kívül – a központi költségvetés általános tartaléka terhére,– tanulmányi ösztöndíjakra a Kormány, a Miniszterelnöki Hivatal közreműködésével 300 millió Ft kiegészítő támogatást biztosított.

A Megélhetési program keretében támogatott szervezetek mögött mintegy 3500 családot, családonként átlagosan 5 fővel számolva, 17 500 személyt érintett a Közalapítvány támogatása. A program keretében 31,43 millió Ft-t fordítottak vetőburgonya és 12,67 millió Ft-ot kerti mag egységcsomagok beszerzésére. A pályázó szervezetek között mintegy 700 tonna vetőburgonyát és 18 500 kerti mag egységcsomagot osztottak szét.

A Vállalkozói programra pályázók által megcélzott tevékenységek meglehetősen széleskörűek voltak. A pályázók elsősorban mezőgazdasági, építőipari különféle kereskedelmi és szolgáltató tevékenységek végzését célozta meg. A pályázók jelentős része e program keretében is valamilyen mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységet kezdenek el, vagy folytatnak a támogatás felhasználásával. A vállalkozói program hatásvizsgálatának eredményéről készült kiadvány bemutatja az 1996 és 2003 között támogatott legsikeresebb vállalkozói pályázatokat. Az Iroda a kiadványt megküldte az ország valamennyi helyi cigány kisebbségi önkormányzata részére, hogy segítségükkel minél több, vidéken élő roma ember szerezhessen tudomást a Közalapítvány programjáról.

Általános tapasztalat, hogy tovább nőtt a Közalapítvány ismertsége. Ezt jelzi a benyújtott pályázatoknak az előző évekhez képest ugrásszerű emelkedése. A pályázók bizalommal fordulnak az Irodához, melynek munkatársai minden esetben készségesen nyújtanak segítséget a pályázatok elkészítéséhez. Sajnos a nagy számú sikeres, a pályázati feltételeknek megfelelő pályázat ellenére, a Kuratórium a rendelkezésére álló költségvetési forrás miatt nem tudott minden pályázatot támogatni.

A Tanulmányi ösztöndíj program támogatása sajátos helyet foglal el a Közalapítvány támogatási rendszerében. A finanszírozása eltér a többi programtól, mivel a tanévek időtartama nem azonos a gazdasági évvel, így a Közalapítvány 2003. évi költségvetését terhelte a 2002/2003 tanév második félévének és 2003/2004. tanév első félévének kifizetése.

A tanulmányi ösztöndíjak kifizetése 2003-ban eltért a korábbi évek gyakorlatától. A Miniszterelnöki Hivatal és a Közalapítvány között, a 2003. évi költségvetési támogatás felhasználására vonatkozó támogatási szerződésében konkrétan meghatározásra került, hogy a 2003-as gazdasági évben a Közalapítvány 650 millió Ft-t köteles a tanulmányi ösztöndíj program kifizetésére fordítani, a Kormány pedig vállalta, hogy a két félév kifizetéséhez szükséges többletforrásokat a költségvetés általános céltartaléka terhére biztosítja. A Közalapítvány 2003-ban 25 694 fő részére 647,8 millió ösztöndíjat fizetett ki. Forráshiány miatt egyetlen pályázót sem kellett elutasítania a Kuratóriumnak. A bíráltnál a tanulmányi átlagot és a pályázat határidőre történő érkezését vették figyelembe.

A Közösségi ház program 2003. évi pályázatán elsőbbséget élveztek a regionális feladatokat ellátó, a már működő, többcélú tevékenységet folytató közösségi házat működtető és a helyi települési és kisebbségi önkormányzattal együttműködési megállapodást kötött, valamint azok a szervezetek, melyek működési költségeiben részt vállal a települési önkormányzat. A felhívás alapján 102 igényt nyújtottak be, melyekből a Kuratórium 75 pályázatot részesített 42,3 millió Ft támogatásban.

A cigányság érdekérvényesítési lehetőségének javítását, a hátrányos megkülönböztetés megelőzését és megszüntetését célozta a Jogvédő irodák támogatása pályázat. A beérkezett pályázatok száma 54, melyből a Kuratórium 24-et részesített támogatásban 50 millió Ft összegben.

A Közéleti képzés pályázat célja a helyi cigány kisebbségi önkormányzati képviselők, és a civil szervezetek vezetőinek közéleti munkára, illetve a cigány kisebbség érdekérvényesítésével kapcsolatos feladatokra való felkészítése volt. Pályázhattak mindazok a cigány kisebbségi önkormányzatok, társadalmi szervezetek, helyi önkormányzatok, amelyek egy térség önállóan vagy együttműködésben legalább három település cigány kisebbségi képviselői számára, és minimum két munkanapos tanfolyamot szerveztek. A felhívásra 74 pályázat érkezett, ezekből 53 pályázó kapott támogatást 37,25 millió Ft összegben.

A Közösségi Ház, a Jogvédő Iroda, valamint a Közéleti képzés pályázatokról a Kuratórium 2003. december 5-ei ülésén döntött, a megítélt támogatások átutalására 2004 január és február hónapban került sor. A tanulmányi ösztöndíjak elhúzódo feldolgozása miatt, a 2004. évi pályázatok meghirdetésére csak 2005. januárjában került sor.

A Kuratórium az általa alapított Közéleti díjat, melynek összege magánszemély esetében 100 ezer Ft, intézmény esetében 200 ezer Ft 4 személynek és 1 szervezetnek ítélte oda. A díjátadó ünnepségére 2003 augusztusában került sor.

A Közalapítvány a Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztosságának támogatása révén 2002-ben indította el, az egyetemi, illetve főiskolai tanulmányokat, az első diploma megszerzésért, nappali tagozaton folytató cigány hallgatók számítógép használatának elősegítését célzó pályázatát. A támogatás által 300 roma hallgató jutott számítógéphez, melyet tanulmányaik befejezéséig ingyen használhatnak. A támogatási szerződés értelmében a támogatott hallgatók részére alapfokú számítógép kezelői tanfolyamot is biztosítanak.

A Média pályázat célja azon szerkesztőségek, kiadók támogatása, amelyek nem rendelkeznek a folyamatos kiadáshoz szükséges költségekkel. A 2003-as pályázat során előnyt élveztek azok a pályázók, akik vállalták, hogy a Közalapítvány munkájáról, tevékenységéről tájékoztatják az olvasókat. A beérkezett pályázatok száma 12, melyből a Kuratórium 6 pályázót részesített támogatásban 11,5 millió Ft összegben. A pályázat meghirdetésére a pályázati tartalék és általános tartalék terhére került sor.

2. 6 Világbanki Intézményfejlesztési Program

2003 szeptember 30-án egyezmény született a Magyar Köztársaság és a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank között, amely szerint a Bank vissza nem térítendő 347 ezer dollár összegű támogatást nyújt a Magyar Köztársaságnak 2006-ig terjedő felhasználással. A támogatás elsődleges célja a közép és hosszú távú stratégia eredményes kidolgozása és megvalósítása. A támogatás technikai segítséget nyújt szakértői kapacitásbővítéshez, szakemberek képzéséhez, képzések megszervezéséhez, elemzések, tanulmányok elkészítéséhez. 2004-ben az előirányzat keretösszege 49,6 millió Ft volt, amelyből a hazai önrész 14,5 millió Ft-ot, a világbanki támogatás 35,1 millió Ft-ot tett ki.

2. 7 Nemzetközi és hazai stratégiai fejlesztések

Roma Integráció Évtizede Program

A Nyílt Társadalom Intézet (OSI), a Világbank, az Európai Bizottság, az UNDP, az Európa Tanács Fejlesztési Bankja, valamint a Finn és a Svéd Kormányok támogatásával létrejött „Roma Integráció Évtizede” projekt, a magyar miniszterelnök koordinációs szerepével 2005-ben indul. A program a romák társadalmi integrációja és kirekesztésének megszüntetése érdekében 2005-2015 között Közép-Kelet-Európa kilenc országában tesz lehetővé széleskörű intézkedések megvalósítását. A résztvevő országok szerződésének aláírására 2005. február 8-án került sor Bulgáriában.

Az intézkedések négy fő területe a foglalkoztatás, az oktatás, az egészségügy és a lakhatás. Finanszírozásra 2004-ben a Köztársasági Esélyegyenlőségi program előirányzatán belül 17,2 millió Ft került elkülönítésre. A program gyakorlati kidolgozására 2004-ben került sor.

A program keretében a foglalkoztatás területén a program ösztönzi a megyei munkaügyi központok együttműködéseit a cigány kisebbségi önkormányzatokkal és társadalmi szervezetekkel, roma munkatársak alkalmazását a munkaügyi központokban, a közmunkaprogramok rendszeres értékelését, képzési és foglalkoztatási modellprogramok indítását, a szociális földprogramok bővítését.

Az oktatás területén felállításra kerül egy Nemzetközi Roma Oktatási Alap, amely a kormányzat és a civil szervezetek közötti partnerséget kívánja erősíteni kísérleti projektek által annak érdekében, hogy javuljon a romák oktatásban betöltött helyzete és teljesítménye.

A romák egészségi állapotának javítása érdekében a program elő kívánja segíteni a romákat érintő egészségügyi szolgáltatások minőségi és mennyiségi fejlesztését, prevenciók szolgáltatások kiterjesztését.

A lakhatás területén a program támogatja a telepek és telepyszerű lakókörnyezetek pontos feltérképezését, telep-felszámolási modellprogramok indítását, valamint kormányzati intézkedési terv kidolgozását ezek felszámolása/rehabilitációja érdekében.

Társadalmi Kirekesztődés elleni Közösségi Akcióprogram 2002-2006

A roma kisebbség minden Európai Unió országban jelen van. Az EU tag-államokbeli létszámuk jelentősen növekedett a közép és kelet-európai bővítést követően. A roma és a vándorló kisebbségek talán a leghátrányosabb helyzetben lévő etnikai csoportok közé tartoznak szegényes lakáskörülményeik, alacsony iskolázottságuk, magas fokú munkanélküliségük és alacsony életminőségük miatt. Ezért a roma és a vándorló kisebbségek ügye központi kérdése az európai politikának.

Az EU az Európai Tanács Lisszaboni döntése alapján, a tagjelölt országokat 2002-től vonta be a szegénység és társadalmi kirekesztődés elleni együttműködésbe. Első lépésként minden országban egy nemzeti szeminárium megrendezésére került sor, amelyen az EU Foglalkoztatási és szociális ügyek Főigazgatóságának képviselői mutatták be az együttműködés kereteit, az adott csatlakozó ország pedig képet adott a szegénység és a kirekesztődés hazai jellemzőiről. 2002 végén kezdődött el minden csatlakozó országban egy a társadalmi befogadásról szóló Közös Memorandum (Joint Inclusion Memorandum - JIM) elkészítése, amely bemutatja a szegénység és a társadalmi kirekesztődés területén jelentkező fő problémákat, legfontosabb kihívásokat és célkitűzéseket, valamint a rendelkezésre álló eszközöket és a tervezett főbb szakmapolitikai lépéseket.

Hazánk a nemzeti szemináriummal egy időben csatlakozott a társadalmi kirekesztés elleni Közösségi Akcióprogramhoz, amely a 2002 és 2006 közötti időszakban 75 millió eurós keretből segíti a társadalmi kirekesztés elleni stratégia megvalósítását, valamint a tagállamok és a nem-kormányzati szervezetek közötti együttműködéseket a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem területén, elsősorban pályázati lehetőségek útján. A projekt általános célja a romák és a vándorló kisebbségek társadalmi beilleszkedésével kapcsolatos politikai irányelvek kidolgozása, és megvalósításuk támogatása.

Csatlakozásunk időpontjától kezdve hazánk a többi tagállammal azonos feltételekkel vesz részt a kirekesztés elleni együttműködésben. Az EU 15-ökhöz hasonlóan – rendszeres időközönként (jelenleg kétévente) nemzeti cselekvési tervet kell készítenie a társadalmi kirekesztődés területén előirányzott intézkedésekről.

További célja elősegíteni a nemzetközi együttműködést és tapasztalatcserét a szegénység és a társadalmi kirekesztés terén. Támogatni a romákat és az utazó kisebbségeket érintő, társadalmi beilleszkedésüket elősegítő intézkedések meghozatalát és megvalósítását, valamint ellenőrizni az intézkedések hatását. Továbbá elősegíteni a roma és vándorló kisebbségek aktív bevonását minden ország Társadalmi Beilleszkedést Elősegítő Nemzeti Cselekvési Tervébe

(NCST/TB). Olyan különleges politikai irányelveket és intézkedéseket hozni, amelyek elősegítik ezen kisebbségek képviselőinek aktív közéleti szerepvállalását.

Mindezek érdekében a projekt keretében kidolgoznak egy nemzeti jelentést, mely tartalmazza a roma kisebbség integrációjára vonatkozóan fő kihívásokat, célokat, irányelveket, mutatókat és mérőszámokat, valamint elkészül a „Szenzibilizáló és fejlesztő irányelvek” kézikönyv.

A Memorandum az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium (a továbbiakban: ESZCSM) koordinációjában, szinte valamennyi tárca közreműködésével és az Európai Bizottság érintett szervezetével szoros együttműködésben készült. A Memorandumot 2003. december 18-án írta alá Brüsszelben az ESZCSM és az Európai Bizottság képviselője.

A 2004 és 2006 közötti időszakra vonatkozó a társadalmi összetartozásról szóló Nemzeti Cselekvési Terv (NCST) az Európai Unió társadalmi kirekesztés elleni stratégiájának keretén belül készült első hazai program. A cselekvési terv a Kormány 2321/2003. (XII. 13.) Korm. határozatával e feladatra létrehozott Társadalmi Kirekesztés Elleni Bizottság (TKEB) keretében készült.

Az első Társadalmi összetartozásról szóló nemzeti cselekvési terv (NCST) tartalmazza a tárcák által a 2004 és 2006 közötti időszakban megvalósítandó intézkedéseket. A terv a legveszélyeztetettebbek segítségéről szóló fejezetében önállóan is foglalkozik a roma népesség helyzetével és azokkal a programokkal, amelyek integrációjuk elősegítése érdekében indulnak.

A következő időszak fő feladata a cselekvési tervben foglaltak végrehajtásának figyelemmel kísérése lesz. Az EU társadalmi kirekesztés elleni együttműködésében való magyar részvétel koordinálása, a cselekvési tervvel kapcsolatos kormányzati feladatok összehangolása az ICSSZEM feladata.

Az Akcióprogram második fázisát képezi „A Roma és Vándorló Kisebbségek társadalmi beilleszkedése” elnevezésű nemzetközi információ-csere program (2003 december – 2005 november). A projekt vezető partnere a spanyol Fundación Secretariado General Gitano (FSGG) ezen kívül ír, portugál, görög, valamint román, szlovák, és magyar minisztériumok és nem-kormányzati szervezetek (NGO-k) partnerek vesznek részt benne. A magyar résztvevők: az ICSSZEM és az Autonómia Alapítvány.

Nemzeti Fejlesztési Terv

A Nemzeti Fejlesztési Terv (továbbiakban NFT) végleges céljai és programjainak tartalma - széles körű kormányzati és társadalmi egyeztetés, valamint az unióval történő konzultáció után - 2003 első felében alakult ki. Az egyeztetések eredményeként a regionális operatív program a 2004-2006 közötti programozási időszakban négy fejlesztési területet (EU-terminológiával szólva: prioritást) tartalmaz:

- a) a regionális gazdasági környezet fejlesztése
- b.) integrált térség- és településfejlesztés
- c.) a társadalom megújuló képességének javítása

d.) technikai segítségnyújtás (szakértői segítségnyújtás a program végrehajtásának támogatására)

Az NFT célja a kiegyensúlyozott fejlődés, az egészséges és képzett társadalom, a gazdaság versenyképességének a növelése. E célok megvalósítását öt operatív program segíti:

1. Humánerőforrás-fejlesztési (Irányító hatóság: FMM)

A Humánerőforrás Operatív program növelni kívánja a foglalkoztatási szintet, a megfelelő képzettség révén javítja a munkaerő versenyképességét, és biztosítja a társadalom összetartozás-érzését.

Kiemelt területek:

aktív munkaerő-piaci politikák támogatása,
társadalmi kirekesztés elleni küzdelem,
oktatás, képzés támogatása,
az alkalmazkodóképesség és vállalkozói készségek fejlesztése,
a humánerőforrás fejlesztéshez kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztés.

2. Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (Irányító hatóság: GKM)

A Gazdasági Versenyképesség Operatív program célja a gazdaság növekedési bázisának ágazatok, szektorok és régiók szerinti kiszélesítése, a gazdaság magas, az EU átlagát meghaladó növekedési ütemének fenntartása, a termelékenység növelése.

Kiemelt területek:

befektetés-ösztönzés,
kis- és középvállalatok fejlesztése,
turizmusfejlesztés,
kutatásfejlesztés, innováció,
információs társadalom és gazdaságfejlesztés.

3. Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program (Irányító hatóság: GKM)

A Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív program a Nemzeti Fejlesztési Terv első három átfogó célját: az egészséges, innovatív, képzett és szolidáris társadalom kialakulását, a gazdasági versenyképesség növelését és a környezetminőség javítását, a fenntartható erőforrás-gazdálkodást egyaránt szolgálja.

Kiemelt területek:

a környezetvédelem fejlesztése,
az egészségügyi infrastruktúra-fejlesztés,
a közlekedési infrastruktúra fejlesztése.

4. Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program (Irányító hatóság: FVM)

Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív program célja a mezőgazdasági versenyképesség javítása; az esélyegyenlőség megteremtése, a fenntartható fejlődés feltételeinek megalapozása a mezőgazdaságban, a gazdaságosság és az élelmiszer-kivitel fokozása; a vidéki foglalkoztatás és alternatív jövedelemszerzés ösztönzése, a vidék népességmegtartó erejének javítása.

Kiemelt területek:

a versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban,
az élelmiszer-feldolgozás modernizálása,
a vidéki térségek fejlesztése.

5. Regionális Operatív Program (Irányító hatóság: Nemzeti Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal)

A Regionális Operatív program feladata a kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítése. A Regionális Operatív Program felelős az ország hét régiójának egyenrangú fejlődéséért, a különbségek megszüntetéséért, vagyis a másik négy program feltételeinek megteremtéséért.

Kiemelt területek:

a regionális gazdaság versenyképességének erősítése,
a települési, környezeti infrastruktúra fejlesztése,
a regionális tudásbázis fejlesztése.

A Nemzeti Fejlesztési Hivatal, mint az NFT végrehajtásának szakmai koordinátora számára kiemelkedő jelentőséggel bír az Operatív Programok mindegyikén végigvonuló esélyegyenlőségi szempontok következetes érvényesítése. Az esélyegyenlőség területén kiemelt célcsoportot képez a roma társadalom, amely társadalmi – gazdasági felemelkedésének előmozdításához a Strukturális Alapok forrásai óriási lehetőséget adhatnak. A célok eléréséhez azonban szükséges az, hogy áttekintésre kerüljön, hogy az eddig (előcsatlakozási alapok keretében) rendelkezésre bocsátott források felhasználása mennyiben bizonyult hatékonynak, valamint azon tényezők megvizsgálása, amelyek nehezítik a gördülékeny és szabályszerű végrehajtást.

2004 nyarán alakultak meg a Monitoring Bizottságok, melyekben civil szervezetek, a Nőképviselői Tanács, az Országos Romaügyi Tanács és a Fogyatékossgal Élő Emberek Tanácsa egy-egy delegálttal képviseltetik magukat. Létrejöttek a Horizontális Témák Albizottságai, melyek feladata a környezetvédelmi szempontok mellett az esélyegyenlőségi szempontok megfelelő érvényesítésének biztosítása.

A Nemzeti Fejlesztési Hivatal jelzése szerint nehézséget okoz a programokba bevont cigányság létszámának és százalékos arányának meghatározása. A roma közösség kiemelt esélyegyenlőségi célcsoportként jelenik meg valamennyi operatív program keretében, ugyanakkor az érvényben lévő a Nek tv. 7. §-a szerint senki sem kötelezhető nyilatkozatra a kisebbségi csoporthoz való tartozása kérdésében.

3. A magyarországi görögökről

A 2001. évi népszámlálás során görög nemzetiségűnek 2 509 fő, görög anyanyelvűnek 1921 fő vallotta magát. A görög nemzetiségi kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődők száma 6 140 fő, míg 1 974 fő nyilatkozott, hogy családi, baráti körben használja a görög nyelvet. Idegen nyelvként 2 860 fő beszéli a görög nyelvet Magyarországon, és 366 személy volt az, aki csak az anyanyelvén, vagyis görögül beszélt.

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a görög nemzetiségűek között több, mint 80 százalék volt a magyar állampolgár (1 775 fő). A görög anyanyelvűek csoportját is hasonló arányban alkotják magyar állampolgárok (1 459 fő), és 462 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született görögök száma 1290 fő, ez a nevesített görög kötődést vállalók 19,49 százaléka.

Beloianisz, az eredetileg tisztán görögök lakta település, őrzi görög jellegét, bár lakosságának összetétele mára erősen megváltozott. A visszatelepülés következtében a görögök száma 1 820 főről (1952. évi adat) napjainkra, 283 főre csökkent, a község 1185 lakójának többsége magyar, és mintegy egyharmada görög.

1998-ban 18 helyen - településen és fővárosi kerületben - volt eredményes a görög kisebbségi önkormányzati választás. 2002-ben már 30 kisebbségi önkormányzat megválasztására került sor.

A beszámolási időszakban a Görög Országos Önkormányzat, budapesti székhellyel megalapította a Görög Könyvtárat, valamint a magyarországi görög diaszpóra történelme és kultúrája kutatása és népszerűsítése érdekében létrehozta a Görög Kutató Intézetet. Az intézmény 2004. évi működtetésére, a NEKH 7,5 millió forintot biztosított a kisebbségek országos önkormányzatai új intézményei működtetését szolgáló költségvetési forrásból.

Legjelentősebb civil szervezetük a Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete, amely legfontosabb feladatának a görög nyelv, kultúra és hagyományok ápolását tekinti.

Az Országos Görög Önkormányzatnak görög és magyar nyelven megjelenő folyóirata is van, a KAFENEIO c. lap. A folyóirat a Kisebbségi Közalapítvány útján részeseül költségvetési támogatásban.

Programjaik megvalósításához a görög önkormányzatok, egyesületek, közösségek a Kisebbségi Közalapítványtól 2003-ban 19 programra, összesen 3 millió 411 ezer Ft-ot, míg 2004-ben ugyanannyi projektre mintegy 8,95 millió Ft-ot kaptak.

Önálló tannyelvű vagy kétnyelvű oktatási intézménye (általános iskola, középiskola) nincs a magyarországi görögségnek. Nyelvoktató iskola Beloianisz községben működik, ahol a tanulók közel kétharmada tanul görög nyelvet és irodalmat.

A Görög Országos Önkormányzat kiemelt figyelmet fordít az anyanyelv ápolására. Ezért - megalakulását követően - azonnal nekilátott az ún. vasárnapi iskolák megszervezésének. A 2004/2005-ös tanévtől kezdődően, normatív állami támogatással, Budapesten, Miskolcon, Pécsen, Tatabányán és Szegeden, a Tizenkét Évfolyamos Kiegészítő Görög Nyelvoktató Iskola szervezeti keretei között folyik oktatás 183 fős tanulói létszámmal.

A Magyarországon élő görögöknek számos amatőr művészeti együttese (énekar, zenekar, tánccsoport) van, amelyek közül a többségi társadalom által is legismertebbek az Iliosz Táncegyüttes és a Szirtosz zenekar.

Magyarországi görög vállalkozók, üzletemberek 2002-ben létrehozta a „Görögség Háza” Alapítványt, melynek célja a görög kulturális központ létesítése Budapesten. Az érvényben lévő alapító okirat szerint az Alapítvány elnöke a Görög Országos Önkormányzat mindenkori elnöke, és az Önkormányzat egy-egy taggal képviselteti magát az Alapítvány kuratóriumában és a felügyelő bizottságban.

A görög nyelvű TV-adások kéthetente láthatóak a RONDÓ című műsorban, a Magyar Rádió heti 30 perces görög nyelvű műsort sugároz. A közszolgálati Magyar Televízió Rondó című műsorának tíz éves évfordulóján, 2004 januárjában az Országos Görög Önkormányzat szervezett ünnepséget.

A magyarországi görög kisebbség életében a beszámolási időszak kiemelt eseménye volt, hogy a fővárosi kerületi görög önkormányzatok, az országos önkormányzat és a NEKH közös fellépésének eredményeként Budapest legjelentősebb kábelcsatornáján megjelent a Görög Állami Közszolgálati Televízió műholdas programja.

A hívő görögség görögkeleti ortodox vallású, és 2000 óta a Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus egyházi főhatóságát ismerik el. Beloiannisz község görög temploma 1996-ban épült. Egyházközössége a Patriarchátus a Magyarországi Görög Ortodox Exarchátusa alá tartozik. A XVIII. és a XIX. században Magyarországon letelepedett görögök görögkeleti vallásuk, hitéletük megélésére országszerte számos templomot építettek, amelyeket a mai magyarországi görögség is saját kulturális örökségének tekinti. Ezért szorgalmazzák a budapesti Petőfi téri templomuk visszaadását, amely 1950 óta az Orosz Ortodox Egyház fennhatósága alá tartozik. A magyar kormány, a moszkvai és a görögöséget képviselő konstantinápolyi patriarchátus közötti, megegyezést célzó közvetítése 2001-ben eredménytelen maradt. A görögök változatlan célja templomuk visszaszerzése.

A Görög Országos Önkormányzat az anyaország állami intézményeivel tart kapcsolatokat, amelyek mindenekelőtt a magyarországi görögség anyanyelvének és kultúrájának ápolását szolgálják. Az anyaországgal való jó kapcsolatok eredménye, hogy nőtt a görögországi állami ösztöndíjban részesülők száma. A magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete ugyanakkor arról adott tájékoztatást, hogy az anyaország csökkentette a civil szervezet részére a korábbi években nyújtott anyagi támogatást.

4. A magyarországi horvátokról

A 2001. évi népszámlálás szerint hazánkban 15 620 fő tekinti magát horvát nemzetiségűnek, és 14 345 fő nevezte meg anyanyelvének a horvát nyelvet. A két számadat közé esik azok száma, akik családi, baráti közösségben használják a horvát nyelvet (14 788 fő). A horvát nemzetiségi kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődik 19 715 személy. Az 1990. évi népszámlálás adataihoz képest 18,4 százalékkal csökkent a horvát anyanyelvet vállalók száma, míg 15,1 százalékkal nőtt a horvát nemzetiségűek száma.

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a horvát nemzetiségűek között valamivel több, mint 95 százalék a magyar állampolgár (14 884 fő). A horvát anyanyelvűek csoportját is döntően magyar állampolgárságuk alkotják (13 469 fő), és csak 758 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született horvát kötődésűek száma 2050 fő (7,97 százalék), ezek döntő többsége Horvátországból (847 fő) és Jugoszláviából (894 fő) érkezett.

Magyarországon nyolc horvát etnikai csoport él: bosnyákok, bunyevácok, Dráva menti horvátok, gradistyei horvátok, Mura menti horvátok, rácok és sokácok. E népcsoportok nagyjából az irodalmi horvattól eltérő tájnyelvet beszélnek. E tájnyelvek perifériára szorulása, a közéletből való kirekesztése nagymértékben befolyásolta és felgyorsította a horvátok közösségeit sújtó asszimilációt.

A horvát anyanyelvű, illetve nemzetiségű népesség mintegy kétharmada községekben, alig 5 százaléka a fővárosban, és közel 30 százaléka vidéki városokban él. Területileg szétszórta, de jellemzően az ország hét megyéjében, főleg a déli és nyugati határ mellett élnek horvátok. Legtöbb horvát Baranya, Zala és Vas megyében lakik.

Mértékadó becslések szerint a Magyarországon élő horvátok létszáma kb. 80-90 ezer fő.

A 2002. évi önkormányzati választásokat követően 107 helyi horvát kisebbségi önkormányzat alakult meg. A legtöbb testület Baranya megyében (31), Budapesten (18), Bács-Kiskun, Vas és Zala megyékben (11) alakult. Húsz képviselő-testület nyilvánította magát horvát települési önkormányzatnak és 20 horvát polgármestert választottak meg.

A Fővárosi Horvát Önkormányzat megválasztására 2003. január 27-én került sor, az Országos Horvát Önkormányzat (továbbiakban: OHÖ) megválasztására pedig 2003. február 1-én Budapesten került sor. Az elektorok 52 tagú országos önkormányzatot hoztak létre.

Az OHÖ legfontosabb feladatának a kisebbségi autonómia kiépítését és fejlesztését tekinti, aminek alapját a horvát programok szerint működő stabil intézményhálózat jelenti. A megelőző ciklus folyamán átvett, illetve alapított két intézmény (Hercegszántói Horvát Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon, és a Croatica Kulturális, Információs és Kiadói Közhasznú Társaság) működési tapasztalatai alapján a vizsgált időszakban további intézményként megalapították a Magyarországi Horvátok Tudományos Intézetét. A hazai horvát közösség számára kiemelt jelentőséggel bír a horvátországi Pag szigeten létesülő Horvát Képzési és Oktatási Központ, mely szintén az OHÖ intézményeként fog működni.

A Pag szigeti Központ megvalósításának hosszú előkészületeket követő első konkrét lépése 2003-ban történt, amikor az OHÖ elnöke, dr. Karagics Mihály és a Horvát Köztársaság Kormányának miniszterelnök-helyettese, dr. Goran Granić 2003. július 29-én Zágrábban szerződés írt alá, melynek rendelkezései szerint a horvát kormány, 20 éves időtartamra, egy felújításra szoruló tengerparti ingatlant adott át az Országos Horvát Önkormányzatnak. A szerződésben az Önkormányzat vállalta, hogy az

ingyenes fenntartásba kapott Pag szigeti épületben a magyarországi horvát közösség számára, saját fenntartású intézményeként Képzési és Oktatási Központot fog kialakítani és működtetni. A központ a maga nemében egyedülálló kisebbségi intézményként anyaországi nyelvi környezetben teszi lehetővé horvát gyermekek, felnőttek és nyugdíjasok képzését, oktatását és üdültetését.

Az ingatlan teljes körű felújításának kivitelezési munkálatait a magyar kormányzat 2003-ban, a kisebbségi intézmények átvételére elkülönített keretből egyszeri 100 millió Ft-tal, a Horvát Köztársaság Kormánya 2004-ben 3 millió kuna-val (mintegy 94 millió Ft) támogatta. A Központ 2005 tavaszán kezdheti meg működését.

A központi költségvetésből az OHÖ működésének finanszírozásához 2002-ben 69,7 millió Ft, 2003-ban 84,4 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült. 2004-ben a támogatás mértéke nem változott, viszont 2005-re 5 százalékos növekedés mellett eléri a 88,6 millió Ft-ot.

Az OHÖ partneri kapcsolatot tart fenn a Magyarországi Horvátok Szövetségével, mely hat régió horvátságát gyűjti egybe, több mint hat ezer fős tagsággal, központi költségvetési támogatással működik. A Szövetség 2003-ban 7,5 millió Ft, míg 2004-ben 4,5 millió Ft támogatást kapott az Országgyűlés kisebbségi civil szervezetek számára elkülönített keretéből. A mintegy 35 százalékos támogatáscsökkenés jelentősen szűkíti a megvalósítható programokat. E támogatási keretből kapnak támogatást a horvát kisebbségi civil szféra egyesületei is. 2003-ban mindösszesen 13,9 millió Ft-ot, 2004-ben 10,3 millió Ft-ot kaptak horvát egyesületek, ami szintén érzékelhető támogatáscsökkenés.

A hazai állami oktatási hálózat szerves részeként, a horvátság nemzeti és etnikai nevelési program szerint működő - óvodától az egyetemig terjedő intézményekkel rendelkezik. A horvát nyelvet 33 óvodában és 37 általános iskolában tanítják. Sajnos, folytatódott az elmúlt évtizedben megindult folyamat, tovább csökkent a horvát nemzetiségi oktatásban résztvevők együttes száma. Az 1999/2000-es tanévben, az Oktatási Minisztérium Statisztikai tájékoztatója szerint, 4226 fő vett részt horvát nemzetiségi oktatásban, míg a 2003/2004-es tanévre ez a szám 3986-ra csökkent. A horvát nyelvű óvodai nevelésben résztvevők száma 1324 fő, általános iskolás 2350 fő.

Az iskolák legtöbbször csak nyelvet oktató intézmény, ahol mindössze heti 3-5 órában oktatják a horvát nyelvet. Két-tannyelvű, kiemelt szintű horvát oktatás Budapesten, Hercegszántón és Pécsen folyik. A 2004/2005-ös tanév öröndetes előrelépést hozott a magyarországi horvát oktatás területén. Hosszú évtizedek után három település önkormányzata arról döntött, hogy az addigi nyelvoktató iskolai modell helyett kétnyelvű oktatást vezetnek be településükön. Felsőszentmártonban (Martinci) és Szentpéterfán (Petrovo selo) az általános iskolában, míg Tótszerdahelyen (Serdahel) az óvodában indult meg az emelt szintű horvát oktatás. A kis létszámú horvát iskolák sok esetben komoly anyagi gondokkal küszködnek, mivel a normatív támogatási rendszer által biztosított finanszírozás nem nyújt elégséges forrást a zavartalan működéshez. Az OHÖ fenntartásában működő Hercegszántói Horvát Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon működésének költségvetési támogatása, az előző évek rendezetlen viszonyai után, 2003-ban és 2004-ben fontos előrelépést hozott. A 2003. évi zavartalan működést a

kisebbségi intézmény-fenntartási keretből kapott közel 20 millió Ft biztosította, míg 2004-től kezdve a költségvetési törvény kiegészítő normatívát állapított meg, az egyházi iskolákkal egyező módon az országos önkormányzatok fenntartásában működő oktatási intézmények számára. Ez a kiutalt tanulónkénti 133 ezer Ft lefedte az addigi éves hiány nagyobb részét.

Magyarországon két gimnáziumban van középfokú horvát nyelvű oktatás, Budapesten és Pécsen. Mindkét intézmény oktatási központ szerepét tölti be, melyhez óvoda, általános és középiskola, valamint diákotthon tartozik. A két intézményben mintegy 188 diák tanul, míg az egyetlen szakközépiskolában 29 fő vesz részt horvát oktatásban. A vizsgált időszakban megtörtént a pécsi horvát oktatási intézmények, az óvoda és az iskola összevonása, és megkezdődött az iskolához tartozó kollégium korszerűsítése, és egy épületbe való összevonása. Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata az Európai Unió Bizottsága döntése értelmében az iskolaközpont fejlesztésére a „2003 Phare External Border Initiative” program keretében támogatásban részesült. A Phare támogatás összege 1,3 millió euró, míg az önkormányzat saját önrésze 350 ezer euró, így a tervezett beruházás összege mintegy 500 millió Ft-ot tesz ki.

Felsőfokú horvát oktatás több magyarországi intézményben szerveződött. Horvát nyelv és irodalom szakos képzés folyik Budapesten, az ELTE Bölcsészettudományi Kar Szláv Filológia Tanszékén, Pécsen, a JPTE Bölcsészettudományi Kar Horvát Tanszékén, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Horvát Tanszékén, Baján az Eötvös József Főiskola Nemzetiségi és Idegen Nyelvi Tanszékén és Sopronban a Benedek Elek Pedagógiai Főiskola Nemzetiségi és Idegen Nyelvi Tanszékén. A felsőoktatási rendszerben tanuló horvát szakos diákok száma 95 körül alakult.

A Horvát Köztársaság és a Magyar Köztársaság között aláírt kulturális, oktatási és tudományos szerződés értelmében lehetőség nyílik a horvát gimnáziumok érettségizettjei számára, hogy felsőfokú tanulmányaikat horvátországi egyetemeken végezzék. Teljes alapképzésben 2003-ban 11, míg 2004-ben 9 (ebből 1 elsős) hazai diák vett részt horvátországi egyetemeken ill. főiskolákon. A részképzésben részt vettek száma 2003-ban 7 fő, 2004-ben 4 fő.

A Kisebbségi Közalapítvány ösztöndíjasai között a 2002/2003-as tanévben 15 középiskolás és 25 főiskolai ill. egyetemista horvát nemzetiségű diák kapott ösztöndíjat. A megszüntetett ösztöndíjrendszer helyett, 2004-ben bevezetett Nemzetiségi Kisebbségi Díjban 7 horvát fiatal részesült.

A horvátság kulturális életét a civil szervezetként működő regionális és helyi hagyományörző együttesek munkája jelenti. A vizsgált időszakban mintegy 75 felnőtt, ifjúsági és gyermek kultúrcsoport (kórus, zenekar, tánc és színjátszó csoport) tevékenykedett. A horvátok által lakott községek többségében működik hagyományörző együttes, tevékenységük igen fontos az identitás megőrzésében. Egyre több kapcsolat épül anyaországi településekkel, melyek főleg a kulturális életet élénkítik.

A horvát közösség kulturális életének kiemelkedő eseményeként, Kricskovics Antal koreográfus, a budapesti Fáklya, Tamburica és Hagyományőrző Együttesek művészeti vezetője 2004-ben a Kisebbségekért Díjat vehette át.

A horvát anyanyelvű olvasók igényeit négy báziskönyvtár, valamint községi és iskolai könyvtárak hálózata elégíti ki. A horvátok bázismúzeumának szerepét a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum tölti be.

Az OHÖ a Magyarországi Horvátok Szövetségével közösen működteti a Croatica Kulturális, Információs és Kiadói Közhasznú Társaságot (honlapja: www.croatica.hu), a horvát kisebbség kulturális, kiadói és információs tevékenységének szervezésére. A Társaságnak a kormányzat 2003-ban 40 millió Ft-os egyszeri támogatást nyújtott az intézmény-fenntartási keretből, melyből nagyjából központi telephelyük bővítésére és kisebb részben a működést segítő technikai eszközök vásárlására került sor. A Croatica Kht. keretein belül, a kormányzat anyagi támogatásával, megkezdődtek a hiánypótló magyar-horvát nagyszótár kiadásának munkálatai.

A Croatica kiadásában, központi költségvetési támogatással, hetente jelenik meg a Hrvatski glasnik, mely 2003-ban 34,4 millió Ft-os, 2004-ben 26,3 millió Ft-os támogatást kapott a Kisebbségi Közalapítvány laptámogatásra elkülönített keretéből.

A Magyar Rádió és a Magyar Televízió részeként Pécsen működnek a horvát nemzetiségi rádiós és televíziós szerkesztőségek. Jelenleg a Kossuth adón regionális programként heti 11 óra, míg országos sugárzásként 3 és fél óra horvát adás hallható. Ez naponta 90 perc regionális, 30 perc országos sugárzást jelent. Horvát nyelvű tévéműsor, a „Hrvatska kronika” heti 25 percben készül, mely ismétléssel két időpontban kerül sugárzásra.

A horvát nyelv és kultúra átörökítése szempontjából nagy jelentőséggel bír a pécsi Horvát Színház, melynek magas színvonalú és zavartalan működését a központi költségvetés nemzetiségi színházi pályázatából és helyi önkormányzati támogatásból kapott források biztosítják. A pécsi Horvát Színház 2002-ben 28,5 millió Ft, 2003-ban 40,0 millió Ft központi költségvetési támogatást kapott. 2004-ben a pályázati támogatás elérte a 44,0 millió Ft-ot.

A magyarországi horvát kutatók intézményi összefogására az OHÖ 2004-ben megalapította a Magyarországi Horvátok Tudományos Intézetét. Az Intézet fő feladatának tekinti a hazai horvátok nyelvének, kultúrájának és hagyományainak tudományos értékű kutatását és publikálását. Az Intézet működésének támogatására 2004-ben a kormányzattól 8,0 millió Ft-ot kapott.

Folytatódott a működési és anyagi nehézségekkel küzdő horvát önkormányzatok és egyesületek kisebbségi koordinációs és intervenciós keretből történő támogatása. 2003-ban a horvát pályázók 8,7 millió Ft, 2004-ben mintegy 6,3 millió Ft támogatást kaptak, működési és beruházás segítő támogatáskérő pályázataikra.

A magyarországi horvátok római katolikus vallásúak, a történelem során a katolikus egyház igen jelentős szerepet töltött be a magyarországi horvátság körében. Napjainkban élénk a hazai horvátok körében is az anyanyelvű vallási élet. Sajnálatos, hogy kevés pap beszél a horvát nyelvet, ezért anyaországi segítségre

lenne szükség, illetve arra, hogy a településeken működő magyar papok nagyobb odafigyeléssel kezeljék az anyanyelv használatának ügyét.

Az OHÖ és a horvát kisebbség szervezeteinek anyaországi kapcsolatai egyre fejlődő tendenciát mutatnak. Szinte minden horvátok által lakott településnek van testvérkapcsolata az anyaországban. Horvátországban egyre növekszik a magyarországi horvátság ismertsége és tekintélye. Horvát felfogás szerint, a magyarországi horvát kisebbség elválaszthatatlan része a horvát nemzetnek. Horvátország minden horvát nemzetiségű személy kérésére, horvát állampolgárságot biztosít, függetlenül attól, hogy a világ mely táján él. Ezzel a lehetőséggel magyarországi horvátok is élnek.

A kapcsolatokra igen jó hatással van az a tény, hogy a Magyar Köztársaság és a Horvát Köztársaság közötti állami kapcsolatok napról-napra bővülnek és fejlődnek. A kétoldalú stratégiai partnerségi viszony a horvát közösségben igen pozitív visszhangra talált.

Az 1995. április 5-én aláírt, példaértékű magyar-horvát kisebbségvédelmi egyezmény szabályozza a két ország kisebbségpolitikai együttműködését. Az egyezmény rendelkezése szerint alakult meg és működik a Magyar-Horvát Kisebbségi Vegyes Bizottság. A Bizottság a vizsgált időszakban nem ülésezett, az utolsó, VI. ülésére 2002. december 19-én, Pécsen került sor. Az egyezmény 10. évfordulójára való tekintettel a két ország miniszterelnöke 2005. elején közös nyilatkozatban méltatta a kisebbségvédelmi egyezmény jelentőségét.

Az OHÖ rendszeres kapcsolatokat tart fenn a Horvát Köztársaság állami és kormányzati szerveivel, valamint a határon túli horvátokkal foglalkozó szervezetekkel. A horvát állami vezetők magyarországi útjuk során rendszeresen ellátogattak a hazai horvát közösség intézményeibe és részt vettek a kiemelt rendezvényeken. Stipe Mesić köztársasági elnök 2003-ban ellátogatott a pécsi Horvát Iskolaközpontba, és 2004-ben részt vett az Országos Horvát Napon.

Az anyaország jelentősebb anyagi, pénzügyi támogatásáról a horvát kisebbség esetében évekig nem beszélhettünk. A horvát kormány első alkalommal 2000-ben, majd 2001-ben és 2002-ben is közel 6-6 millió Ft-os támogatást utalt át az országos önkormányzatnak. Az önkormányzat ezen összegeket testületi döntéssel felosztotta a horvát intézmények, egyesületek és szervezetek között.

2003-ban Horvátország pályázati támogatási keretet nyitott a határon túli horvát szervezetek számára, mely keretből a hazai horvátok 1,015 millió kuna (mintegy 35 millió Ft) támogatást kaptak. Támogatást kapott egyebek között az OHÖ, a Magyarországi Horvátok Szövetsége, a Pécsi Horvát Színház, a „Hrvatski glasnik”, a Bajai Horvát Čitaonica. 2004-ben ezen pályázat kiírására nem került sor. További eseti támogatások is érkeznek, ezek oktatási és kulturális jellegű adományok. A magyarországi horvátok igényelik Horvátország támogatását, különösen identitásuk erősítése és az asszimiláció megállítása terén.

Az anyaország támogatásai közül kiemelkedik a már említett Pag szigeti Horvát Képzési és Oktatási Központ megvalósításával kapcsolatos ingatlan juttatás és a felújításhoz nyújtott közel 100 millió Ft-os támogatás. A két ország közös fellépésére

van szükség a Központ hasznosítása során, csak a működésének közös támogatása biztosíthatja az eredeti cél szerinti használatot.

Az anyaország és a horvát kisebbség közötti jó kapcsolatokban jelentős szerepe van annak is, hogy a budapesti Horvát Nagykövetség és a pécsi Főkonzulátus mellett, Nagykanizsán is tiszteletbeli konzulátus működik.

5. A magyarországi lengyelekről

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint 2580 személy vallotta anyanyelvének a lengyelt, magát lengyel nemzetiségűnek 2962 fő tartotta, a lengyel nemzetiségi hagyományokhoz kötődők száma 3983 volt, a családban, baráti körben a lengyel nyelvet 2659-en használják. A lengyel anyanyelvűek száma az 1990-es népszámlálási adatokhoz (3788 fő) képest jelentősen csökkent (A magukat lengyel nemzetiségűnek vallók számáról ebből az évből nincs adat).

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a lengyel nemzetiségűek között a magyar állampolgársággal rendelkezők száma alig haladja meg az 50 százalékot (1 519 fő). Az anyanyelvi csoportból magyar állampolgársággal rendelkezik 1 117 fő, ez pedig csak 43,88 százalékot tesz ki, és 1 463 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született lengyel kötődésűek száma 2 162 fő (42,03 százalék), ezek döntő többsége az anyaországból érkezett.

A lengyel kisebbségi közösség civil és önkormányzati képviselője a közösség létszámát 10.000 főre becsüli.

A lengyel kisebbség egyharmada él Budapesten, említésre méltó létszámú lengyel közösségek találhatóak Pest megyében, valamint a Miskolc környéki kistelepüléseken.

2002-ben 51 helyi lengyel kisebbségi önkormányzat alakult meg, ebből 15 a fővárosi kerületekben, 36 pedig vidéken. 2003. elején megalakult a lengyel fővárosi kisebbségi önkormányzat és az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat (a továbbiakban: OLKÖ) testülete is. A kisebbség képviselőit szoros együttműködésben látják el még a civil szervezetek (országos és helyi egyesületek, klubok), összesen 18, tagjaik összlétszáma 2000 körüli. Az OLKÖ és a Fővárosi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat mellett a beszámolási időszakban megalakult a B-A-Z Megyei Lengyel Kisebbségi Önkormányzatok Szövetsége (2003., székhelye: Emőd - Istvánmajor, tagönkormányzatok száma 12) és a Dunántúli Lengyel Önkormányzatok Szövetsége (2004, székhelye: Győr, tagönkormányzatok száma 7).

A BOÖ működési költségeihez 2002-ben 23,3 millió Ft állami támogatásban részesült, a támogatás 2003-ban csaknem 50 százalékkal, 33,3 millió Ft-ra növekedett. A támogatás összege 2004-ben nem változott, 2005-ben pedig eléri a 35 millió Ft-ot.

2004-ben, többévi előkészítést követően, a korábbi lengyel vasárnapi iskolák bázisán létrejött az Országos Lengyel Nyelvoktató Iskola. Az intézmény első tanévében 17 településen, 26 tanár segítségével összesen 273 lengyel tanuló vesz részt kiegészítő

oktatásban, aminek része a heti 4 óra lengyel nyelv- és irodalom, valamint a heti 1 tanóra lengyel népismeret. Ezekből a tantárgyakból az elfogadott és rendeletben kihirdetett követelmények teljesítésével akár érettségiig is eljuthatnak a tanulók. Ez az új kisebbségi oktatási forma kiválthatja a második idegen nyelv tanulását a felső tagozattól.

Az OLKÖ a katowicei Sziléziai Egyetem segítségével, az Oktatási Minisztérium támogatásával kétszemeszteres posztgraduális képzést szervezett az Országos Lengyel Nyelvoktató Iskola 20 tanárának, amelynek elvégzésével ezek jogosulttá váltak a magyarországi közoktatásban a lengyel nyelv- és irodalom tantárgy oktatására.

A Kisebbségi Közalapítvány 2003-ban 74 programhoz nyújtott támogatást, összesen 8,076 millió Ft-ot. 2004-ben ez a támogatás 5,795 millió Ft-ot tett ki, és összesen 46 lengyel kisebbségi program megvalósulását tette lehetővé.

2004-ban a Nemzeti Kulturális Alapprogramtól a hazai lengyel közösségek 3 országos, illetve regionális rendezvény támogatására összesen 1,05 millió Ft támogatásban részesültek.

Az OLKÖ és a Magyarországi Lengyelek Szent Adalbert Egyesülete közös fenntartásában lévő Lengyel Ház 2003-ban megkezdte kulturális – szociális tevékenységét. Működéséhez az év második felétől kapott 2003-ban 5,3 Ft támogatás lehetővé tette az intézményes működés alapjainak lerakását. 2004-ben a Lengyel Ház támogatása 4,5 millió Ft-ot tett ki. Az intézmény rendszeres közösségi találkozókat, képzőművészeti kiállításokat, hangversenyeket szervezett. Ugyancsak itt kerül minden évben megrendezésre a hagyományos Lengyel Keresztény Kultúra Napjai című rendezvény.

A Magyarországi Lengyelek Múzeuma és Levéltára rendszeresen szervez történelmi, néprajzi tárgyú kiállításokat. „Négy égbolt” címmel nemzetközi kiállítást szerveztek a Visegrádi országok képzőművészeinek részvételével. Évenként egy – egy nemzetközi tudományos konferenciájukat rendszeresen látogatják anyaországi egyetemi tanárok, kutatók. Az elmúlt két évben az állami támogatásnak köszönhetően (2003-ban 4,95 millió Ft, 2004-ben 7,0 millió Ft) nőtt az intézmény kiállítási tárgyainak, levéltári anyagainak mennyisége, létrejött két vidéki kiállítóhelye (Derenk, Emőd-Istvánmajor).

Az OLKÖ mindkét évben megemlékezett a Lengyelség Világnapjáról (május 4.), amelynek keretében több kulturális rendezvényre került sor. Évenként került megrendezésre a közösség ünnepe, a Magyarországi Lengyelség Napja. Mindkét rendezvényen anyaországi zenekarok és táncsoportok is felléptek.

A havi lengyel lap - Polonia Wegierska - és negyedévi magazinja - a Glos Polonii - mindkét tárgyalt évben a Kisebbségi Közalapítvány támogatásával jelent meg. A két lap együttesen 2003-ban 13,8 millió Ft, 2004-ben pedig 10,5 millió Ft támogatásban részesült. A két lengyel lap 2004-ben a NKA-tól még 1,145 millió Ft támogatáshoz jutott. A Magyar Televízió havonta jelentkező Rondo című műsorában kapnak helyet a lengyel kisebbség számára készülő programok. Aktívvá vált a lengyelországi Polonia TV magyarországi kirendeltsége, amely a hazai lengyelek életéről

tájékoztatja az anyaországi nézőket. A Magyar Rádió országos sugárzásban heti 30 perc lengyel kisebbségi adást sugároz. 2003-ban indult el az OLKÖ honlapja (www.polenia.hu).

Az elmúlt két évben az OLKÖ 4 publikációt jelentetett meg. Ehhez a Kisebbségi Közalapítvány támogatása mellett, 2004-ben a Nemzeti Kulturális Alapprogram is 525 ezer Ft támogatást nyújtott.

A közösség anyaországi kapcsolatai jelentős mértékben bővültek. Az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat a tárgyidőszakban találkozott az Európai Parlament lengyel képviselőjével, a Szenátus "Külhoni Lengyelek Bizottságának" elnökével. Képviselőjük részt vett a Lengyel Községek Európai Uniójának éves elnöki konferenciáján, és előadással szerepelt több nemzetközi konferencián. 2004 októberében a Lengyel Köztársaság Nagykövetségén a lengyel parlament elnöke ünnepélyes keretek között átadta a Lengyel Köztársaság Szolgálatáért Érdemrend Lovagkeresztjét Héjj Attilánénak, aki a magas kitüntetést a magyarországi lengyelek közösségében a lengyel kultúra és a hagyományok ápolása területén, a lengyel anyanyelv megtartása érdekében végzett több évtizedes odaadó munkájával érdemelte ki.

Sikeres az OLKÖ és a Sziléziai Egyetem együttműködése a pedagógus-továbbképzés terén. A Szent Adalbert Egyesület és a Lengyel Római Katolikus Plébániatemplom a Nyugat-európai Lengyelek Lelkipásztori Egyesületének tagjává vált.

A Magyarországi Lengyelek Múzeuma és Levéltára 2003-ban a Külhoni Lengyel Múzeumok Hálózatának tagjává vált. A Múzeum vezetője több nemzetközi polonisztikai konferencián tartott előadást.

Az OLKÖ elnökét 2004-ben a Lengyel Községek Európai Uniója Kisebbségi Bizottságának elnökévé választották.

6. A magyarországi németekről

A legutóbbi népszámlálás adatai szerint 33 792 német anyanyelvű, 62 233 német nemzetiségű állampolgár él Magyarországon, 88 416 személy kötődik a német kulturális értékekhez, hagyományokhoz, 53 040 fő használja a német nyelvet családi, baráti közösségben.

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a német nemzetiségűek között valamivel több, mint 92 százalék a magyar állampolgár (57 662 fő). A német anyanyelvűek csoportját is döntően magyar állampolgárságuk alkotják (29 051 fő), és 4 719 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született német kötődésűek száma 9 756 fő (8,11 százalék), ezek döntő többsége Németországból érkezett.

A 2002. évi önkormányzati választásokon az előző választáshoz képest 77-tel több, 348 helyi német kisebbségi önkormányzat alakult, 315 közvetlen, 29 átalakult

települési és 4 közvetett módon választott. 2002 januárjában megalakult a 9 fős Fővárosi Német Önkormányzat is, így jelenleg összesen 349 német kisebbségi önkormányzat működik. Az 53 fős országos önkormányzatot 2003. január 26-án újjáválasztották.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata első, 1995 évi megalakulását az országos önkormányzat a Magyarországi Német Önkormányzatok Napjává nyilvánította, és minden év január második szombatján megünnepli. Az ünnepség keretében kerül sor az Ehrennadel in Gold, a magyarországi németek legmagasabb kitüntetésének átadására.

Az országos önkormányzat működtetéshez 2003-ban és 2004-ben 165,6 - 165,6 millió Ft költségvetési támogatásban részesült, míg 2005-ben a támogatás eléri a 173,9 millió Ft-ot.

Az országos önkormányzat a kisebbségi önkormányzatok munkáját regionális irodáin keresztül segíti, a 13 regionális iroda a kisebbségi önkormányzatok megyei szövetségei mellett működik. A szövetség legfontosabb feladata, hogy koordinálja a helyi önkormányzatok tevékenységét, foglalkozzon a megye speciális problémáival, képviselje a megyét érintő, illetve a megyében működő német nemzetiségi intézmények érdekeit.

A magyarországi németek nyelvhasználatában a helyi német nyelvjárások visszaszorulása figyelhető meg, anyanyelvként túlnyomórészt a 60 év feletti korosztály használja. Többek között ez a jelenség az oka a népszámlálási anyanyelvi adat stagnálásának is, a fiatalabbak a standard irodalmi nyelvet tanulták és tanulják ma is. A nyelv, így a német használata majdnem kizárólag az iskolai és a kulturális tevékenységre korlátozódik. Öröndetes jelenség, hogy egyre több, bár távolról sem sok fiatal családban tapasztalható a német nyelvű nevelés, nő a valós kétnyelvű óvodai csoportok száma is. A 2003. évi adatok alapján összesen 5 német anyanyelvű és 231 kétnyelvű óvoda, 2 anyanyelvű és 33 kétnyelvű oktatást biztosító, valamint 270 nyelvoktató általános iskola működik hazánkban, összesen 47300 tanulóval.

A magyarországi németek nevelési-oktatási intézményhálózata kiépült, az elmúlt évtizedben jelentős számszerű fejlődést mutat. Az oktatási reformok és a kisebbségi önkormányzatok törekvéseinek eredményeként emelkedett a német nemzetiségi nyelvoktató gimnáziumok száma. 8 kétnyelvű német nemzetiségi és 8 német nemzetiségi nyelvoktatást biztosító gimnázium működött 2003-ban, összesen 2188 tanulóval (4 évfolyam). A magyarországi németeknek nincs kizárólag anyanyelven oktató intézményük. A nyelvoktató intézményekben a nemzetiségi ismereteken felül, magasabb óraszámokban oktatják a német nyelvet. Folyamatosan történik ezen iskolák tankönyvellátása is. A kétnyelvű intézmények számára vendégtanárok segítségével készültek oktatási segédanyagok.

A német nyelvű szakmunkásképzés még nem eléggé elterjedt. Néhány intézményt találunk mindössze, ahol német nemzetiségi általános iskolák végzős tanulói lehetőséget kapnak szakmájuk német nyelven történő elsajátítására. A 2003. évi adatok alapján 1 kétnyelvű szakközépiskolát és 2 német nyelvoktató szakiskolát találunk, 129 ill. 162 fős tanulólétszámmal.

Nyolc olyan felsőoktatási intézmény van, ahol nemzetiségi germanista és pedagógus diplomát lehet szerezni. Változatlanul komoly problémát jelent azonban a kétnyelvű oktatást végző iskolák szaktanár ellátottsága. Csupán átmeneti megoldásnak tekinthetők a Pécsi Egyetemen és a Bajai Eötvös József Főiskolán elindított akkreditált szakirányú továbbképzések, nappali tagozatos kétnyelvű pedagógusképzésre van szükség.

Az országos önkormányzat legfőbb feladatának tekinti a kulturális autonómia kialakítását, az oktatás színvonalának emelését, a lehetőségekhez mérten minél több intézmény átvételét. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzat 2001-ben a pécsi Magyar-Német Iskolaközpont szomszédságában vásárolta azt az épületet, melyet külföldi és hazai támogatással az iskolaközpont kollégiumává alakítottak át. A kollégium 2003 szeptembere óta Valeria Koch Schülerwohnheim néven a fenntartásában működik. 2004 július 1-vel került sor két nagy jelentőségű oktatási intézmény, a pécsi Valeria Koch Kindergarten, Grundschule und Mittelschule, valamint a Pilisvörösvári Német Nemzetiségi Gimnázium és Szakközépiskola és Kollégium átvételére. A bajai Magyarországi Németek Általános Művelődési Központját, mely a 2000 decemberében kötött magyar-német egyezmény alapján kezdte meg munkáját, az országos önkormányzat, a működtető Közalapítvány tagjaként évente jelentős összeggel támogatja.

A magyarországi német egyesületek száma több százra tehető. Tevékenységükhöz a Kisebbségi Közalapítvány, a NKÖM programfinanszírozása, valamint az OGY Emberi Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottsága nyújt működési támogatást.

Országos egyesületként működik a pécsi Nikolaus Lenau Közművelődési Egyesület, a Magyarországi Ifjú Németek Közössége (Gemeinschaft Junger Ungarndeutscher), a Magyarországi Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsa (Landesrat), a VudAK, a Magyarországi Német Alkotók és Művészek Szövetsége, a Bund Ungarndeutscher Schulvereine, a Deutscher Kulturverein, a Jakob Bleyer Egyesület, és a Magyarországi Német Hallgatók Egyesülete.

A Kulturverein Nikolaus Lenau Közművelődési Egyesület volt az első bejegyzett német kisebbségi egyesület. A Magyarországi Ifjú Németek Közössége (Gemeinschaft Junger Ungarndeutscher) közösségi házakat működtet Nógrád és Baranya megyében, ahol továbbképzéseiket, üléseiket, nagyobb rendezvényeiket tartják. Saját oldalt szerkesztenek a Neue Zeitung német hetilapban, internetes oldalt működtetnek, és rendszeresen jelentkeznek a Magyar Rádió Német Szerkesztősége adásaiban is. A GJU tagja a Jugend Europäischer Volksgruppen (JEV)/Youth of European Nationalities (YEN)/Európai Népcsoportok Ifjúsága nevű kisebbségi ifjúsági szervezetnek, tagszervezeteivel szoros kapcsolatban van, közös csereprogramokat szerveznek. A DJO (Deutsche Jugend in Europa/Európai Német Ifjúság) nevű ernyőszervezeten keresztül európai német ifjúsági szervezetekkel is kapcsolatban állnak, közös programok rendszeres résztvevői.

A VUK-Verein für Ungarndeutsche Kinder Egyesület a magyarországi német gyerekekért, fiatal szülők kezdeményezésére jött létre. Célja az iskolás korosztály számára olyan programok szervezése, ahol a gyerekek elődeik nyelvét használják, ismerkednek a kultúrával, hagyományokkal. A VudAK, a Magyarországi Német Alkotók és Művészek Szövetségének célja a németiség múltjának, jelenének és

jövőjének irodalmi, művészi eszközökkel történő feldolgozása, a magyarországi németek identitástudatának erősítése. A VUdAK tevékenységének köszönhetően a magyarországi német művészek, írók és költők ismertté váltak itthon és külföldön, műveiket a szövetség rendszeresen megjelenteti.

A Magyarországi Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsa (Landesrat) célja a német népi kulturális hagyományok ápolása és fejlesztése, az ifjúság kulturális képzésének és továbbképzésének támogatása. A Landesratnak 532 felnőtt, ifjúsági és gyermek kultúrcsoport a tagja, mintegy 12 ezer közreműködővel. Évente több kiadványt (kotta-, könyv- és hanganyag videó) jelentetnek meg és jól működő partnerkapcsolatokat építettek ki a Bajorországban, Ausztriában, valamint a dél-tiroli német és a Trentino tartományban működő – olasz nyelvű testvérszövetségekkel.

A BUSCH-Bund Ungarndeutscher Schulvereine-Magyarországi Német Iskolaegyletek Szövetsége megyei egyesületek összefogásából született azzal a céllal, hogy fórumot teremtsen a gyakorló pedagógusok és az iskolák számára a mindennapi munka során felmerülő problémák közös megoldása érdekében. Az elmúlt időszak legfontosabb teendőit a közoktatási törvény módosítása, a kétszintű érettségi előkészítése, a kisebbségi önkormányzatokkal kialakítandó együttműködés határozta meg. A szövetség kezdeményezte, és anyagilag támogatja a sikeresen működő, népszerű BUSCH-Akadémiát. A tanárok szakvizsgával egyenértékű másoddiplomát biztosító képzése az ELTE-n már ötödik évfolyamába lépett, évfolyamonként 20-30 résztvevővel. A BUSCH-Akadémia másik ága az óvónők kiegészítő nemzetiségi diplomát adó képzése, mely 2001 óta az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán folyik. A szövetség rendszeres kiadványa a Neue Zeitung mellékletként évente négyszer megjelenő szakmai lap, a BUSCH-Trommel. A folyóirat oktatáspolitikai eseményekről és döntésekről, különböző véleményekről és egyesületi információkról ad tájékoztatást.

A magyarországi németiség intézményhálózatának fontos eleme az országos gyűjtőkörrel rendelkező Tatai Német Nemzetiségi Múzeum – Ungarndeutsches Museum Totis. A múzeum, mintegy 20 000 leltári darabot felölelő anyagában megtalálhatók az ország valamennyi, németek által lakott vidékéről származó emlékek, melyeket időszakos és tematikus kiállításokon mutatnak be. Az intézmény 1983-ban költözött a műemlék Nepomucenus malomba, melynek állaga leromlott, az intézmény méltatlan körülmények között működik, léte bizonytalan. Az országos önkormányzat kellő fedezet esetén átvénné az intézményt.

A magyarországi németek kultúrájának mentésére, dokumentálására sokhelyütt találunk helytörténeti gyűjteményeket, falumúzeumokat, tájházakat. 2004 októberében került sor a hagyományörzés egyik legfontosabb bázisának számító mintegy 60 német tájház fenntartóinak I. Országos Találkozójára, elsősorban a megfelelő szakmai működtetéshez szükséges információ és segítség elérésének biztosítása, a gyűjtemények felhasználási lehetőségeinek feltérképezése céljából. Hasznos összefoglaló a MNOÖ Kulturális Bizottsága által készített magyar és német nyelvű Német tájházak és emlékszobák Magyarországon (Deutsche Heimatmuseen und Heimatstuben) c. kiadvány.

A Deutsche Bühne Ungarn - Szekszárdi Német Színház országos feladatkörrel felruházott, önálló intézmény, 1994 novemberétől - hazai és németországi támogatásból átalakított - saját színházépületben működik. A társulat 2003. januárjában ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját. 2004 január 1-től a Tolna Megyei Önkormányzat és a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata között megkötött egyezmény alapján az országos önkormányzat részfenntartásában működik, 2003 óta új igazgató irányítása mellett.

A Budapesti Német Színház Létrehozását és Támogatását Szolgáló Közhasznú Egyesület a fővárosi német nyelvű színjátszás tradícióinak felélesztésére jött létre. Megalakulása óta több, hazai és külföldi előadók részvételével létrehozott irodalmi estet és előadást mutatott be. Munkájukat az állandó színházépület hiánya nagyon nehezíti.

Német kisebbségi amatőr színházi tevékenység elsősorban a nemzetiségi iskolákban folyik. 2003-ban a színházi mozgalom támogatói egyesületet hoztak létre Vördereverein für deutschsprachiges Laientheater in Ungarn-Egyesület a magyarországi német nyelvű amatőr színjátszásért néven. Néhány, nyelvjárást még beszélő közösségben tapasztalható az anyanyelvi színjátszás feltámasztására irányuló törekvés (Tarján, Véménd).

A nemzetiségi könyvtárak, így az ún. német báziskönyvtárak is évtizedek óta a megyei könyvtárhálózathoz kapcsolódnak, esetenként több megyére kiterjedő hatáskörrel. A Magyarországi Német Könyvtárosok Munkaközössége tíz tagot, tíz báziskönyvtárt foglal magába. A báziskönyvtárak módszertani, koordinációs központi feladatait az Országos Idegen-nyelvű Könyvtár látja el. A báziskönyvtárak mai állománya hiányos, jelentős mértékű pótlásra, frissítésre szorul. Elsősorban a német nyelvtudás elmélyítését szolgáló kiadványok, kazetták, gyermekeknek szóló szakkönyvek, mesekönyvek, összefoglaló jellegű kézikönyvek területén mutatkoznak hiányosságok.

A Magyarországon élő németség nagyobbrészt római katolikus vallású, evangélikus települések Győr-Moson-Sopron, Tolna és Baranya megyében található. Eلسzórtan élnek református vallású németek is az országban. Az elmúlt évtizedekben, de elsősorban a háborút követő két évtized során a németség nyelvhasználata erősen beszűkült, a nyelvváltás fokozottan érvényes volt az egyházi szertartásokra is, hiszen a közének, a prédikáció mindig magyar nyelven folyt. Bár az elmúlt években előtérbe került az anyanyelvű istentiszteletek iránti igény, sokhelyütt nehézségekbe ütközik a német nyelvű istentisztelet szervezése, kevés a németül miséző lelkész.

A hazai legnagyobb katolikus német szervezet az 1991-ben alapított Szent Gellért Katolikus Egyesület, mely évente egy országos találkozót, több megyei rendezvényt szervez, zarándoklatokat bel- és külföldre egyaránt.

A Magyarországi Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsa 1999-ban egyházzenei munkaközösséget alakított, mely feladatának tekinti a német nyelvű hagyományok, a magyarországi németek egyházzenei örökségének felélesztését és gondozását, a tárgyi emlékek gyűjtését.

A magyarországi németek kutatását az 1994-ben megalakított Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központja koordinálja, mely kutatók, szakdolgozók, oktatók számára szakmai, információs bázisként működik, tanácskozásokat, konferenciákat, kiállításokat szervez.

A Neue Zeitung a magyarországi németek közszolgáltató hetilapjaként működik. A lap 2003-ban 36,7 millió Ft, 2004-ben 28,02 millió Ft költségvetési támogatásban részesült. A Neue Zeitung fenntartója a Neue Zeitung Alapítvány, melynek Kuratóriuma gyakorolja a Szerkesztőség munkája feletti társadalmi ellenőrzést és felügyeletet. A NZ évente egyszer „Signale” címmel irodalmi és művészeti mellékletet jelentet meg. Az országos önkormányzat megbízásából, a Neue Zeitung szerkesztőségében készül évente a kalendárium, a Deutscher Kalender. 2005 januárjában a szerkesztőség a német Belügyminisztérium által támogatott számítógépes berendezéseket kapott, így lehetővé vált a technikailag elavult eszközök cseréje.

Több országos egyesület jelentet meg újságokat, kiadványokat. Legismertebb közülük a Jakob Bleyer Közösség (Jakob Bleyer Gemeinschaft) kiadásában megjelenő Vasárnapi Újság (Sonntagsblatt). Országos szinten sok helyi lap rendelkezik német nyelvű melléklettel, Budapesten több kerületi újságban jelennek meg alkalmanként német nyelven cikkek, többnyire a kerületi kisebbségi önkormányzat kezdeményezésére.

A Magyar Rádió Pécsi Stúdiója napi 30 perces országos sugárzású, valamint két és fél órás regionális német nemzetiségi adással jelentkezik. A stúdióban napi német műsor is készül. A budapesti rádió minden vasárnap sugároz egyórás német nyelvű műsort, melyet a pécsi stúdióból megismételnek. Emellett több helyi rádió, így Baján és Mohácson is, rendszeresen sugároz német programokat. A műsorok nagy részét a hazai németek csak igen szűk rétege tudja fogni.

Ugyancsak Pécsen készül a Magyar Televízió országos sugárzású német nemzetiségi televíziós magazinműsora, az Unser Bildschirm, mely 2003. októberében ünnepelte megalakulásának 25. évfordulóját. Az elmúlt néhány évben számos helyi kábeltelevízió is indított német nyelvű programokat.

2000 őszén kezdte meg működését a budapesti Lendvay utcai ház, a Magyarországi Németek Háza. A Házban került elhelyezésre a Neue Zeitung szerkesztősége, itt működnek a németiség országos egyesületei (Magyarországi Ifjú Németek Közössége, Magyarországi Német Iskolaegyletek Szövetsége, Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsa, Jakob Bleyer Egyesület), valamint a tetőtérben könyvtár. Itt kerül kialakításra a magyarországi németek archívuma is. A németországi Külföldi Kapcsolatok Intézete (Institut für Auslandsbeziehungen) évente egy kulturális asszisztentst delegált Budapestre a programok szervezésére. Irodalmi estek, kiállítások, koncertek, ismeretterjesztő előadások, filmvetítések, gyermekprogramok várják a magyarországi németek közéleté, irodalma, művészete iránt érdeklődőket.

A MNOÖ kulturális autonómia koncepciójában fontos helyet foglal el a német nemzetiségi közművelődés szervezése, az együtttesek, civil szervezetek támogatása. Kiemelt jelentőségű annak a közművelődési hálózatnak a létrehozása, mely

budapesti központtal koordinálja, és szakmailag támogatja az országban létesült közösségi házak tevékenységét. A 2003-ban alapított Ungarndisches Kulturzentrum - Magyarországi Német Közművelődési Központ székhelye Budapesten, a Lendvay u. 22. alatt lévő Magyarországi Németek Házában van.

A Német Ház és az egyéb ingatlanok működtetésére az országos önkormányzat egy korlátolt felelősségű társaságot hozott létre. A községi önkormányzattal közösen alapította az országos önkormányzat 2000-ben a Városlódi Villa Kft-t, melynek feladata a valamikori városlódi ifjúsági tábor üzemeltetése. A szállást és programokat biztosító Iglauer Park saját szervezésű nemzetiségi, kézműves és sportprogramjai révén jelentős ifjúsági nemzetiségi szakmai bázissá, műhellyé vált. Az elmúlt két évben hazai és külföldi segítséggel 10 új bungalót építettek a régi faházak helyén, korszerűsítették a fűtési és az elektromos rendszert.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata szoros kapcsolatban áll a német nyelvű országokkal és régiókkal, az európai német kisebbségi szervezetekkel, valamint a német nyelvű országok más anyanyelvű kisebbségeivel. Több éve intenzív és gyümölcsöző az együttműködés a Trentino-Südtirol tartományban élő németességgel. A tartomány segítséget nyújtott hazai német nemzetiségi intézményi beruházásokhoz, továbbképzési lehetőségeket biztosít nemzetiségi intézmények pedagógusainak, művészeti együttesek vezetőinek, testvér-települési kapcsolatokat szorgalmaz.

A magyarországi német kisebbség korábbi és mai hivatalos képviselője is tagja a FUEV-Európai Népcsoportok Föderális Uniójának (Föderalistische Union Europäischer Volksgruppen). A FUEV német kisebbségeket tömörítő munkacsoportjának tanácskozását 2004 novemberében a pécsi Valeria Koch Iskolaközpontban rendezték meg.

2002-ben Budapesten írták alá a Magyar Köztársaság és a Belgiumi Német Közösség együttműködéséről szóló megállapodást, melynek részét képezik a belgiumi és a magyarországi németek közös projektjei a nyelv, a kultúra megtartása, a média és az oktatás területén. A belgiumi német közösség 2003. november 20-án ünnepelte autonómiájának 30. évfordulóját. Az ünnepségen részt vett az MNOÖ delegációja is.

A nyugat- és dél-magyarországi megyék német kisebbsége az Alpok-Adria Munkaközösség keretén belül hosszú évekre visszanyúló jószomszédi kapcsolatokat ápol a régió kisebbségeivel, de hasonlóan aktív részesei a kelet-magyarországi németek a Kárpátok Európai Kisebbségi Tanácsa munkájának.

Németország az 1987-ben aláírt, majd 1992-ben megújított Közös Nyilatkozat (Egyezmény a német kisebbség és a német nyelv támogatásáról Magyarországon) alapján rendszeresen támogatja a magyarországi németeket. A támogatás állami, tartományi és alapítványi forrásokból történik, kiemelten Bayern és Baden-Württemberg tartományok, a Dunai Svábok Kulturális Alapítványa (Donauschwäbische Kulturstiftung des Landes Baden-Württemberg), a Külügyi Kapcsolatok Intézete (Institut für Auslandsbeziehungen), a Goethe Intézet (Goethe-Institut), a Szövetségi Hivatal (Bundesverwaltungsamt) és a Német Akadémiai Csereszolgálat (Deutscher Akademischer Austauschdienst) révén.

Németország szövetségi és tartományi forrásokból ösztöndíjakat biztosít tudományos kutatók számára. Könyvtárakat támogat, segíti a szekszárdi Német Színház működését. Támogatja a magyar és német egyházak közötti együttműködést, németek által is lakott településeknek kórházi felszereléseket juttat, németországi továbbképzéseket biztosít bizonyos szakmák művelőinek, magyarországi német intézményi beruházásokat támogat, hozzájárul a MNOÖ által működtetett regionális irodák fenntartásához, támogatja az országos ill. regionális kulturális rendezvényeket. A projektek jelentős része közvetlenül is a német kisebbség nyelvének és kultúrájának megmaradását szolgálja, illetve a német nyelv oktatásának minőségi javulását segíti elő. Rendkívül fontos az itt dolgozó vendégtanárok munkája, akik az oktatáson kívül tevékenyen részt vesznek a pedagógusok továbbképzésében, valamint segédanyagok és tankönyvek összeállításában. Magyarországon jelenleg 3 szaktanácsadó (Fachberater), 9 külügyi szolgálatban lévő, egyetemen oktató tanár (Auslandsdienstlehrkräfte) és 42 különböző intézményben dolgozó tanár (Bundes- und Landesprogrammlehrer) dolgozik. A támogatások a MNOÖ-val történő rendszeres konzultáció alapján, a Goethe Intézet ill. a támogatást nyújtó tartományok illetékes minisztériumainak szervezésében a Magyar-Német Kulturális Vegyes Bizottság Állandó Albizottsága koordinálásával valósulnak meg.

Az Albizottság két évente ülésezik, legutóbb 2003 novemberében Németországban. Az ülésen a bizottság értékelte az előző időszak támogatásait és meghatározta a 2004-2005 közötti ciklus prioritásait, konkrét projektjeit. A Német Szövetségi Köztársaság Kormánya továbbra is felelősséget érez a Kelet- és Közép-Európában élő német származásúak iránt, támogatásait az európai integrációs folyamathoz igazítja és költségvetési lehetőségei szerint, bár nem emelkedő mértékben az eddigieket továbbra is folyósítja. Az albizottság következő ülését Magyarországon tartja 2005 őszén.

A Német Szövetségi Belügyminisztérium költségvetéséből finanszírozott nem oktatási célú támogatások a MNOÖ kezelésében jutnak el a pályázókhoz. A támogatások sikerességének alapja az eredményes együttműködés, a mindkét oldalon meglévő szakmai háttér, a szervezők flexibilitása és a felelősök pozitív hozzáállása. A német kormány a magyarországi németek projektjeit évente komoly értékben támogatja, sok esetben olyan programmal, amely egyidejűleg a teljes magyar lakosság javát is szolgálja. Így az elmúlt két évben is több alkalommal biztosítottak kórházak számára nagy értékű berendezéseket, legutóbb pedig 9 német kisebbségi önkormányzatnak juttatott a település egészségügyi ellátásának javítását szolgáló berendezéseket.

A magyarországi németek jó kapcsolatokat építettek ki a németországi tartományokkal is. E kapcsolatok külön egyezmények alapján működnek, és a gazdasági együttműködés mellett egyre jelentősebb a német nyelvű oktatás támogatása, mellyel azonban nem kizárólag a német kisebbségi oktatást segítik. 2004-ben volt 20 éves a bajor-magyar együttműködés, melynek alapján a Bajor Oktatási és Kultuszminisztérium vendégtanárokat, szakértőket delegál Magyarországra, továbbá hallgatók, németet idegen nyelvként tanító és nemzetiségi pedagógusok számára biztosít nyelvi és szakirányú továbbképzéseket Bajorországban, és támogat mintegy 150 iskolai, iskolán kívüli, népfőiskolák, ifjúsági, népzenei, amatőr színjátszó csoportok, egyesületek, önkormányzatok közötti

partnerkapcsolatot. Ugyancsak a bajor oktatási tárca segítségével valósult meg a német-magyar közös érettségi Baján.

2005. január 26-án az OM és Baden–Württemberg tartomány Kulturális- Ifjúsági- és Sportminisztériuma megállapodtak az iskolai oktatás területén jól működő együttműködés további elmélyítéséről, és a modern idegen-nyelv tanítás területén kidolgozott közös iskolai projektek, valamint az iskolavezetési koordináció szakmai továbbfejlesztésének támogatásáról. A közös iskolai projektek a Budapesti Német Iskolát, a bajai Magyarországi Németek Általános Művelődési Központját, és egész Magyarország területén azokat az iskolákat érintik, amelyek a német Kultuszminiszteri Konferencia II. fokozatú „DSD” német diplomáját adják ki. Két vegyes szakértői bizottság a „modern idegennyelv-tanítás” és az iskolavezetés koordináció területén, két éven keresztül (2005–ben és 2006-ban) szakmai referenciakeretet dolgoz ki.

Mintegy 200 németek által lakott településnek van partnerkapcsolata németországi és ausztriai településekkel, ily módon is kötődve az anya-, illetve nyelvemzethez. Kulturális egyesületek, diákcsoportok, pedagógusok csereutazásán túl, az együttműködés gazdasági lehetőségeinek kiaknázása is tapasztalható.

7. A magyarországi örményekről

A 2001. évi népszámlálás során 294 fő vallotta magát örmény anyanyelvűnek. Közülük 27-en úgy nyilatkoztak, hogy csak örményül tudnak, idegen nyelvként pedig 160 fő beszéli az örmény nyelvet. 300-an mondták azt, hogy családi, baráti körben használják az örmény nyelvet. 620 fő vallotta magát örmény nemzetiségűnek, míg 1 258 fő nyilatkozta azt, hogy valamilyen formában kötődik az örmény nemzetiséghez, kultúrához, nyelvhez.

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint az örmény nemzetiségűek között közel 75 százalék volt a magyar állampolgár (462 fő). Az örmény anyanyelvűek csoportjában a magyar állampolgárok aránya nem éri el az 50 százalékot sem (129 fő), és 165 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született örmények száma 366 fő, ez a nevesített örmény kötődést vállalók 31,42 százaléka.

A jelenlegi önkormányzati ciklust megelőző időszakban 16 fővárosi kerületi és 8 vidéki, összesen 24 helyi örmény kisebbségi önkormányzatot választottak, e szám 2002-ben 30-ra nőtt. Az országos önkormányzat folyamatos működését nehezítette, hogy a 2003 februárjában választott 19 fős testület elnöke még abban az évben lemondott. Utódját, az ún. örmények és magyar-örmények közötti ellentét miatt a beszámoló készítésének időpontjáig sem tudták megválasztani. Az országos önkormányzat munkáját jelenleg két alelnök közösen irányítja.

A Országos és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elhelyezésére a Budapest, Soroksári u. 1. szám alatti Duna Házban kapott irodahelyiséget a magas rezsiköltségekre hivatkozva az önkormányzat 1998. óta nem használta. A Központi Vagyonkezelő Irodával 2004 júniusában kötött megállapodás alapján az országos

önkormányzat Budapesten, a II. kerületi Palatinus u. 4. szám alatt kapott csereingatlant.

Az Országos Örmény Önkormányzat 2003-ban, illetve 2004-ben biztosított, működési célú költségvetési támogatás, a megelőző időszakhoz képest mintegy 50 százalékos növekedés révén 33,3 millió Ft volt. 2005-re a támogatás elérte a 35 millió Ft-ot.

A vizsgált időszakban az ÁSZ elvégezte az Országos Örmény Önkormányzat utóellenőrzését, és az önkormányzat pénzügyi-gazdasági tevékenységének ellenőrzéséről jelentés készült (sorszám: 0354).

Az ÁSZ jelentés megállapítja, hogy az Önkormányzatnál a törvényes állapot helyreállítására, az ÁSZ által javasolt feladatok végrehajtására a 2003. február 16-án megválasztott új elnökség és képviselőtestület hatáskörében kezdődtek érdemi, a törvényes működést és gazdálkodást megalapozó intézkedések. A hatályba helyezett új számviteli politika, és a hozzárendelt leltározási, értékelési és pénzkezelési szabályozások összhangban állnak a számviteli törvény rendelkezéseivel.

Az Önkormányzat új vezetője – jogi képviselője útján – a súlyos hiányosságok feltárására büntetőeljárást kezdeményezett. A benyújtott feljelentés magánokirattal való visszaélés vétsége, számvitel rendjének megsértése, hűtlen kezelés, magánokirat hamisítás, sikkasztás és csalás bűncselekmények elkövetésének kivizsgálására irányul. A feljelentés alapján tanúmeghallgatásokkal megkezdődött a büntetőügy kivizsgálása. Az Önkormányzat a büntetőeljárás kezdeményezésével teljessé tette az ÁSZ által javasolt törvényességi intézkedések végrehajtását.

Az ellenőrzés megállapításai alapján az ÁSZ javasolta az Önkormányzat elnökének, hogy

- Gondoskodjon az ideiglenes Szervezeti és Működési Szabályzat felülvizsgálatáról és kiegészítéséről, valamint a Közgyűlésen való elfogadásáról és ennek eredményeképpen a módosított és végleges SZMSZ 2004 január 1-én történő hatálybaléptetéséről. A szabályzatban pótolják a bizottságok feladatainak meghatározását, rendelkezzenek az elnök és az elnökség által gyakorolható feladat- és hatáskörrel.

- Intézkedjen a számvitelről szóló – többször módosított - 2000. évi C. törvény előírása szerinti számlarend elkészítéséről. A számlarendben határozza meg a feladatonkénti ráfordítások figyelemmel kísérésének módját, valamint a zárlati teendőket és határidőket.

- Szabályozza a gazdálkodás feladatainak és folyamatainak szabályszerűsége érdekében az Önkormányzat belső ellenőrzési rendszerét.

Az örmények saját iskolahálózattal nem rendelkeznek. A nyelvoktatás vasárnapi iskola keretében folyik Budapesten, Szegeden, Győrött és Székesfehérváron. Ezt a tevékenységet az Oktatási Minisztérium támogatja. Budapesten, az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen van örmény nyelvi és kulturális képzés.

Az örmény közösségnek önálló egyháza van, a Magyarországi Örmény Egyház. Az országos önkormányzat tájékoztatása szerint az örmények felekezeti hovatartozásuk alapján az örmény apostoli és a római katolikus szertartások szerint élnek. A 2001. évi népszámlálás adatai szerint az önálló örmény egyházhoz tartozók száma Magyarországon 766 fő.

A beszámolási időszakban, a személyi jövedelemadó 1 százaléka az egyházak részére történő felajánlása révén a Magyarországi Örmény Egyház 2003-ban 208 személy felajánlásával 1,8 millió Ft-ot, míg 2004-ben 240 személy felajánlásával 2,37 millió Ft-ot kapott.

A Kisebbségekért Közalapítvány 2003-ban 12 örmény programra összesen 1,67 millió Ft, 2004-ben pedig 17 örmény programra 6,357 Ft-ot biztosított az örmény közösség kulturális értékek magyarországi megőrzése és továbbfejlesztése érdekében.

Az utóbbi években megerősödött a Magyar Televízió és a Magyar Rádió örmény kisebbségi műsorszolgáltatása. A Kisebbségekért Közalapítvány támogatásának köszönhetően 2004-ben új folyóirat indult. A kulturális, közéleti újság írásainak 80 százaléka örmény nyelven jelenik meg.

A 2004. áprilisában megrendezett Nemzetiségi Színházi Találkozó egyik kiemelkedő produkciója volt az „Örmény legenda” című tánckantáta bemutatója a Thália Színház nagytermében, a budapesti Kamaraopera és a Magyar Állami Népi Együttes művészeinek közreműködésével.

Az Országos Örmény Önkormányzat jó kapcsolatokat tart fenn az anyaországgal és a világon diaszpórában élő örménységgel. Az országos önkormányzat 2004. októberében együttműködési megállapodást kötött az Örmény Kulturális Minisztériummal. A 2003. októberében létrejött Világ Örmény Kongresszus alapítói között ott voltak a magyarországi örmények képviselői is.

8. A magyarországi románokról

A 2001-es népszámlálás során anonim önbevallás keretében román anyanyelvűnek 8 482 fő, román nemzetiségűnek 7 995 személy, ortodox román vallásúnak pedig 5 598 fő vallotta magát. A statisztikai adatok szerint 25,6 százalékkal kevesebben mondták magukat román nemzetiségűnek, mint 1990-ben. A román anyanyelvűek száma 10 év alatt viszont csak 2,8 százalékkal csökkent. Budapesten 2001-ben 1173 fő volt román anyanyelvű, és 1205 személy nyilatkozott úgy, hogy román nemzetiségű. A magukat román nemzetiségűnek vallók körében közel egyenlő a városokban (50,2 százalék) és a falvakban (49,8 százalék) lakók aránya. A századfordulón a román anyanyelvűek csupán valamivel több, mint a fele (51,8 százalék) élt a falvakban. Közel ugyanannyian vallották magukat románnak az ország különböző városaiban.

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a román nemzetiségűek között

mintegy kétharmadot tesznek ki a magyar állampolgárok (5314 fő). Az anyanyelvi csoportból magyar állampolgársággal rendelkezik 5 602 fő (66,06 százalék), és 2879 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született román kötődésűek száma 7286 fő, ami közel 50 százaléka a teljes létszámnak. Magyarországon 2001-ben 94 721 fő beszélt valamilyen szinten a román nyelvet, 40 184 személynek volt magyar-román kettős állampolgársága.

A magyarországi román kisebbség érdekképviseleti szervezetei, és a Magyarországi Román Ortodox Egyház 20-25 ezerre becsüli a hazai románok számát. Említést érdemel, hogy a magyarországi román kisebbség esetében tapasztalhatjuk a legkisebb eltérést a népszámlálási adatok és a különböző érdekképviseleti szervezetek által becsült létszámadatok között.

A történelmileg kialakult közösségeiket elsősorban a mai Magyarország dél-keleti régióiban találjuk meg, ugyanakkor napjainkra megnőtt az ország fővárosában, Budapesten élő románok száma.

A 2002. évi kisebbségi önkormányzati választások során 27 településen összesen 44 román kisebbségi önkormányzatot választottak meg. Külön figyelmet érdemel a Békés megyei Méhkerék település helyzete, ahol a képviselőtestület valamennyi tagja román nemzetiségű, és a község polgármestere is románként kapott bizalmat.

A kisebbségi önkormányzati választások során tapasztalt anomáliák a román kisebbséget is érintették. Az országos önkormányzat vezetői szerint a 18 budapesti kerületi önkormányzat közül csupán 4-ben vannak a hazai román közösséghez tartozó képviselők. Budapesten éppen ezért a harmadik ciklusban sem alakult fővárosi román önkormányzat.

A beszámolási időszakban, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzatát, a korábbi ciklusok során tapasztaltakkal ellentétben, 2003. március 2-án problémamentesen választották meg. Az 53 fős testület területi alapon szerveződött. A megválasztott – újra bizalmat kapott - önkormányzati vezetők kísérletet tettek egy széles koalíció létrehozására. Az országos önkormányzat értékelése szerint ezek az erőfeszítések nem vezettek eredményre. Ennek ellenére az új vezetés továbbra is hangoztatja, hogy valamennyi hazai román közösség érdekében kíván dolgozni. A kisebbségi önkormányzatok munkáját az országos önkormányzat két megyei szövetségén és bizottságain keresztül segíti, szorosan együttműködik a románság helyi kulturális egyesületeivel, intézményeivel, s kiemelt figyelmet fordít az oktatási-nevelési intézményekre.

Az országos önkormányzat költségvetési működési támogatása 2003-ban jelentősen emelkedett, 48,3 millió Ft-ra nőtt. 2004-ben hasonló támogatást kapott a román önkormányzat. 2005-re a támogatás összege eléri az 50,7 millió Ft-ot. Az önkormányzat az elmúlt évben közel 9 millió Ft-ot fordított az új, általa alapított intézmény épületeinek megvásárlására, illetve az épületek felújítására.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata Dokumentációs és Információs Központot alapított Gyulán, melynek felavatására 2004. október 2-án került sor. Az országos kisebbségi önkormányzatok intézményei alapítására létrehozott, a NEKH által kezelt költségvetési keretből az országos román

önkormányzat 23 millió Ft állami támogatást kapott. Az önkormányzat 5 millió Ft-os hozzájárulásával megvásárolhatta a Központ kialakításához szükséges épületeket, melyben kiállító-terem, olvasóterem, szerkesztőségi szoba, illetve raktárhelyiség került kialakításra. A felújítási munkákra közel 6,5 millió Ft-ot költött az önkormányzat, amelyből 5,5 millió Ft-ot saját forrásból biztosítottak, és ezen felül 1 millió Ft-ot a NEKH intervenciós keretéből kaptak. Románia mintegy 3 millió Ft-ot (7065 euró) adott 2004-ben az új intézmény berendezéséhez, a központ logisztikájának, bútorzatának, számítógépes rendszerének kiépítésére.

A román országos önkormányzat csak részben támogatja a Kisebbségi törvényt érintő, a Kormány részéről a Parlamentnek beterjesztett törvénymódosítási javaslatait. Elvetik a kisebbségi választási névjegyzék szükségességét, ugyanakkor a jelöltállítást szeretnék megszigorítani. Kérik, hogy Budapest kerületeiben ne lehessen kisebbségi önkormányzatokat alakítani, csupán fővárosi szinten, kisebbségenként egyet-egyet. Elutasítják az országos önkormányzat közvetlen választását, kérik a jelenlegi elektori gyűlés intézményének megőrzését. Rögzíteni szükséges ugyanakkor, hogy az országos önkormányzat álláspontjával ellentétben, a Kormány által beterjesztett kisebbségi önkormányzati választási javaslatokat támogatja a Magyarországi Románok Koalíciója. Az országos önkormányzatban képviselttel nem rendelkező, nagyszámú román kisebbségi önkormányzatot tömörítő civil szervezet szorgalmazza a kisebbségi választói névjegyzék bevezetését, az országos önkormányzat tagjainak közvetlen választását.

Az országos önkormányzat gyakran hangoztatja, hogy Románia, Magyarországgal ellentétben megoldotta a kisebbségek kedvezményes parlamenti képviselőinek kérdését. A kétoldalú államközi tárgyalások során a román kormány képviselői minden esetben felvetik a magyarországi románok parlamenti képviselője megoldatlanságát.

Magyarországon a közoktatás valamennyi szintjén van román kisebbségi képzés. Jelenleg 14 településen folyik román nemzetiségi óvodai nevelés, általános iskolai oktatás. Román nemzetiségi képzésben a 2003/2004-es tanévben 462 óvodás, 1014 általános iskolás és 201 középiskolás részesült. A beszámolási időszakban, a Gyulai Román Gimnázium valamennyi évfolyamán párhuzamos osztályok alakultak. Az utóbbi években egyre nagyobb számú romániai diák tanul a gyulai román középiskolában, akik elsősorban a határ menti romániai településekről érkeznek.

Az országos román önkormányzat közreműködésével, 2004 őszén újra indult a román nyelvű általános iskolai képzés Hajdú-Bihar megye 3 településén, illetve Budapest egyik kerületében. Az országos önkormányzat sürgeti a battonyai román iskola újjáépítéséhez szükséges költségvetési források biztosítását.

Hazánkban három - tanári képesítést nyújtó - felsőoktatási intézményben van román nyelvű képzés, a 2003/2004-es tanévben 82 fő részvételével. E karokon is jellemző a romániai hallgatók egyre nagyobb száma, esetenként a diákok több mint 75 százalékát teszi ki a romániai, elsősorban magyar nemzetiségűek részvétele a magyarországi román felsőfokú diplomát nyújtó képzésben.

Magyarország állami ösztöndíjat nyújt teljes körű romániai felsőfokú képzéshez. Jelenleg 24 fiatal tanul magyar állami ösztöndíjjal Románia különböző egyetemén,

elsősorban orvosi, teológiai, gazdasági szakokon. Általában Kolozsvárt, Temesvárt, Nagyváradot, vagy Aradot választják a fiatalok. Románia is nyújt állami ösztöndíjat a magyarországi fiatalok részére. Problémát jelent ugyanakkor a diplomák honosítása. Ha egy hallgató nem nyer magyar állami ösztöndíjat, az anyaországban szerzett diplomáját csak különbözeti vizsgák megszerzése után fogadják el Magyarországon.

A beszámolási időszakban elsősorban az oktatáshoz kötődő programok megvalósítását szolgáló kulturális projektek támogatásához igényeltek költségvetési támogatást a magyarországi román szervezetek. A legnagyobb támogató, a Kisebbségi Közalapítvány, 2003-ban 186 román projektet bírált el pozitívan, s összesen 59 615 143 Ft-ot biztosított ezek megvalósítására. 2004-ben 139 román pályázat kapott támogatást, összesen 44 671 454 Ft-ot.

A magyarországi románok döntő többsége ortodox vallású. A 2001-es népszámlálás adatai szerint, az ortodox felekezethez tartozók közül, a magyarországi ortodox román egyház hívei vannak a legtöbben. A Magyarországi Román Ortodox Egyház 20 településen 21 parókiát működtet. Gyula városában püspökség irányítja az egyházi életet. Az ortodox parókiák többségében romániai misszionárius pap szolgál.

A magyar költségvetés 2003-ban 19,51 millió Ft-tal, 2004-ben pedig 25,96 millió Ft-tal támogatta a magyarországi román ortodox egyház ingatlanrekonstrukciós munkálatait. Ennek keretében 2003-ban és 2004-ben 20 millió Ft költségvetési támogatást nyújtott a gyulai ortodox katedrális felújítási munkáinak támogatására, 18,01 millió Ft került felhasználásra a Budapest Holló utcai ingatlan, 4,2 millió a körösszakáli kolostor-templom, 1,76 millió Ft a békéscsabai román ortodox templom rekonstrukciós munkáira, a méhkeréki templom felújítását pedig 1,5 millió Ft szolgált. Először nyújtott költségvetési támogatást a fővárosi ortodox román kápolna felújítására 2004-ben Budapest Főváros Önkormányzata, amikor 2 millió Ft-ot adott a nagyszabású rekonstrukciós munkák folytatásához.

Megemlíthető, hogy a román kormány az elmúlt két évben – a korábbi támogatásihoz képest – jelentősnek tekinthető, 46 millió Ft-os összegnek megfelelő anyagi támogatást biztosított a budapesti ortodox román kápolna folyamatban lévő teljes körű felújítására. 2004-ben az anyaországi Román Ortodox Egyház szervezésében kerültek megrendezésre a „Magyarországi Ortodox Keresztény Napok” Budapesten és Gyulán. Az eseményen jelen volt Románia külügyminisztere és a román kormány több tagja.

A személyi jövedelemadó 1 százalékanak valamely egyház részére történt felajánlás alapján a Magyarországi Ortodox Román Egyházat 2003-ban 295 fő összesen 1,62 millió Ft-tal, 2004-ben pedig 329 fő 2,18 millió Ft-tal támogatta.

A Magyarországi Románok Országos Önkormányzata, a Gyulán megnyílt Dokumentációs és Információs Központja székházában reprezentatív kiállító termet alakított ki, melyben a magyarországi ortodox román vallási emlékek, kegytárgyak bemutatására van lehetőség.

A magyarországi román önkormányzatok, kulturális egyesületek élő és rendszeres kapcsolatot alakítottak ki a romániai kulturális, tudományos, oktatásügyi, helyi önkormányzati és humanitárius intézményekkel. Mintegy tizenöt, románok által lakott

magyarországi településnek van testvérkapcsolata romániai településekkel, így módon is kötődve az anyaországhoz.

Kulturális- és diákcsoportok csere-utazásán túl, az együttműködés gazdasági lehetőségeinek kialakítása is megfigyelhető. Az országos önkormányzat – az oktatás területén folyó munka jobbítása érdekében – együttműködési megállapodást kötött az Aradi Aurel Vlaicu Egyetemmel és az Aradi Tanfelügyelőséggel.

A román-román kapcsolatokra igen jó hatással van az a tény, hogy a Magyar Köztársaság és a Román Köztársaság közötti állami kapcsolatok viszonylag zavartalanok. Az anyaország és a román kisebbség kapcsolattartásában a budapesti Román Nagykövetségnek, valamint a Szegeden működő Főkonzulátusának is jelentős szerepe van.

A beszámolási időszakban egy alkalommal, 2003 nyarán ülésezett a magyar-román kormányközi vegyes bizottság, melynek munkájában részt vesz a magyarországi románok országos önkormányzatának elnöke is.

9. A magyarországi ruszinokról

Az 1990-es népszámlálás kiadványai a ruszinokat külön nem említették. A 2001. évi népszámlálás során 1 113 fő vallotta anyanyelvének a ruszin nyelvet, 1 098 fő tartotta magát ruszin nemzetiséghez tartozónak, 1 292-en kötődtek a ruszin kultúrához, hagyományokhoz, míg összesen 1 068 személy nyilatkozott a ruszin nyelvet családi, barati körben való használatáról. A ruszinok döntő többsége jelenleg Budapesten és Pest megyében él, autentikus közösségeik viszont Borsod-Abaúj-Zemplén megye aprófalvaiban őshonosak. A ruszin nyelv (ugyan két egymástól eltérő változatban) két településen, Komlóskán és Múcsonyban tekinthető élő nyelvnek.

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a ruszin nemzetiségűek között csak valamivel több, mint 65 százalék a magyar állampolgár (715 fő). A ruszin anyanyelvűek csoportját is hasonló arányban alkotják magyar állampolgárok (682 fő), és 428 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született ruszinok száma 1142 fő, ez a nevesített ruszin kötődést vállalók 54,93 százaléka.

Az 1998-as választásokon öt településen, valamint a főváros 5 kerületében jött létre helyi ruszin kisebbségi önkormányzat. A 2002. évi önkormányzati választások során összesen 31 ruszin kisebbségi önkormányzat alakult, ebből 15 Budapesten, 9 pedig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Ezt követően 2003. január 3-án került sor a Fővárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat (a továbbiakban: FRKÖ), majd január 5-én az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat (a továbbiakban: ORKÖ) új testületének és elnökségének megválasztására.

A központi költségvetésből az ORKÖ működésének finanszírozásához 2002-ben 17,7 millió Ft, 2003-ban 27,2 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült. 2004-ben a támogatás mértéke nem változott, viszont 2005-re 5 százalékos növekedés mellett eléri a 28,6 millió Ft-ot.

Az ORKÖ új vezetősége az önkormányzat 1999 és 2002 közötti pénzügyi-gazdálkodási tevékenységéről a feltételezett visszaélések felderítésére átfogó vizsgálatot kezdeményezett. Az ORKÖ több bírósági keresetett is indított az adott időszak felelős vezetői ellen. A MARUSZE-t jogerős ítéletben a Bíróság már elmarasztalta, ugyanakkor a hanyag kezelés vádjá elévült.

A hazai ruszin közösség civil szervezetei közül az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága a Magyarországi Ruszinok Szervezetét 2003-ban 500 ezer, míg 2004-ben 350 ezer Ft-tal, a Magyarországi Ruszinok (Ruténok) Országos Szövetségét 2004-ben 150 ezer Ft-tal támogatta. 2003-ban alakult meg a Hodinka Antal Ruszin Értelmiségi Közhasznú Egyesület, valamint az Ugocsa Ruszin Kulturális Egyesület.

Az ORKÖ elmúlt két évben megalapította a magyarországi ruszin kisebbség első intézményeit: a Magyarországi Ruszinok Közérdekű Muzeális Gyűjteményét és Kiállítóhelyét és a Magyarországi Ruszinok Könyvtárát. Az intézmények működési feltételeik kialakítása érdekében a kisebbségi intézmények átvételének és fenntartásának támogatására létrehozott keretből 2 millió Ft, a kisebbségi koordinációs és intervenciók keretből pedig 1 millió Ft támogatásban részesültek. Az ORKÖ 2004-ben Hodinka Antal emléklakettet alapított és Pécssett Hodinka emléktáblát helyezett el.

A magyarországi ruszin nyelvoktatás a 2004/2005-ös tanévtől két általános iskolában, Múcsonyban és Komlóskán folyik intézményi keretben az időközben elkészült ruszin nyelv- és irodalom, valamint a ruszin népismeret tantárgyak részletes követelményei szerint. Komlóska Község Önkormányzata Ruszin Általános Művelődési Központot alapított, amely magába foglalja a ruszin kisebbségi program szerint működő Napközi-otthonos Óvodát és Általános Iskolát, továbbá a helyi Művelődési Házat és a Könyvtárát. Tárgyi intézmény a normatívákon túl 2004-ben 250 ezer Ft állami támogatásban részesült. A szlovák nyelvet felváltó ruszin nyelv oktatásának megszervezése során számos problémával, így a pedagógus hiánnyal kellett szembenézniük. Az ORKÖ kezdeményezte a ruszin nyelvű két féléves szaktanfolyam elindítását a Nyíregyházi Főiskolán.

Az Oktatási Minisztérium támogatásának köszönhetően a 2002/2003 tanévben Budapesten és Komlóskán működött ruszin nyelvoktatás az ún. vasárnapi iskola keretein belül. E rendszer a 2003/2004 tanévtől kibővült a Terézvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat által szervezett oktatással. A három pályázat a 2003/2004-es tanévben összesen 1,83 millió Ft támogatásban részesült. Az Oktatási Minisztérium a 2004/2005 tanévtől a kiegészítő kisebbségi oktatást megvalósító nyelvoktató kisebbségi iskolák létrehozását és működését támogatja, amely a vasárnapi iskolák új, intézményesített formája.

A 2002/2003-as tanév az ösztöndíjjal támogatott ruszin középiskolások száma 1 fő volt, míg felsőfokú ösztöndíj támogatásban 6 ruszin diák részesült. 2003-ban a Kisebbségi Közalapítvány a nemzetiségi területen végzett egyéni teljesítmény elismerése céljából Nemzetiségi Ifjúsági Díjat alapított. Az elismerésben 2 ruszin fiatal részesült.

A Kisebbségi Közalapítvány 2003-ban 24 ruszin programot támogatott összesen 4,39 millió Ft-tal, 2004-ben pedig összesen 7 programot (és 2 fő) támogatott közel 1,5 millió Ft-tal. A Kisebbségi Közalapítvány támogatásával alakult a sárospataki Ruszin Ifjúsági Táncegyüttes és a hejőkeresztúri Ruszin Gyermekkorús.

A Országos Ruszin Hírlapot 2000-től az FRKÖ, az addig megjelenő Ruszinszkij Zsivot helyett jelentette meg, a Kisebbségi Közalapítvány támogatásával. 2003-ban a támogatás közel 5 millió Ft-ot tett ki. Az Országos Ruszin Hírlap rapszódikus megjelenése és elszámolási gondjai miatt az ORKÖ megalapította a Ruszin Világ című folyóiratot. 2004-ben a két ruszin lap a Kisebbségi Közalapítványtól megosztva laponként 1,9 millió Ft támogatásban részesült. A Ruszin Világ más költségvetési forrásokból további 1,88 millió Ft támogatásban részesült. A Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat 2000-től folyamatosan jelenteti meg a Ruszin Kalendáriumot. 2004-ben jelent meg Fedinecz Atanász festőművész háromnyelvű katalógusa és S. Benedek András „A gens fidelissima: a ruszinok” című könyve.

A Magyar Rádió hetente 30 percben sugároz ruszin kisebbségi programot. Mivel az ORKÖ 2003-ban a szerkesztőségbe új tagokat delegált, és támogatást is nyújtott a műsorkészítéshez, jelenleg két szerkesztőség, egymást váltva készíti a műsorokat, eltérő szerkezettel és tartalommal. A egyik műsor magyar nyelven, míg az ORKÖ által támogatott szerkesztőség által készített műsor ruszin nyelven hallható. A Magyar Televízió havonta jelentkező Rondó című magazinműsorában biztosít teret a ruszin kisebbségi programoknak, amelyeket a választások óta a megújult szerkesztőség készít.

10. A magyarországi szerbekről

Magyarországon az 1990. évi népszámlálás során 2 953 szerb anyanyelvű, és 2 905 szerb nemzetiségű személyt írtak össze. 2001-ben a szerb anyanyelvűek száma 3388 fő, a szerb nemzetiségűek száma 3 816 fő. A családi, baráti közösségben szerb nyelvet használók száma 4 186, míg a szerb kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődők száma 5 279 fő.

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a szerb nemzetiségűek között 73,27 százalék a magyar állampolgár (2 795 fő). A szerb anyanyelvűek csoportját is hasonló arányban alkotják magyar állampolgárok (2 281 fő), és 1 106 fő, azaz közel egyharmad nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született szerbek száma 2208 fő, ez a nevesített szerb kötődést vállalók közel 40 százaléka.

Tudott, hogy a népszámlálás során a nemzeti hovatartozással kapcsolatos kérdések megválaszolása nem volt kötelező, továbbá sajnálatos tapasztalat volt, hogy a kérdezőbiztosok számos esetben elmulasztották a kérdéseket feltenni, ezért a fent említett számokat nem tekinthetjük pontosnak.

Az 1998. évi kisebbségi önkormányzati választások eredményeként Budapest 14 kerületében és 20 vidéki településen alakulhatott meg szerb önkormányzat. 2002 őszén 44 önkormányzat megválasztására került sor.

A Szerb Országos Önkormányzat (a továbbiakban: SZOÖ) 2003-ban és 2004-ben is 45,3 millió Ft, 2005-ben pedig 47,6 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült. Az országos önkormányzat előző, 1998 és 2002 közötti ciklusának vezetősége tetemes adóhátralékot hagyott a jelenlegi vezetésre. Két év alatt 3 millió Ft, a kamatokkal növelt adóterhet kellett kiegyenlítenie a funkcióban lévő vezetőségnek, és emiatt nem, vagy csak korlátozott mértékben tudták megvalósítani a programjaikat.

A szerb civil szervezetek az Országgyűlés határozata alapján 2003-ban 4,3 millió Ft, 2004-ben 5,0 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesültek.

A Kisebbségi Közalapítvány 2003-ban 18 millió Ft támogatást nyújtott a szerb közösségeknek programjaik megvalósításához. A Közalapítvány Kuratóriuma a SZOÖ-ot 2004-ben kizárta a pályázók soraiból, mert az előző cikusból elszámolatlan pályázatai voltak.

A magyarországi szerbek anyanyelvű oktatását 1948-ig a felekezeti népiskolai hálózat biztosította. 1948-ban a felekezeti iskolákat államosították és azok vagy megszűntek, vagy összeolvadtak az ún. „délszláv” iskolákkal. 1992 óta létezik újra az önálló szerb iskolahálózat.

Az ország 8 településén és Budapesten, vagy önálló szerb óvoda, vagy szerb óvodai csoport keretében folyik igen eredményes iskolai előkészítő nevelés. Szerb tannyelvű általános iskola Budapesten, kétnyelvű Battonyán, összevont alsó tagozatos tannyelvű iskola Lóréven és Deszken működik. További 3 településen nyelvoktató iskola működik. A magyarországi szerbség legfontosabb oktatási intézménye a budapesti Szerb Általános Iskola és Gimnázium, melyben a tanulók létszáma a 2004/2005-ös tanévben 201 fő. Az oktatás magas színvonalát jelzi, hogy az érettségiző fiatalok 90 százaléka tanul tovább hazai és külföldi egyetemeken. Az iskola négy szerbiai tanárt alkalmaz, míg Battonyán, ahol az idei tanulólétszám 55 fő, 3 anyaországi vendég tanár dolgozik.

A három vidéki iskolát (Battonya, Deszk, Lórév) évek óta a megszüntetés veszélye fenyegeti. Az alacsony tanulólétszám miatt magas az egy tanulóra eső önkormányzati ráfordítás összege, és emiatt a fenntartó települési önkormányzatok évről-évre fontolgatják a nemzetiségi iskola összevonását a település magyar tannyelvű iskolájával, illetve kompenzációs támogatást igényelnek az államtól. A kiegészítő támogatást részben az Oktatási Minisztérium, részben, a koordinációs és intervenciós keretből a NEKH biztosítja.

A szerb pedagógusok képzése a budapesti ELTE, a szegedi SZTE Szláv Filológiai Tanszékein és a Budapesti Tanítóképző Főiskolán folyik, de a hallgatók száma mindhárom intézményben alacsony.

A magyarországi szerbek legjelentősebb kulturális intézményei: a SZOÖ Könyvtára, a Magyarországi Szerb Színház; néptánc együttesei: „Bánát” (Deszk), „Opanke” (Pomáz), „Sarcnac” (Medina), „Tabán” (Budapest), „Veseli Santovcani” (Hercegszántó).

A SZOÖ 2003-ban alapította meg a Magyarországi Szerb Dokumentációs és Kulturális Központot, melynek létrehozását a Kormány 2003-ban 25 millió Ft, 2004-ben 15 millió Ft-tal támogatta. Az intézmény Alapító Okirata szerint Budapesten kívül 6 regionális központja van, melyből a bajai, a pécsi és szegedi már megkezdhetette tevékenységét, míg a battonyai, a lórévi és a szentendrei kialakítása folyamatban van.

A Szerb Színház rendszeres állami költségvetési támogatásban részesül. Nagysikerű bemutató előadásai voltak nemcsak Magyarországon, hanem Szerbia és Montenegróban is. A 2003. évi Magyarországi Nemzetiségi Színházak Találkozóján a budapesti Nemzeti Színházban lépett fel, de a 2004. évi Színházi Találkozón és a lórévi szerb színházi fesztiválon is emlékezetes maradt az együttes produkciója.

A szerb kultúra és hagyományőrzés színterei az államosított, majd visszaadott hitközségi és felekezeti iskolákban működő szerb közösségi házak, klubok hálózata. Örvendetes az ének-, zene- és táncegyüttesek számának növekedése, melyek közül a legismertebbek az 1999-ben „Kisebbségi Díj”-ban részesült Vujicsics Együttes, a szentendrei Javor Férfikórus, a Szerb Gimnázium Énekkara, a budapesti Tabán, a pomázi, a deszki és hercegszántói táncegyüttesek.

A magyarországi szerbek hetilapja a „Srpske narodne novine” Interneten is olvasható. Megjelentetéséhez a Kisebbségi Közalapítványtól 2003-ban 34,4 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült. A 2004. évi támogatás, a Közalapítvány anyagi forrásainak csökkenése miatt 30 százalékkal, 26,3 millió Ft-ra mérséklődött.

1992 óta sugároz a Magyar Rádió önálló szerb nyelvű nemzetiségi adásokat. Az adásidő kezdetben napi 30 perc volt, ma már napi 60 percnyi országos és 60 perces regionális adásidőt sugároz az MR Pécsi Stúdiója. A Magyar Televízió 1-es csatornája heti 26 perces szerb nyelvű magazin-műsort sugároz. Az adást a 2-es csatornán megismételik, de mindkét alkalommal munkanapokon, 13, illetve 14 órakor kerül sor az adásra. Az MTV hátrányos nemzetiségi műsorpolitikája nem csak a szerbeket, hanem a többi nemzetiséget is érinti.

A magyarországi szerbek nyelvének és kultúrájának, azonosságtudatuk megőrzésében fontos szerepe van a Szerb Ortodox (Pravoszláv) Egyháznak. A szerb egyháznak Magyarországon 41 temploma van. A hitéletet, a püspök mellett 13 lelkész szolgálja, és a szerb iskolákban újra folyik a hitoktatás. A magyarországi szerbek egyik legrangosabb intézménye a Budai Szerb Ortodox Püspökség páratlan egyházművészeti gyűjteménye és könyvtára Szentendrén, amely egyben a szerb ortodox egyház tudományos központja is.

A Budai Szerb Ortodox Egyházmegye és a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa szervezésében 2003 májusában első alkalommal került megrendezésre az Ortodox Egyházi Napok elnevezésű ünneppsorozat, amely során a Magyarországi Szerb Ortodox Egyházak számára alkalom nyílt a széles körű bemutatkozásra, Szentendrén és Budapesten.

A SZOÖ és a helyi szerb önkormányzatok élő és rendszeres kapcsolatokat alakítottak ki a szerbiai kulturális, tudományos, oktatásügyi, helyi önkormányzati és humanitárius intézményekkel. Gyakoriak a szerbiai előadóművészek magyarországi

fellépései, szerbiai kiállítások, művészek bemutatása Magyarországon, a magyarországi szerb folklór együttesek fellépései Szerbia és Montenegróban.

A magyarországi szerbek rendkívüli jelentőséget tulajdonítanak a szerb és a magyar nép közötti megértés és kapcsolatok fejlesztésének. Különösen fontosnak tartják a szerbek a kisebbségközi kapcsolatok ápolását a magyarországi szerbek és a vajdasági magyarok között. Ennek jegyében a SZOÖ 2002-ben megválasztott vezetői szoros partneri kapcsolatot létesítettek a vajdasági Magyar Nemzeti Tanács vezetőivel. A magyarországi szerbek történelmi hagyományaiknak megfelelően törekednek a rendszeres kapcsolattartásra a Szerbián kívül élő más szerb népcsoportokkal.

A magyarországi szerbek helyzetének, kulturális autonómiájuk megerősödését szolgálják a magyar-szerb relációban régen várt államközi egyezmények. 2002. december 27-én, Belgrádban került sor a Magyar Köztársaságban élő szerb és a Szerbia és Montenegróban élő magyar kisebbség jogainak védelméről szóló Egyezmény parafálására. Az Egyezményt 2003. október 21-én Budapesten Medgyessy Péter magyar és Zoran Zsivkovics szerb miniszterelnök írták alá.

Az Egyezményben a felek vállalták, hogy biztosítják saját területükön a szerb, illetve a magyar kisebbség nemzeti, nyelvi, kulturális és vallási identitásának megőrzését és fejlesztését. Az egyezmény átfogóan rögzíti a hatálya alá tartozó kisebbségi személyek egyénileg, illetve közösségük más tagjaival együtt gyakorolható jogait, valamint a felek kötelezettségeként meghatározza az e jogok megvalósításához szükséges teendőket.

Megalakult és 2004. december 13-án Budapesten megtartotta I. ülését az Egyezmény megvalósításán munkálkodó Magyar-Szerb és Montenegró-i Kisebbségi Vegyes Bizottság, amelyben helyet kaptak a magyarországi szerbek és szerbiai magyarok képviselői is. Elkészült a Magyar-Szerb Kormányközi Oktatási, Tudományos és Kulturális Együttműködési Egyezmény, valamint a Magyar-Szerb Tárcaközi Együttműködési Munkaterv tervezete is, de aláírására, a szerb fél miatt még nem került sor.

2004-ben, a vajdasági magyarellenes atrocitásokkal párhuzamosan, illetve azok hatására megszaporodtak a Magyarországon régebben csak elvétve tapasztalt szerbellenes megnyilvánulások. A NEKH, az aktív kisebbségvédelmi elvekből kiindulva a SZOÖ elnökségével egyetértve elfogadhatatlannak tartja, hogy bármely nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozó személyt vagy azok közösségeit, bármely országban éljenek is, nemzetközi hovatartozásuk miatt sérelmek érijék. Az ügyben a NEKH, a SZOÖ-tal egyidejűleg feljelentést tett, de az ORFK Bűnügyi Főigazgatósága „mivel a feljelentett cselekmény nem bűncselekmény” a nyomozást megtagadta.

11. A magyarországi szlovákokról

Az 1990. évi népszámlálási adatok szerint 12 745 személy vallotta magát szlovák anyanyelvűnek, 10 459 szlovák nemzetiségűnek. A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a szlovák anyanyelvűek száma kis mértékben, 11 816 főre csökkent, a szlovák nemzetiségűek száma viszont 70 százalékkal, 17.692 főre nőtt. A kisebbség

kulturális értékeihez, hagyományaihoz kötődők száma 26 631 fő, míg a szlovák nyelvet családi, baráti körben használók száma 18 056 fő volt. Sajnálatos tény, hogy a szlovák kisebbség jelentős hányadát az idősebb korosztály alkotja, azaz, ez a kisebbség a leginkább előregedő közösség hazánkban. A kisebbségi közösségben általánosan elfogadott becslést adat szerint ma Magyarországon 100 – 110 ezer szlovák él.

A szlovák anyanyelvű, illetve nemzetiségű népesség mintegy 10 százaléka lakik a fővárosban, további közel harmaduk vidéki városokban, kétharmaduk pedig községekben él. Területileg szórta, az ország valamennyi megyéjében mintegy 105 településén élnek szlovákok. Jelentősebb közösségek Budapesten, Békés megyében, valamint a Pilis hegység környéki falvakban találhatók.

A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a szlovák nemzetiségűek között több, mint 95 százalék a magyar állampolgár (16 998 fő). A szlovák anyanyelvűek csoportját is döntően a magyar állampolgárságúak alkotják (11 160 fő), és csak 657 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született szlovák kötődésűek száma 2360 fő (6,01 százalék), ezek döntő többsége (1 801 fő) az anyaországból érkezett.

A magyarországi szlovákok mintegy kétharmada evangélikus, harmaduk katolikus vallású. Néhány evangélikus településen nagyobb számban találhatóak baptisták, a pilisi katolikusok között pedig adventista közösségek is működnek.

A kisebbség képviselőit az 1948-ban alakult Magyarországi Szlovákok Szövetsége, valamint a rendszerváltást követően létrejött további civil szervezetek - a Magyarországi Szlovák Fiatalok Szervezete (1990), a Szlovákok Szabad Szervezete (1990), a Magyarországi Szlovák Írók és Művészek Egyesülete (1990), a Prameň - Központi Szlovák Táncegyüttes (1991) és a – 2001-ben megszűnt - Magyarországi Szlovákok Keresztény Egyesülete (1993) - vállalták fel.

A 2002. évi kisebbségi választások során összesen 114 szlovák kisebbségi önkormányzat alakult. A legtöbb testület Pest megyében (24), Nógrád megyében (20), Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (17), Békés megyében (17), valamint a fővárosban (15) alakult. Nyolc képviselő-testület nyilvánította magát szlovák települési önkormányzatnak és 8 szlovák polgármestert választottak meg.

A helyi kisebbségi önkormányzatok megválasztását és megalakulását követően a 409 elektor megválasztotta az Országos Szlovák Önkormányzat (a továbbiakban: OSZÖ) 53 tagú testületét, melynek elnöke ismételten Fuzik Jánost lett. Az egyik megválasztott testületi tag halálát követően – mivel az esetleges pótlás kérdése jogilag nem rendezett, az OSZÖ 52 taggal tevékenykedik.

Az OSZÖ szoros kapcsolatokat alakított ki valamennyi, a hazai kisebbségek sorsát alakító állami intézmény illetékeseivel. A kisebbségi törvény módosításának folyamatában az OSZÖ testülete, elnöksége és elnöke egyaránt mindvégig aktív szerepet játszott. Jogi képviselőjük a 6 tagú egyeztető delegáció tagjaként személyesen is hozzájárult a jogszabály-tervezetek kidolgozásához. 2004 őszén, amikor a négy párti tárgyalások elakadni látszottak, az OSZÖ elnöke levélben fordult

az Alkotmánybíróság elnökéhez, annak állásfoglalását kérve a kisebbségi választások megtarthatósága kérdésében. Megkeresésére a beszámoló készítése időpontjáig nem érkezett válasz.

Az OSZÖ szoros együttműködést alakított ki a civil szféra valamennyi képviselőjével. Székházában működik a Magyarországi Szlovákok Szövetségének irodája. A Magyarországi Szlovák Írók és Művészek Egyesületének díjmentesen biztosít irodát. Az Önkormányzat intézményeként üzemelő Szlovák Közművelődési Központ regionális házai szorosan együttműködnek a működési területükön létrejött helyi szlovák civil kezdeményezésekkel. Az OSZÖ rendszeres pályázati támogatással segíti a civil kezdeményezéseket.

A Magyarországi Szlovákok Szövetségének mintegy 70 helyi szervezete működik országszerte, közülük több önállóan is bejegyzett kulturális egyesületként. Pozitív jelenség, hogy a Szövetség helyi szervezetei a szlovák önkormányzatokkal karöltve regionális kisebbségi társulásokat hoznak létre - pl. a Pilisben, Közép-Békésben, Heves és Nógrád megyében.

Az eredményesebb anyanyelvi oktatás, valamint a gyermekek és fiatalok aktivizálása érdekében az OSZÖ folytatta és fejlesztette korábbi sikeres programjait: az éves színjátszó seregszemlét, filmszemináriumot, gyermektalálkozót, a szlovákiai színjátszó, bibliai tábor és a négyszeresére bővített erdei iskolai programot. A pedagógusok számára konferenciákat szervezett, intézte részvételüket a szlovákiai továbbképzéseken, folytatta a Slovenčinár (Szlovák Tanár) c. szakmai évkönyv kiadását. Az OSZÖ kutatóintézete tanulmányi versenyeket szervezett, a Szlovák Óvodai Módszertani Központ létrehozása pedig fontos hiánypótló volt.

Az OSZÖ legutóbb végzett felmérése szerint a 2004/2005-ös tanévben az ország 66 általános iskolájában oktatják a szlovák nyelvet 3611 tanulónak. A 4 kétnyelvű (Békéscsaba, Sátoraljaújhely, Szarvas, Tótkomlós) és a budapesti szlovák tannyelvű általános iskolában összesen 814 gyermek, a két középiskolában 113 gimnazista tanul. A szlovák nyelvet oktató óvodák száma 66, a beíratott gyermekeké 2720.

Az oktatás színvonalának, de egyúttal a gyermekek létszámának emelését is célozta a szarvasi szlovák iskola és óvoda fenntartásának 2004 közepén történt átvétele, ahol a legkisebbek száma, azóta harmadával nőtt.

Tótkomlós önkormányzata a szlovák iskola felújításához pályázatot nyújtott be a helyi önkormányzatok 2005. évi címzett támogatására, az erről szóló BM előterjesztés a támogatás megítélését javasolja, ugyanakkor az Országgyűlés még nem hagyta jóvá a javaslatot. Az iskola felújításának ügyét – a békéscsabai iskolához hasonlóan – az OSZÖ is minden lehetséges fórumon, főként a Magyar-Szlovák Kisebbségi Vegyes Bizottság keretében támogatta.

Az OSZÖ 2003-ban létrehozta Óvodai Módszertani Központját, amely 2003-ban 2,5 millió, 2004-ben 3,5 millió forintnyi támogatásban részesült. Az intézmény szerény költségvetése ellenére figyelemre méltó eredményeket ért el. Több országos konferenciát, szakmai napot szervezett és 11 módszertani füzetet adott ki. Az eredményes működés láttán az OSZÖ legutóbbi közgyűlésén megfogalmazódott hasonló módszertani központ létrehozásának igénye az iskolai oktatás területén is.

A legnagyobb változásokat kulturális területen is az intézmények alapítása és átvétele hozta (közművelődési központ, színház, dokumentációs központ, Legatum Kht.).

Néprajzi, nyelvtudományi, történettudományi és szociológiai kutatásokat végez a szintén az OSZÖ intézményeként működő Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete. A 2003-ban biztosított 22,5 millió, valamint a 2004-ben juttatott 21,6 millió forintos támogatás nyomán az intézmény megerősödött, jelenleg 4 főállású és három szerződéses munkatársa van. Békéscsabán, az MTA helyi csoportjának épületében működik. Munkatársai néprajzi táborokat, tanulmányi versenyeket szerveznek, tankönyveket írnak, ismeretterjesztő előadásokat tartanak Magyar és Szlovák Tudományos Akadémia intézeteivel, egyetemi tanszékekkel együttműködve. A kutatóintézet 2003-ban négy, 2004-ben 7 önálló tudományos kötetet jelentetett meg és két további kötet összeállításában vettek részt.

A Vertigo Szlovák Színházat 1996-ban szlovák műkedvelők alapították és kérésükre 2003. májusi határozatával vette át az OSZÖ. A társulat abban az évben 11,7 millió Ft támogatásban részesült, 2004-ben 21,4 millió Ft működési és felhalmozási célú támogatást kapott, amiből önálló székhelyét is létrehozta próbateremmel, díszletraktárral. Az intézmény jelenleg amatőr és hivatásos tagozattal dolgozik, előadásaival rendszeresen utazik a magyarországi szlovákok által lakott településekre, Pozsonyban is bemutatkozott és részt vesz a hazai Nemzetiségi Színházi Találkozókon.

A Szlovák Közművelődési Központ az OSZÖ új alapítású intézménye, bár egyes regionális központjainak létrejöttét és működtetését már hosszú évek óta támogatta. A központ jelenleg 7 regionális szlovák közművelődési ház munkáját koordinálja, ezek Bakonycsernyén, Békéscsabán, Pilisszentkereszten, Sátoraljaújhely-Rudabányácskán, Szarvason, Tótkomlóson és a nógrádi Vanyarcon működnek. Az intézmény 2003-ban 23,9 millió, 2004-ben 28 millió forint költségvetési támogatásban részesült. Irodája az OSZÖ székházában lett kialakítva, ahol a regionális házak vezetői havonta találkoznak.

Teljesen új intézmény a Szlovák Dokumentációs Központ, amely szintén az OSZÖ székházában, jelentős beruházással létrehozott bázison működik. A központ 2003-ban 11,3 millió, 2004-ben 5,1 millió Ft támogatásban részesült. Vezetője könyvtáros szakember, akinek feladata a magyarországi szlovákság által kiadott, vagy a róla szóló publikációk gyűjtése, feldolgozása és hozzáférhetővé tétele a kutatók, diákok számára. A Központ a Magyar Rádióval együttműködve megkezdte a szlovák szerkesztőség archív anyagainak digitalizálását, amelyekből egy példányt szintén őriz majd.

Az OSZÖ nyolcadik intézménye a Legatum Szolgáltató és Ingatlanhasznosító Kht., amelynek alapításához az önkormányzat 3 millió Ft-tal járult hozzá. A Legatum (Örökség) Kht. elsődleges feladata a helyi szlovák kisebbségi önkormányzatok által működtetett tájházak, falumúzeumok, néprajzi gyűjtemények szakmai és anyagi támogatása. Az országban csaknem minden második ilyen gyűjtemény helyi szlovák önkormányzati tulajdonú, vagy működtetésű és számuk meghaladja a húszat. Az intézmény 2004-ben 10,8 millió Ft költségvetési juttatásban részesült és 12 helyi szlovák önkormányzatot támogatott.

Szakmai tanácsadáson túlmenően, országos konferenciát rendezett, és kialakította együttműködését a Magyar Tájház Szövetséggel.

A helyi szlovák kisebbségi önkormányzatok és civil szervezetek a Kisebbségi Közalapítvány támogatásával 2003-ban 294 (41 926 016 Ft), míg 2004-ben 162 (20 494 000 Ft) programot szerveztek. Különösen színes és sokoldalú kulturális tevékenységet folytat a Csabai Szlovákok Szervezete által működtetett Szlovák Kultúra Háza, valamint a Fővárosi Szlovák Önkormányzat.

A Nemzeti Kulturális Alapprogram 2004-ben összesen 1,8 millió Ft-tal támogatta a regionális és országos szlovák kisebbségi rendezvények megtartását.

Az egyházi élet területén az OSZÖ folytatja az évente más-más régiókban rendezett, immár nemzetközi méreteket öltő egyházi kórustalálkozók szervezését, a fővárosi szlovák katolikus misék és az utazó evangélikus lelkész anyagi támogatását. A korábbi egyetlen utazó római katolikus lelkész helyébe lépett az Országos Szlovák Lelkészi Szolgálat, melynek tagjai az ország minden szlovák evangélikus gyülekezetéhez eljuthatnak. A szolgálatot az OSZÖ anyagilag is segíti, csakúgy, mint a 2003-ban ismét életre keltett fővárosi szlovákjű gyülekezetet.

Hagyományápoló és néprajzkutató tevékenységének elismeréséül 2004-ben Lami Istvánt, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma „Életfa Díj”-jal, ugyanebben az évben néprajzkutatói életművének elismeréseképpen Dr. Krupa Andrászt „Kisebbségért Díj”-jal tüntették ki.

A „Ludové noviny” című szlovák hetilapot a Kisebbségi Közalapítvány 2003-ban 34,4 millió, 2004-ben 26,3 millió Ft-tal támogatta. A szerkesztőség 2003-ban 3,4 millió Ft támogatásban részesült, a költségvetési intézményi alapból, amit bútorvásárlásra fordított. 2004-ben az NKA Ideiglenes Nemzetiségi Szakkollégiumától 1,9 millió Ft-ot nyert, amiből „Prameň” (Forrás) címmel irodalmi, publicisztikai mellékletet adott ki. A lap már korábban is elérhető volt az interneten – ismerték és elismerték az anyaországban és a határon túli szlovák közösségekben -, de 2004-től saját portálján (www.luno.hu) napi frissítéssel, internetes napilapként is olvasható.

Havonta megjelenő szlovák nyelvű lapot ad ki a Fővárosi Szlovák Önkormányzat (Budapeštiansky Slovák), valamint a Csabai Szlovákok Szervezete (Čabän). A Tótkomlósi Hírmondó egyoldalas szlovák nyelvű melléklettel jelenik meg. A Patrióta című, Dabason megjelenő lapban is havonta jelennek meg szlovák nyelvű írások. 2004 novemberében a pilisszentkereszti önkormányzat újra kiadta korábban megszűnt Pilíšan című lapját, és Piliscséven is kiadtak egy helyi kétnyelvű havilapot Čívan címmel. Periodikusan megjelenik a dél-alföldi szlovákság (nemzetközi) lapja, a Dolnozemský Slovák is. Ez utóbbi megjelenését az NKA 2004-ben 400 ezer Ft-tal támogatta. Mindkét tárgyalt évben megjelent a szlovák közösség országos terjesztésű kalendárium, amelyet 2003-ban a Kisebbségi Közalapítvány 1,5 millió Ft-tal, míg 2004-ben az NKA 1,218 millió Ft-tal támogatott.

Fenntartási nehézségekkel küszködik a Magyar Rádió Szegedi Regionális Stúdiójában készülő szlovák nyelvű magazinműsor, valamint az ugyancsak Szegeden készülő szlovák televíziós magazin is. Anyagi nehézségeik mára érzékelhetővé váltak a programok színvonalán és változatosságán is.

A Magyar Rádióban a magyarországi szlovákok részére napi 30 percnyi műsor készül, amelyet Szegedről közvetítenek országosan. Ugyancsak Szegedről sugároz a regionális stúdió napi 90 perces regionális magazinműsort, a dél-alföldi szlovákok részére. Regionális szinten, a Miskolci Rádió is sugároz szlovák nyelvű adást. Továbbra sem sikerült kedvezőbb frekvenciára és műsoridőbe kerülnie a sugárzásnak, így egyrészt a keleti normás URH sugárzás egyre kevesebb készüléken fogható, másrészt a parlamenti közvetítések idején jelentkező országos sugárzású szlovák műsorok rendszeresen elmaradnak.

A közszolgálati Magyar Televízió hetente, ismétléssel kétszer 26 percben sugároz szlovák nyelvű műsort. A hazai szlovákság nehezményezi, hogy 2004 őszén megszűntek a több éve bejáratott és figyelemmel kísért szombat délelőtti ismétlések az MTV 2-es csatornáján. Helyettük ugyanabban a sokak számára alkalmatlan szerdai alkalmatlan szerda délutáni sávban (14 óra 25 perc) tűzik műsorra az ismétlést, mint az eredeti adást hétfőn (13 óra 25 perc) ebéd után. A szlovák nyelvű szerkesztőség munkatársai részt vesznek a visegrádi országok televízióinak közös műsora, a „Kvartett” készítésében, aminek köszönhetően a szlovák kisebbségi műsorban is gyakoribbak lettek a Szlovákiában készült filmbejátszások. Továbbra is készít szlovák nyelvű műsort a Zemplén TV, valamint a rendszeres támogatás hiányában kisebb kihagyásokkal a Csaba TV. Az OSZÖ az elmúlt időszakban is élt a médiatörvényben biztosított jogaival, és 2004-ben kurátort delegált a Magyar Rádió Közalapítvány társadalmi kuratóriumába, a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek képviselőjében.

Az OSZÖ anyaországi kapcsolatai az elmúlt két évben is szorosak és sokrétűek voltak. Székházát felkereste többek között Rudolf Schuster köztársasági elnök, Pavol Hrušovský, a parlament elnöke, Csáky Pál miniszterelnök-helyettes és Eduard Kukan külügyminiszter. A szlovák Oktatási Minisztériummal az OSZÖ napi munkakapcsolatban áll a vendégtanárok, ösztöndíjasok, pedagógusok továbbképzése, vagy az erdei iskolai programok ügyében. Hasonlóan szoros az együttműködés a kulturális tárca intézményével, a Határon Túli Szlovákok Házával.

2004 októberében a kisebbségi oktatásban résztvevő pedagógusok továbbképzését, közös tananyag készítését és a digitális tananyagcserét elősegítő együttműködési megállapodást írt alá a magyar és a szlovák oktatási tárca államtitkára Budapesten. A jegyzőkönyv aláírásával megállapodás született számos, korábban vitatott kérdésben, többek között a magyarországi szlovák és a szlovákiai magyar kisebbség oktatása terén.

A legintenzívebb munkakapcsolat a kormányhivatal intézményével, a Határon Túli Szlovákok Főtitkárságával alakult ki, amely az új, határon túli szlovákokról szóló törvény előkészítését koordinálja. A Főtitkárság patronálja a két éve Pozsonyban civil szervezetként bejegyzett Határon Túli Szlovákok Világszövetségét, melynek elnökségi tagja és média-szekciójának vezetője az OSZÖ elnöke. A szövetség 2004 októberében kétnapos nemzetközi médiakonferenciát rendezett Pozsonyban, 50 határon túli szlovák újságíró és a szlovákiai média, sajtó, hírügynökségek képviselőinek részvételével. A tanácskozás kiemelt témája volt a határon túli médiaműhelyek szakmai támogatása, illetve a szlovák közszolgálati televíziós csatornák műholdas szórásának kódolatlan, akadálytalan vétele, ami külföldön

egyelőre megoldatlan probléma, és a magyarországi szlovákok számára is fontos kérdés.

A Magyar-Szlovák Kisebbségi Vegyes Bizottság egyszer ülésezett a beszámolási időszakban, 2003. június 5-én Pozsonyban. A bizottság elnökei 2003 őszén szűkebb körű tárgyalásokat folytattak a szlovákiai magyar, illetve a magyarországi szlovák kisebbség kölcsönös oktatási és kulturális támogatásáról. A megbeszélésekre meghívást kapott az OSZÖ elnöke is. A tárgyalások eredményeként 2003 december 14-én Kovács László és Eduard Kukan külügyminiszterek nemzetközi megállapodást írt alá Brüsszelben.

A megállapodás értelmében a magyarországi szlovákok oktatási és kulturális programjainak támogatására az anyaországból érkező támogatások befogadója és kezelője a Magyarországi Szlovákok Szövetségének 1991-ben alapított alapítványa lenne. Az alapítvány tevékenységének megújulását jelzi a kuratórium új tagjainak megválasztása és az állami szférából kikerült egykori alapítók (OM, NEKH) alapítói jogainak a Szövetség részére való átadása. A fentebb említett megállapodás Szlovákia részéről történő végrehajtása még várat magára, bár 2004 végén érkezett a hazai szlovák intézményekhez anyaországi támogatás (a békéscsabai és tótkomlói szlovák iskola részére 1 – 1 millió korona, a békéscsabai Szlovák Kultúra Háza részére 500 ezer korona, 200 ezer korona a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének és 200 ezer korona a szarvasi és a sátoraljaújhelyi szlovák iskoláknak). Az OSZÖ információi szerint a korábban ígért támogatás (11,5 millió korona) összege nem szerepel a 2005. évi költségvetésben sem.

Az OSZÖ nagyon jó kapcsolatokat ápol, s időnként közös programokat is szervez a Magyarországon működő szlovák diplomáciai intézményekkel, a nagykövetséggel, a békéscsabai főkonzulátussal és a budapesti Szlovák Kulturális Intézettel. Fontos esemény, hogy 2 évnyi szünet után, 2004 szeptemberétől Juraj Migaš személyében ismét van Szlovákiának budapesti nagykövete.

A magyarországi szlovákok, a határon túli szlovákság egyes közösségeivel a világszövetségi kereteken túlmenően is szoros kapcsolatokat ápolnak. A vajdasági és romániai szlovák szervezetekkel együtt az elmúlt időszakban is kiadták a negyedévente megjelenő „Dolnozemský Slováč” (Alföldi Szlovák) című irodalmi, kulturális folyóiratot. Az OSZÖ felvette a hivatalos kapcsolatot a Vajdaságban működő Szlovák Nemzetiségi Tanáccsal.

A magyarországi szlovákság is örömmel fogadta az ország csatlakozását az Európai Unió államközösségéhez. Az OSZÖ már korábban, 2002. májusában lett egy európai kisebbségi szervezet, az Európai Népcsoportok Föderatív Uniójának (FUEN) rendes tagja. Munkáját főként a FUEN Szláv Szekciójában fejtette ki, melynek keretében 2003. október 24-25-én Budapesten nemzetközi oktatásügyi konferenciát szervezett.

12. A magyarországi szlovénekről

A hazai szlovének többsége egy viszonylag jól körülhatárolt térségben, a magyar-szlovén-osztrák hármashatár szögletében, a Szentgotthárdot déli irányból övező és egymással szomszédos hét település alkotta régióban él.

A 2001. évi népszámlálás szerint Magyarországon anyanyelvének a szlovén nyelvet 3 187 fő, magát szlovén nemzetiségűnek pedig 3 040 fő tekinti. A szlovén nemzetiségi kultúrához való kötődést 3 442 fő vállalta. A családi, baráti közösségekben való nyelvhasználatra vonatkozó kérdésre 3 119 fő választotta a szlovént. A szlovén nemzetiséghez tartozást vállalók száma 37 százalékkal meghaladta az 1990. évi szintet. E pozitív eredmény mögött, a kis lélekszámú nemzeti közösség érdekében tett lépések, gazdag kultúrájuknak folyamatos ápolása, anyanyelvük megőrzésének szándéka, a hazai és anyaországi támogatás, valamint a példaértékű magyar-szlovén kapcsolatok fejlődése áll. Ugyanakkor a területi megoszlás szignifikánsan változott, a szórványhelyzet erősödésére utal, hogy Vas megyében élő szlovének 1990. évi 85 százalékos arányszáma 2001-ben 56 százalékra csökkent.

A szlovén kisebbség által hagyományosan lakott Rába-vidéki régió gazdasági elmaradottsága, és az ebből adódó viszonylagos szegénység jelenti a közösség legnagyobb gondját. A közelmúltban megalakult Őrségi Nemzeti Park és az Őrség-Raab-Goričko Natúrpark jelenthet a turizmushoz illeszkedő fejlesztési lehetőséget.

A 2002. évi önkormányzati választásokat követően 13 szlovén helyi kisebbségi önkormányzat alakult meg, ebből 2 átalakult kisebbségi települési önkormányzat (Števanovci - Apátistvánfalva, Andovci - Orfalu). A szlovén közösség értékelése szerint, két nagyvárosi önkormányzatot nem szlovén nemzetiségűek alakítottak.

Az országos önkormányzat elektori gyűlésére 2003. január 19-én Szentgotthárdon került sor, ahol a megjelent electorok ismételten 21 tagú testületet választottak. Budapesten nem alakult fővárosi kisebbségi önkormányzat, mivel a megalakult két kerületi önkormányzatban nem volt kilenc szlovén nemzetiségű képviselő.

Folytatódott az Országos Szlovén Önkormányzat központi költségvetési forrásból történő támogatása, mely a 2002. évi 27,5 millió Ft-ról 2003-ban 38 millió Ft-ra, csaknem 50 százalékkal nőtt. 2004-ben a támogatás nem változott, míg 2005-re az önkormányzat 39,9 millió Ft-ra számíthat. Az Országos Szlovén Önkormányzat együttműködik a Magyarországi Szlovének Szövetségével, a települési és helyi kisebbségi önkormányzatokkal, nemzetiségi civil szervezetekkel. Együtt lépnek fel az anyanyelvápolás és oktatás, a kulturális tevékenység, a tájékoztatás és könyvkiadás terén, az intézmények és közösségek fenntartásában, a gazdasági tevékenység szervezésében.

A Magyarországi Szlovének Szövetsége, Szentgotthárdi központtal, folytatja a szlovén nyelv és kultúra ápolásának és megőrzésének érdekében végzett tevékenységét. A Szövetség 2004. évi támogatása 1,0 millió Ft-ot tett ki. (2003-ban nem nyújtottak be pályázatot).

A szlovén anyanyelvi oktatás óvodától a felsőfokú oktatásig, állami keretek között működik. Gondot jelent a tanulói létszám fokozatos csökkenése. Ennek fő oka a gyermeklétszám fogyása, továbbá a szlovén nyelv tanulásának gyengülő igénye. Az Oktatási Minisztérium Statisztikai tájékoztató kiadványa szerint, a 2003/2004-es tanévben szlovén kisebbségi oktatásban nappali tagozaton 71 óvoda és 96 általános iskolás vett részt.

Hat óvodában folyik szlovén nyelvű előképzés, míg két kistelepülésen (Gornji senik - Felsőszölnök és Števanovci - Apátistvánfalva) működik szlovén iskola. Ezek fenntartása is, az alacsony tanulói létszám miatt, komoly gondot okoz a fenntartó önkormányzatnak. Bár jelentősen megemelkedett a központi normatív támogatás aránya, és a nemzetiségi iskolák kiegészítő támogatására kiírt pályázat is nyújt segítséget, az önkormányzatok további támogatást várnak.

A középiskolai oktatás folyik a szentgotthárdi Vörösmarty Mihály Gimnáziumban, tizenhét gyermek részvételével. Szlovén nyelv és irodalom szakos felsőfokú képzés a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Szlovén Tanszékén biztosított, itt hat diák tanul. További felsőfokú oktatásra van lehetőség a szlovéniai felsőoktatási intézményekben. 2003-ban és 2004-ben teljes alapképzésben 3-3 fő vett részt, míg további 3 fő 2003-ban részsképzésen is tanult az anyaországban.

Az oktatás színvonalának emelését szolgálja a Szombathelyen tevékenykedő anyaországi lektor és a Szentgotthárdon működő szaktanácsadó. Az iskolák és önkormányzatok rendszeres testvérintézményi kapcsolatokat tartanak fenn szlovéniai településekkel.

A Kisebbségi Közalapítvány támogatást biztosít a közép- és felsőfokú oktatásban résztvevő szlovén nemzetiségű fiatalok részére. A 2002/2003-as tanévben 7 szlovén középiskolás nyert el ösztöndíjat, míg a felsőfokú oktatásban részt vevők közül 9 fő részesül kisebbségi ösztöndíjban. A megszüntetett ösztöndíjrendszer helyett, 2004-ben bevezetett Nemzetiségi Ifjúsági Díjban 6 szlovén fiatal részesült.

A közművelődés, a hagyományőrzés és az amatőr művészeti tevékenység területén tapasztalható a szlovén kisebbség legnagyobb aktivitása és sokszínűsége. A 9 felnőtt és 4 gyermekcsoport, többségük a kistelepülési művelődési házakban foglalkozik a szlovén kultúra ápolásával, a kulturális örökség és értékek megőrzésével, erősítve a nemzeti öntudatot. A közművelődés és a művészeti tevékenységben jelentős szerepe van a szentgotthárdi Szlovén Kulturális és Információs Központnak. A magyarországi szlovén kulturális örökség tárgyi emlékeit két múzeum őrzi. Szentgotthárdon látogatható a Pável Ágoston Múzeum, Mohácson pedig a Kanizsai Dorottya Múzeum.

Szentgotthárdon 2000 közepétől működik az Országos Szlovén Önkormányzat kizárólagos tulajdonában lévő kisebbségi intézményként, a szlovén nyelven sugárzó „Radio Monoster”. A rádió kezdeti működését nagyban akadályozta a stabil költségvetési támogatás hiánya. A Rádió, mint a szlovén közösség egyetlen önálló intézménye 2003-tól éves támogatást kap a kisebbségi intézmények átvételére és fenntartására elkülönített költségvetési keretből. 2003-ban a támogatás összege 15 millió Ft-ot tett ki, ebből 11,5 millió Ft szolgált működési, míg 3,5 millió Ft beruházási célra. 2004-ben a kapott működési célú támogatás elérte a 13,5 millió Ft-t. A költségvetéstől kapott támogatáson túl, a Rádió zavartalan működését segítette az Országos Rádió és Televízió Testületől elnyert műsorkészítési célú pályázati támogatás, mely 2003-ban 6,3 millió Ft és 2004-ben 6,9 millió Ft volt. A támogatásokkal a Rádió működése stabilizálódott, a tartozásokat kiegyenlítették, és az éves működés költségeit a kapott támogatások fedezik.

Szentgotthárdon szerkesztik a hazai szlovének kéthetente megjelenő lapját a "Porabje"-t, mely szlovén nyelvjárásban és irodalmi nyelven tartalmaz írásokat. A Kisebbségi Közalapítvány laptámogatásra elkülönített keretéből a lap támogatása a 2002. évi 14,8 millió Ft-ról 2003-ban 16,0 millió Ft-ra emelkedett. 2004-ben a Porabje közalapítványi támogatása 13,0 millió Ft-ra csökkent. A 2004. évi működést segítette a Nemzeti Kulturális Alaptól kapott 1,8 millió Ft.

A szlovén nyelvű kiadói tevékenységet a Magyarországi Szlovének Szövetsége szervezi, évente két-három új kötet és a Szlovén Kalendárium jelenik meg. A szlovén kisebbség számára a közszolgálati jegyében a Magyar Rádióban heti 30 perces országos és regionális sugárzású rádióműsor, a Magyar Televízióban havi kétszer 25 perces televíziós műsor készül szlovén nyelven.

Folytatódott a szlovén kisebbségi pályázóknak a Kisebbségi Közalapítvány keretein belüli támogatása. 2002-ben 72 pályázat 9 124 320 Ft, 2003-ban 71 pályázat 10 296 818 Ft, 2004-ben 53 szlovén pályázó, összesen 8,7 millió Ft támogatásban részesült.

A szlovén kisebbséghez tartozók római katolikus vallásúak. Az Országos Szlovén Önkormányzat törekvéseinek köszönhetően mára három településen (Dolny senik - Alsószölnök, Gornji senik - Felsőszölnökön és Andovci - Szakonyfalu) szlovén nyelvű plébános tevékenykedik. Ennek következtében, az egyházi szertartások és a hitoktatás döntő többségében anyanyelven folyik.

A független Szlovénia megalakulása óta egyre bővül a helyi közösségek, az önkormányzatok, a Szövetség és a közvetlen lakosság kapcsolata, a szomszédos anyanemzet kulturális és gazdasági szervezeteivel. Ezt nagyban segítik a közös határon lévő, Felsőszölnök-Martinje és a Kétyölgy-Čepinci közötti határátkelők.

A Szlovén Köztársaság kiemelt fontosságot tulajdonít a határon túli szlovén közösségeknek. Ennek keretében bővül az anyaország és az Országos Szlovén Önkormányzat, illetve a magyarországi szlovének közötti együttműködés. Az anyaország anyagilag is támogatja a szlovén közösséget, így biztosítja egyebek mellett a Magyarországi Szlovének Szövetsége költségvetésének nagyobb hányadát.

Magyarország és Szlovénia együttműködése a kisebbségek érdekében példaértékű. Az 1992-ben aláírt a Magyar Köztársaságban élő szlovén nemzeti kisebbség, és a Szlovén Köztársaságban élő magyar közösség jogainak biztosításáról szóló egyezmény alapján, 1995. április 4-én tartotta meg alakuló ülését a Magyar-Szlovén Kisebbségi Vegyes Bizottság. A Bizottság munkájában az OSZÖ és a Magyarországi Szlovének Szövetsége egyaránt részt vesz. A vizsgált kétéves időszakban egy ülésre került sor, a Bizottság 2003. április 23-24-én a szlovéniai Moravske Toplice-n ülésezett.

A vizsgált időszakban megtartott kétoldalú találkozók alkalmával ugyanakkor a szlovén állami és kormányzati vezetők részéről egyre hevesebb kritika éri a magyarországi kisebbségi támogatási rendszer formai és tartalmi elemeit. A szlovén fél, a reciprocitás elvéből kiindulva követeli, hogy Magyarország a jelenlegi támogatási összegeket jóval meghaladó nagyságrendben támogassa a magyarországi szlovén közösséget, illetve a közösség által tervezett projekteket, és

e támogatás közelítse meg a szlovén fél által a magyar közösségnek nyújtott támogatásokat.

13. A magyarországi ukránokról

Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint a Magyarországon élő ukrán anyanyelvűek száma (a ruszin anyanyelvűekkel együtt) 674 volt. A 2001. évi népszámlálás során 5070 fő ukrán nemzetiséghez tartozónak, 4779 fő a kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődőnek, 4 885 fő ukrán anyanyelvűnek vallotta magát. A 2001. évi népszámlálás során a kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint az ukrán nemzetiségűek között csak mintegy kétharmad a magyar állampolgár (3358 fő). Az anyanyelvi csoportból magyar állampolgársággal rendelkezik 3 183 fő (65,45 százalék), és 1 688 fő nem rendelkezik magyar állampolgársággal. A külföldön született ukrán kötődésűek száma 3 668 fő, a teljes ukrán létszám 49,61 százaléka, ezek döntő többsége az anyaországból érkezett.

Az 1998. évben megalakult négygel szemben 2002. évben összesen 12 ukrán kisebbségi önkormányzat jött létre. A közösség értékelése szerint több helyi és települési önkormányzatban is megtalálhatók olyan személyek, akik nem tartoznak az ukrán kisebbséghez. 2003. január 18-án napján megtartott országos ukrán kisebbségi önkormányzatot megválasztó elektorok gyűlése eredményesen és sikeresen zajlott le, valamint az ezt megelőző (2003. január 13.) fővárosi testület megválasztása is eredményesen zárult le.

A 2003. évi költségvetési törvényben 100 millió Ft került elkülönítésre nevesítve az Ukrán Országos Önkormányzat (a továbbiakban: UOÖ) igényeinek megfelelő székház biztosítása érdekében. A 2003. december hó 12. napján aláírt adásvételi szerződést követően, 2004. január 22-én birtokba adták az önkormányzat részére a Budapest Hajós u. 1. szám alatt található ingatlant. A székház ünnepélyes átadására 2004. november hó 19-én került sor. A NEKH 1,2 millió Ft-tal támogatta az új székház berendezését. A Fővárosi Ukrán Önkormányzat elhelyezése még létrejöttének évében megoldódott. Az UOÖ kapcsolatai a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesülettel kiválóak.

Az UOÖ működési költségeihez 2002-ben 17,7 millió Ft állami költségvetési támogatásban részesült, míg 2003-ban ennek mértéke jelentősen, 27,2 millió Ft-ra növekedett, 2004. évi támogatás összege szintén 27,2 millió Ft.

Az ukrán kisebbség civil szervezeteinek az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága 2003-ban 700 ezer Ft, míg 2004-ben 900 ezer Ft támogatást nyújtott.

A Kisebbségi Közalapítvány 2003-ban 13 programot összesen 3,43 millió, míg 2004-ben 5 programot (és 1 fő) 1,39 millió Ft támogatásban részesített. Az önkormányzat működésére, illetve egyéb központi forrásból, pályázatokból 2003-ban a magyarországi ukrán közösség összesen 159 737 054 Ft támogatásban részesült (a székházjuttatáshoz elkülönített 100 millió Ft-tal együtt), 2004-ben ennek mértéke 60 378 446 Ft volt.

Az ukrán vasárnapi iskolák rendszere bővült, Budapesten kívül, immár Komáromban és Szegeden is folyik hétfői ukrán nyelvoktatás. 1993. évtől az Oktatási Minisztérium teljes körűen finanszírozta az ukránok vasárnapi iskoláját. 2001. évtől működését az UOÖ saját forrásaiból fedezi. 2004-től Várpalotán is beindították az oktatást. A vasárnapi iskolákban tanuló gyermekek részére nyári anyanyelvi tábort szerveznek, saját ösztöndíjjal támogatják tehetséges fiataljaikat.

A 2002/2003-as tanévben felsőfokú ösztöndíj-támogatásban 2 ukrán diák részesült. A Kisebbségi Közalapítvány kuratóriuma 2004-ben először adományozott Nemzetiségi Ifjúsági Díjat azon fiataloknak, akik a nemzetiségi kultúra megőrzéséért, fejlesztéséért végeztek kiemelkedő tevékenységet. A magyarországi ukrán nemzetiségi tagjai közül 1 fő kapott kitüntetést.

Ukrán és Ruszin Filológia Tanszék a Nyíregyházi Főiskolán működik, valamint 2002. májusában az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen, a Szláv és Balti Filológiai Intézet keretében létrejött az önálló Ukrán Filológiai Tanszék.

Az UOÖ kezdeményezésére, 2000-ben ukrán nyelvű istentisztelet indult a Fő utcában lévő görög katolikus templomban. Az önkormányzat leendő székhelyén tervezi saját kápolna kialakítását.

1995 őszétől jelenik meg a „Hromada” című ukrán-magyar kétnyelvű folyóirat, teljes körű költségvetési támogatással. Megjelenését a Kisebbségi Közalapítvány 2003-ban 6,8 millió Ft-tal, míg 2004-ben 5,2 millió Ft-tal támogatta. 2004-ben a lap kiadásához az NKA 966 ezer Ft-tal járult hozzá.

Az eltelt évek során bővült az ukránok kulturális tevékenysége. Az 1999-ben létrehozott Ukrainisztikai Intézet szerény anyagi lehetőségek között, az UOÖ égisze alatt működik. 2001-ben saját forrásból hozták létre internetes honlapjukat, amelyet önerőből tartanak fenn. Szintén az Önkormányzat tartja fenn a Veszélka Ifjúsági Táncegyüttest. A II. kerületi ukrán önkormányzat szervezésében 2003-ban ukrán színjátszó csoport alakult, amely a 2004. évi Magyarországi Nemzetiségek Színházi Találkozóján mutatkozott be először a nagyközönség előtt. A Kisebbségi Közalapítvány az előadás létrejöttét 1,385 millió Ft-tal támogatta. Az UOÖ kiadói tevékenységéből kiemelendő „Az elrejtett igazság” című kétnyelvű történelmi könyv.

Az ukrán nép jelképének számító Tarasz Sevcenko születésének 190. évfordulójáról több helyszínen is megemlékeztek. Az ismert költő mellszobrának Volodomir Litvin ukrán házelnök magyarországi látogatásának idejére, 2004. június hó 1-re tervezet avatása, a hazai ukrán közösség, kiemelten az UOÖ vezetősége határozott tiltakozása nyomán elmaradt. A szobor felállítását a magyarországi Ukrán Nagykövetség támogatta, Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatala finanszírozta, ugyanakkor a szobor elkészítéséhez az UOÖ véleményét nem kérték ki.

Az elmúlt évek eredménye, hogy a Magyar Televízió Rondó című műsorában megkezdődhetett az ukrán nyelvű adások sugárzása is. A Magyar Rádió heti 30 perces műsoridőben sugároz ukrán adást.

Az UOÖ szoros kapcsolatokat tart fenn az anyaországgal, de a környező országok

ukrán diaszpóráinak szervezeteivel is. Szinte valamennyi hazai ukrán rendezvényen részt vesznek az Ukrajnából, Horvátországból, Szlovákiából, Romániából érkező művészek, vendégek. A Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület 1991-től, míg az UOÖ 1999-től tagja az Európai Ukránok Kongresszusának, valamint 2002-től a torontói székhellyel működő Ukrán Világ Kongresszusának. Hazánkban került sor, 1999-ben, az első Európai Ukrán Ifjúsági Kongresszus megrendezésére, amelyen 19 országból érkezett ukrán fiatalok vettek részt.

Az UOÖ kétnapos rendezvénnyel emlékezett meg az 1932-1933. évi nagy ukrajnai éhínség 70. évfordulójáról. Az évforduló alkalmából 2003. november 24-én az Országgyűlés egyhangú szavazással hozott határozatával fejezte ki megrendülését az emberiség történelmének e szörnyű tragédiájáról.

A Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jó szomszédság és az együttműködés alapjairól szóló, 1991-ben aláírt szerződés alapján alakult meg a Magyar-Ukrán Kisebbségi Vegyes Bizottság. A magyar tagozat munkájában folyamatosan részt vesz az UOÖ képviselője. A bizottság XII. ülését 2003. szeptember hó 25-26. napján, Ungváron tartották meg. 2004-ben csak társelnöki találkozóra került sor Budapesten.

III. További kisebbségpolitikai feladatok

A Kormány - partneri kapcsolatban a nemzeti és etnikai kisebbségekkel – a jövőben is őszintén szembenéz a kisebbségek problémáival, azokat súlyuknak, bonyolultságuknak megfelelően kívánja kezelni.

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel kapcsolatos állami, kormányzati feladatokat az elkövetkezendő két évben, illetve években jórészt a folyamatban lévő jogalkotási folyamat eredményessége, esetleges részeredményei, vagy eredménytelensége fogja meghatározni.

A kisebbségi jogszabálycsomag hatályba lépését követően egy még időben tervezhető és felépített folyamattal lehet felkészülni a 2006. évi kisebbségi választásokra, kidolgozhatók és hatályba léptethetők az új jogszabályok végrehajtási rendeletei, és fokozatosan be lehet vezetni a megújuló gazdálkodási, pénzügyi szabályozókat.

A kisebbségek jogainak védelme és érvényesíthetősége hosszú távú nemzeti érdek, modern demokráciánk fokmérője. A Magyarországon élő nemzeti és etnikai kisebbségek őrzik és ápolják kiemelkedő értéket képviselő, sokszínű kultúrájukat, nyelvüket, vallási és történelmi hagyományait, melyek elválaszthatatlan, szerves részét képezik az európai, a kárpát-medencei, a magyarországi kultúrkörnek. Ezeket az értékeket a Kormány a jövőben is kiemelten kívánja támogatni.

A kisebbségi önkormányzatiság megszilárdításában és ellenőrzésében a kisebbségi civil szféra szerepének erősödése, a valós önkormányzatiság követelményeinek minden szinten történő teljesítése lehet az alapja annak, hogy - a kiteljesülő kulturális autonómiával összhangban - egyre több és több kisebbségi intézmény kerüljön át, illetve kerüljön vissza a közösségek kezelésébe. E folyamat biztató fejlődésnek indult. Ma már középfokú és általános iskolák, kollégiumok, óvodák, kulturális és tudományos intézmények sora működik országos önkormányzati fenntartásban. Ezzel a kisebbségpolitika finanszírozása is egyre inkább az intézmények konkrét tevékenységét lefedő feladatfinanszírozássá válik, mely nyilvános, átlátható és számon kérhető.

A Kormány a kisebbségi joganyag megújítása következő lépéseként végrehajtási rendeletek révén kíván összhangot teremteni az alacsonyabb szintű jogszabályi kör kisebbségi vonatkozásaiban.

A Kormány nemzetközi és kétoldalú kisebbségpolitikai kötelezettségeink maradéktalan végrehajtása mellett, és annak részeként felhívja a szaktárcák figyelmét arra, hogy támogatási fejlesztési, beruházási eszközeik felhasználása során prioritásként kezeljék a nemzeti és etnikai kisebbségi célú projekteket. A legfontosabb célok és projektek megvalósítására nevesített pénzeszközöket kell elkülöníteni. E döntések meghozatalába érdemben be kell vonni az OM és a NKÖM kisebbségi főosztályait, továbbá az e ciklusban létrehozott Nemzetiségi Informatikai Kollégiumot, a Nemzetiségi Kulturális Tanácsot, és növelni szükséges az Országos Kisebbségi Bizottság szerepét.

A Kormány ezen egyeztetési fórumok fontosságát nem csak a kisebbségi népcsoportok és a kormányzati szervek, hanem a tizenhárom nemzeti és etnikai kisebbség közötti együttműködés kiteljesítésében is látja. A Kormány úgy ítéli meg, hogy az identitásőrzés és -ápolás további feltételeinek megteremtése a kulturális élet egyes területein több közösség által is igénybevett intézmények – pl. befogadó nemzetiségi színház – megteremtése útján is elősegíthető.

A hazai nemzeti és etnikai kisebbségek identitásőrzésének alapja az anyanyelv őrzése, ápolása, - több közösség és egyes régiók esetében - újratanulása. A Kormány e területet átvilágítva a 2006-os költségvetési évtől olyan finanszírozási rendszert kíván bevezetni, mely még inkább ösztönzi a kétnyelvű és anyanyelvű oktatási, nevelési programok alkalmazását, szigorítja a területre kihelyezett adóforintok ellenőrzését. Célunk az, hogy a kisebbségi oktatási rendszerből olyan, a kisebbségi közösségek nyelvét magas szinten beszélő, az adott közösséghez tartozó fiatalok kerüljenek ki, akik aktív szerephez jutnak - közösségük belső ügyein túl – az anyaországokkal, nyelvnemzetekkel fenntartott kétoldalú kapcsolatainkban és európai uniós feladataink végrehajtásában is.

Nemzetközi kötelezettségeinkkel összhangban, és a valós igények alapján a mindennapi nyelvhasználat ösztönzése céljával a Kormány nyomon kívánja követni a közigazgatási eljárási törvény (Ket.) bevezetésének a helyi közigazgatási nyelvhasználatra vonatkozó tapasztalatait, és szükség szerint azt kiegészítő közigazgatási nyelvhasználati programot indít el.

Az Európa Tanács ajánlásainak megfelelően a Kormány különösen törekszik arra, hogy a roma közösségek nyelvi és kulturális identitásuk megőrzése és ápolása mellett válhassanak a gazdasági, társadalmi és politikai élet egyre aktívabb szereplőivé. Ennek keretében kiemelten kívánja fejleszteni a romani és a beás nyelv iskolai oktatásnak feltételeit, elő kívánja mozdítani további nyelvi standardizálásukat és törekszik arra, hogy más kisebbségi nyelvekkel együtt e két nyelv is a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája kiemelt védelme alá kerüljön.

A Kormány folytatja erőfeszítéseit a továbbra is súlyos roma integrációs problémák kezelése érdekében. A több éve felhalmozott tapasztalatok hatékony hazai és nemzetközi alkalmazása érdekében mindent megtesz roma integrációs célú nemzeti forrásaink, és a rendelkezésre álló nemzetközi, köztük EU források célzott és ellenőrzött felhasználásáért. E területen kiemelkedő szerepet szánunk a Roma Integráció Évtizede program keretében, magyar kezdeményezésre kialakult nemzetközi együttműködés továbbvitelének, valamint az Európai Roma Fórum tevékenysége támogatásának.

A Kormány örömmel látja, hogy a hazai nemzeti kisebbségek iránt növekvő figyelem tapasztalható anyaországaikban. A Kormány e vonatkozásban is köszönettel veszi, és megkönnyíti az anyaországok, nyelvnemzetek által e célra nyújtott támogatásának célba juttatását. A Kormány meggyőződése, hogy Magyarország és az anyaországok kisebbségpolitikai együttműködése fontos elemét képezi egy fokozatosan kialakuló és kiteljesedő európai, európai uniós kisebbségvédelmi rendszernek.

A Kormány a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekhez kapcsolódó programja végrehajtása során – a nemzeti közösségeken, azok anyaországain és az érintett nemzetközi szervezeteken túl – számít a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa és az Országgyűlés Emberi jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottsága együttműködésére, kritikájára is. Meggyőződése szerint az Országgyűlési Biztos és a parlamenti pártok képviselői, kisebbségpolitikai szakértői kulcsszerepet játszottak és játszanak konszenzusos hazai kisebbségpolitikánk megvalósításában, szakmai alapú továbbfejlesztésében.

IV. Mellékletek

Mellékletek jegyzéke

1. számú melléklet: A 2001. évi népszámlálási adatok összefoglaló táblázata
2. számú melléklet: A nemzetiségi hovatartozás vállalásának alakulása a lehetséges válaszok függvényében, 2001-ben
3. számú melléklet: A nemzetiségi népesség létszáma állampolgársági ismérvek szerint, 2001-ben
4. számú melléklet: A külföldön született nevesített kisebbségi kötődésűek száma, 2001-ben
5. számú melléklet: A Magyarországon született nevesített kisebbségi kötődésűek migrációs jellemzői születési hely szerint, 2001-ben
6. számú melléklet: A helyi kisebbségi önkormányzatok számának alakulása 1994 és 2005 között
7. számú melléklet: Egy településen megalakult helyi kisebbségi önkormányzatok számának alakulása 2002-ben
8. számú melléklet: A fővárosi kisebbségi önkormányzatok működésének támogatása kisebbségenként 2003-ban és 2004-ben
9. számú melléklet: A Fővárosi Önkormányzat kisebbségeknek nyújtott egyéb támogatásai 2003-ban és 2004-ben
10. számú melléklet: A Fővárosi Önkormányzat kisebbségeknek nyújtott egyéb támogatásai kisebbségenként 2003-ban és 2004-ben
11. számú melléklet: A Fővárosi Önkormányzat fenntartásában működő nemzetiségi intézmények költségvetési támogatása 2003-ban és 2004-ben
12. számú melléklet: A fővárosi kerületi önkormányzatok által a helyi kisebbségi önkormányzatok részére nyújtott támogatások 2003-ban
13. számú melléklet: A fővárosi kerületi önkormányzatok által a helyi kisebbségi önkormányzatok részére nyújtott támogatások 2004-ben
14. számú melléklet: Budapest nemzetiségi népességének száma kerületenkénti bontásban 2001-ben, a 2002-ben megalakult kisebbségi önkormányzatok megjelölésével
15. számú melléklet: Budapest kisebbségi anyanyelvű népességének száma kerületenkénti bontásban 2001-ben, a 2002-ben megalakult kisebbségi önkormányzatok megjelölésével
16. számú melléklet: A 2002. október 20-ai választásokat követően megalakult és az azóta megszűnt helyi kisebbségi önkormányzatok száma
17. számú melléklet: Kisebbségi intézmények átvételének és fenntartásának támogatása 2003-ban és 2004-ben
18. számú melléklet: Nevesített kisebbségi vonatkozású tételek a központi költségvetésben 2001 és 2005 között
19. számú melléklet: A kisebbségi koordinációs és intervenciók, és roma intervenciók keretek felhasználása kisebbségek szerinti bontásban 2001 és 2004 között
20. számú melléklet: A Kisebbségi Közalapítvány 2001 és 2004 közötti támogatásai témakörök szerinti bontásban
21. számú melléklet: A Kisebbségi Közalapítvány 2001 és 2004 közötti támogatásai kisebbségek szerinti bontásban
22. számú melléklet: A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány támogatásai felhasználási célkeret szerinti bontásban 2001 és 2004 között
23. számú melléklet: Nemzetiségi színházak támogatásai 2001 és 2005 között

- 24.számú melléklet: A kisebbségi civil szervezetek országgyűlési támogatása 2003-ban és 2004-ben
- 25.számú melléklet: Kisebbségi óvodák a 2003/2004-es tanévben
- 26.számú melléklet: Kisebbségi általános iskolák a 2003/2004-es tanévben
- 27.számú melléklet: Kisebbségi gimnáziumok a 2003/2004-es tanévben
- 28.számú melléklet: Kisebbségi szakközépiskolák a 2003/2004-es tanévben
- 29.számú melléklet: Kisebbségi szakiskolák a 2003/2004-es tanévben
- 30.számú melléklet: A kisebbségi oktatás támogatásának normatív hozzájárulásai 2001 és 2005 között
- 31.számú melléklet: Kisebbségi oktatásra elkülönített költségvetési támogatások 2003-ban
- 32.számú melléklet: A nemzetiségi oktatási intézményeket fenntartó helyi önkormányzatok kiegészítő támogatásának felhasználása 2003-ban
- 33.számú melléklet: A nemzetiségi oktatási intézményeket fenntartó helyi önkormányzatok kiegészítő támogatásának felhasználása 2004-ben
- 34.számú melléklet: Az Oktatási Minisztérium kisebbségi oktatási pályázatai, programjai 2003-ban és 2004-ben
- 35.számú melléklet: Kisebbségi szaknyelvi pedagógus-továbbképzés támogatása 2004-ben
- 36.számú melléklet: Kisebbségi pedagógus-továbbképzések támogatása 2003-ban és 2004-ben
- 37.számú melléklet: A felsőoktatásban kisebbségi nyelvet tanulók száma a 2002/2003-as és 2003/2004-es tanévekben
- 38.számú melléklet: Kisebbségi kötődésű nonprofit szervezetek számának alakulása 1999 és 2003 között
- 39.számú melléklet: Kisebbségi kötődésű egyesületek tagjainak száma 1999 és 2003 között
- 40.számú melléklet: A Nemzeti Kulturális Alap 2004. évi támogatásai kisebbségek szerinti bontásban
- 41.számú melléklet: A Nemzeti Kulturális Alap 2004. évi támogatásai témakörök szerinti bontásban
- 42.számú melléklet: Az egyházak 2003. évi költségvetési támogatása
- 43.számú melléklet: Az egyházak 2004. évi költségvetési támogatása
- 44.számú melléklet: Az egyházak támogatása a személyi jövedelemadó 1 százalékos felajánlásából 2003-ban és 2004-ben
- 45.számú melléklet: Az egyházak hitoktatási támogatása 2003-ban és 2004-ben
- 46.számú melléklet: A kisebbségi adások műsoridejének alakulása a Magyar Rádióban a médiatörvény hatályba lépése előtt és 2005-ben
- 47.számú melléklet: Az Országos Rádió és Televízió Testület anyanyelvű kisebbségi műsorok készítéséhez nyújtott támogatásai 2003-ban
- 48.számú melléklet: Kisebbségi anyaországból származó programokat elérő háztartások és lakosság számának alakulása
- 49.számú melléklet: A kisebbségi lapok közalapítványi támogatása 2003-ban és 2004-ben
- 50.számú melléklet: A roma ösztöndíjasok létszámának alakulása 2002 és 2004 között